

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TERÖRİZMİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: İŞİD ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN
SOSYAL MEDYA-TERÖRİZM İLİŞKİSİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Enes YAZAR

Danışman: Doç. Dr. Sevil ŞAHİN

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Sevil Şahin danışmanlığında hazırlamış olduğum “Terörizmin Dijital Dönüşümü: IŞİD Örneği Üzerinden Sosyal Medya Terörizm İlişkisinin Analizi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

....../....../.....

Enes YAZAR

JÜRİ ONAY FORMU

ÖZET

TERÖRİZMİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: İŞİD ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN SOSYAL MEDYA TERÖRİZM İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

Yazar, Enes

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevil Şahin

Ocak 2025, vii + 318 sayfa

Bu çalışma, sosyal medya platformlarının terörizm üzerindeki etkilerini ve bu platformların terör örgütleri için nasıl bir stratejik araç haline geldiğini incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, İŞİD gibi terör örgütlerinin sosyal medyayı propaganda, iletişim ve örgütlenme aracı olarak kullanma biçimlerini ve bunun terörizmle mücadele stratejilerine etkilerini derinlemesine analiz etmektir. Sosyal medyanın dijital çağda terörizm için önemli bir kırılma noktası oluşturduğu iddiası, bu çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Araştırma, sosyal medya platformlarının, terör örgütleri tarafından sempatican kazanma, ideolojik yayılım ve psikolojik savaş aracı olarak nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Twitter (X), Facebook, YouTube ve Telegram gibi popüler platformlar üzerinden yürütülen propaganda faaliyetleri, içerik analizi ve literatür taraması yoluyla değerlendirilmiştir. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bu çalışmada, terör örgütlerinin sosyal medya paylaşımlarının içeriği detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve bu içeriklerin hedef kitle üzerindeki etkileri istatistiksel verilerle desteklenmiştir. Bu çerçevede, sosyal medya kullanımının terör örgütleri tarafından nasıl optimize edildiği ve bu durumun ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarına yansımaları tartışılmıştır. Özetle, çalışma, sosyal medya ve terörizm ilişkisini kapsamlı bir şekilde ele alarak, bu tehdide karşı geliştirilebilecek önleyici ve etkili stratejilere dair öneriler sunmaktadır. Elde edilen bulgular, terör örgütlerinin dijital stratejilerinin anlaşılması ve bu stratejilere karşı uygun politikaların geliştirilmesi açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İŞİD, DEAŞ, Terörizm, Sosyal Medya, Terör

ABSTRACT

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF TERRORISM: AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA AND TERRORISM THROUGH THE CASE OF ISIS

Yazar, Enes

Master's Thesis, Department of Political Science and International Relations

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sevil Şahin

January 2025, vii + 318 pages

This study examines the impact of social media platforms on terrorism and how these platforms have become strategic tools for terrorist organizations. The primary objective is to analyze how groups like ISIS utilize social media for propaganda, communication, and organization, as well as the implications of these practices for counterterrorism strategies. The study posits that social media marks a critical turning point for terrorism in the digital age. It evaluates how platforms like Twitter, Facebook, YouTube, and Telegram are leveraged for recruiting sympathizers, spreading ideology, and waging psychological warfare. Through content analysis and literature review, the study investigates the content of social media posts by terrorist groups and measures their impact on target audiences using statistical data. Employing both qualitative and quantitative methods, it explores how social media use is optimized by terrorist organizations and the repercussions for national and international security policies. In summary, the research provides a comprehensive analysis of the relationship between social media and terrorism, offering recommendations for effective preventative strategies. The findings contribute significantly to understanding terrorist digital strategies and developing policies to counter them effectively.

Keywords: ISIS, DEAS, Terrorism, Social Media, Terror

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii

GİRİŞ 1

1. BÖLÜM: TERÖRİZM..... 8

1.1. Kavramsal ve Kuramsal Açıdan Terörizm	9
1.2. Terörizmin Temel Yapı Taşları: Şiddet, Korku ve Propaganda	32
1.2.1. Şiddet Olgusu	33
1.2.2. Korku ve Terörizm	38
1.2.3. Propaganda ve Terörizm.....	41
1.3. Şiddetten Terörizme: Siyasal Şiddet.....	46
1.3.1. Devlet veya Otorite Kaynaklı Siyasal Şiddet	51
1.3.2. Devlet Kaynaklı Olmayan veya Devlete Yönelik Siyasal Şiddet...	52
1.4. Terörizm Çeşitleri ve Türleri	53
1.4.1. Dini Terörizm	54
1.4.1.1. Radikal İslamcı Gruplar	54
1.4.1.2. Radikal Hristiyan Gruplar.....	55
1.4.2. Etnik-Milliyetçi Terör Grupları	57
1.4.3. Siber Terörizm	58
1.4.4. Narko Terörizm	59
1.4.5. Eco Terörizm	61
1.5. Uluslararası Hukukta Terörizm	62
1.5.1. Uluslararası Hukukta Terörizm Tanımları.....	63
1.5.2. Terörle Mücadele Eden Uluslararası Kuruluşlar	69
1.6. Terörizm-Demokrasi İlişkisi.....	72
1.6.1. Demokrasi Çelişkisi: ‘Özgürlük mü? Güvenlik mi?’	73
1.6.2. Demokrasilerde Terörizm.....	76
2. BÖLÜM: SOSYAL MEDYA VE TERÖRİZM	88
2.1. Yeni Gerçeklik Sosyal Medya: Geçmişten Geleceğe	88
2.1.1. Küreselleşme: Yeni Boyutlar ve Modern Toplum.....	89

2.1.2.	Sosyal Medya: Doğuşu ve Gelişimi	93
2.1.3.	Toplumun Sosyal Medya ile Yeniden Şekillenmesi.....	98
2.2.	Sosyal Medya Terörizm İlişkisi	105
2.2.1.	Terörizm İçin Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya.....	106
2.2.2.	Farklı Platformlarının Terör Örgütleri Tarafından Kullanımı	111
2.2.2.1.	Facebook'ta Terörizm	112
2.2.2.2.	Twitter'da(X) Terörizm	113
2.2.2.3.	Snapchat ve Terörizm: Kısa Ömürlü İletişim ve Tehlikeleri .	115
2.2.2.4.	Telegram ve Terörizm: Kriptolu İletişim ve Güvenlik Sorunları	116
2.2.2.5.	YouTube ve Terörizm: Dijital Propaganda ve İçerik Savaşları	117
2.3.	Sosyal Medya ve Terörizmle Mücadele Stratejileri	119
2.3.1.	Sosyal Medyanın Terörle Mücadele Politikaları	120
2.3.2.	Sosyal Medya'da Terörizm ile İlgili Uluslararası Standartlar ve	125
Protokoller		
2.3.3.	Kullanıcı Eğitimi ve Farkındalık	131
3.	GENEL HATLARI İLE İŞİD (IRAK-ŞAM İSLAM DEVLETİ)	138
3.1.	'İŞİD' Kuruluş ve Tarihsel Arka Plan	138
3.1.1.	Örgütün İdeolojik Kökeni.....	138
3.1.2.	İŞİD'İN Ortaya Çıkışı.....	143
3.1.3.	Örgütün Önde Gelen İsimleri	148
3.2.	Örgütün Teşkilat Yapısı.....	151
3.2.1.	Örgütün Mülki Yapısı.....	152
3.2.2.	Örgütün Mali Yapısı ve Ekonomik Kaynakları.....	155
3.2.3.	Örgütün Askeri Kanadı.....	160
3.3.	Örgütün Öne Çıkan Eylemleri ve Saldırıları	162
3.3.1.	Batı'ya Karşı Düzenlenen Saldırıları (ABD ve Avrupa).....	162
3.3.2.	Ortadoğu ve İslam Coğrafyasına Yönelik Saldırıları	166
4.	'İŞİD VE DİJİTAL SAVAŞ' ÖRGÜTÜN SOSYAL MEDYA	
KULLANIMI		171
4.1.	İŞİD ve Dijital Propaganda.....	171
4.1.1.	Örgütün Sosyal Medyada Eleman Kazanma Yöntemleri.....	176
4.1.1.1.	Demografik Özellikler	177
4.1.1.2.	Hedef Alınan Bireylerin Psikolojik ve Sosyal Özellikleri	185

4.1.2. Örgütün Sosyal Medya’da Marka Oluşturması	190
4.1.3. Örgütün Sosyal Medyanın Organizasyonel Operasyonlar ve Koordinasyon Amaçlı Kullanımı.....	193
4.2. Farklı Sosyal Medya Platformlarının Örgüt Tarafından Kullanılması	196
4.2.1. IŞİD ve Youtube: Video Propagandası.....	196
4.2.2. IŞİD ve Twitter (X) Propagandası	212
4.2.3. IŞİD ve Facebook	228
4.2.4. Telegram ve IŞİD	238
4.3. Simülasyon Kuramı, Sosyal Medya ve IŞİD	248
SONUÇ.....	258
KAYNAKÇA	268
ÖZGEÇMİŞ.....	318

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Resmi Sayıma Göre IŞİD Yabancı Savaşçılarının Ülkelere Göre Sıralaması.....	181
Tablo 2. İnfaz Video Dizini.....	204
Tablo 3. IŞİD Örneklemindeki Rollerin Dağılımı.....	221
Tablo 4. shamiwitness Tweet Örnekleri: Radikalleşme, Propaganda ve İşe Alım.....	224
Tablo 5. Örgütün Tweet Dil Sayıları	226

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AQİ	Al-Qaida Iraq
BM	Birleşmiş Milletler
CNN	Cable News Network
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ETA	Euskadi Ta Askatasuna
FARC	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
FATF	Financial Action Task Force
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GCFT	Global Counter Terrorism Forum
GİFCT	Global Internet Forum to Counter Terrorism
HDP	Halkların Demokratik Partisi
ISIL	Islamic State of Iraq and the Levant
İSİS	Islamic State in Iraq and Syria
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
İTERPOL	International Criminal Police Organization
İRA	Irish Republican Army
LRA	Lord's Resistance Army
M.S.	Milattan Sonra
MRL	Multiple Rocket Launcher
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê
RAF	Rote Armee Fraktion
RPG	Rocket Propelled Grenade
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNOCT	United Nations Office of Counter-Terrorism
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USA	United States of America

GİRİŞ

Son yıllarda, dijital dönüşüm ve internet teknolojilerinin hızlı gelişimi, terör örgütleri tarafından propagandanın yayılması, yeni üyelerin kazanılması ve koordinasyonun sağlanması gibi amaçlarla sosyal medya platformlarının kullanımını artırmıştır. Sosyal medya, geleneksel medyanın ötesine geçerek, anlık ve küresel ölçekte etkileşim imkânı sunan bir mecra haline gelmiştir. Bu durum, terörizmin doğasında ve yöntemlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır.

İŞİD, bu dijital dönüşüm sürecinde sosyal medyanın etkin kullanımının en belirgin örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgüt, sosyal medya platformları üzerinden ideolojisini yayarak ve etkili bir şekilde propaganda yaparak küresel ölçekte geniş bir kitleye ulaşmayı başarmıştır. Bu bağlamda sosyal medya, İŞİD gibi terör örgütlerinin operasyonel kapasitesini artırmış ve geleneksel yöntemlerin ötesinde yeni bir etki alanı yaratmıştır.

İlgili literatürde terörizmin dijital dönüşümüne odaklanan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle algoritma mühendisliği ve teknolojik yeniliklerin terörizmle mücadeledeki rolü, yapay zekâ ve büyük veri analitiğinin terörist faaliyetleri öngörme ve önleme potansiyeli gibi konular araştırılmıştır. Bunun yanı sıra, kripto paraların terör finansmanı üzerindeki etkileri ve dark web üzerinden yürütülen yasa dışı faaliyetler incelenmiştir. Siber terörizm ise, devletlerin ve bireylerin dijital güvenliğine yönelik tehditler bağlamında ele alınmıştır.

Bu çalışma, İŞİD'in sosyal medya kullanımını inceleyerek dijital propagandanın nasıl şekillendiğine dair detaylı bir perspektif sunmaktadır. Özellikle, sosyal medya platformlarının terörist ideolojilerin yayılmasında nasıl optimize edildiğini analiz ederek, literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Çalışma, mevcut teorik yaklaşımları dijital çağın yeni tehditleriyle birleştirerek bu alanda yenilikçi bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu kapsamda, çalışmada sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkileri incelenirken, sosyal medya platformlarının sağladığı imkanlar ve bu imkanların terör

örgütleri tarafından nasıl stratejik bir şekilde kullanıldığına dair derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Araştırma, sosyal medya ve terörizm ilişkisinin güvenlik stratejileri üzerindeki etkilerini tartışarak, gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara da katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Konunun Önemi

Terörizm, modern toplumların güvenliğini ve istikrarını tehdit eden ciddi bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde büyük yankı uyandıran terörist eylemler, sadece fiziksel zarar vermekle kalmayıp, toplumların psikolojik yapısını da derinden etkileyen olaylardır. Terörizm, bireyler ve devletler arasında korku, güvensizlik ve kaos yaratma amacı taşır ve bu nedenle ulusal güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır. Terörizmle mücadele, hükümetlerin, güvenlik birimlerinin ve uluslararası örgütlerin öncelikli hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, terörizmin kökenlerinin, motivasyonlarının ve yöntemlerinin anlaşılması, etkin bir mücadele stratejisinin geliştirilmesi için kritik öneme sahiptir.

Son yıllarda teknolojinin hızlı gelişimi ve internetin yaygınlaşması, terörist örgütlerin faaliyetlerinde yeni yöntemler ve stratejiler geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Sosyal medya, bu bağlamda terörist örgütler için önemli bir araç haline gelmiştir. Terörist gruplar, sosyal medya platformlarını propaganda yapmak, yeni üyeler kazanmak, destek toplamak ve operasyonel koordinasyon sağlamak gibi amaçlarla kullanmaktadır. Sosyal medyanın geniş kitlelere hızlı ve etkili bir şekilde ulaşabilme kapasitesi, terörist örgütlerin stratejik hedeflerine ulaşmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, terörizm ve sosyal medya arasındaki ilişkinin incelenmesi, günümüzün dijital çağında terörizmle mücadelenin bir parçası olarak büyük bir öneme sahiptir.

İŞİD, kuruluşundan itibaren çok sayıda vahşi ve insanlık dışı suçlar işlemiştir. Bu suçlar arasında kitlesel katliamlar, tecavüz, kölelik, kültürel mirasın yok edilmesi ve terör saldırıları yer almaktadır. İŞİD, Suriye ve Irak'ta geniş çaplı etnik temizlik faaliyetleri yürüterek binlerce insanı katletmiş, kadınları ve çocukları köleleştirmiştir. Ayrıca, örgüt Batı ülkelerinde ve diğer bölgelerde çok sayıda terör saldırısı düzenlemiş,

bu saldırılarda yüzlerce masum insan hayatını kaybetmiştir. Örgütün bu vahşet dolu suçları, uluslararası toplum tarafından güçlü bir şekilde kınanmış ve örgütle mücadele için küresel çapta koalisyonlar kurulmuştur.

Irak ve Şam İslam Devleti, sosyal medya stratejilerini en etkili şekilde kullanan terörist örgütlerden biri olarak dikkat çekmektedir. 2014 yılında Suriye ve Irak'ta geniş toprakları kontrol altına alarak kendisini "hilafet" olarak ilan eden IŞİD, bu süreçte sosyal medya platformlarını aktif bir şekilde kullanmıştır. IŞİD, profesyonelce hazırlanan propaganda videoları, şiddet içerikli infaz görüntüleri ve dini söylemlerle süslenmiş mesajlar aracılığıyla dünya genelinde ses getirmiştir. Örgüt, sosyal medya üzerinden yeni üyeler kazanmış, ideolojik destek bulmuş ve operasyonel faaliyetlerini koordine etmiştir. IŞİD'in sosyal medya kullanımının analizi, terörist örgütlerin dijital stratejilerini anlamak ve bu stratejilere karşı etkili önlemler geliştirmek için kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışma, terörizmin ve terörist örgütlerin sosyal medya stratejilerinin anlaşılmasına yönelik önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. IŞİD'in sosyal medya kullanımını incelemek, terörist örgütlerin dijital çağda nasıl evrildiğini ve yeni teknolojileri nasıl kendi lehlerine kullanabildiklerini göstermektedir. Bu çalışma, IŞİD örneği üzerinden, terörist örgütlerin sosyal medya stratejilerini ve bu stratejilerin etkilerini derinlemesine analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın bulguları, terörizmle mücadelede sosyal medyanın nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğine dair önemli ipuçları sunabilir. Ayrıca, bu çalışma, terörizmle mücadelede yeni yaklaşımlar geliştirilmesine ve politika yapıcıların bu alandaki stratejilerini gözden geçirmelerine katkı sağlayabilir. Bu nedenle, IŞİD'in sosyal medya kullanımı üzerine yapılan bu araştırma hem akademik literatüre hem de pratik mücadele stratejilerine önemli bir katkı sunmaktadır.

Amaç, Problem ve Hipotez

Tez çalışmasının temel amacı, terörizmin dijital çağdaki dönüşümünü anlamak ve bu dönüşümde sosyal medyanın oynadığı kritik rolü ortaya koymaktır. Özellikle IŞİD örneği üzerinden hareketle, sosyal medyanın terörizm stratejilerini nasıl

değiştirdiği ve bu değişimin terör örgütleri için ne gibi avantajlar sağladığı incelenmiştir. Araştırma, terör örgütlerinin sosyal medya platformlarını kullanarak nasıl daha geniş bir kitleye ulaşabildiklerini, propagandalarını daha etkili bir şekilde yayabildiklerini ve yeni üyeler kazanma süreçlerini nasıl hızlandırdıklarını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın problem alanı, sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkisini derinlemesine anlamak ve bu etkileşimin toplumsal güvenlik, uluslararası ilişkiler ve dijital iletişim stratejileri üzerindeki yansımalarını değerlendirmektir. Dijitalleşmenin terörizm üzerindeki etkilerini gözler önüne sererken, sosyal medyanın sağladığı imkanların terör örgütleri tarafından nasıl suistimal edildiği ve bu durumun küresel güvenlik dinamiklerini nasıl değiştirdiği de irdelenmiştir. IŞİD örneği, sosyal medyanın terörizmi nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün gelecekteki olası etkilerini anlamak için somut bir vaka çalışması sunmaktadır. Bu araştırma, sosyal medya ve terörizm arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması ve bu ilişkiye karşı etkili stratejilerin geliştirilmesi için gerekli teorik ve pratik çerçeveyi sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

Dijitalleşme süreci terörizmi nasıl etkilemiştir ve bu süreçte sosyal medya ne gibi rol oynamaktadır? Sosyal medya platformları, terör örgütlerinin ideolojilerini yaymaları ve yeni üyeler kazanmaları için nasıl bir araç haline gelmiştir? IŞİD, sosyal medya platformlarını hangi stratejilerle kullanmakta ve bu stratejiler örgütün hedeflerine ulaşmasında nasıl etkili olmaktadır? Terör örgütlerinin sosyal medya kullanımı, ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarını nasıl etkilemekte ve bu etkilere karşı nasıl önlemler alınabilir? Sosyal medya, terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerini nasıl güçlendirmiştir ve bu propagandanın toplumlar üzerindeki etkileri nelerdir? Sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkileri gelecekte nasıl şekillenecek ve bu bağlamda hangi stratejik yaklaşımlar benimsenmelidir?

Çalışmanın hipotezleri, sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkilerini ve IŞİD örneği üzerinden sosyal medya platformlarının terör örgütleri tarafından nasıl kullanıldığını anlamaya yönelik olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Hipotez 1: Sosyal medya platformları, terör örgütleri için ideolojilerini yayma ve yeni üyeler kazanma açısından geleneksel medya araçlarına kıyasla daha etkili ve ulaşılabilir bir araçtır.

Hipotez 2: IŞİD, sosyal medya platformlarını stratejik bir şekilde kullanarak küresel ölçekte daha geniş bir kitleye ulaşmış ve bu sayede etkisini artırmıştır.

Hipotez 3: Terör örgütleri, sosyal medya aracılığıyla küresel kamuoyunu manipüle etme ve algı yönetimi yapma konusunda geleneksel medyadan daha etkin bir rol oynamaktadır. Bu durum, terörizmin medyada yer alma biçimini ve toplum üzerindeki etkisini derinden değiştirmiştir.

Hipotez 4: Geleneksel güvenlik ve istihbarat politikaları, sosyal medyanın terörizmdaki etkisini kontrol etmekte yetersiz kalmaktadır. Sosyal medya platformlarının hızlı ve geniş kapsamlı yapısı, devletlerin terörle mücadele stratejilerinde yeni ve daha yenilikçi yaklaşımlar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, IŞİD'in sosyal medya kullanımını detaylı bir şekilde analiz etmeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırma, literatür taraması ve örnek olayların incelenmesi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak, terör örgütlerinin sosyal medya stratejilerini ve bu stratejilerin etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Araştırma, IŞİD'in sosyal medyada propaganda yapma, üye kazanma ve operasyonel koordinasyon sağlama süreçlerini anlamak için yapılandırılmıştır.

Araştırmanın temelini oluşturan veriler, terörizm ve sosyal medya ilişkisi üzerine yazılmış akademik makaleler, kitaplar, raporlar ve güvenilir internet kaynaklarından elde edilmiştir. Literatür taraması, mevcut bilgileri derinlemesine anlamayı ve araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmayı amaçlamıştır. Bu kaynaklar, IŞİD'in sosyal medya stratejilerini anlamak için gereken teorik çerçeveyi sağlamıştır.

IŞİD'in sosyal medya kullanımı ile ilgili belirli olaylar ve örnekler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu incelemeler, örgütün sosyal medya platformlarını nasıl kullandığını ve bu kullanımın etkilerini somut örnekler üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır. Örnek olay incelemesi, IŞİD'in sosyal medya stratejilerinin gerçek dünyadaki uygulamalarını ve sonuçlarını anlamak için kullanılmıştır.

Toplanan veriler, tematik analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu yöntem, verilerdeki ana temaları ve bu temalar arasındaki ilişkileri belirlemek için kullanılmıştır. Tematik analiz, IŞİD'in sosyal medya stratejilerinin ana unsurlarını ve bu unsurların nasıl işlediğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Temalar arasında propaganda, üye kazanma stratejileri, operasyonel koordinasyon gibi ana konular yer almaktadır. Örnek vaka incelemelerinde kullanılan sosyal medya içerikleri (örneğin, Twitter paylaşımları, YouTube videoları) içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi ile bu içeriklerin mesajlarını, hedef kitlelerini ve olası etkilerini anlamayı amaçlanmıştır. Özellikle, IŞİD'in sosyal medya paylaşımlarında kullandığı dil, görseller ve semboller incelenmiştir.

Farklı kaynaklardan elde edilen verilerin karşılaştırılması ve doğrulanması, araştırmanın güvenilirliğini artırmak için kullanılmıştır. Literatür taraması, akademik makaleler, raporlar ve güvenilir internet kaynakları gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler, birbiriyle karşılaştırılmış ve tutarlılık sağlanmıştır. Aynı verilerin farklı zamanlarda yeniden analiz edilmesi ve benzer sonuçların elde edilmesi, analizlerin güvenilirliğini pekiştirmiştir. Bu yöntem, veri analizinde oluşabilecek öznellik ve hataların minimize edilmesine yardımcı olmuştur. Konuyla ilgili akademik ve profesyonel uzmanların görüşleri alınarak, araştırma bulgularının geçerliliği ve güvenilirliği artırılmıştır. Uzman görüşleri, araştırmanın teorik çerçevesi ile metodolojisinin sağlamlığını değerlendirmek için kullanılmıştır.

Bu yöntemsel kurgu doğrultusunda ilk bölümde, terörizm kavramı derinlemesine incelenmiş ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu teorik analizin derinlemesine yapılması önem arz etmektedir, çünkü terörizm gibi bulanık ve kavramsal anlamda yoruma açık bir olgunun ayrıntılı bir şekilde açıklanması, farklı yönlerinin vurgulanması ve farklı referanslar ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi

takdirde çalışmanın objektivitesi azalacak ve bilimselliğini yitirecektir. Bu sebeple ilk bölümde, kavramın teorik çerçevesi ayrıntılı bir şekilde işlenmiş, etimolojik ve felsefi düzeyde tartışılmıştır. Bununla birlikte; ‘uluslararası hukukta terörizm’ ve ‘terör örgütü türleri’ gibi konuları ele alan alt bölümler, bu teorik çerçeveyi desteklemek amacıyla incelenen pratik konulardır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sosyal medya terörizm ilişkisi mercek altına alınmıştır. Bu bölümde, sosyal medyanın nasıl bir olgu olduğu, toplumu nasıl değiştirdiği ve terörizm kavramı için ne ifade ettiği teorik bir çerçevede kurgulanmıştır. Bu bağlamda farklı sosyal medya platformlarının yapısı ve bu mecraların terör örgütleri için nasıl imkanlar sağladığı analiz edilmiştir. Takip eden üçüncü bölümde ise çalışmanın ana öznesi konumunda olan; DEAŞ, DAEŞ, İSİS, İSİL, İslam Devleti gibi isimleri de bilinen IŞİD mercek altına alınmış; örgütün doğuşu, kuruluş felsefesi, ideolojisi gibi konular işlenmiştir. Bununla birlikte örgütün kuruluşunda ve faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli pay sahibi isimler belirtilmiştir. Örgütün dünyada gerçekleştirdiği eylemler ve benzeri konular ile örgütün genel hatları ile analizi yapılmış ve açıklanmıştır.

Çalışmanın son ve nihai bölümünde ise mevzu bahis örgütün sosyal medya faaliyetleri incelenmiş olup bu veriler çalışmanın bulguları niteliğindedir. Çalışma için incelenen sosyal medya platformları; Youtube, Facebook, Twitter (X) ve Telegram mecralarıdır. Bu mecraların seçilmesinin başlıca nedeni, dünya çapında en popüler ve en çok kullanıcıya sahip platformlar olmalarıdır. Ayrıca örgütün faaliyetlerinin en yoğun olduğu platformlarda bunlardır. Bu mecralarda örgütün eylemlerini inceleyen akademik çalışmalar ve bu çalışmalarda yapılan detaylı analizler, bu bölüm için birincil kaynaklar olmuşlardır. Bununla birlikte günümüzde halen aktif olan birtakım kanallar da doğrudan incelenmiş ve analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM: TERÖRİZM

Günümüz dünyasında, terörizm kavramı uluslararası politika ve güvenlik alanlarında en tartışmalı, önemli konular arasında yer almaktadır. Terörizm, sadece belli bir coğrafyayı etkileyen bir sorun olmanın ötesinde, tüm dünya toplumlarının ortak endişesi haline gelmiştir. Ancak, terörizmin ne anlama geldiğini ve hangi koşullarda ortaya çıktığını belirlemek ve doğru bir şekilde tanımlamak oldukça karmaşık bir durumdur.

Terörizm kavramının kendisi, farklı disiplinler ve perspektifler tarafından ele alındığı için, bu terimi sınırlı bir çerçevede tanımlamak mümkün değildir. Siyasi, sosyolojik, hukuki ve psikolojik bakış açılarından terörizmin kapsamını değerlendirmek, bu olgunun tam boyutunu anlamak için önemlidir. Terörizmin tarihsel evrimi, farklı ideolojik ve politik bağlamlardaki çeşitliliği ve terör eylemlerinin çeşitli biçimlerde tezahür etmesi, bu olgunun karmaşıklığını artırmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde terörizm olgusunu kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Bunun için ilk olarak kavramın etimolojik açıdan tanımları analiz edilmiş ve kuramsal açıdan literatürdeki terörizm tanımları değerlendirilmiş ve bu bağlamda bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından kavramın kısa bir tarihsel analizi yapılmış ve terörizm için önemli kabul edilen kırılma noktaları, uzman görüşlerden alıntılanan referanslar ışığında kurgulanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde kavramın çok boyutlu doğasını daha iyi anlamak ve analiz etmek adına, kavram farklı bileşenlere ayrılmış ve bu bileşenlerden en önemlisi olan şiddet olgusu mercek altına alınmıştır. Şiddetin tarihsel gelişimi, şiddet ile ilgili etimolojik tanımlar ve ünlü düşünürlerin şiddet ile ilgili görüşleri ve analizleri bu anlamda yol gösterici olmuştur. Nitekim şiddet olgusunu iyi analiz etmek, terörizmin kavramsal çerçevesi açısından da önem teşkil eden bir konudur. Şiddet olgusunun terörizme evriminde, siyasal şiddet olarak karşımıza çıktığı saptanmış ve şiddetin siyasal boyutu analiz edilmiştir. Yine bu noktada, uzman görüşlerden yapılan alıntılar, kavramsal çerçevenin oluşturulmasına ışık tutmuş ve referanslar ışığında özgün değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Terörizmin karmaşık yapısı ve çok boyutlu doğasına ışık tutmak ve detaylı bir kavramsal çerçeve oluşturmak adına farklı terörizm türleri, alt başlıklar ile analiz edilmiş ve bu anlamda kavramın birbirinden ne kadar farklı görüş ve grubu ortak bir çatıda buluşturabileceği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme terörizmin geniş yelpazesini açıklamak ve literatürde bir çatı kavram olarak kabul görmesi gerektiği görüşünü savunmak amacıyla kurgulanmıştır.

Terörizmin kavramsal çerçevesini desteklemek adına, uluslararası hukukta terörizm tanımları analiz edilmiş ve bu anlamda terörizmle mücadeledeki uluslararası çabalara ışık tutmak amaçlanmıştır. Farklı uluslararası örgütlerin ve mercilerin terörizm tanımları doğrudan alıntı şeklinde verilmiş ve bu hukuki tanımların farkları, benzerlikleri analiz edilip ortak bir çıkarım yapılmıştır. Bu çıkarımların terörizmin karmaşık ve bulanık yapısına referans olması amaçlanmıştır.

Son olarak, terörizmin modern uluslararası sistemin baş öznesi olan demokrasi kavramı ile olan ilişkisi derin bir felsefi tartışmaya tabi tutulmuştur. Bu kavramsal analiz ile terör olgusunun pratikte nasıl işlediği ile ilgili belli çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

1.1. Kavramsal ve Kuramsal Açıdan Terörizm

Terörizm, çağımızın en karmaşık ve yıkıcı sorunlarından biridir. Bu olgu, sadece şiddet içeren eylemleri değil, aynı zamanda politik, sosyal ve psikolojik alanlarda derin izler bırakan bir dizi faktörü içermektedir. Terörizmi anlamak ve etkili bir şekilde mücadele etmek, bu olgunun çok yönlü doğasını kavramayı gerektirir.

Terörizmin temel karşılığı, şiddetin politik veya ideolojik hedefler doğrultusunda kullanılmasıdır. Ancak bu tanım, terörizmin geniş çeşitliliğini ve karmaşıklığını tam olarak yansıtmaz. Uluslararası terörizm, yurt içi terörizm, dinci terörizm veya aşırı sağ ve sol terörizm gibi alt kategoriler, her biri farklı motivasyonlar, ideolojiler ve stratejilerle ortaya çıkar. Yani terörizm tek bir eylemi veya olguyu işaret eden bir kavram değil, birçok karmaşık faktör ile ilişkili ve birbirinden çok farklı bakış açılarını barındıran bir çatı kavramdır.

Etimolojik olarak incelendiğinde Latince kökenli bir sözcük olan terörizm, ‘terrere’ veya ‘terre’ sözcüğünden gelmektedir. Anlamı ise “korkudan sarsıntı geçirme” ya da “korkudan dehşete düşmeye neden olma” şeklinde karşılık bulmaktadır¹. Ancak terörizm kavramı, etimolojik karşılığından oldukça farklı ve derin bir perspektif ile ele alınmalıdır. Anlam olarak, korku ve dehşete düşürmek şeklinde tanımlansa da pratik karşılığı, karmaşık ve bulanıktır. Nitekim filozof Igor Primoratz’da bu konuya açıklık getirmiştir. Ona göre; Terörizmin amacı, dehşet (aşırı korku) yaratmaktır ve başarılı olduğunda bunu gerçekleştirir. Ancak birisi başkalarında korku yaratmaya yönelik başka bir amaç olmaksızın, sadece eğlencesi için bir şey yapsaydı, bu terörizm vakası olarak değerlendirilmezdi. Terörizm, bir amaca yönelik olarak korkutmaktır: terör, diğerlerinin normalde yapmayacakları şeyleri yapmaya zorlanmasıdır². Terörizmin temel hedefleri genellikle sivil halkı etkilemek, korkutmak ve belirli bir politik veya ideolojik değişikliği zorlamaktır. Bu hedefler genellikle sembolik yerler, kamusal alanlar veya güç merkezleri üzerine odaklanır. Ancak terörizmin psikolojik boyutu, sadece fiziksel zararlarla sınırlı değildir. Terör eylemleri, toplumlar üzerinde uzun süreli psikolojik etkiler bırakabilir.

Amerikalı sosyolog Jack Porter Gibbs’in terörizm üzerine yaptığı kavramsal çalışması ise literatürde dikkat çeken bir konumdadır. Onun kavramsal analiz ise şu şekildedir; Terörizm, şu koşulların sağlanması koşuluyla, insanlara veya insan olmayan nesnelere yönelik yasadışı şiddet veya şiddet tehdididir: en az bir belirli bölgesel birim veya nüfusta en az bir varsayılan normu değiştirmek veya sürdürmek amacıyla üstlenilen veya emredilen, katılımcıların kişisel kimliklerini ve/veya gelecekteki konumlarını gizlemelerini beklediği gizli, sinsi ve/veya gizli özelliklere sahip olan, bir bölgenin kalıcı savunmasını ilerletme girişiminde bulunmayan veya bu yönde bir talimat içermeyen, konvansiyonel savaş olmayan ve katılımcıların kişisel kimliklerini gizlediği ve katılımcılar tarafından, fiili veya tehdit edilen şiddetin doğrudan hedefi dışındaki kişilere (belki de belirsiz bir kategoriye) şiddet korkusu aşılayarak ve/veya herhangi bir nedeni kamuoyuna duyurarak, daha önce açıklanan (yukarıda) normatif

¹Necmettin Özerkmen, “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44/2 (2004), 249.

²Igor Primoratz, “What is terrorism?”, *Journal of Applied Philosophy*, 7/2 (Ekim 1990), 132.

hedefe katkıda bulunan eylemler bütünü³. Bu kapsamlı tanım gösteriyor ki, terörizmin çok yönlü doğası, sadece şiddet eylemleri ile değil, aynı zamanda toplumsal dokuyu bozan, güven duygusunu sarstığı derinlemesine etkilerle de ortaya çıkar. Bu olgu, birçok kez bir politik veya ideolojik hedefi gerçekleştirmek için değil, aynı zamanda toplumları korku ve endişe içinde bırakarak, belirli bir etkiyi tetiklemek için kullanılır.

Terörizmin ardında yatan motivasyonlar genellikle karmaşıktır. Öfke, ayrımcılık, ideolojik bağlılık veya sadece şiddetin kendisi gibi çeşitli faktörler, terör örgütlerini ve bireyleri tercih ettikleri eylemlere sürükler. Bu motivasyonlar, sadece bir bireyin veya bir örgütün yaşadığı koşullarla değil, aynı zamanda toplumun ve dünya siyasetinin genel atmosferiyle de şekillenir⁴. Birçok terör örgütü, belirli bir ideolojiye veya politik amaçlara sahiptir. Örneğin, bağımsızlık, toprak talepleri, dini veya etnik bir grubun egemenliği gibi ideolojik veya politik hedeflere ulaşmak amacıyla terörü bir araç olarak kullanabilirler.

Siyaset bilimci ve terör uzmanı Alex P. Schmid' e göre ise terörizm, bir yandan korku oluşturma ve zorlayıcı politik şiddetin özel bir biçimi veya taktiği hakkında varsayılan etkililiği ile ilgili bir doktrini ifade ederken, diğer yandan yasal veya ahlaki kısıtlamalara tabi olmadan, özellikle siviller ve savaşa katılmayanları hedef alarak, hesaplanmış, göstermelik, doğrudan şiddet eylemlerinin, özellikle çeşitli hedef kitleler ve çatışma tarafları üzerindeki propagandistik ve psikolojik etkileri için yapılan bir komplo pratiğini ifade eder⁵. Bu tanımlama, terörizmin iki önemli boyutunu vurgulamaktadır. Tanım, aynı zamanda terörizmin karmaşıklığını ve çok boyutlu doğasını da işaret etmektedir. Bununla birlikte terörizmin temel amacının sadece bir eylemi gerçekleştirmek değil, aynı zamanda geniş bir izleyici kitlesi üzerinde derin etkiler bırakmak olduğuna dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte belirtilmesi gereken önemli bir husus da terörizm ile ilgili hemen her akademik çalışmada terörizm kavramının tanımlanması ile ilgili ve evrensel

³Jack P. Gibbs, "Conceptualization of Terrorism", *American Sociological Review*, 54/3 (Haziran 1989), 330.

⁴Max Abrahms, "What Terrorists Really Want: Terrorist Motives And Counterterrorism Strategy", *International Security*, 32/4 (Nisan 2008), 79.

⁵Alex P. Schmid, "The Revised Academic Consensus Definition Of Terrorism", *Perspectives On Terrorism*, 6/2 (Mayıs 2012), 158.

bir tanım yapmanın zorluğu konusunda bir bölüm bulunmaktadır. Terörizmin tanımlanması ve kavramsallaştırılması, karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Bu konuda evrensel bir tanımın olmamasının temel nedenlerinden biri, terörizmin ideolojik, kültürel ve siyasi bağlamlardaki farklılıkların ve değişkenliklerin yansımasıdır.

Terörizm, yalnızca sınırlı ve spesifik koşullar altında ortaya çıkan çok farklı bir siyasi eylem biçimidir ve analizi, faaliyetin doğasının ve onu teşvik edebilecek koşulların titizlikle tarafsız bir değerlendirmesini gerektirir ⁶. Terörizm, farklı ideolojilere ve politik amaçlara hizmet eden çeşitli örgütler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu örgütlerin dünya görüşleri, politik hedefleri ve yöntemleri farklılık gösterir, bu da evrensel bir tanımın belirlenmesini güçleştirir.

Bununla birlikte önceki satırlarda da belirtildiği üzere terörizm kavramını tek bir eylem türünü ifade eden bir olgu olarak görmek hatalı sonuçlara ve çıkarımlara sebep olacaktır. Nitekim terör örgütleri birbirinden çok farklı yapıda ve eylem türleri barındırabilir. Terör örgütleri, çeşitli ideolojilere sahip olabilir. Örneğin, bazıları etnik bağımsızlık, bazıları dini bir hedefi savunurken, diğerleri siyasi bir amaç için mücadele edebilir.

Terörizmin arkasındaki politik hedefler çok çeşitli olabilir. Bir örgüt, mevcut bir hükümeti devirmeyi amaçlarken, diğeri toprak bütünlüğünü savunabilir. Politik hedeflerin çeşitliliği, terörizmin çeşitli biçimlerini ortaya çıkarır. Terör örgütlerinin dünya görüşleri, genellikle onların eylemlerini şekillendirir. Örneğin, radikal dinci bir örgüt, ideolojik inançları doğrultusunda eylemler gerçekleştirebilirken, aynı zamanda etnik bir bağımsızlık mücadelesi veren bir örgüt, buna farklı bir bakış açısıyla yaklaşabilir. Terör uzmanı Boaz Ganor bu konuya dikkat çekmiştir. Bir insanı terörist, diğeri özgürlük savaşçısı yapan etmenler nedir? Sorusunu sorarak kayda geçirdiği çalışma bu anlamda önemli bir tartışmaya ışık tutmaktadır⁷. Çalışmadan yapılacak en temel çıkarım, bu konunun oldukça hassas parametreler üzerinden analiz edilmesi gerektiği, net ve evrensel bir tanımlama veya belirleme yapılmasının oldukça güç

⁶Christopher Clapham, "Terrorism In Africa: Problems Of Definition, History And Development". *South African Journal Of International Affairs*, 10/2 (Kasım 2003), 13.

⁷Boaz Ganor, (2002). "Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?", *Police Practice and Research*, 3/4 (2002), 289.

olduğudur. Kısaca bir grup veya resmi merci için terörizm olarak nitelendirilen eylemler, başka bir grup tarafından direniş veya özgürlük mücadelesi olarak algılanabilir. Bu nedenle, terim üzerinde anlaşmazlık doğabilir. Bu tamamen uluslararası sistemin reel politik doğası ile ilgilidir. Uluslararası sistemde egemen ve temel aktör olan devletler, terörizm konusunda net davranmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun sebebi dış politika stratejilerinde kendilerine manevra alanı bırakmak istemeleridir. Terör eylemleri veya terör örgütleri için bahsedilebilecek ortak nokta şiddettir. Ancak bu durum da belli karmaşıklıklara sebep olmaktadır. Nitekim şiddetin gerekçelerindeki farklılıklar bu konuyu bulanıklaştırmaktadır. Ayrıca şiddetin farklı türlerinin bulunması da kavramı farklı açılardan bir değerlendirmeye tabii tutmaktadır. Nitekim gelişen teknoloji ile şiddet artık fiziki olmanın dışına çıkmış ve siber bir boyut da kazanmıştır.

Bununla birlikte terörizm kavramının tarihsel gelişimi de çalışmanın kavramsal çerçevesine katkı sağlayacaktır. Her olgu ve kavramda olduğu gibi terörizm için de zaman, önemli bir gelişim ve değişim faktörü olmuştur. Değişen dünya düzeni, savaşlar, sosyo-kültürel değişimler, ekonomik göstergeler ve daha nice etmen, zaman ile kavramların değişmesine, yenilenmesine ve farklı türevlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Terörizm kavramı da bu bağlamda zaman içinde belli kırılmalar yaşamıştır. Her ne kadar kelime anlamı itibarıyla eski bir özne konumunda olsa da günümüzdeki kullanım şekline gelmesi bu kırılma noktaları ile birlikte olmuştur.

Tarihte terörizmin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilen Sicarii'nin eylemleri, modern terörizmin stratejik unsurlarını ve hedeflerini anlamak açısından önemli bir tarihi kökene işaret etmektedir. Sicarii grubu, M.S. 1. yüzyılda Kudüs'te ortaya çıkan, Yahudi toplumunda terör taktiklerini uygulayan bir gruptur. Bu grup, Roma işgaline ve Yahudi yönetici sınıfların işbirlikçi tutumlarına karşı şiddetli bir direniş göstermiştir⁸. Sicarii, adlarını kullandıkları hançerlerden almışlardır; bu hançerler Roma silahları olan sicae adı verilen küçük, eğri bıçaklardır. Tarihçilere göre, bu grup Kudüs'ün kalabalık alanlarında, özellikle tapınak gibi dini ve kamusal yerlerde, gizlice suikastlar düzenlerdi. Sicarii, özellikle Yahudi toplumundaki işbirlikçi ve

⁸Solomon, Zeitlin, “Recent Literature on the Dead Sea Scrolls: The Sicarii and the Zealots”, *The Jewish Quarterly Review*, 51/2 (Ekim 1960), 159.

aristokrat kesimleri hedef alarak, yönetici sınıfı Roma ile olan ilişkilerinden dolayı cezalandırmayı amaçladı. Bunun yanı sıra, mülk yağmalama ve kaçırma gibi taktikler de kullandılar, fakat ana hedefleri genellikle yerli elitlerdi, Romalı askerler ya da siviller değildi⁹. Sicarii'nin hedef aldığı kişiler arasında, toplumun sembolik öneme sahip dinî ve politik liderleri, özellikle başrahipler gibi figürler vardı. Bu suikastlar hem yönetici sınıfa hem de halkın geneline güçlü bir mesaj vermeyi amaçlıyordu: Yahudi halkının sömürülmesi ve Roma'ya olan bağımlılık kabul edilemezdi. Sicarii'nin suikastları, toplumda korku, güvensizlik ve paranoya yaratarak sosyal yapıyı derinden sarsmayı başardı.

Sicarii, terörizmin bazı temel unsurlarını ilk defa sistematik bir şekilde uygulayan grup olarak kabul edilir. Bunlar; sembolik şiddet, politik motivasyon ve kamuoyuna yönelik korku yaratmadır. Sicarii, seçici ve sembolik suikastlar düzenleyerek, öldürdükleri kişiler aracılığıyla daha büyük bir mesaj vermeyi amaçladı. Bu kişiler genellikle Yahudi toplumunun elit ve Roma işbirlikçisi figürleriydi. Öldürülen başrahipler, sadece bireysel hedefler değildi; aynı zamanda Yahudi toplumundaki işbirlikçi düzenin sembolleri haline getirilmişlerdi¹⁰. Bu tarz sembolik suikastlar, bir direniş hareketinin temel stratejik unsuru olan hedefli şiddet kullanımı açısından önemlidir. Bununla birlikte, Sicarii'nin suikastları, sadece bireysel çıkarlar ya da kişisel düşmanlıklardan değil, derin bir politik ve ideolojik motivasyondan kaynaklanıyordu. Yahudi halkını Romalı işgalcilerden ve onların işbirlikçisi elitlerden kurtarmak için bir direniş hareketi olarak ortaya çıkmışlardı. Politik şiddet, terörizmin en ayırt edici özelliklerinden biridir ve Sicarii bu hedefi net bir şekilde belirlemişti.

Sicarii'nin suikastları toplumda büyük bir korku ve belirsizlik yarattı. İnsanlar, kimlerin bir sonraki hedef olacağını bilemedikleri için sürekli bir güvensizlik içinde yaşadılar¹¹. Sicarii'nin hedeflerine gizlice ve beklenmedik anlarda saldırımları, modern terörizmin de temel unsuru olan korku ortamı yaratma stratejisini ortaya koyuyordu. Bu

⁹Richard A. Horsley, "The Sicarii: Ancient Jewish" Terrorists", *The Journal of Religion*, 59/4 (Ekim 1979), 441.

¹⁰Per, Bilde. "The causes of the Jewish War according to Josephus", *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period* 10/2 (1979), 180.

¹¹Robert, Eisenman, "Sicarii Essenes, The Party Of The Circumcision and Qumran" In *Defining Identities: We, You, and the Other in the Dead Sea Scrolls*, Ed. Mladen Popović ve Florentino García Martínez, (Online: Brill, 2007), 251.

korku, sadece bireysel güvenliği tehdit etmekle kalmadı, aynı zamanda mevcut sosyal düzenin istikrarını da sarstı. Sicarii, modern terör gruplarına benzer şekilde, küçük ama etkili bir grup olarak faaliyet gösterdi. Onların eylemleri, bireysel şiddetle sınırlı kalmıyor, toplumsal düzeyde geniş yankılar uyandırıyor. Modern terörizmin stratejik unsurlarını, yani hedefli suikastları, sembolik saldırıları, korku ve kaos yaratma taktiklerini ilk uygulayan gruplardan biri olarak kabul edilmelerinin nedeni budur.

Sicarii, Roma döneminde ortaya çıkan bir grup olarak sadece Yahudi toplumunda değil, terörizmin tarihsel gelişimi açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu grup, şiddeti politik bir araç olarak kullanarak, sembolik hedefler aracılığıyla geniş bir kitleye mesaj iletme ve korku yaratma stratejisini uygulayan ilk örneklerden biri olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Sicarii'nin tarihi, terörizmin kökenlerini ve gelişimini anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir. Terörizmin bugünkü biçimleri, Sicarii'nin uyguladığı bu stratejilere dayanarak, bireysel saldırılar yoluyla geniş toplumsal ve politik etkiler yaratmayı amaçlayan taktikleri sürdürmektedir.

Terörizmin tarihsel gelişimi incelenirken kayda diğer bir diğer örnek ise Hasan Sabbah liderliğinde faaliyet gösteren Haşhaşiler'dir. Hasan Sabbah ve onun liderliğindeki Haşhaşiler (ya da Assassins), terörizmin tarihsel gelişiminde önemli bir yer tutan ve Orta Çağ'da büyük yankı uyandıran bir örgüttür. İslam tarihinin bu ilginç ve etkili figürü, Nizari İsmailileri adı verilen bir mezhebi yöneterek, İslam dünyasında eşsiz bir korku atmosferi yaratmıştır¹². Hasan Sabbah ve Haşhaşiler, özellikle suikast taktikleri ve gizlilik stratejileriyle bilinirler. Bu örgüt, modern terörizmin birçok yönünü etkileyen bir yapı olarak tarihte yerini almıştır.

Hasan Sabbah, 11. yüzyılın ortalarında İran'da doğmuş, eğitimli bir din bilginidir. Dönemin siyasal ve dini çalkantıları içerisinde büyüyen Sabbah, İslam dünyasında yaygın olan mezhep çatışmaları ve siyasi mücadelelerden derinden etkilenmiştir. Hasan Sabbah'ın yaşamı, genç yaşlarında dâhil olduğu Nizari İsmaililik

¹² Mustafa Aylar. "Hasan Sabbah ve Camiü't-Tevârih, Tarih-İ İsmâiliyân'da Onun Döneminde Öldürülenler", *Journal Of International Social Research* 10/52 (Ekim 2017), 330.

mezhebinin radikal bir lideri olma yolunda şekillendi¹³. İsmaililik, Şiilik mezhebi içerisinde yer alan bir koldur ve o dönemde İslam dünyasında hem siyasi hem de dini anlamda baskı altındaydı. Sabbah, mezhebine olan bağlılığıyla tanınan karizmatik bir lider olarak yükseldi ve sonunda bu hareketin askeri ve stratejik lideri oldu. Hasan Sabbah'ın en büyük stratejik başarısı, 1090 yılında İran'ın kuzeyinde bulunan Alamut Kalesi'ni ele geçirmesiydi. Bu kale, Haşhaşiler için bir karargâh ve sembolik güç merkezi haline geldi. Alamut, hem Hasan Sabbah'ın kontrolündeki bölgenin stratejik bir noktasını oluşturuyor hem de Haşhaşilerin terör faaliyetlerini yönettikleri yer olarak kullanılıyordu¹⁴. Sabbah, buradan örgütünü yönetti ve müritlerine sıkı bir eğitim vererek onları suikastçıya dönüştürdü. Haşhaşiler, dönemin siyasi düzenine karşı büyük bir tehdit oluşturdular. Hasan Sabbah'ın liderliğinde, devlet adamlarına, askerî liderlere, hatta dinî figürlere karşı suikastlar düzenlediler. En ünlü suikastlarından biri, Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün öldürülmesidir. Nizamülmülk, Selçuklu Devleti'nin en önemli devlet adamlarından biriydi ve Haşhaşiler tarafından suikasta uğradı¹⁵. Bu suikast, Sabbah ve örgütünün yeteneklerini ve etkisini açıkça gösteren bir örnektir.

Haşhaşiler, suikastçılık faaliyetlerinde aşırı gizlilik ve taktiksel planlama becerileri ile tanınırdı. Onların ana stratejisi, genellikle gizli bir şekilde devlet adamlarına ve önemli figürlere yaklaşıp onları öldürmektir. Ancak suikast eylemleri, sadece öldürmekle sınırlı değildi. Bu suikastlar, psikolojik bir etki yaratmayı, korku salmayı ve toplumsal yapıyı sarsmayı amaçlıyordu. Hasan Sabbah'ın müritlerine aşıladığı "sadakat ve fedakârlık" anlayışı, suikastçıların ölüme giden yolda tereddüt etmeden hareket etmelerini sağlıyordu. Hasan Sabbah, müritlerine cennet vaat ederek onların bağlılığını kazandı ve bu motivasyonla onları suikastlarda kullandı¹⁶. Haşhaşiler, modern terörizmin temel unsurlarından biri olan siyasi cinayet stratejisini uygulayan ilk örgütlerden biri olarak kabul edilir. Suikastları, genellikle geniş kitlelere yönelik bir mesaj taşıyordu ve bu eylemler, toplum üzerinde derin bir korku atmosferi yaratarak

¹³Laurence, Lockhart ve Süleyman Tülücü. "Hasan-I Sabbâh ve Haşîşiler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2006), 221.

¹⁴Hasan, Akgül. "Ebüzziya Tefik'in Yazdığı Hasan Sabbah Biyografisi", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 7/4 (Ekim 2021) 814.

¹⁵Kemal, Timur. "Süleyman Musli ve Semerkant Romanlarında Batınlık ve Hasan Sabbah" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 12/31 (2006), 221.

¹⁶Ali, Avcu. "Terörün İtikadileşmesine Bir Örnek: Haşîşiler ve Hasan Sabbah", *E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2016), 198.

yönetici elitler üzerinde psikolojik baskı kuruyordu. Hasan Sabbah'ın Haşhaşileri, hedeflerine planlı ve sistematik bir şekilde saldırarak terörün nasıl etkili bir siyasi araç olarak kullanılabileceğini gösterdiler. Haşhaşiler, suikastları doğrudan bir politik araç olarak kullandılar. Hasan Sabbah, Haşhaşilerin eylemleriyle Selçuklu Devleti ve diğer İslam devletlerinin politikalarını etkilemeye çalıştı. Bu tür suikastlar, bir hükümeti veya devlet düzenini doğrudan sarsmayı amaçlayan stratejik hamlelerdi. Haşhaşiler, suikastlarını genellikle sembolik figürler üzerinde gerçekleştirdiler. Vezirler, generaller, hatta din adamları, Haşhaşilerin hedefleri arasındaydı. Bu sembolik suikastlar, toplum üzerinde daha büyük bir etki yaratmayı amaçlayan stratejik saldırılardı.

Haşhaşilerin suikastları, sadece fiziksel ölümle sonuçlanmıyordu; aynı zamanda toplumda yaygın bir korku ve güvensizlik atmosferi yaratıyordu. Özellikle üst düzey devlet adamlarının bile korunamayacağı mesajını vererek, psikolojik bir baskı kurmayı başardılar. Bu korku atmosferi, yönetici sınıfların gücünü zayıflatmaya yönelikti. Hasan Sabbah, müritlerini cennetteki ödülleriyle motive ederek, onları ölümcül suikast görevlerine yönlendirdi. Bu, modern terörizmin ideolojik temellerinden biri olan şehadet kavramının erken bir örneğidir. Bu tür bir dini motivasyon, Haşhaşilerin sadakatini artırmış ve onları ölümcül görevlerinde tereddüt etmeden hareket etmelerini sağlamıştır.

Hasan Sabbah ve Haşhaşiler, terörizmin tarihsel gelişiminde kritik bir dönemi temsil etmektedir. Suikast stratejileri ve sembolik eylemleriyle, siyasi değişimi zorlamak için şiddetli bir araç olarak kullanan bu grup, terörizmin modern biçimlerinin bir öncüsü olarak kabul edilir. Hasan Sabbah'ın liderliğinde ortaya çıkan Haşhaşiler, sadece Orta Çağ İslam dünyasında değil, dünya tarihindeki terör hareketlerinin gelişiminde de önemli bir etki bırakmıştır.

Hasan Sabbah ve Haşhaşiler, terörizmin tarihsel gelişiminde yalnızca önemli bir dönemi temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda terörizmin dinle nasıl ilişkilendirilebileceğine dair kritik bir örnek sunmaktadır. Hasan Sabbah'ın liderliğinde kurulan bu örgüt, suikast ve psikolojik korku yoluyla İslam dünyasında derin bir etki bırakmıştır. Bu bağlamda, Haşhaşilerin faaliyetleri, hem modern terörizm stratejilerinin kökenlerini anlamak hem de din ile terörizm arasındaki ilişkiyi incelemek açısından

önemli ipuçları sunmaktadır. Haşhaşilerin terör eylemleri, doğrudan dini bir motivasyonla bağlantılıydı. Hasan Sabbah, takipçilerine cennet vaat ederek onları mutlak bir sadakat ve fedakârlık anlayışıyla yönlendirdi. Bu tür bir dini motivasyon, Haşhaşilerin suikastçılarının kararlılığını ve korkusuzluğunu artırmış, örgütün din ile şiddet arasındaki bağlantıyı ustalıkla kullanmasına olanak sağlamıştır.

Haşhaşiler, dinî bir inanç sistemini siyasi bir silah olarak kullanarak, şiddetin dini meşruiyet kazanmasını sağladı. Hasan Sabbah, müritlerine İsmaililik mezhebinin öğretileri doğrultusunda cennetin ödülleri vaat etti ve onları bu dini motivasyonla yönlendirdi. Bu, terörizmin nasıl bazen dini inançlarla şekillenen bir ideoloji haline gelebileceğini ve dini öğretilerin şiddeti haklı çıkarmak için nasıl kullanılabileceğini gösterir. Modern dönemde, dini motiflerin terörizmi desteklemek için kullanılması, Haşhaşilerin tarihsel bir örnek olarak incelenmesine neden olmuştur. Haşhaşiler, suikastçılık eylemlerinde şehadet kavramını merkeze alarak müritlerini ölümcül görevlerine gönderdi. Hasan Sabbah'ın, suikastçılara cenneti vaat etmesi, modern terör örgütlerinin de sıkça başvurduğu bir motivasyon aracı olmuştur. Bu bağlamda, Haşhaşiler, dini radikalizmin şiddetle nasıl iç içe geçtiğini ve dini ödüllerin nasıl bir fedakârlık ve şiddet aracı haline getirilebileceğini göstermektedir. Özellikle şehadet kavramı, terör örgütlerinin üyelerini motive etmek için kullandıkları en güçlü ideolojik araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Haşhaşilerin eylemleri, dini liderlerin ve örgütlerin siyasi hedeflere ulaşmak için dini nasıl araçsallaştırabileceğine dair erken bir örnek sunmaktadır. Hasan Sabbah, dini bir figür olmasına rağmen, İsmaililik mezhebinin ideolojik unsurlarını siyasi amaçlar için kullanmış ve dini bir hareketi siyasi bir devrim aracı haline getirmiştir. Bu durum, terörizmin bazı örneklerinde dinin sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir siyasi manipülasyon aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Ayrıca Haşhaşiler, modern terörizme ilham veren birçok unsuru içermektedir. Suikastçıların ideolojik olarak motive edilmesi, şiddetin sembolik ve stratejik kullanımı, toplumu hedef alan psikolojik korku yaratma taktikleri, günümüz terör örgütleri tarafından da sıklıkla kullanılan stratejiler arasındadır. Özellikle dini radikalizmin şiddetle birleştiği terör örgütleri, Haşhaşilerin yöntemlerini ve dini motivasyonları yeniden üretmiştir. Bu, Haşhaşilerin tarihsel önemini ve terörizm tarihinde oynadıkları öncü rolü daha da

belirgin kılmaktadır. Hasan Sabbah ve Haşhaşiler, modern terörizmin ideolojik ve taktiksel köklerine ışık tutan bir örnek olarak, terörizmin tarihsel gelişiminde kilit bir role sahiptir. Din ile terörizm arasındaki ilişkiyi anlama bağlamında ise, dini radikalizmin şiddeti nasıl meşrulaştırdığına ve bireyleri ölümcül eylemlere nasıl motive ettiğine dair önemli dersler sunarlar. Bu bağlamda, Haşhaşilerin tarihsel önemi, hem dini şiddetin nasıl örgütlenebileceğine dair bir model sunmaları hem de terörizmin evriminin anlaşılmasına katkı sağlamalarıdır.

Terörizm, tarih boyunca birçok farklı bağlamda ortaya çıkmış bir olgu olup, modern anlamıyla özellikle Fransız Devrimi döneminde belirgin bir evrim geçirmiştir. Bu evrimin belirgin bir kırılma noktası, Fransız Devrimi'nin getirdiği yeni politik ve toplumsal dinamiklerle birlikte ortaya çıkmıştır.

Fransız Devrimi, 1789'da başlamış ve siyasi peyzajı kökten değiştirerek monarşiyi devirmiş, radikal fikirleri teşvik etmiştir. Devrimin başlangıcında, halkın eşitlik, özgürlük ve adalet arayışlarına paralel olarak terörizm, devrimci bir araç olarak doğdu. Ancak, Fransız Devrimi'nin radikal evresinde, Jakoben Hükümeti'nin iktidarda olduğu dönemde (1793-1794), Terör Dönemi olarak adlandırılan bir süreç yaşanmıştır. Robespierre liderliğindeki Jakobenler, devrimin değerlerini korumak ve muhalefeti bastırmak amacıyla radikal önlemler almışlardır. Bu dönem, ünlü giyotin kullanımı ile de simgelenmiştir¹⁷. Fransız Devrimi, terörizmin temel ideolojik taşlarını döşemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan devrimci fikirler, terörizmin meşruluğunu savunan bir rejim benimsemiştir. İdeolojik bir temel olarak devrimci hükümet, devrimin bekası ve yaratılmak istenen yeni düzenin korunması için terörü bir zorunluluk olarak görmüştür¹⁸. Terörizmin, devrimin kazanımlarını muhafaza etme amacını taşıyan bir siyasi araç olduğu argümanları ortaya çıkmıştır.

Fransız Devrimi sonrasında terörizm, modern dünyada yeni bir yükselişe geçmiştir. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları, terör örgütlerinin ortaya çıktığı ve uluslararası düzeyde etkili hale geldiği dönemler olmuştur. Anarşist gruplar, bağımsızlık

¹⁷Paul B. Rich, "Understanding Terror, Terrorism, And Their Representations In Media And Culture", *Studies in Conflict & Terrorism*, 36/3 (Şubat 2013), 259.

¹⁸Julio E. Arboleda-Flórez, "On Terrorism: Editorial review", *Current Opinion In Psychiatry*, 19/5 (Eylül 2006), 515

mücadeleleri veren örgütler ve siyasi amaçlı şiddet eylemleri, terörizmin farklı yüzlerini oluşturmuştur¹⁹. Özetle Fransız Devrimi'nin terörizmi nasıl şekillendirdiğini anlamak, terörizmin tarih içindeki gelişimini çözümlemek için kritik bir adımdır. Bu dönem, terörizmin meşruluğu, halk destekçiliği ve ideolojik temelleri gibi konularda önemli bir referans noktası sunmaktadır. Ancak, terörizmin karmaşık doğası ve tarih boyunca değişen dinamikleri, onun evrimini anlamayı her zaman zorlu bir mesele haline getirir.

Fransız Devrimi sırasında "Terör Dönemi" olarak bilinen dönem, devrimin en radikal ve şiddet dolu safhasını temsil etmektedir. 1793-1794 yılları arasında süren bu dönem, devrimin kazanımlarını korumak adına uygulanan aşırı şiddet ve devlet terörünün bir örneği olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemin analizi, terörün hem bir devlet politikası hem de toplumsal düzeni sağlamaya yönelik bir araç olarak nasıl kullanıldığını anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Terör Dönemi'ni kavramak için, öncelikle terörün ideolojik temellerine, politik işlevine ve uygulama biçimlerine bakmak gerekir. Terörizm, genellikle devlet dışı aktörlerin bir aracı olarak tanımlansa da Terör Dönemi'nde terör, bir devlet politikası haline gelmiştir. Bu dönemde uygulanan terörün arkasında iki temel ideolojik ve politik saik bulunur. Birincisi, devrimin kazanımlarını koruma ve karşı devrimci unsurları ortadan kaldırma amacı; ikincisi ise, toplumu devrimci değerlere göre yeniden inşa etme hedefidir²⁰.

Fransız düşünürlerden Jean-Jacques Rousseau'nun "genel irade" kavramı, Terör Dönemi'nin arkasındaki ideolojik temel olarak değerlendirilebilir. Rousseau'ya göre, bireylerin ortak iradesi olan genel irade, toplumsal düzeni sağlayacak yegâne güçtür. Bu bakış açısıyla, bireylerin bu iradeye uymaları zorunlu kılınmış, karşı çıkanlar ise toplumun düşmanı olarak kabul edilmiştir²¹. Bu çerçevede, devrim liderleri, özellikle Maximilien Robespierre, terörü bir erdem aracı olarak sunmuş, toplumun iyiliği için zorunlu olduğunu savunmuştur. Robespierre, terörü erdemle birleşmiş adalet olarak tanımlamış ve toplumun ahlaki bir dönüşümü için zorunlu görmüştür.

¹⁹ Giovanni Mario Ceci, "A Historical Turn'in Terrorism Studies?" *Journal of Contemporary History*, 51/4 (Ekim 2016), 894.

²⁰ Jan, Voerman. "The Reign of Terror", *Andrews University Seminary Studies (AUSS)*, 47/1 (2009), 121.

²¹ Hannah, Malcolm. "Was the Reign of Terror Totalitarian? A Study of Hannah Arendt and JL Talmon", *Proceedings of The National Conference On Undergraduate Research*, (Nisan 2014), 989.

Fransız Devrimi'nin ilk yıllarında kazanılan demokratik ve sosyal reformlar, 1793 yılına gelindiğinde iç ve dış tehditlerle karşı karşıya kalmıştı. Avrupa'daki monarşiler, devrimden korkarak Fransız Cumhuriyeti'ne karşı savaşa girişmiş ve içeride de monarşi yanlısı güçler devrimi tehdit etmeye başlamıştı. Bunun sonucunda, devrimci hükümet kendini savunmak için olağanüstü yöntemlere başvurmuş ve Terör Dönemi başlamıştır. Bu dönemde Jakobenler, Fransa'yı karşı devrimcilerden koruma adına devleti ele geçirmişler ve devrimci mahkemeler aracılığıyla binlerce insanı idam ettirmişlerdir. Jakoben liderlerinin başında gelen Robespierre, bu dönemi yönetmiş ve terörü, devrimci hedeflere ulaşmanın kaçınılmaz bir aracı olarak görmüştür. Bu politika, merkeziyetçi bir yapı altında halkı devrimci ideallere zorla yönlendirmeyi amaçlamıştır. Komite de Salut Public²² (Kamu Güvenliği Komitesi), devletin güvenliğini sağlamak için devrim düşmanlarına karşı şiddet uygulama yetkisiyle donatılmış ve terör, sistematik bir devlet politikası haline getirilmiştir.

Terör Dönemi'nin en dikkat çekici uygulaması, devrim karşıtı oldukları düşünülen kişilerin toplu idam edilmesidir. Devrim Mahkemeleri, çoğu zaman somut bir delil olmaksızın insanları yargılamış ve binlerce insan giyotinle idam edilmiştir. İdam edilenler arasında monarşi yanlıları, rahipler, zenginler, hatta devrimin başlangıcında yer alan ama Jakobenlerin politikalarına karşı çıkan devrimciler de bulunuyordu. En bilinen örneklerden biri, devrimci lider Georges Danton'un idam edilmesidir. Danton, başlangıçta devrimin öncülerinden biri olmasına rağmen, Robespierre'in politikalarına karşı çıktığı için idam edilmiştir²³. Bu olay, devrim içindeki bölünmeleri ve terörün, sadece devrim düşmanlarına değil, devrimi kendi çizgisinde sürdürmeyenlere karşı da uygulandığını göstermektedir. Bir diğer dikkat çekici örnek, Marie Antoinette'in idamıdır. Fransa'nın eski kraliçesi, monarşinin sembolü olarak giyotine gönderilmiş ve bu olay, devrimin monarşiyi tamamen yok etme arzusunun bir göstergesi olmuştur. Terör Dönemi'nde uygulanan şiddetin bir diğer boyutu da Vendee İsyanı'nın bastırılmasıdır. Batı Fransa'da kraliyet yanlısı köylülerin başlattığı bu isyan, devrimci hükümet tarafından acımasız bir şekilde bastırılmıştır. General Turreau tarafından yönetilen Cumhuriyetçi güçler, isyancı köyleri yakıp yıkmış

²²Emrah, Gülsunar. "The Myth of 'Jacobin Kemalism': Influence of the French Revolution on Kemalist Elite and Ideology During the Early Republican Period", *Turkish Studies* (Mart 2024), 612.

²³M. J. Sydenham. "The French Revolution is not Yet Over", *Canadian Journal of History*, 17/3 (1982), 508.

ve binlerce insan öldürülmüştür²⁴. Bu olay, Terör Dönemi'nin sadece şehirlerde değil, kırsal alanlarda da şiddetle sürdürüldüğünü ve devlet terörünün yaygınlığını göstermektedir.

Terör Dönemi, devrimin ideolojik saiklerle nasıl şiddetli bir politikaya dönüşebileceğini gösteren önemli bir örnektir. Hannah Arendt, "Totalitarizmin Kaynakları" adlı eserinde, terörün totaliter rejimlerin vazgeçilmez bir aracı olduğunu savunur. Arendt'e göre, terör, sadece fiziksel bir şiddet aracı değildir, aynı zamanda bir korku düzeni kurarak toplumu kontrol altında tutmanın bir yoludur²⁵. Fransız Devrimi'nin Terör Dönemi de bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, totaliter bir sistemin nüvelerini taşıyan bir dönem olarak görülebilir. Bu dönemde uygulanan terör, devrimci ideallerin korunması adına aşırıya kaçmış ve toplumu kontrol altında tutmak için bir korku rejimi inşa edilmiştir. Ancak, bu korku rejimi uzun ömürlü olamamış, 1794'te Robespierre'in idam edilmesiyle sona ermiştir. Robespierre'in düşüşü, terörün bile kontrolsüz bir güce dönüşebileceğinin ve sonunda kendi yaratıcılarını yok edebileceğinin bir örneğidir.

Fransız Devrimi'nin Terör Dönemi, devrimlerin ve radikal politikaların nasıl hızla şiddet dolu bir sürece dönüşebileceğini gösteren çarpıcı bir dönemdir. Bu dönemde, devrimci idealler adına uygulanan şiddet, bir yandan devrimi koruma çabası olarak meşrulaştırılmış, diğer yandan toplumsal düzeni yeniden inşa etmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Ancak, bu süreç sonunda devrimi yaratanları da yutan bir şiddet sarmalına dönüşmüş ve tarihsel bir uyarı niteliği kazanmıştır.

Terör kavramının ideolojik formu Fransız Devrimi ile karakterize edilse de kavram için önemli kırılma noktaları mevcuttur. Bunlarda biri de dinamitin (TNT) icadıdır. Terörizm kavramsal açıdan ideolojik bir mesele olsa da fiziki formunu etkileyen önemli kırılma noktaları da mevcuttur. Dinamit de bunlardan en önemlisidir. Dinamitin icadı ve terörizm arasındaki ilişkiyi analiz ederken, dinamitin terörizm

²⁴William, H. Sewell Jr, "Ideologies And Social Revolutions: Reflections on the French Case" *The Journal Of Modern History* 57/1 (1985), 61.

²⁵ Alexander, K. Hirsch, "The Promise Of The Unforgiven: Violence, Power And Paradox In Arendt", *Philosophy & Social Criticism* 39/1 (Kasım 2012), 48.

kavramı açısından ne ifade ettiğini ve nasıl bir tarihsel kırılma noktası olduğunu anlamak için bazı önemli noktaları vurgulamak gereklidir.

Dinamit, diğer patlayıcı maddelere göre çok daha güçlü ve etkili bir patlayıcıdır. Alfred Nobel tarafından icat edilen dinamit, taş ocakları ve inşaat projelerinde yaygın olarak kullanıldı, çünkü daha önce mevcut olan patlayıcılara göre daha güvenli ve taşınması kolaydı. Ancak bu aynı özellikler, dinamiti teröristler için cazip hale getirdi. Dinamit, teröristlerin büyük yıkıma neden olabilen bombalar yapmalarını sağladı ve daha önce hayal bile edilemeyecek türde saldırılar düzenlemelerine olanak tanıdı.

Alfred Nobel'in dinamitin üretimini yaygınlaştırması, teröristler için bu patlayıcıya ulaşmayı kolaylaştırdı. Dinamit, nispeten kolayca temin edilebilir ve kullanılabilir hale geldiğinde, teröristler için güçlü bir araç oldu. Bu, özellikle 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında anarşist gruplar ve diğer radikal örgütler tarafından kullanılan bir araç haline geldi²⁶. Dinamitin kullanımı, sadece fiziksel yıkımın ötesinde, geniş çapta korku ve panik yaratma kapasitesine sahipti. Terörist saldırılar, medya tarafından daha fazla dikkat çekmeye başladı ve bu da teröristlerin amaçlarına ulaşmalarına yardımcı oldu. Dinamitin yarattığı büyük patlamalar ve yıkım görüntüleri, kamuoyunda teröristlerin mesajlarının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağladı.

Terörizmin tarihsel gelişimi incelenirken literatürde dikkat çeken önemli bir yaklaşım ise David Rapport tarafından ortaya atılan terörizm dalgalarıdır. David C. Rapoport, modern terörizmi tarihsel süreçte dört ana dalgaya ayırarak inceleyen önemli bir teorisyen olarak bilinir. Rapoport'un "Dört Terörizm Dalgası" olarak adlandırılan bu teorisi, terörizmin zaman içindeki gelişimini, farklı dönemlere has motivasyonlar ve yöntemler bağlamında anlamayı amaçlar²⁷. Her dalga, belirli bir zaman diliminde ortaya

²⁶Simon Weret, "The Science Of Destruction: Terrorism And Technology In The Nineteenth Century", *The Oxford Handbook of the History of Terrorism*, Carola Dietze ve Claudia Verhoeven. (ed.), (Oxford Handbooks Online, 2014), 8.

²⁷David C. Rapoport, *Waves of Global Terrorism*, (New York, Columbia University Press, 2022), 11.

çıkan terör örgütlerinin ortak temalarını ve karakteristiklerini açıklar. Bu dalgalar sırasıyla: Anarşist Dalga, Anti-Sömürgeci Dalga, Yeni Sol Dalga ve Dini Dalga'dır²⁸.

Anarşist Dalga olarak bilinen ilk katman 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına kadar süren bir dönemdir. Anarşist dalga, yaklaşık olarak 1870'lerde başlamış ve 1920'lere kadar etkili olmuştur. Anarşistler, otoriteye, özellikle devletin baskıcı ve merkeziyetçi yapısına karşı çıkarak, bireysel özgürlüğü savunmuşlardır²⁹. Hedefleri, devlet kurumlarını ortadan kaldırmak ve hiyerarşik toplumsal yapıları yıkmaktır. Bu dönemdeki terörist gruplar, monarşi karşıtı hareketler, işçi hakları mücadeleleri ve kapitalist sistem eleştirileri etrafında örgütlenmişlerdir. Bu dönemin en önemli olaylarından biri, Rusya'da Çar II. Aleksandr'ın 1881'de suikast sonucu öldürülmesidir. Bu olay, anarşistlerin devlet başkanlarına yönelik suikastlar ve bombalı saldırılar düzenlemesine dair bir model oluşturmuştur. İspanya'da ve İtalya'da benzer suikastlar görülmüş, 1901'de ABD Başkanı William McKinley de anarşist bir saldırgan tarafından öldürülmüştür. Anarşist hareket, özellikle Rusya'da Narodnaya Volya gibi gruplar tarafından temsil edilmiş, bu örgüt, devlet yetkililerine yönelik şiddet eylemleriyle bilinir hale gelmiştir³⁰.

Bu dalga kapsamında değerlendirilebilecek en önemli örnek ise Kızıl Terördür. Kızıl Terör (Red Terror), Rusya'daki 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından, Bolşevik hükümet tarafından muhalifleri bastırmak amacıyla yürütülen geniş çaplı bir şiddet ve baskı politikasıdır. Bu dönem, özellikle Eylül 1918'den itibaren yoğunlaştı ve Bolşevik yönetimi için hayati bir araç olarak kullanıldı. Bolşeviklerin bu sert politikası, devrimi tehdit eden iç savaş koşulları ve karşı devrimci unsurlar karşısında uygulandı.

Dönem boyunca Lenin ve diğer Bolşevik liderler, rejimlerini korumak için şiddet kullanmayı meşru bir savunma aracı olarak gördüler. Kızıl Terör, Rus İç Savaşı'nın kaotik ortamında şekillendi. Bolşevik hükümet, 1917'deki Ekim Devrimi'yle iktidara geldikten sonra, eski Çarlık yanlısı Beyaz Ordu, Menşevikler, Sosyalist

²⁸Rüştü S. S. Biçer, "Modern Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletlerin Uluslararası Terörist Örgütlerle İş Birliğinin Sebepleri ve Sonuçları", *Güvenlik Stratejileri* 16/36 (2020), 920.

²⁹David C. Rapoport. "Terrorism As A Global Wave Phenomenon: An Overview", *Oxford Research Encyclopedia Of Politics*. (2017).

³⁰ Neslihan, Topcu ve Davut, Ateş. "Siyasal Şiddetin Evrimine Örnekler Üzerinden Bir Bakış", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (Ekim 2022), 199.

Devrimciler ve çeşitli ulusal ve dini gruplardan oluşan karşı devrimci güçlerle savaşılmaya başladı. Bu grupların amacı Bolşevik hükümeti devirmektir. İç savaşın şiddeti arttıkça Bolşevik rejimi üzerindeki tehdit büyüdü ve iktidarlarını korumak için şiddetli yöntemlere başvurdular³¹. Kızıl Terör'ün doğrudan başlangıcı, Bolşevik lider Vladimir Lenin'e 30 Ağustos 1918'de düzenlenen suikast girişimiyle ilişkilendirilir. Bu olay, Bolşevik rejimi için dönüm noktası oldu ve Terör'ün resmen ilan edilmesiyle sonuçlandı. Bolşevikler, suikast girişiminden Sosyalist Devrimcileri ve Beyaz Ordu'yu sorumlu tuttu ve misilleme olarak geniş çaplı baskı uygulamaları başlattı³². Bu baskı döneminde, Bolşevik hükümetin istihbarat ve güvenlik servisi olan ÇEKA (Tüm Rusya Olağanüstü Komisyonu), muhalifleri avlamak ve tasfiye etmek için kullanılan en önemli araç haline geldi. Felix Dzerzhinsky liderliğindeki ÇEKA, Bolşevik karşıtı kişi ve grupları ortadan kaldırmak amacıyla büyük çaplı tutuklamalar, infazlar ve işkenceler düzenledi³³. Kızıl Terör sırasında, sadece eski Çar rejimi mensupları ve karşı devrimciler değil, aynı zamanda Bolşeviklere karşı çıkan işçiler, köylüler ve entelektüeller de hedef alındı. Binlerce kişi mahkeme kararı olmaksızın infaz edildi. Çeka'nın uyguladığı terör, her ne kadar Bolşevik devrimini savunma amacı taşısa da rejimin halk üzerindeki baskı politikasının bir parçası haline geldi.

Kızıl Terör'ün temel hedefi, Bolşevik iktidarına karşı potansiyel tehdit oluşturan tüm unsurları ortadan kaldırmaktır. Bu hedefler arasında özellikle eski Çarlık bürokrasisi, ordu mensupları, din adamları, burjuva sınıfı ve sosyalist hareket içindeki muhalifler bulunuyordu. Çeka'nın yürüttüğü infazlar, Bolşevik rejiminin temel dayanağı olan işçi ve köylü sınıfına da yayılacak kadar genişledi. Terör döneminde kullanılan en yaygın yöntemlerden biri, kitlesel infazlardı. Özellikle Beyaz Ordu'nun ilerlediği bölgelerde, yerel Bolşevik yetkililer ve Çeka görevlileri, karşı devrimci olduğu düşünülen kişileri toplu olarak tutukluyor ve çoğu zaman mahkeme olmaksızın infaz ediyordu. Bu infazlar genellikle gizlice yapılıyor ve cesetler toplu mezarlara gömülüyordu. Bunun yanı sıra işkence, gözdağı verme ve insanları ihbar etmeye zorlama gibi yöntemler de yaygındı.

³¹Eric, Lohr. "The Bolshevik Revolution Is Over", *The Journal of Modern History* 92/3 (2020), 642.

³²Aldis, Minins. "Latvia, 1918–1920: A civil war?", *Journal of Baltic Studies*, 46/1 (Şubat 2015), 53.

³³Rami, B. Khalil, vd. "Has "Iron" Felix Dzerzhinsky been affected by post-traumatic embitterment disorders?", *Asian Journal of Psychiatry* 46 (Kasım 2019), 119.

Kızıl Terör, modern terörizm literatüründe devlet terörü (state terrorism) olarak değerlendirilebilecek bir olgu şeklinde karşımıza çıkar. Devletin kendi halkı üzerinde uyguladığı sistematik baskı ve şiddet politikaları, terörizmin bir türü olarak kabul edilir. Bolşevik rejimi, iktidarını korumak ve devrimi savunmak adına, muhalifleri sindirmek için terör yöntemlerine başvurmuştur. Bu açıdan, Kızıl Terör devletin içsel bir tehdit algısıyla harekete geçtiği ve iktidarını meşrulaştırmak için şiddeti bir araç olarak kullandığı bir dönemdir. Bunun yanı sıra, Kızıl Terör'ün ideolojik temelleri de dikkate alındığında, Lenin ve Bolşevik liderliğinin sınıf mücadelesine dayanan devrimci ideolojisi, şiddeti sadece bir savunma aracı değil, aynı zamanda yeni bir toplum inşa etmenin kaçınılmaz bir yolu olarak görüyordu. Lenin'in yazılarında da şiddetin devrimin bir aracı olduğu ve devrimci şiddetin haklı olduğu görüşü sık sık vurgulanmıştır.

Rapoport'un ikinci dalga olarak adlandırdığı katman ise, anti-sömürgeci dalgadır. Anti-sömürgeci dalga, 1920'lerden 1960'ların sonlarına kadar süren bir dönemi kapsar. Bu dalga, özellikle I. Dünya Savaşı sonrası dönemde şekillenmiş ve II. Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Bu dalga, sömürgecilğe karşı verilen bağımsızlık mücadelelerinden doğmuştur. Anti-sömürgeci terörist hareketler, ulusal bağımsızlık arayışı içindeki halklar tarafından oluşturulmuş, hedefleri sömürgeci güçleri ülkelerinden çıkarmak ve bağımsız devletler kurmaktır³⁴. Bu dönemin en göze çarpan örneklerinden biri ise İRA, yani İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun faaliyetleridir. Yine Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan gelişmeler de bu bağlamda önemli örneklerdir.

Savaş süresince yaşanan olaylar, nedenleri ve sonuçları bağlamında, uluslararası sistemi şekillendiren gelişmelere sebep olsa da burada dikkat çekilecek nokta savaşın başlamasına sebep olacak kıvılcım olan, Franz Ferdinand suikastıdır. Franz Ferdinand suikastı, 1. Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olan ve terörizmin önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilecek bir olaydır. Bu suikast, terörizmin devletler arası çatışmaları tetikleme potansiyeline sahip olduğunun somut bir örneğidir ve terörizmin etkilerini ve sonuçlarını derinlemesine analiz etmek için önemli bir olaydır.

³⁴Daniel, Byman, "Is There a Wave of Right-Wing Terrorism? A Review Article", *Political Science Quarterly*, 138/2 (Nisan 2023), 265.

28 Haziran 1914'te, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahtı Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Sophie, Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi olan Gavrilo Princip tarafından suikasta uğradı. Princip, Yugoslavya'nın bağımsızlığını ve Sırp milliyetçiliğini savunan Kara El (Crna Ruka) adlı bir örgütün üyesiydi. Princip ve Kara El örgütü, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki etkisini ve kontrolünü sona erdirmek istiyorlardı. Suikast, bu milliyetçi ve ayrılıkçı hedeflerin bir yansımasıydı. Suikast, siyasi bir hedefi vardı: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun varlığını ve etkisini sarsmak³⁵. Bu, terörizmin temel özelliklerinden biridir; politik, dini veya ideolojik amaçlarla şiddet kullanmak. Suikast, doğrudan bir devlet başkanına yönelikti ve devletler arası büyük bir savaşı tetikledi. Bu olay, terörizmin devletler arası ilişkiler üzerindeki dramatik etkisini gösterdi.

Suikast, 1. Dünya Savaşı'nın başlamasına doğrudan neden oldu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a savaş ilan etti ve bu, ittifak sistemleri aracılığıyla tüm Avrupa'yı içine çeken büyük bir savaşa dönüştü. Suikast, küresel çapta bir savaşın kıvılcımını ateşleyen bir olay olarak tarihsel bir dönüm noktasıdır. Bu suikast, terörizmin sadece küçük gruplar veya bireyler tarafından yapılan saldırılar olmadığını, aynı zamanda büyük devletler arası çatışmaları tetikleyebilecek kapasitede olduğunu gösterdi. Terörizmin küresel etkileri ve sonuçları açısından bu olay, bir dönüm noktasıdır. Bununla birlikte bu olayın sonuçları bakımından 11 Eylül saldırıları ile benzerliği de dikkate değer bir noktadır.

Rapoport tarafından karakterize edilen üçüncü dalga ise Yeni Sol Dalgadır. 1960'ların ortalarından başlayarak 1980'lerin sonlarına kadar süren bir dönemi kapsar. Bu dalga, özellikle Soğuk Savaş dönemindeki anti-emperyalist, Marksist-Leninist ve sosyalist ideolojiler etrafında şekillenmiştir. Yeni Sol dalga, hem kapitalizme hem de Amerikan emperyalizmine karşı mücadele eden terörist gruplar tarafından yönlendirilmiştir³⁶. Bu dönemde, teröristler, ideolojik olarak sosyalizmi ve eşitliği savunmuş ve otoriter rejimlere karşı devrimci şiddeti meşru görmüşlerdir. Bu dönem için örnek gösterilebilecek terör gruplarından biri FARC'dır. Kolombiya'da Marksist-

³⁵ Phillip L. Beard, "Reason's Monstrous Origins: Review of The Life of Reason in an Age of Terrorism", *Overheard in Seville: Bulletin of the Santayana Society*, 36/36, (Sonbahar 2018), 117.

³⁶ Daniilidis, I., & Andriotis, S. (2021). Threats and Attack Strategies Used in Past Events: A Review. *Technology Development for Security Practitioners*, 171.

Leninist bir gerilla hareketi olarak kurulan FARC, devlet güçlerine ve Amerikan etkisine karşı şiddet eylemleri düzenlemiştir. Bununla birlikte, Almanya’da faaliyet gösteren RAF, kapitalist sistemin temellerine saldırmayı amaçlamış ve Batı Almanya’daki politikacılara, iş insanlarına ve askeri hedeflere yönelik terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Japonya’da ABD karşıtı solcu bir örgüt olarak ortaya çıkan bu Japon Kızıl Ordusu hem ülke içinde hem de uluslararası ölçekte saldırılar düzenlemiştir. İsrail’de Lod Havalimanı’na yapılan saldırı, Japon Kızıl Ordusu’nun uluslararası terörizmin bir parçası haline geldiği önemli bir örnektir. Yeni Sol dalga, devrimci hedefler taşıyan, ancak şiddeti bir strateji olarak benimseyen terör örgütleriyle özdeşleşmiştir. Bu gruplar, zamanla ya devlet baskısıyla yok edilmiş ya da siyasi çözümler arayarak silah bırakmıştır. Ancak bu dalga, terörizmin ideolojik temellerinin nasıl şekillendiğini gösteren önemli bir dönemdir.

Rapoport’un son dalga olarak isimlendirdiği dönem ise Dini Dalgadır. 1979 İran İslam Devrimi’nin ardından başlayan ve halen devam eden bu dalga, dini motivasyonlarla şekillenen terörist hareketleri kapsamaktadır. Bu dalganın temel özelliği, teröristlerin dini inançları temel alarak eylemlerini meşrulaştırmalarıdır. İslami radikalizmin yükselişi, bu dönemin en belirgin özelliği olmuştur, ancak Hristiyanlık, Hinduizm ve diğer dinler adına da terörist eylemler gerçekleştirilmiştir³⁷. Teröristler, dini esaslara dayalı bir düzen kurmayı ve seküler dünya düzenini yıkmayı hedeflerler. 2001’de 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren El-Kaide, bu dalganın en bilinen örneklerinden biridir. Saldırıları, dünya çapında büyük bir yankı uyandırmış ve ABD’nin "terörle mücadele" politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Yine 2014’te Suriye ve Irak’ta hilafet ilan eden DAESH, bu dalganın en şiddetli örgütlerinden biri olmuştur. Terör eylemleri, hem Orta Doğu’da hem de Batı’da sivillere karşı acımasız saldırılar şeklinde kendini göstermiştir. Ayrıca, Hindistan’da Hindu milliyetçiliğine dayalı terör eylemleri de bu dalgaya dahil edilebilir. Bu hareket, özellikle Müslüman azınlıklara karşı saldırılar düzenlemiştir.

Terörizm kavramı için bir diğer önemli kırılma noktası ise 11 Eylül saldırılarıdır. Tarih boyunca birçok önemli terör saldırısı yaşanmıştır, ancak 11 Eylül Saldırıları,

³⁷Daniel, Dory. “The History of Terrorism: A State of Knowledge and Debate”, *International Journal on Criminology* 9/1 (2022), 168.

terörizmin evriminde dönüş noktası olarak kabul edilmektedir. Bu olay, sadece fiziksel bir saldırı değil, bununla birlikte terörizmin kavramsal ve stratejik boyutlarında da derin bir etki yaratmıştır³⁸. 11 Eylül 2001'de, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör saldırıları, yalnızca binlerce masum insanın ölümüne neden olmakla kalmamış, uluslararası güvenlik ve terörle mücadele stratejilerini temelden sarsmıştır. Uçakların ikonik binalara çarpması, fiziksel bir yıkımın ötesinde, bir sembolizm taşımıştır. İkiz Kuleler'in (Dünya Ticaret Merkezi), Pentagon'un ve hedef alınan diğer binaların seçilmesi, El Kaide'nin saldırıları fiziksel bir yıkım aracı olarak değil, aynı zamanda güçlü sembollerle dolu bir mesaj verme amacıyla gerçekleştirdiğini göstermektedir. İkiz Kuleler, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik gücünü temsil ederken; Pentagon, askeri gücün sembolüdür. Dolayısıyla, saldırılar, küresel kapitalizmin ve Batı'nın hegemonyasının simgelerine doğrudan bir meydan okuma anlamı taşıdı. Saldırılar, yalnızca fiziksel hasar vermekle kalmadı, aynı zamanda Batı'nın güvenlik anlayışına ve modern ulus-devlet sistemine ciddi bir meydan okuma getirdi. Teröristler, geleneksel savaşın aksine, hedef aldıkları devletin güvenlik altyapısının zayıf noktalarını bulup, sivil uçakları kullanarak büyük bir yıkım gerçekleştirdiler. Bu durum, devletler arası savaşlardan farklı olarak, terörizmin asimetrik doğasını, devlete karşı savaş yürütmek için güçlü devlet aygıtlarına ihtiyaç duymayan aktörlerin ne kadar büyük bir zarar verebileceğini gösterdi.

11 Eylül, terörizmin çağdaş bir yüzünü tanımlamıştır. Bu saldırılar, öncekilere nazaran daha sofistike bir planlama ve uluslararası bir örgüt tarafından gerçekleştirilmiştir. El-Kaide'nin bu saldırıları düzenleyerek sivilleri hedef alması, terörizmin geleneksel sınırlarını zorlamıştır. Artık terör, bir devlete karşı savaşın değil, sivillere karşı yürütülen bir taktik halini almıştır³⁹. 11 Eylül ile terörizm, ulusal sınırların ötesine taşan küresel bir tehdit olarak algılanmaya başladı. Bu noktada, terörizm, devletlerin veya ulusal çıkarların ötesinde, uluslararası ideolojik hedefleri olan örgütlerin küresel bir savaş aracı haline geldi. El Kaide gibi örgütler, geleneksel terörist örgütlerden farklı olarak ulus-devlet yapılarından bağımsız hareket eden, ağ tipi

³⁸ Andrew Silke, "Research on Terrorism: A Review of the Impact of 9/11 and the Global War on Terrorism", *Terrorism Informatics: Knowledge Management And Data Mining For Homeland Security*, (2008), 27.

³⁹ Richard Jackson, "The Study of Terrorism 10 Years After 9/11: Successes, Issues, Challenges" *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8/32 (Aralık 2012), 6.

organizasyonlardı ve dünya çapında geniş bir destek ağına sahiptiler. Bu ağ yapısı, 11 Eylül'ün gerçekleştirilmesini sağlayan önemli bir faktördü. Aynı zamanda, saldırıların küresel medya aracılığıyla canlı olarak yayınlanması, terörizmin medya üzerindeki etkisini de dramatik bir şekilde artırdı. Küresel çapta bir seyirci kitlesine ulaşma yeteneği, terörizmi daha güçlü bir propaganda aracı haline getirdi. 11 Eylül saldırılarından sonra "küresel terör" kavramı ortaya çıktı ve terörizm, artık bir devletin iç meselesi olmaktan çıkıp, uluslararası ilişkilerin temel gündem maddesi haline geldi. Bu, özellikle Batı dünyası için, devletler arası güvenlik algısının yerini devlet dışı aktörlere karşı verilen savaşa bırakmasına neden oldu. Terörizmle mücadele politikaları, sınır ötesi iş birliklerini ve çok uluslu güvenlik ağlarını zorunlu hale getirdi.

11 Eylül, terörizmin ölçeğini ve amacını da değiştirdi. Öncesinde terörist eylemler, genellikle yerel ya da bölgesel bir bağlamda belirli siyasi hedeflere ulaşmak için kullanılırken, 11 Eylül ile terörizmin küresel hegemonya karşıtı bir ideolojik savaşa dönüştüğü görülmüştür. Bu noktada, David Rapoport'un 'Dört Dalga Teorisi' ile ilişkilendirilen dördüncü dalga olan dini terörizm daha da belirgin hale geldi. Rapoport'un teorisinde, 1970'lerden itibaren yükselen dini terörizm dalgası, 11 Eylül ile zirveye ulaşmıştır. Bu dalga, laik ve ulusal hedeflere sahip olan önceki terörizm dalgalarından farklı olarak, dini ideolojiye dayanan küresel bir savaşı hedeflemektedir. 11 Eylül, bu dalganın en ikonik örneği olarak terörizmin tamamen yeni bir motivasyon ve hedef kitlesine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca belirtmek gerekir ki El Kaide'nin 11 Eylül'deki amacı, yalnızca ABD'ye fiziksel zarar vermek değil, Batı'nın hegemonyasına karşı İslam dünyasında bir uyanış yaratmak ve Müslüman toplumları Batı'nın etkisinden kurtarmaktı. Bu, bir tür kıyametçi savaş anlayışına dayanıyordu ve El Kaide, kendi varlığını, İslam'ın gerçek koruyucusu ve Batı'nın sömürgeci etkilerine karşı bir direniş hareketi olarak tanımlıyordu.

11 Eylül, devletlerin terörizmle mücadeledeki rollerini de köklü bir şekilde değiştirdi. Olayın ardından ABD, Terörle Savaş (War on Terror) adı altında küresel bir terörizmle mücadele stratejisi başlattı. Bu strateji, sadece terörist grupları hedef almadı,

aynı zamanda terörist gruplara destek veren devletlere karşı da bir savaş açtı⁴⁰. Bu bağlamda, devletler, terörizmle mücadele ederken egemenlik haklarını genişleterek, önleyici savaş (preemptive war) ve ulusal güvenlik devleti (national security state) politikalarını güçlendirdiler. Afganistan ve Irak'ın işgali, bu yeni güvenlik anlayışının en somut örneklerindendir. Bu dönem, devletlerin güvenlik politikalarında orantısız güç kullanımı, sivil hakların askıya alınması ve terörle mücadele adına geniş çaplı gözetim faaliyetlerinin meşrulaştırılmasıyla sonuçlandı. Özellikle ABD'de Patriot Act gibi yasalar, devletin bireyler üzerindeki kontrolünü artırırken, terörle mücadele politikalarının sivil özgürlükler üzerindeki etkisini de derinleştirdi.

11 Eylül, uluslararası ilişkiler teorisinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Geleneksel olarak devletler arası savaşlar üzerine inşa edilen güvenlik teorileri, artık devlet dışı aktörlerin tehditlerini de içermek zorunda kaldı. 11 Eylül sonrasında, uluslararası güvenlik analizlerinde asimetrik savaş, dördüncü nesil savaş ve devlet dışı aktörlerin güvenlik tehditleri gibi yeni kavramlar önem kazandı⁴¹. 11 Eylül'ün terörizm açısından en önemli unsurlarından biri, saldırının yarattığı korku ve belirsizlik ortamıdır. Terörist eylemlerin en temel amacı, fiziksel tahribattan ziyade, toplumlar üzerinde yarattığı korku ve güvensizliktir. 11 Eylül, sadece ABD'de değil, tüm dünyada bir psikolojik travma yaratarak, Batı'nın kendi güvenlik algısını sorgulamasına neden olmuştur. Bu anlamda, 11 Eylül terörizmin psikolojik savaş boyutunu da derinleştiren bir olaydır.

11 Eylül, bir devletin güvenliği ile bireylerin özgürlükleri arasındaki hassas dengeyi değiştirmiştir. Terörle mücadele adına getirilen sıkı güvenlik önlemleri, bireylerin mahremiyetini sınırlayarak toplumlar arasında bir güven dengesizliği yaratmıştır. Bu durum, demokratik toplumların terörle mücadele stratejilerini gözden geçirmelerine ve özgürlükleri koruma konusunda yeni bir strateji belirlemelerine yol açmıştır⁴². Özetle 11 Eylül Saldırıları, terörle mücadele stratejilerini ve terörizmin

⁴⁰Cecile, Rousseau, vd. "Consequences of 9/11 and the war on terror on children's and young adult's mental health: A systematic review of the past 10 years" *Clinical child psychology and psychiatry* 20/2 (Eylül 2013), 181.

⁴¹Laura, Guillaume. "Risk And War in The Twenty-First Century", *Intelligence And National Security*, 23/3 (Haziran 2008), 406-420.

⁴²Walter Enders, "Terrorism: An Empirical Analysis", *Handbook Of Defense Economics*, 2 (Mart 2007), 818.

algılanışını kökten değiştiren bir dönem başlatmıştır. Bu olayın etkileri, sadece Amerika Birleşik Devletleri'yle sınırlı kalmayıp, küresel düzeyde hissedilmiş ve terörle mücadele stratejilerini derinden etkilemiştir. 11 Eylül saldırıları, modern terörizmin en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu olay, terörizmi ulusal sınırların ötesine taşıyarak küresel bir tehdit haline getirmiş, devletlerin terörizmle mücadele stratejilerini köklü bir şekilde değiştirmiş ve terörizmin sembolik gücünü ön plana çıkarmıştır. Terörizm artık sadece bir şiddet aracı değil, aynı zamanda ideolojik ve psikolojik bir savaş aracı haline gelmiştir. 11 Eylül ile, terörizmin boyutu ve anlamı genişlemiş, uluslararası ilişkilerin merkezine oturmuş ve modern güvenlik anlayışlarını yeniden şekillendirmiştir.

1.2. Terörizmin Temel Yapı Taşları: Şiddet, Korku ve Propaganda

Terörizm, tarih boyunca toplumların güvenliğini, siyasi istikrarını ve sosyal dokusunu tehdit eden en karmaşık ve yıkıcı fenomenlerden biri olmuştur. Bu olgunun anlaşılması, yalnızca fiziksel şiddetin doğrudan etkilerinin ötesine geçerek, terörizmin derinlemesine kök saldıgı psikolojik ve sosyolojik unsurları da kapsamayı gerektirir. Terörizmin temel yapı taşları olarak kabul edilen şiddet, korku ve propaganda, bu olgunun dinamiklerini ve etkilerini anlamamızı sağlayan kilit kavramlardır.

Şiddet, terörist grupların mesajlarını iletmek ve hedeflerine ulaşmak için kullandıkları en belirgin araçtır. Fiziksel saldırılar, bombalamalar ve suikastlar, toplumda kaos ve güvensizlik yaratarak teröristlerin amaçlarına hizmet eder. Ancak şiddet tek başına terörizmin etkisini tam anlamıyla açıklamaz; burada devreye korku unsuru girer. Şiddet eylemleri aracılığıyla yaratılan korku atmosferi, bireylerin günlük yaşamlarını derinden etkiler ve toplumun geneline yayılan bir güvensizlik hissi oluşturur. Bu korku, teröristlerin hedeflerine ulaşmalarında kritik bir rol oynar, çünkü toplumun psikolojik yapısını zayıflatarak onların istediklerini elde etmelerine zemin hazırlar.

Propaganda ise terörizmin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan ve onların ideolojik hedeflerini meşrulaştıran bir başka kritik bileşendir. Terörist gruplar, modern iletişim araçlarını ve sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak, kendi bakış açılarını yaymakta ve destekçi kazanmakta büyük başarı elde etmektedirler. Propaganda, şiddetin ve korkunun etkisini artırarak, teröristlerin toplum üzerinde daha geniş ve kalıcı bir etki

yaratmasına yardımcı olur. Bu bağlamda propaganda, sadece bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda bir manipülasyon ve ikna mekanizmasıdır.

Bu başlık altında, terörizmin temel yapı taşlarını oluşturan şiddet, korku ve propaganda unsurlarının birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini ve terörizmin bu bileşenler aracılığıyla toplumu nasıl şekillendirdiğini derinlemesine incelenmiştir. Bu unsurların birlikte nasıl çalıştığını anlamak, terörizme karşı daha etkili stratejiler geliştirmek ve toplumların bu tür tehditlerle başa çıkma kapasitesini artırmak için hayati öneme sahiptir.

1.2.1. Şiddet Olgusu

Şiddet, insan doğasının derinliklerine kök salmış bir olgudur. Felsefi olarak incelendiğinde, bu fenomenin temelinde insanın içsel çatışmalarının yattığı görülür. İnsanın içindeki dürtüler arasındaki çatışmalar, bazen şiddete dönüşebilir. Hobbes'un "doğa durumu" kavramında belirttiği gibi, insanlar temelde rekabetçi ve çatışmacıdır. Bu temel doğal eğilimler, şiddetin doğal kökenlerinin bir parçası olarak düşünülür⁴³.

Literatür incelendiğinde şiddetin insan ırkına has bir olgu olduğuna inanan görüşler olduğu gibi, şiddetin doğadaki tüm canlılarda, hatta cansız varlıklarla da ilişkili olduğu kanaatleri mevcuttur⁴⁴. Bu tartışmalara bakıldığında, doğada hayvanlar, başka türlere veya kendi gruplarındaki hayvanlara karşı şiddet eylemi gösterdiği, doğanın şiddet ve güç kontrolünde bir döngüye sahip olduğu kanısı öne çıkmaktadır. Ancak bahsi geçen diğer görüşler insan dışındaki varlıkların söz konusu eylemlerini insan şiddetinden ayırırlar.

Özellikle 20. yüzyıl, şiddet için önemli bir referans dönemdir. Şiddet, tarihin en büyük felaketlerinden olan dünya savaşlarının temelini atmıştır. Milletlerarası çatışmalar, politik, ekonomik ve sosyal nedenlerle çoğu zaman şiddet yoluyla çözülmeye çalışılmıştır. Bu savaşlar, milyonlarca insanın ölümüne, toplumların

⁴³ Ferhat Ağırman, "Hobbes ve Rousseau'nun Devlet Kuramlarında Doğa Durumu", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (Nisan 2018), 117.

⁴⁴ Necmettin Özerkmen, Haydar Gölbaşı, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet", *Akademik Bakış Dergisi* 28/15 (Mart 2010), 23.

tahribine ve kültürlerin kaybına neden olmuştur⁴⁵. Bununla birlikte şiddet toplumsal devrimlere öncülük etmiştir. Halkın baskılara karşı ayaklanarak değişim talep ettiği dönemlerde bir araç olarak kullanılmıştır. Bu devrimler, demokratik değerlerin ve insan haklarının önünü açmıştır. İnsanlar, eşitlik, özgürlük ve adalet için şiddetin yolunu seçmişlerdir.

Şiddet, kelime anlamı itibari ile insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her çeşit maddi ve manevi olumsuzluğu ifade etmektedir⁴⁶. Literatür incelendiğinde, şiddet ile ilgili terminolojik tanımların birçoğunda olumsuz ve negatif bir anlam olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte bir felsefi olgu olarak bakıldığında şiddet, mevcut tanımlardan çok daha derin bir analize tabi tutulması gereken bir kavramdır. Dünyadaki bütün savaşların, katliamların, cinayetlerin ve yıkımların ana öznesi şiddet olmakla birlikte; imparatorlukların kurulması, devletlerin yükselip çökmesi, devrimlerin ve ayaklanmaların gerçekleşmesi de şiddet ile mümkün olmuştur. Özetle şiddet, neden olduğu olaylar bakımından yıkıma ve acıya sebep olurken, diğer taraftan dünya tarihinin önemli bir parçasıdır.

Şiddet, sosyal bilimlerdeki en bulanık ve anlaşılması zor kavramlardan biridir⁴⁷. Şiddet olgusu ele alınırken farklı dillerdeki etimolojik karşılığı dikkate alınacak olursa, kavramın doğasındaki bulanıklık fark edilecektir. Bu noktada evrensel bir şiddet tanımı yapmanın zorluğu anlaşılacaktır. Şiddetin tanımsal bulanıklığı bu noktada önemlidir çünkü bu özelliği ile terörizmin temel bileşenlerinden biri oluşu ilişkilendirilebilir. Elbette kavramların çerçevesinin net olmayışı ve bulanıklığı sosyal bilimlerde mümkün bir olaydır. Ancak bu bulanıklık terörizm gibi günümüzde ve muhtemel gelecekte milyonlarca insanın hayatını ilgilendiren bir olgunun bulanıklığı olduğunda, ciddi bir *gri alan* haline gelmektedir. Nitekim şiddet kavramının bulanıklığına da terörizm ilişkisi bağlamında bu şekilde yorumlanmalıdır.

Şiddet kelimesinin etimolojisine bakılacak olursa; İngilizce karşılığı ‘violence’ olan kavramın, ‘violent’ şeklinde de anlam bulduğu gözlemlenebilir. Ancak bu iki

⁴⁵Vittorio Bufacchi, “Two Concepts Of Violence, *Political Studies Review*, 3/2 (Nisan 2005), 193.

⁴⁶Sezer Ayan, “Şiddet ve Fanatizm”, *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 7/2 (2006), 192.

⁴⁷Ken Corvo, Pamela J. Johnson, “Vilification Of The “Batterer”: How Blame Shapes Domestic Violence Policy And Interventions”, *Aggression And Violent Behavior*, 8/3 (Mayıs 2003), 262.

kullanımın belirli farklılıkları mevcuttur. Bu iki kelimedede Latince kökenlidir ve İngilizceye buradan yerleşmiştir. ‘Violence’, Latince ‘violentus’ kelimesinden türemiştir ve şiddetli, zorlu, saldırgan, gürültülü gibi anlamları karşılayan bir sıfattır. Violent kelimesinin Latince kökeni ise ‘violare’ sözcüğüne karşılık gelmektedir ve anlam itibari ile; şiddet uygulamak, zarar vermek, saygısızlık etmek, rencide etmek, ihlal etmek anlamına gelen bir fiildir⁴⁸. Şiddet kavramının Latince kökenleri ile ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa, ‘Violentus’, failin eylemde bulunmasıyla ilgilenir ve tanımlayıcıdır; ‘violare’ ise bir eylemin diğeri üzerindeki etkisine bakar ve normatif bir kelimedir.

"Şiddet" kelimesinin Türkçe kökenleri ise Arapça "şedid" kelimesine dayanır. "Şedid", "sert, kuvvetli, şiddetli" anlamında kullanılır⁴⁹. Türkçe'de "şiddet", bir olayın veya eylemin sert, kuvvetli, hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini ifade eden bir terim olarak kullanılır. Ayrıca, fiziksel, duygusal, sözel veya diğer yöntemlerle ortaya çıkan olumsuz davranışları tanımlamak için kullanılır.

Şiddet eylemleri yalnız bir bilimin penceresinden incelenemez⁵⁰. Şiddet, tarih boyunca felsefi ve kavramsal bir bulanıklığa sahip olmuştur. Farklı düşünce okulları ve filozoflar, şiddeti çeşitli perspektiflerden ele almış ve tanımlamışlardır. Bu görüşlerin analizi, kavramın doğasına ışık tutacaktır. Bireyin fiziksel manada baskı ve zorlamaya maruz kalması Hegel’in görüşüne göre, doğal bir olgu olarak şiddeti temsil etmektedir. Bireylerin iradesine uygulanan haksız eylem anlamını kazanan şiddet, Hegel’in felsefesinde her durumda ahlak ekseninde değildir⁵¹. Hegel’in perspektifinden, şiddetin varoluşsal bir önemi vardır çünkü çatışmanın sonunda yeni bir durumun doğmasını sağlar. Bu nedenle, şiddet sadece yıkıcı bir güç olarak değil, aynı zamanda dönüştürücü bir sürecin bir parçası olarak da görülür⁵². Hegel’e göre şiddet, tezatların çözümünü sürecinde ortaya çıkan ve yeni bir durumun oluşumuna hizmet eden doğal bir olgudur.

⁴⁸Francis C. Wade, “On violence” *The Journal of Philosophy*, 68/12 (Haziran 1971), 370.

⁴⁹Yücel Dursun, "Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (Eylül 2011), 3.

⁵⁰Şerafettin Yener, “Şiddet, Şiddet Türleri ve Okulda Öğretmene Yönelen Şiddet”, *İçtimaiyat*, 7/1 (Mayıs 2023), 280.

⁵¹Umut Turgut Yıldırım, “Siyasal Şiddetin Anlam Karmaşasının Temelleri Üzerine”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 89 (Mart 2022), 483.

⁵²Toros Güneş Esgün, “Tinlin Felaketleri: Hegel ve Antroposen/Kapitalosen Tartışmaları”, *Viraverita E-Dergi*, 15 (Mayıs 2022), 50.

Bu perspektif, Hegel'in diyalektik yöntemiyle yakından ilişkilidir, çünkü tezatların çatışması ve şiddetin rolü, diyalektik sürecin temel taşlarından biridir⁵³.

Thomas Hobbes ise doğal durumda (sosyal sözleşme öncesi durum) insanların yaşadığı şiddetli ve kaotik bir ortam olduğunu savunur. Ona göre, insanlar doğada eşit olarak doğarlar ve temel güdülerini kendi çıkarlarını korumaktır. Hobbes'a göre, doğal durumun bu şekli, sürekli bir çatışma ve tehdit ortamını yaratır. İnsanların kendi çıkarları uğruna birbirlerine saldırmaları sonucu şiddet kaçınılmaz hale gelir. Bu, herkesin hayatta kalmak için diğerlerini tehdit etmesi anlamına gelir⁵⁴. Bu nedenle, Hobbes'a göre, insanlar bu doğal durumdan çıkmak ve toplumsal düzeni sağlamak için bir sosyal sözleşme yaparlar. Bu sözleşme ile bireyler egemen bir otoriteye tabi olur ve bu otorite şiddeti kontrol eder. Bu, Hobbes'un meşhur "Leviathan" eserinde detaylandığı sosyal sözleşme teorisinin temelidir.

Şiddet ile ilgili görüşleri önem arz eden bir diğer referans ise Sigmund Freud'dur. Freud, şiddeti insan davranışlarının altında yatan psikolojik süreçlerin bir sonucu olarak açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, insan davranışlarındaki agresiflik, içgüdüsel bir temele dayanır. Bu içgüdü, "Thanatos" olarak adlandırılır ve ölüm, yıkım, yok etme dürtülerini temsil eder. Thanatos, yaşamı sonlandırmak ve düzeni bozmak isteyen bir içgüdü olarak karşımıza çıkar⁵⁵. Freud'a göre, bu içgüdüsel eğilimlerin toplumsal düzenle uyumsuzlukları, şiddetin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bununla birlikte, Freud, şiddetin toplumsal yapının ve bireyin içgüdüsel dürtüler arasındaki çatışmanın bir sonucu olduğunu vurgular. Bu süreçte, bireyler içgüdüsel eğilimlerini toplumsal normlara uyarlamak zorundadır. Ancak, bu uyarlamada başarısızlık durumunda şiddetin ortaya çıkma ihtimali artar⁵⁶. Sonuç olarak, Freud'a göre şiddet,

⁵³ Ceran Yaylagül Karataş, "Ahlak, Siyaset ve Demokrasi Bağlamında Kötülük ve Şiddet", *İnsan ve Toplum*, 7/2 (Aralık 2017), 127.

⁵⁴ Sevtap Metin, "Oyun Teorileri Işığında Thomas Hobbes'un Sosyal Sözleşme Kuramının Analiz ve Yorumu", *Journal Of Istanbul University Law Faculty*, 72/1 (Haziran 2014), 255.

⁵⁵ Maria Kli, "Eros And Thanatos: A Nondualistic Interpretation: The Dynamic Of Drives İn Personal And Civilizational Development From Freud To Marcuse" *The Psychoanalytic Review*, 105/1 (Ocak 2018), 68.

⁵⁶ Harvey Peskin, "Uses Of Guilt İn The Treatment Of Dehumanization", *The International Journal Of Psychoanalysis*, 98/2 (Aralık 2017), 475.

insan davranışlarının içgüdüsel temelleriyle toplumsal düzen arasındaki çatışmanın bir sonucudur.

Ünlü siyaset bilimci Hannah Arendt ise şiddetin siyasi bir araç olarak kullanılmasını ve şiddetin doğasını analiz etmiştir. Ona göre, şiddet, siyasi alanda otorite ve iktidar sorunlarına bir çözüm olarak görülmemelidir. Arendt'e göre, şiddetin siyasi alanda kullanılması, politik eylemlerin yerini alır ve özgürlüklerin erozyonuna yol açar. Arendt, şiddeti "enstrümantal" ve "yıkıcı" olarak iki temel kategoride ele alır. Enstrümantal şiddet, bir amaç için kullanılan ve sonucunda belirli bir durumun oluşturulmasını amaçlayan şiddettir. Yıkıcı şiddet ise, hedeflenen sonucun yanı sıra mevcut düzenin tamamen yıkılmasını hedefler⁵⁷. Arendt'in şiddetle ilgili görüşleri, özellikle "İnsanlık Durumu" ve "Siyasetin İnsanî İklimi" adlı eserlerinde detaylı olarak ele alınmıştır.

Mahatma Gandhi ise şiddetin yerine "ahimsa" prensibini benimsemiştir. Ahimsa, Sanskritçe'de "zarar vermemek" veya "şiddetten kaçınma" anlamına gelir. Gandhi'ye göre, Ahimsa, tüm canlılara saygı duymayı ve onlara zarar vermemeyi içerir⁵⁸. Gandhi, şiddetin sorunları çözmede etkili olmadığına inanıyordu. Gandhi'nin önderliğindeki Hint Bağımsızlık Hareketi, şiddetsizlik ve sivil itaatsizlik temelinde ilerlemiştir. Bu yaklaşım, kitlesel katılım ve toplumsal hareketlilikle Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasına yol açmıştır.

Ünlü yazar ve düşünür Jean Jacques Rousseau'nun şiddet ile ilgili düşünceleri ise siyaset bilimi açısından önemli referanslardır. Rousseau, 18. yüzyılın önemli aydınlanma düşünürlerinden biridir. Şiddet konusunu ele aldığı eserlerinden biri "Toplum Sözleşmesi"dir. Bu eserde Rousseau, doğal durumda insanların özgür ve eşit olduğunu, ancak toplumsal düzenin kurulmasıyla beraber toplumsal eşitsizliklerin ve haksızlıkların ortaya çıktığını savunur⁵⁹. Rousseau'ya göre, şiddetin temel nedeni toplumsal yapıdaki eşitsizliklerdir. Toplumda ortaya çıkan özel mülkiyet, statü farkları

⁵⁷Keith Breen, "Violence And Power: A Critique of Hannah Arendt on Thepolitical", *Philosophy & Social Criticism*, 33/3, (Mayıs 2007), 360.

⁵⁸Jesse S. Palsetia, "Indian Critiques of Gandhi, Edited By Harold Coward", *Canadian Journal of History*, 41/1 (2006), 190.

⁵⁹Cecile Fabre, "Toplumsal Sözleşme", *Felsefe Arkivi*, 48, (Ocak 2018), 130.

ve hükümetin varlığı şiddetin ortaya çıkmasına sebep olur. Ona göre, doğal durumda insanlar arasında bir tür barış vardır, ancak toplumun kuralları ve eşitsizlikler şiddeti beraberinde getirir⁶⁰.

Şiddet kavramı ile ilgili, referans gösterilebilecek bir diğer önemli kaynak ise İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'dir. Bildiri, Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve oylamaya katılan ülkeler arasında ret oyu veren olmamıştır⁶¹. Bununla birlikte yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü gibi temel hakları korumaktadır. Özellikle bildirinin 5. maddesi bireylere karşı uygulanan şiddet eylemlerini doğrudan işaret eder ve bunları yasaklar. Madde şu şekildedir; *Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez*⁶². Bu madde, her türlü şiddetin, işkence ve onur kırıcı davranışların insan haklarına aykırı olduğunu ifade eder.

Şiddet ile ilgili incelenen bu referanslar, temel olarak şiddetin farklı türlerinin rasyonel örneklendirmeleridir. Şiddet tek başına bir fiili eylem anlamına gelirken, birçok farklı alt türü ve farklı oluşum süreçleri mevcuttur. Örneğin Freud'un görüşleri ışığında şiddetin psikolojik bağlamda etkileri ve oluşumu açıklanabilirken, Hegel ve Hobbes'un görüşleri ışığında toplumsal bağlamda nasıl tezahür ettiği analiz edilebilmektedir. Bu referanslar ile, şiddetin farklı türlerinin özelliklerini, oluşum süreçlerini, amaçlarını, etkilerini ve sonuçlarını değerlendirmek mümkündür

1.2.2. Korku ve Terörizm

Korku olgusu terörizmin temel bileşenlerinden biridir. Nitekim terör, ilk akla gelen anlam itibarı ile bir şiddet eylemi veya tehdidi olsa da etimolojik olarak 'korku', 'dehşet' kelimelerini karşılamaktadır. Özellikle batı dillerinde, siyasal anlamının dışında günlük kullanımı da bulunmaktadır. İngilizcede 'horror' olarak karşılaştığımız sözcük

⁶⁰Armağan Öztürk, "Egemenliğin Cumhuriyetçi Yapı Sökümü: Machiavelli, Rousseau ve Ulus Devlet", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16/58, (Haziran 2020), 99.

⁶¹Rana Aybay, "Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi", (Türkiye Barolar Birliği Yayınları 2006), 5.

⁶²Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", (1948).

‘terror’ ile aynı kökeni paylaşmaktadır. Bu sebep ile korku terörizmin en temel öznelerinden biridir. Korku olgusunu iyi analiz etmek, terörizm kavramının çerçevesini çizmek açısından önem arz etmektedir.

Korku olgusu da tıpkı şiddet kavramı gibi insanoğlu için içgüdüsel derinlik barındıran bir olgudur. İnsanlığın en ilkel ve güçlü duygularından biri olan korku, türümüzün hayatta kalması ve evriminde çok önemli bir rol oynamıştır. Evrimsel açıdan bakıldığında korku vazgeçilmez olmuştur. İlk insanlar, çevrelerinde yırtıcı hayvanlardan düşman kabilelere ve doğal afetlere kadar çok sayıda tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır⁶³. İnsanoğlunun bu gibi tehlikelere verdiği en temel tepki de korku olmuştur. Bu içgüdüsel tepki sayesinde, tehlikelere karşı savunma mekanizmaları geliştirebilmiş, sosyolojik ve fiziksel evrimini bu şekilde gerçekleştirmiştir. Örneğin yırtıcılardan veya yabancılarından korktuğu için kendine barınaklar, sığınaklar inşa etmiş ve oralarda yaşamıştır. Zaman içinde bu barınaklar evlere, kalelere, gökdelenlere dönüşmüş ve sürekli olarak gelişim göstermiştir. Bir başka örnek ise doğada önüne geçemediğimiz deprem gibi doğal afetlerden korkulması sebebiyle bu afetlere dayanıklı hale getirilen yapılarımızdır.

Modern dünyada, vahşi doğanın fiziksel tehlikeleri azalmış olsa da korkunun temel doğası değişmeden kalmıştır. Günümüzde korku; terörizm, doğal afetler, ekonomik istikrarsızlık, küresel salgınlar olsun, çok çeşitli uyaranlar tarafından tetiklenebilir. Farklı bağlamlara rağmen, altta yatan fizyolojik tepki oldukça benzerdir. Korkunun bu kalıcı yönü, onun ruhumuzdaki köklü varlığını vurgulamakta ve insan deneyimindeki önemine işaret etmektedir.

Korku aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir düzenleyici görevi de görmektedir. Davranışı, karar vermeyi ve sosyal etkileşimleri etkiler⁶⁴. Örneğin, sosyal dışlanma korkusu bireyleri toplumsal normlara ve değerlere uymaya itebilir ve böylece sosyal uyumu teşvik edebilir. Psikolojik düzeyde korku, bireyleri riskli davranışlardan kaçınmaya ve kişisel ve kolektif refahı sağlayacak ölçülü kararlar almaya zorlayabilir.

⁶³Paul White, “Darwin, Concepción, And The Geological Sublime”, *Science In Context* 25/1 (Ocak 2012), 54.

⁶⁴Alfons O. Hamm, Almut I. Weike, “The Neuropsychology Of Fear Learning And Fear Regulation”, *International journal of psychophysiology* 57/1 (Temmuz 2005), 6.

Korkuyu içgüdüsel bir olgu olarak anlamak, korkunun çeşitli bağlamlarda, özellikle de terörizm alanında nasıl tezahür ettiğine de ışık tutmaktadır. Korkunun gücünün farkına varan terör grupları, korkuyu toplumları istikrarsızlaştırmak, kamuoyu algısını manipüle etmek ve stratejik hedeflerine ulaşmak için psikolojik bir silah olarak kullanıyorlar⁶⁵. Şiddet ve propaganda eylemleri yoluyla korku uyandırarak, topluluklardaki güvenlik ve güven duygusunu aşındırmayı, böylece etkilerini, neden olunan anlık fiziksel hasarın çok ötesinde büyütmeyi amaçlıyorlar.

Özetle olarak korku, insanlık durumunun ayrılmaz ve çok yönlü bir parçasıdır. İçgüdüsel kökleri insanlığı temel hayatta kalma mekanizmalarıyla donatmış, sosyal yapıları etkilemiş ve kolektif gelişimi teşvik etmiştir. Ancak korkuyu kontrol etmek ve istikrarı bozmak isteyenlerin elinde bir manipülasyon aracı haline getiren de tam da bu güçtür. Korku yalnızca biyolojik bir tepki değildir; tarih boyunca teröristler tarafından stratejik olarak kullanılmış güçlü bir psikolojik araçtır. Korku, terörist faaliyetlerin hem aracı hem de amacıdır. Terörizm, doğası gereği, bir nüfusa korku ve belirsizlik aşılmasını, böylece geleneksel yöntemlerle başka türlü ulaşamayacak siyasi, ideolojik veya sosyal hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır⁶⁶.

Terörist eylemler maksimum psikolojik etki yaratmak için tasarlanmıştır. Temel amacın genellikle toprak kazanmak veya karşıt askeri güçleri yenmek olduğu geleneksel savaşın aksine, terörizm çok daha geniş bir kitleyi etkilemeye çalışır⁶⁷. Teröristlerin gerçekleştirdiği şiddet eylemleri (bombalama, silahlı saldırı veya diğer saldırı biçimleri) yalnızca mağdurlara doğrudan zarar verme amacını taşımaz. Bunun yerine, saldırının fiziksel konumunun çok ötesine uzanan yaygın bir korku ve savunmasızlık duygusu yaratacak şekilde hesaplanıyorlar.

Bu bağlamda korku, terörist gruplar için birçok amaca hizmet etmektedir. Bir toplumu felce uğratabilir, hükümetlerin etkili bir şekilde çalışmasını ve insanların günlük yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırabilir. Bu felç, ekonomik aksamaya,

⁶⁵Lawrence Zelic Freedman, "Why Does Terrorism Terrorize?.", *Studies In Conflict & Terrorism* 6/3 (1983), 395.

⁶⁶ Cynthia Weber, "Encountering Violence: Terrorism And Horrorism In War And Citizenship", *International Political Sociology* 8/3 (Eylül 2014), 240.

⁶⁷Ruwantissa Abeyratne, "Suppression Of The Financing Of Terrorism", *Journal of Transportation Security* 4 (Kasım 2011), 62.

kamuoyunun güveninin kaybolmasına ve liderler üzerinde, teröristlerin hedeflerini ilerletebilecek sert önlemler alma yönünde artan siyasi baskıya yol açabilir⁶⁸. Örneğin, artan güvenlik önlemleri ve baskılar bazen belirli gruplar arasında yabancılaşma ve kırgınlık duygularını şiddetlendirebilir ve potansiyel olarak daha fazla radikalleşmeye ve üye toplamaya yol açabilir.

Korku-terör ilişkisinin bir diğer boyutu da bireylere ve toplumlara verdiği psikolojik zarardır. Sürekli terörizm tehdidi yaygın kaygıya, strese ve hatta travmaya yol açabilir. Bu psikolojik etki uzun süreli olabilir ve bireylerin ruh sağlığını, sosyal ilişkilerini ve genel yaşam kalitesini etkileyebilir⁶⁹. Terörizmin yarattığı korku aynı zamanda toplumsal parçalanmaya da yol açabilir; çünkü topluluklar yabancılardan veya terörist gruplarla ilişkili olduğu düşünülen kişilerden şüphelenebilir.

Sonuç olarak, korku ve terörizm arasındaki ilişki temel bir ilişkidir ve korku, terör örgütleri için hem bir silah hem de bir amaç olarak hizmet etmektedir. Bu ilişkiyi anlayarak teröristlerin kullandıkları stratejileri ve eylemlerinin toplumlar üzerindeki derin etkisini daha iyi analiz edilebilir. Terörizmin temel nedenlerine değinmek, halkın dayanıklılığını artırmak ve sosyal uyumu güçlendirmek, teröristlerin yaymaya çalıştığı korkuyu hafifletmek ve sonuçta terörizm tehdidini azaltmak için temel adımlardır.

1.2.3. Propaganda ve Terörizm

İlk olarak, "propaganda" teriminin çeşitli yönlerini ve terör örgütleri tarafından nasıl kullanıldığını anlamak önemlidir. Propaganda, sadece yanıltıcı bilgilerin yayılması değil, aynı zamanda ideolojik inançların güçlendirilmesi ve toplumları etkileme amacını taşır. Amerikalı siyaset bilimci ve iletişim teorisyeni Harold Lasswell'in konu ile ilgili tanımlamaları, literatürde önemli bir konumdadır ve kavrama ışık tutacak bir perspektif sunmaktadır. Onun görüşlerine göre propaganda, önemli sembollerin manipülasyonu yoluyla kolektif tutumların yönetilmesidir. Tutum kelimesi, belirli değerlendirme

⁶⁸Eva Vriens, "Inciting Fear For Terrorism: A Critical Review Of Current Counter-Terrorism Policies And How They Increase Fear", *Social Cosmos*, 3/1 (2012), 113.

⁶⁹Tajudeen Abiola vd. "Fear Of Future Terrorism: Associated Psychiatric Burden.", *Asian Journal Of Psychiatry* 38 (Aralık 2018), 55.

kalıplarına göre hareket etme eğilimi anlamına gelir⁷⁰. Bu çıkarımın dayandığı değerlendirme kalıpları, ilkel yüz ve vücut hareketleri ya da daha karmaşık kalem ve ses hareketleri olabilir. Bir grup içinde standart bir anlama sahip olan bu nesneler bir arada ele alındığında anlamlı semboller olarak adlandırılır. Dolayısıyla önemli sembollerin kamusal yaşamda hem ifade edici hem de propagandacı bir işlevi vardır.

Propaganda terimi, kökenini Latince "propagare" kelimesinden alır, bu da "yaymak" veya "çoğaltmak" anlamına gelir⁷¹. Terimin ilk kullanımı, Katolik Kilisesi tarafından Hristiyan inançlarını yaymak amacıyla kurulan "Congregatio de Propaganda Fide" (İnanca Yayma Kongregasyonu) isimli bir kuruluşla ilişkilidir⁷². Elbette bu referans kurumsal anlamda ve resmi bir şekilde propaganda uygulamalarını kanıtlar niteliktedir ancak propagandanın tarihinin oldukça eski bir özne olduğu görüşü kuvvetle muhtemeldir.

Nitekim insanların topluluklar halinde yaşamaya başladığı günden bu yana bir yönetim ihtiyacı olmuş ve yöneten grubun veya kişinin, iktidarının meşruluk kazandığı tarihten beri propagandanın da varlığından söz edilebilmelidir. Konu ile ilgili somut kanıtların, antik uygarlıklarda propaganda faaliyetlerine rastlanıyor oluşu bu iddiayı desteklemektedir⁷³. Bu noktada felsefe ve siyasi bilimlerin doğduğu nokta olan Antik Yunanistan önemli bir referanstır. Antik Yunan, demokrasinin ve siyasi olayların beşiği olarak bilinir ve bu dönemde de propaganda kullanımıyla ilgili ilginç örnekler bulunmaktadır.

Peisistratos, M.Ö. 6. yüzyılın başlarında Atina'da hüküm süren ve siyasi bir lider olarak bilinen bir tirandır. Peisistratos'un liderliği sırasında propaganda, siyasi kontrolünü güçlendirmek ve halkı etkilemek amacıyla önemli bir rol oynamıştır. Halka hitap ederken, mitolojik figürler ve efsaneler aracılığıyla kendi liderlik yeteneklerini tanıtarak toplumun desteğini kazanmaya çalıştı. Sanatın gücünü kullanarak,

⁷⁰Harold D. Lasswell, "The Theory Of Political Propaganda", *American Political Science Review* 21/3 (1927), 628.

⁷¹Beyzade Çetin, "Propaganda Olgusu ve Propagandanın Amerikanlaşması", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/2 (2014), 239.

⁷²Terence H. Qualter "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35/1 (1980), 256.

⁷³Nejdet Atabek, "Propaganda ve Toplumsal Kontrol", *Selçuk İletişim*, 2/4 (2003), 5.

Peisistratos'un liderliği döneminde Atina'da inşa edilen yapılar ve heykeller, propaganda aracı olarak kullanıldı. Bu eserler, hükümetin gücünü ve zenginliğini vurgulayarak toplumda olumlu bir algı yaratmaya yönelikti. Peisistratos, bu tür etkinlikleri kullanarak kendi liderliğini vurgulamış ve halkın gözünde saygınlığını artırmıştır⁷⁴.

Siyasal propaganda ile ilgili referans gösterilebilecek bir diğer önemli dönem ise 2. Dünya Savaşı dönemidir. Bu dönem modern siyasal propaganda açısından milat noktası olarak değerlendirilebilir. Gerek müttefik devletlerin gerekse Almanya ve Japonya'nın uyguladığı propaganda ve algı yönetim stratejileri bu anlamda önem arz eden örneklerdir⁷⁵. Özellikle Almanya'nın Hitler öncülüğünde gerçekleştirdiği bu faaliyetler incelenecek olursa konunun önemi anlaşılabilecektir. Adolf Hitler, Nazi Almanya'sının lideri olarak, etkili bir propaganda stratejisi geliştirdi. Bu stratejiler, sadece savaşın savunma ve saldırı yönlerini değil, aynı zamanda Alman halkının ideolojik inançlarını ve Hitler rejimine olan bağlılığını pekiştirmeyi amaçlıyordu⁷⁶. Bununla birlikte Hitler'in propaganda konusundaki birinci adamı ve sağ kolu, Joseph Goebbels'ti. Joseph Goebbels, Nazi rejiminin en önemli figürlerinden biriydi ve Propaganda Bakanlığı'nın başkanlığını üstlenerek Nazi propagandasını yönetti. Goebbels'in liderliğindeki Propaganda Bakanlığı, sadece Almanya içindeki halka değil, aynı zamanda uluslararası alanda Nazi ideolojisini yaymak için etkili bir araç haline geldi. Bu bakanlık, Hitler'in propagandayı güçlü bir şekilde kullanmasında kilit bir rol oynadı⁷⁷.

Propaganda Bakanlığı, Alman medyasını sıkı bir şekilde kontrol etti ve sansür uyguladı. Nazi karşıtı seslere izin verilmedi ve yabancı medyanın Alman halkına ulaşmasını engelledi. Bu, Nazi ideolojisinin tek taraflı bir şekilde yayılmasına olanak

⁷⁴Necdet Ekinci, "Antik Yunan'dan Roma'ya Retorikten Propagandaya". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/4 (Ekim 2016), 153.

⁷⁵Serkan Kızılcı ve Tamer Kavuran, "İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya Karşıtı ABD Propaganda Posterlerinin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/3 (Ekim 2019), 64.

⁷⁶Ralph K. White, "Hitler, Roosevelt, And The Nature Of War Propaganda", *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 44/2 (1949), 158.

⁷⁷Alexander Heit vd., "It's All Over Now."The Dentist Helmut Kunz And The Killing Of Reich Propaganda Minister Joseph Goebbels' Children At The End Of The Third Reich", *British Dental Journal* 227/11 (Aralık 2019), 999.

tanıdı⁷⁸. Hitler, propaganda stratejilerinde duygusal manipölasyonu ustalıklı kullandı. Mitolojik unsurları içeren hikayeler ve semboller aracılığıyla, Alman halkının kolektif bilincinde bir üstünlük duygusu yarattı⁷⁹.

Bununla birlikte terörizm ve propaganda arasındaki ilişki de konunun kavramsal bütünlüğü açısından önem arz etmektedir. Terörizm, sadece fiziksel şiddet eylemleriyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda toplumları etkileme, korku salma ve ideolojik hedeflere ulaşma amacı güden bir taktik olarak evrimleşmiştir. Terörizm ve propaganda arasındaki ilişki, sadece güvenlik uzmanları için değil, aynı zamanda sosyologlar, iletişim uzmanları ve psikologlar için de büyük bir öneme sahiptir. Bu ilişkinin anlaşılması, terör örgütlerinin taktik ve stratejilerini değerlendirme, toplumların bu tür propaganda etkileşimlerine nasıl tepki verdiğini anlama ve ulusal güvenlik politikalarının şekillendirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Terör örgütleri, propaganda aracılığıyla nasıl bir toplumsal etki yaratıyor ve bu etki uzun vadeli nasıl sürdürülebilir?

Terörizm asimetrik bir mücadele olmanın yanı sıra bir propaganda eylemidir. Terör eylemi başlı başına değişimin olabileceğini ve eylemin şiddetinin toplumun dikkatini çektiğini iletir. Propaganda etkisi halkın dikkatini çekmek ve ardından mesajı şiddet yoluyla vermektir. Arthur H. Garrison, terör örgütleri için propaganda olgusunu ‘ses getirme’ ile ilişkilendirmiştir ve bunu tarihsel bir takım gelişme ile açıklamıştır. Ona göre, terör eylemlerinde kullanılan patlayıcıların ve hedeflerin bu bağlamda oldukça özel bir anlamı vardır. Özellikle dinamitin icadı bu noktada önem arz etmektedir. Dinamitin ses getirme konusunda diğer silahlardan, yani tüfek ve tabancadan daha etkili olması bu anlamda kitlelere mesaj vermek ve istenilen mesajın en iyi biçimde ulaşmasını sağlamak açısından etkili bir konumda olması terör ile yakından ilişkilidir⁸⁰. Arthur H. Garrison'un terör örgütleri için propaganda olgusunu "ses getirme" kavramıyla ilişkilendirmesi, terör eylemlerinin ses, yani etki yaratma üzerinde odaklandığının göstergesidir. Garrison'un terör eylemlerinde kullanılan

⁷⁸ Ernst Bramsted, ‘‘Joseph Goebbels And National Socialist Propaganda 1926–1939: Some Aspects’’, *Australian Journal of International Affairs* 8/2 (1954), 70.

⁷⁹ Esra Bozkanat, ‘‘Algı Yönetimi ve Propaganda: Nazi Almanyası Üzerinden Bir Değerlendirme’’ *Öneri Dergisi* 16/55 (Ocak 2021), 85.

⁸⁰ Arthur H. Garrison, ‘‘Defining Terrorism: Philosophy Of The Bomb, Propaganda By Deed And Change Through Fear And Violence’’, *Criminal Justice Studies* 17/3 (2004), 269.

patlayıcıların ve hedeflerin özel bir anlam taşıdığına dair görüşü, terörün sadece fiziksel zarar verme amacının ötesinde, sembolik bir mesaj iletmek amacını taşıdığını gösteriyor.

Bu analize dayanarak, terörün sadece bir güvenlik sorunu olmanın ötesinde, aynı zamanda bir iletişim stratejisi olduğunu söyleyebiliriz. Terör örgütleri, ses getirme amacıyla şiddet eylemleri düzenleyerek, toplumun dikkatini çekmeyi ve ideolojik mesajlarını iletmeyi hedefliyorlar. Terörizm, kendisini potansiyel üyeler için cazip, seçilmiş düşmanlar için ise tehditkâr kılan gösterişli bir propaganda unsuru içermektedir. Aynı zamanda, 'başarılı' şiddet eylemleri, bunları gerçekleştirenlerin özgüvenini artırabilir ve şan duygularını besleyebilir. Ölümcül veya öldürücü olmayan terör şiddeti, korkuyu en üst düzeye çıkararak rakiplerin cesaretini kırmayı amaçlamaktadır. Mağduriyet korkusunu arttırmanın bir yolu hedeflemeyi rastgele hale getirmektir. Sonuçta terörizm rastgele şiddeti ima eder. 'Terörün belirleyici unsuru şiddetin dehşeti değil rastlantısallığıdır'⁸¹. Bu durum, terör eylemlerinin sadece fiziksel zarar verme amacını aşarak, psikolojik etkileşim ve korku yaratma stratejisi içerdiğini gösteriyor.

Terör eylemleri tarafsız değildir; bunlar fiili propaganda eylemleridir. Terör örgütleri, eylemlerini meşrulaştırmak için kültürel ve dini şehitlik geleneğini manipüle etmektedir. Kendi kayıplarını en aza indirirken, düşmana birçok kayıp verdiren, son derece uygun maliyetli propaganda yöntemleri olduğundan, intihar saldırıları, büyük patlamalar ve sembolik bölgelere bombalı eylemler terör örgütleri için vazgeçilmez bir propaganda aracı konumundadır⁸². Bu bağlamda kanlı terör eylemlerinin temel amacının fiziki bir zarardan çok manevi bir etki bırakma olduğunu söylemek mümkündür. Bu, terör örgütlerinin ideolojik mesajlarını iletmek ve toplumları etkilemek amacıyla şiddet eylemlerini seçtiklerini belirtiyor. Yani terörizm için şiddet bir amaç olmakla birlikte, aynı zamanda bir araçtır.

⁸¹ Vincenzo Ruggiero, "Terrorism: Cloning The Enemy" *International Journal of the Sociology of Law* 31/1 (Mart 2003), 26.

⁸² Ian Palmer, "Terrorism, Suicide Bombing, Fear And Mental Health", *International Review Of Psychiatry* 19/3 (2007), 291.

Teröristlerin genellikle potansiyel kurbanlarına yönelik belirli bir kolektif mesajı vardır. Örneğin, kendi toplumlarının, kültürlerinin veya dini ideolojilerinin başka bir toplum, kültür veya dini ideoloji tarafından marjinalleştirildiğini hissedebilirler. Ötekileştirilmiş bir toplumun bazı aşırı ve radikal kesimleri ne yazık ki 'Sizin tarafınızdan ötekileştirilmiş ve baskı altında olduğumuzu hissediyoruz!' mesajını göndermeyi tercih edebilir⁸³. Teröristlerin eylemleri, belirli bir ideoloji, kültür veya dini kimlikle ilişkilendirilmiş bir mesajı temsil ettiği şeklinde algılanıyor. Bu bağlamda, terörizmin sadece fiziksel bir eylem olmanın ötesinde, bir iletişim stratejisi olarak kullanıldığı vurgulanabilir. Terör eylemlerinin potansiyel kurbanlar tarafından kolektif bir mesaj olarak algılandığı ifade edilmektedir. Saldırının hedefi, genellikle toplum, kültür veya dini ideoloji gibi önceden var olan niteliklere dayanarak yorumlanıyor. Bu, terör eylemlerinin psikolojik etkilerinin yanı sıra sembolik bir anlam taşıdığını gösteriyor.

Sonuç olarak, terörizm ve propaganda ilişkisi, sadece güvenlik uzmanlarının değil, aynı zamanda iletişim, sosyoloji ve psikoloji uzmanlarının da ilgi alanına giren karmaşık bir konudur. Çalışmanın bu alt bölümü, terör örgütlerinin sadece fiziksel zarara yol açan eylemler olmadığını, aynı zamanda sembolik ve psikolojik etkileşimler içeren bir iletişim stratejisi olarak da işlev gördüğünü vurgulayarak, terörle mücadele stratejilerini daha kapsamlı bir perspektifle ele alınması gerektiğini göstermiştir.

1.3. Şiddetten Terörizme: Siyasal Şiddet

Şiddet, insanlık tarihini kökten etkileyen, karmaşık ve evrensel bir olgudur. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların, ideolojik farklılıkların veya toplumsal gerilimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan şiddet, tarihsel süreç içinde çeşitli formlar kazanmış ve evrim geçirmiştir. Bu evrim, şiddetin siyasal bir boyut kazanmasına ve siyasal şiddetin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Şiddetin politik bir boyut kazanması, genellikle siyasi süreçlerin etkisi altında gerçekleşir. Politik hedeflere ulaşmak için kullanılan şiddet eylemleri, siyasal şiddet olarak adlandırılır. Bu bağlamda, şiddetin siyasal bir dönüşüm sürecine girmesi, toplumsal çatışmaların ve siyasi çekişmelerin bir yansımasıdır.

⁸³Peter Fischer vd. "Terrorism As Collective Communication: The Collective Communication Model Of Terrorism (CCMT)" *Social and Personality Psychology Compass* 4/9 (Eylül 2010), 692.

Siyasal şiddetin önemi, toplumları, devletleri ve ulusları derinden etkileyen bir faktördür. Siyasi gruplar veya bireyler, politik değişim taleplerini veya ideolojik amaçlarını gerçekleştirmek adına şiddeti bir araç olarak kullanabilirler. Bu durum, siyasi şiddetin, politik düzenin şekillenmesinde etkili bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın bu alt bölümünde; şiddet nasıl siyasi bir boyut kazanır ve siyasi şiddete dönüşür? Siyasi şiddet türleri nelerdir? Siyasi şiddetin nedenleri nelerdir? Şiddet- terörizm sarmalında siyasi şiddet hangi konumdadır? Gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu sorulara cevap aranırken siyasi şiddet ile ilgili literatür araştırmaları sonucu elde edilen tanımlamalar referans gösterilerek konu detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Şiddet farklı türleri ve şekilleri olan geniş bir çatı kavramdır. Cinsel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet bu türlerden sadece birkaçı... Ancak hiç kuşkusuz şiddet türleri arasında en dikkat çeken ve geniş etki alanı dolayısıyla en önemlisi olan siyasi şiddettir. Nitekim şiddetin mevcut kavramsal bulanıklığı, ilgili bölümde vurgulanmış ve bu noktada terörizmin temel bileşeni olması ilişkilendirilmişti. Bu noktada şiddet kavramının siyasi bir boyut kazanmasıyla kavramın bulanıklığı artmakta ve terörizme daha da yaklaşmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Her siyasi ilişki bir egemenlik ilişkisidir ve bu nedenle de şiddet içerir⁸⁴. Siyasi ilişkilerin temelinde genellikle bir egemenlik ilişkisi vardır ve bu ilişkinin içerdiği güç dinamikleri nedeniyle şiddeti barındırdığını söylenebilir. Literatürde egemenlik, mutlak güç ile özdeşleşir ve bu da devlet olgusu için kullanılır⁸⁵. Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta, güç ilişkilerinin içinde şiddetin varlığıdır. Egemenlik ilişkileri, güç mücadeleleriyle sıklıkla beraberdir ve bu mücadelelerin şiddet barındırdığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla yapılacak genel çıkarım insanın varlığından söz ediliyorsa orada egemenlik söz konusudur. Bu doğrultuda güç ve şiddet de egemenliğin temel gereksinimleri olduğundan siyasi olan

⁸⁴Derda Küçükaltı, “Egemenliğin Mantığı, Faşizm ve Şiddet”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 14/53 (Nisan 2018), 86.

⁸⁵Emrah H. Beriş, “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63/1 (Ocak 2008), 64.

her durumda şiddetin varlığı doğal ve gerekli olmalıdır. Ancak bu noktada ayrımı iyi yapılması gereken konu şiddetin meşruluğu ile ilgili konudur. Egemen otorite olarak devletler güç kullanma yetkisine sahiptirler.

Ancak meşru olmayan şekilde, yasalara aykırı veya uluslararası hukuk kurallarını çiğneyecek bir biçimde güç kullanımı siyasal şiddet olarak değerlendirilir ve bu durum olumsuz sonuçlar doğurabilir veya olumsuz durumların bir sonucu şeklinde karşımıza çıkabilir. Siyasal şiddet, zayıf kurumsallaşmış politikaların ayırt edici özelliğidir⁸⁶. Kurumsal olarak güçlendirilmiş bir siyasi yapı, istikrarlı ve adil politikaların oluşturulmasına olanak tanır. Bu durum, toplumun genelinde hoşgörüyü artırabilir ve şiddeti azaltabilir.

Literatürde siyasal şiddet ile ilgili net ve genel geçer tanımlardan ziyade örnekler üzerinden tanımlamaların olduğu söylenebilir. Örneklere göz atılacak olursa; siyasal şiddet çeşitlerinin kategorize edildiği bir çalışmada ilgili bölüm şu şekildedir;

Yapısal: Kaynakların ve siyasi gücün eşitsizlikleri, haksızlıkları ve kötü dağılımı nedeniyle ortaya çıkan şiddet.

Baskıcı: Genellikle devlet tarafından uygulanan, örneğin siyasi suikastlar, işkence, kaybetme, gözaltı ve taciz gibi doğrudan baskı biçimleri. Bazı durumlarda, hükümet karşıtı gruplar hedeflerine ulaşmak için baskıcı yöntemleri kullanabilir.

Reaktif: Baskı altındaki grupların maruz kaldığı şiddete veya ayrıcalıklı sınıfın reformist ve devrimci hükümetlere karşı şiddetine tepkisi. Devlete karşı şiddet, darbeler, gerilla savaşı ve diğer savaş biçimlerinde ortaya çıkabilir.

Savaşçı: Değişiklik yapmak veya mevcut durumu sürdürmek için güç, şiddet ve askeri araçların kullanılması. Militarizm, militarizasyon ve savaş süreçleri bu şiddet

⁸⁶Timothy Besley ve Torsten Persson, “The Logic Of Political Violence”, *The Quarterly Journal Of Economics*, 126/3 (Ağustos 2011), 1411.

biçiminin önemli bileşenleridir. "Düşük yoğunluklu savaş" mevcut bir hükümeti zayıflatmayı amaçlayan yabancı güçler tarafından teşvik edilebilir⁸⁷.

Her bir tür, belli bir sosyal veya politik bağlamda ortaya çıkıyor gibi görünüyor. Bu, şiddetin temel nedenlerinin genellikle derinlemesine ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Bu sınıflandırma, siyasal şiddetin çeşitli biçimlerinin birbirleriyle etkileşime girebileceği ve bir türün diğerini tetikleyebileceği gerçeğini vurgulamaktadır.

Amerikalı siyaset bilimci David Apter'in siyasal şiddet tarifi ise oldukça derin ve açıklayıcıdır. Apter'e göre siyasal şiddet tek bir parça halinde değildir. Hedefleri, yöntemleri, gerekçeleri ve organizasyonu açısından farklılık göstermektedir. En iyi koşullarda bile, ahlaki olarak belirsiz kalmaktadır. Politikanın karanlık yüzünü temsil edebileceği gibi en parlak projelerini de temsil edebilir. Korkunç bir basitleştirici olarak hizmet edebilir ve dehşet verici bir kesinlikle sonuçlanabilir. Zalimce, gerçek olmayan bir insandışılaştırma (dehumanization) yapabilir. Bu olgu, bir kişinin olumsuzlayıcı ikamesi haline gelirse, o kişinin öldürülmesine yol açabilir. Hamas veya Hizbullah şehitleri, öldürmeleri emredilen İsraillileri "domuz veya maymunlar" olarak görürler. Aynı şekilde, Hutu'lar tarafından Ruanda'da Tutsi'ler şeytanlaştırılmış ve bu durum siyasal şiddet olarak adlandırılan gerçeği gözler önüne sermektedir. Parçalanmış insanlar, kesilmiş bacaklar veya cinsel organların gurur dolu teşhiri... Bu sahneler, havaalanlarından kiliselere, şehirlerden köylere ve birbirlerini tanıyanlar arasında olduğu kadar birbiri ile alakası olmayan kişiler arasında da çeşitli mekanlarda meydana gelebilir. Bu, şiddet ihtiyacı ile ondan arınma ihtiyacı arasındaki bağlantıların ve hem hareketler içinde hem de toplumun geri kalanı ile aralarındaki bağlantıların ne kadar karmaşık olduğunu düşündürmektedir⁸⁸.

Apter, bu tanımlaması ile öncelikle siyasal şiddetin çok yönlü ve karmaşık bir fenomen olduğu vurgulamaktadır. Ayrıca siyasal şiddetin karanlık boyutlarını analiz eden bu yaklaşım, insanın nasıl insanlıktan uzaklaşabileceğine dair somut deliller ile gözler önüne seriyor. Dolayısıyla Apter, siyasal şiddeti bir bütün olarak

⁸⁷Anthony Zwi ve Antonio Ugalde, "Political Violence In The Third World: A Public Health Issue", *Health Policy And Planning* 6/3 (Eylül 1991), 204.

⁸⁸David E. Apter, "Political Violence In Analytical Perspective", In *The Legitimization Of Violence*, David Apter, 1-32, (Londra 1997), 2.

değerlendirirken, özellikle şiddetin hem politika içinde hem de toplumun genelinde nasıl işlediğini anlamak için bu karmaşıklığı analiz etmenin önemine vurgu yapmaktadır.

Bir başka tanımlamaya göre ise; siyasal şiddet, politik amaçlara yönelik, belirli bir fiziksel güç derecesini içeren derinlemesine tartışmalı eylemler, olaylar ve durumlar için kullanılan bir çatı terimdir. Aynı olaylara birçok başka isim verilebilir: terörizm, isyan, gerilla savaşı, karşı isyan, kendin savunma, cezalandırma, ulusal savunma, ulusal kurtuluş, devlet destekli terörizm ve hatta soykırım... Bu terimler, koşullar ve isimlendiren kişiye bağlı olarak değişiklik gösterebilir⁸⁹.

Bu tanımlama, siyasal şiddetin geniş bir kapsamda ele alınmasını öne sürmektedir. Siyasal şiddeti, politik amaçlara yönelik eylemler ve olaylar olarak tanımlayarak, bu tür eylemlerin genellikle derinlemesine tartışmalı olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, şiddetin sadece fiziksel eylemlerle değil, aynı zamanda bu eylemlerin politik amaçlarla nasıl ilişkilendirildiği, toplumsal bağlamlarda nasıl değerlendirildiği ve anlamlandırıldığı konuları önem arz etmektedir. Şiddetin, politikanın bir aracı olarak nasıl kullanıldığı ve bu kullanımın toplumsal düzen, meşru müdafaa veya özgürlük mücadelesi gibi farklı bağlamlarda nasıl değişebileceği dikkat çekilmesi gereken önemli hususlardır.

Siyasal şiddetin ortaya çıkmasındaki nedenler de bir diğer önemli soru işaretidir. Siyasal şiddetin nedenleri oldukça karmaşıktır ve genellikle bir dizi faktörün bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak ilgili örneklerle bakıldığında ön plana çıkan temel faktörün etnik ve dini farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Etnik veya dini farklılıklar, topluluklar arasında çatışmaları körükleyebilir ve siyasal şiddeti tetikleyebilmektedir. Bununla birlikte siyasal şiddetin kök nedenleri ile ilgili yapılan çalışmalarda ekonomik göstergelerinde öneminin büyük olduğu kanaati yaygındır.

Bir dizi çalışma, siyasal şiddeti ekonomik kalkınmanın aşamaları veya koşullarıyla ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Bulgulara göre, siyasal şiddetin

⁸⁹ Patricia Steinhoff, ve Gilda Zwerman, “Introduction To The Special Issue On Political Violence”, *Qualitative Sociology* 31 (Temmuz 2008), 213.

ekonomik kalkınma ile ters orantılı bir ilişki gösterdiği: yani, en yüksek kalkınma seviyesindeki ülkeler, en düşük kalkınma seviyelerindeki ülkeler ve geçiş aşamasındaki ülkelere daha az siyasi aksaklık yaşamaktadırlar⁹⁰. Ancak, bu ilişkinin kesin olup olmadığı konusunda çalışmalar arasında tutarlılık olup olmadığına dair bir belirsizlik bulunmaktadır. Bir başka yaklaşıma göre ise; siyasal şiddet, bir kişiye veya şeye karşı büyük veya yıkıcı bir güç kullanımı, hukuk tarafından yasaklanan ve politika, personel veya hükümet sisteminde bir değişiklik yapmayı amaçlayan, dolayısıyla toplumda değişikliklere yol açan bir güç kullanımı olarak tarif edilmiştir⁹¹. Bu tanımlamanın diğer yaklaşımlara göre daha dar ancak daha genel olduğunu söylemek mümkündür.

Siyasal şiddet, tarih boyunca birçok farklı biçimde karşımıza çıkmış, toplumları ve devletleri şekillendiren karmaşık bir olgudur. Bu karmaşık olgu ile ilgili yapılan tanımlamalar ışığında ulaşılabilecek ana nokta, kavramın farklı şekillerde ve farklı konseptlerde anlam bulabileceğidir. Literatürdeki ilgili tanımlamalardan hareketle ve kavramın bulanık çerçevesinin de sunduğu olanaklar ile özgün bir siyasal şiddet çerçevesi çizilebilir. Bu çerçeveyi, şiddetin kaynağına göre iki ana başlık altında sınıflandırarak oluşturmak özgün bir yaklaşım getirilebilir.

1.3.1. Devlet veya Otorite Kaynaklı Siyasal Şiddet

Devlet kaynaklı siyasal şiddet, genellikle resmi güvenlik güçlerinin, ordunun veya diğer devlet organlarının yürüttüğü şiddet eylemlerini içerir. Bu, genellikle devletin otoritesini sürdürme çabası, iç düşmanları bastırma girişimi veya politik hedeflere ulaşmak amacıyla gerçekleştirilen eylemleri içerir. Devlet kaynaklı şiddetin çeşitli örnekleri, bazen özgürlük ve güvenlik arasındaki ince çizgiyi sorgular. Bir hükümetin, kendi vatandaşlarına yönelik şiddeti, özgürlük ve güvenlik dengesinin ne kadar kırılgan olduğunu gösterir. Örneğin, terörle mücadele bahanesiyle alınan sıkı

⁹⁰William H. Flanigan ve Edwin Fogelman, “Patterns Of Political Violence İn Comparative Historical Perspective”, *Comparative Politics*, 3/1 (Ekim 1970), 8.

⁹¹Cecil Anthony J. Coady, “The İdea Of Violence” *Philosophical Papers* 14/1 (1985), 13.

güvenlik önlemleri, bireylerin temel özgürlüklerini kısıtlarken, aynı zamanda toplumun genel güvenliği için bir zorunluluk olarak görülebilir⁹².

Devlet kaynaklı siyasal şiddetin örnekleri tarih boyunca birçok ülkede görülmüştür. Örneğin, otoriter rejimlerde hükümet karşıtlarına yönelik baskılar, çeşitli devrim dönemlerindeki katliamlar, darbeler ve etnik temizlik politikaları ve soykırım suçları⁹³ bu başlık altında değerlendirilebilir. Aynı zamanda, güncel olaylara bakarak, modern devletlerin terörle mücadele adı altında aldığı önlemlerin, bireylerin özgürlükleri üzerindeki etkilerini gözlemleyebiliriz.

Devlet kaynaklı şiddet, sadece bunlarla sınırlı değildir. Zorla kaybetmeler, siyasi muhaliflerin ortadan kaybolması ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi eylemler de devletin politik kontrol araçları olarak kullanıldığında, bu başlık altında değerlendirilir. Bu durumlar, toplumun özgürlüklerine ve demokratik değerlere karşı gerçekleşen bir saldırı olarak görülür⁹⁴. Devlet kaynaklı siyasal şiddetin bu örnekleri, devletin özgürlük ve güvenlik dengesini nasıl ele aldığını ve bu ikilemdeki zorlayıcı kararları nasıl verdiğini gösterir. Bir devletin politik hedefleri için kullandığı şiddet, sıkça özgürlüklerin kısıtlanması ve toplumun genel güvenliği arasındaki dengeyi sarsar.

1.3.2. Devlet Kaynaklı Olmayan veya Devlete Yönelik Siyasal Şiddet

Bu tür şiddet, genellikle devlete karşı gerçekleşir ve farklı motivasyonlarla hareket eden çeşitli gruplar arasında ortaya çıkar. Devlete yönelik bu şiddet türü, geniş bir yelpazede görülebilir; şiddet içeren gösterilerden, sabotajlara ve terör eylemlerine kadar uzanır. Bununla birlikte şiddete maruz kalan ya devletin resmi organları, personeli veya devlete mesaj verilmek üzere sivil halktır.

Devlet kaynaklı olmayan siyasal şiddetin bir örneği, toplumun belli bir kesiminden gelen baskı eylemleridir. Bu eylemler genellikle sosyal, ekonomik veya

⁹²Ergin Ergül, "Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Bağlamında Uluslararası Terörle Mücadele Stratejileri". *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/2 (Haziran 2014), 63-98. (Sayfa70)

⁹³Ebru Çoban, "Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5/17 (Mart 2008), 49.

⁹⁴Gökhan Ak ve Oğuzhan Manioğlu, "Şiddet, Demokrasi ve Yurttaşlık İlişkisi Üzerine", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2019), 9.

politik değişim talepleriyle motive edilir. Bu kişiler, devletin politikalarına, kurumlarına veya belirli politik figürlere karşı seslerini yükseltirler. Ancak, bu tür eylemler, özellikle güvenlik güçleri ile göstericiler arasında gerilim yükseldiğinde şiddetle sonuçlanabilir⁹⁵.

Sivil toplum örgütlerinin, aktivistlerin veya politik grupların devlete yönelik şiddet eylemleri de devlet kaynaklı olmayan siyasal şiddetin bir parçasıdır. Bu gruplar genellikle belirli bir amaç uğruna mücadele ederler ve devletin politikalarına karşı çıkarlarını savunurlar. Ancak, bu mücadele zaman zaman terör eylemlerine dönüşebilir ve sivilleri hedef alabilir ve geniş kapsamlı bir etki yaratabilir.

Devlet kaynaklı olmayan siyasal şiddetin en radikal yüzü terörizmdir. Terör eylemleri, genellikle siyasi, dini veya ideolojik amaçlar uğruna sivilleri hedef alır ve toplumda korku ve panik yaratmayı amaçlar. Bu tür eylemler, devletin politikalarına karşı radikal bir muhalefetin ifadesi olarak ortaya çıkar ve genellikle toplumda derin yaralar bırakır⁹⁶. Terör eylemleri, geniş bir yelpazede ortaya çıkabilir. Bazı gruplar, hükümet politikalarına karşı bir tepki olarak sivil halkı hedef alabilir, bu durumda sıklıkla masum insanların hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. Örneğin, bombalı saldırılar, kitle çapında etki yaratmayı ve hedef alınan topluluğu sindirmeyi amaçlar.

1.4. Terörizm Çeşitleri ve Türleri

Terörizm sadece bir tanım değil, aynı zamanda bir dizi ideoloji, strateji ve taktiği içeren geniş bir yelpazede faaliyet gösteren karmaşık bir olgudur. Bu karmaşık olguyu yalnızca kavramsal olarak incelemek, olguyu anlamlandırmak için yeterli olmayacaktır. Bunun için terörizmin pratik karşılıklarını sınıflandırarak incelemek bütünsel bir analiz yapmaya olanak tanıyacaktır. Terörizmin sınıflandırılması, büyük resmi görmeyi sağlamak adına bir çerçeve oluşturmaktadır. İslamcı terörizmden aşırılık yanlısı gruplara, siber saldırılardan narkotik bağlantılı teröre kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkan farklı terör türleri, kendi içlerinde benzersiz motivasyonlar ve stratejiler

⁹⁵ Benjamin Tejerina, “Protest Cycle, Political Violence And Social Movements İn The Basque Country”, *Nations And Nationalism* 7/1 (Ocak 2003), 47.

⁹⁶ Martha Crenshaw, “Current Research On Terrorism: The Academic Perspective”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 15/1 (1992), 2.

barındırmaktadır. Bu karmaşıklığı anlamak, her türün kökenini, hedeflerini ve sonuçlarını kavramak, terörizmle mücadele stratejilerini güçlendirerek daha etkili politikalar yürütülmesini sağlamaktadır.

Terörizm genellikle siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlar içinde ortaya çıkar. Bu bağlamları irdelemek, her terör türünün sahaya nasıl çıktığını ve varlığını sürdürdüğünü anlamak açısından kritiktir. Bu analiz, terörizmin birçok yönünü kapsayarak, bu olgunun tamamen anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Terör, sadece bir ülkenin iç meselesi değil, küresel bir tehdittir. Bu nedenle, terörizmin çeşitliliği ve dinamikleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, uluslararası toplum olarak daha işlevsel ve uyumlu çözümler üretilmesine yardımcı olacaktır. Bu alt bölüm, terörizmin çok yönlü dünyasına dair bir bakış sunarak, bu karmaşık olguya ışık tutmaya çalışacaktır.

1.4.1. Dini Terörizm

Dini terörizm, kökenleri, inançları ve ideolojileri dini referanslar üzerine inşa edilmiş terör eylemlerini ifade eder. Bu tür terörizm, genellikle radikal yorumlanmış dini doktrinlere dayanır ve bir dini ya da etnik grubun diğerlerine karşı şiddet içeren eylemlerde bulunmasını amaçlar⁹⁷. Dini terörizm, farklı dinlerden kaynaklanabilir ve dünya genelinde birçok farklı örneği içermektedir. İslamcı terör örgütlerinin yanı sıra, Hristiyan, Hindu, Yahudi ve diğer dini gruplardan da çıkabilir. Bu bağlamda, dini terörizmin anlaşılması, sadece belirli bir dini grubu suçlamak yerine, terörün kökenlerini ve dinin nasıl manipüle edilebileceğini anlamayı gerektirir.

1.4.1.1. Radikal İslamcı Gruplar

İslamcı terörizm, İslam'ın radikal yorumlarını temel alan terör eylemlerini ifade eder. Bu tür terörizm, genellikle İslam'ı siyasi amaçları için kullanarak, şiddet içeren eylemler gerçekleştirmeyi amaçlar⁹⁸. Ancak, bu eylemler, İslam'ın geniş veya farklı

⁹⁷Murat Şimşek, “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 54 (Mayıs 2016), 327.

⁹⁸İmane El Ouadghiri ve Jonathan Peillex, “Public Attention To “Islamic Terrorism” And Stock Market Returns”, *Journal Of Comparative Economics* 46/4 (Aralık 2018), 938.

yorumlanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır ve herhangi bir dini, mezhebi veya topluluğu temsil etmemektedir. İslamcı terör örgütleri, genellikle kendi yorumlarına göre bir İslam devleti kurmayı ve İslam'ı siyasi bir ideoloji olarak benimsetmeyi hedefler. Bu örgütlerin liderleri genellikle dini terminolojiyi kullanarak takipçilerini motive eder ve radikalleştirir⁹⁹. Ancak, bu tür örgütlerin eylemleri, İslam'ın geniş çerçevesinde kabul görmeyen radikal yorumlara dayanmaktadır, öznel ve çarpıtılmıştır. Saldırılarıyla dünya gündemine oturan radikal İslamcı gruplar, karmaşık bir yapıya ve kökenlere sahiptir. Bu grupların ortaya çıkmasında etkili olan çeşitli faktörler, genellikle toplumsal, politik ve ekonomik dinamiklerin birleşiminden kaynaklanmaktadır.

Her grubun farklı türde ideolojik motivasyonları bulunsa da radikalleşme sürecine giden yolda ortak bir özellikleri vardır. O da bir öteki yaratmak veya ötekini şeytanlaştırmak. İslamcı radikal gruplarda bu durum 'Tekfir' olarak karşılık bulmaktadır. IŞİD gibi radikal örgütlerin benimsediği bu ideoloji, İslamcı terör örgütlerinde sıkça rastlanan bir durumdur¹⁰⁰. 'Tekfir' sözcüğü, küfr ve kefir köklerinden türemiş ve kafir saymak anlamına gelmektedir. Bu bakış açısına göre kendi dini ve inanç sistemi dışındaki bütün insanlar bir öteki konumundadır ve kafirdir¹⁰¹. Bu doğrultuda öldürülmeleri ve zarar görmeleri dine hizmet olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım oldukça tehlikeli ve sorunlu bir bakış açısıdır. Yeterince derin işlenir ve kurgulanırsa normal, sıradan bir insanı çok kısa bir sürede, yüzlerce sivilin içinde kendini patlatan ve bundan şeref duyan bir konuma getirebilir. El Kaide, Boko Haram, IŞİD (DAEŞ), Taliban gibi örgütler bu türe örnek olarak verilebilir.

1.4.1.2. Radikal Hristiyan Gruplar

Dini temellere dayanan radikal gruplar, genellikle belirli bir inanç sistemini savunma adına şiddet eylemlerine başvuran örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hristiyanlık kökenli radikal gruplar, genel olarak Hristiyan inançlarını temel alarak,

⁹⁹Jerold M. Post vd, "The Psychology Of Suicide Terrorism" *Psychiatry* 72/1 (2009), 18.

¹⁰⁰ Hassanein Ali, "The Rise And Fall Of Islamic State: Current Challenges And Future Prospects", *Asian Affairs* 51/1 (Ocak 2020), 72.

¹⁰¹Hilmi Karaağaç, "Ehl-i Sünnet'e Göre Tekfir Problematikliği", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/40 (Aralık 2013), 163-186. (Sayfa 166)

çeşitli motivasyonlarla hareket etmekte ve bu motivasyonların etkisiyle toplumlar üzerinde derin etkiler bırakabilmektedir.

Hristiyan radikalizmi, genellikle dini metinlerin yanlış yorumlanması veya belirli ideolojik sapmalar sonucunda ortaya çıkabilir. Özellikle Birleşik Devletlerde faaliyet göstermiş kürtaj karşıtı gruplar buna bir örnektir¹⁰² Bu bağlamda, Hristiyan terör örgütleri genellikle kültürel, ırksal veya dini nedenlere dayanarak şiddet eylemleri gerçekleştirebilir. Bu örgütlerin ideolojileri genellikle Hristiyanlık inancının aşırı ve radikal bir yorumunu içermektedir.

Anti-Abortion Radicals olarak da bilinen gruplar yani kürtaj karşıtı radikaller, genellikle dini ve ahlaki inançlarına dayanarak kürtajın ahlaki olmadığına inanan gruplardır. Bu gruplar, genellikle Hristiyanlık temelinde, fetüsün yaşam hakkını savunurken, kürtajı bir suç olarak görmekte ve bu uygulamanın yasaklanmasını talep etmektedir¹⁰³. Bu radikal gruplar, protesto eylemleri, kitlesel gösteriler ve hatta zaman zaman şiddet içeren saldırılar gibi çeşitli yöntemleri kullanarak, kürtaj hizmeti sunan kuruluşlara ve bireylere karşı karşıt görüşlerini dile getirmeye çalışırlar. Bu tür eylemler, genellikle toplumda büyük bir polemiğe neden olur ve kürtaj hakkı savunucuları ile bu radikal gruplar arasında büyük bir çatışma yaratır. ‘Army of God’ isimli oluşum bu gruplar arasında popüler bir örnektir.

Bu tarz gruplara bir başka örnek ise LRA’dır. Lord's Resistance Army (LRA), Orta Afrika'da Uganda'da 1987 yılında Joseph Kony tarafından kurulan bir isyancı grup olarak bilinir. Bu örgüt, özellikle Uganda, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde etkinlik göstermiştir. LRA'nın amacı, Uganda'da bir Hristiyan teokrasisi kurmak olduğunu ileri sürmüştür¹⁰⁴. LRA'nın faaliyetleri, sivilleri hedef alarak, çocukları silahlı mücadelelerine dahil ederek ve cinsel şiddet gibi insan hakları ihlalleriyle öne çıkmıştır. Örgüt, genellikle köyleri yağmalayarak, insanları

¹⁰² Jerold M. Post, “Terrorism And Right-Wing Extremism: The Changing Face of Terrorism And Political Violence In The 21st Century: The Virtual Community of Hatred”, *International Journal of Group Psychotherapy* 65/2 (Ağustos 2015), 257.

¹⁰³ Brenda E. Brasher ve Lee Quinby (ed.), *Gender and Apocalyptic Desire* (New York: Routledge, 2014), 24.

¹⁰⁴ Colonel Festus B. Aboagye (ed.), *African Conflicts And Regional Interventions* (Nairobi: APSTA, 2016), 193.

zorla kaçırarak ve özellikle çocukları askeri eğitim amacıyla kullanarak korku salmıştır. Bu eylemler, LRA'nın uluslararası arenada büyük eleştiri ve kınamaya maruz kalmasına neden olmuştur¹⁰⁵.

1.4.2. Etnik-Milliyetçi Terör Grupları

Etnik-ulusal terör grupları, belirli bir etnik veya ulusal kimliğin savunucusu olarak kendilerini tanımlarlar ve siyasi amaçları doğrultusunda şiddet uygulayan örgütleri ifade eder. Bu gruplar genellikle kendi topluluklarının haklarını savunarak, bağımsızlık, özerklik veya toplumsal eşitlik gibi hedeflere ulaşmayı amaçlarlar¹⁰⁶. Bu tür örgütlerin motivasyonu genellikle tarihsel, kültürel ve politik faktörlere dayanmaktadır. Kimlik, toprak talepleri, tarih boyunca yaşanan zulümler veya hak ihlalleri bu örgütlerin ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar arasındadır¹⁰⁷. Bu örgütler, belirli bir etnik grubun birliğine vurgu yaparak toplumsal bir destek tabanı oluştururlar. Politik talepleri genellikle bağımsızlık, özerklik veya politik sistem değişiklikleri üzerinedir. Şiddet, bu örgütlerin stratejik bir aracı olarak kullanılır ve genellikle dikkat çekmek, toplumu harekete geçirmek ve politik hedeflerine ulaşmak için bir yoldur.

Siyaset bilimci ve terör uzmanı Daniel Byman'a göre etnik terörizm ile mücadelede çözümler oldukça sınırlıdır. Devletin seçeneklerinden biri, yeni rakip kimlikleri teşvik ederek şiddet yanlısı etnik grupları parçalamak amacıyla kimlik oyununa bizzat katılmaktır. Diğer bir çözüm ise kapsamlı ve ağır cezalardır. Ancak suçluyla birlikte masumları da cezalandıran stratejiler çoğu zaman geri teptiğinden, ideal tepki, etnik ılımlıları radikal faaliyetleri cezalandırmaya teşvik eden “grup iç” denetimi zorunlu kılmaktır. Ancak bu önlem sorunsuz değildir. İlimli güçler genellikle bu tür polislik faaliyetlerini kendi başlarına yapamayacak kadar zayıf veya fazla korkaktır.

¹⁰⁵Zachary Lomo vd., “*The Phenomenon of Forced Migration In Uganda: An Overview of Policy And Practice In An Historical Context*” (Refugee Law Project, 2001), 6.

¹⁰⁶Bahadır K. Akcam ve Victor Asal, “The Dynamics of Ethnic Terrorism”, *In System Dynamics Conference*, (2005), 3.

¹⁰⁷Kristian S. Gleditsch ve Sara MT. Polo, “Ethnic İnclusion, Democracy, And Terrorism”, *Public Choice* 169/3-4 (Ağustos2016), 209.

Çoğu zaman hükümetten şüphelendikleri için devletten yardım isteme konusunda isteksiz olabilirler. Onların iş birliğini kazanmak için hükümet, ılımlıları radikallere karşı koruma sağlayarak ve karar alma süreçlerinde daha fazla söz sahibi olmaya teşvik etmelidir. Ancak pek çok hükümet kendi ideolojileri veya etnik aşırılıkları nedeniyle ılımlılara bu tavizleri vermeyi reddediyor. Veya şiddeti ödüllendirme konusunda isteksiz olabilirler¹⁰⁸. Bu noktada etnik terörizm diğer terör türleri arasında en sorunlu olanı olarak dikkat çekmektedir. Belli bir tarihsel arka plana sahip olması, kitlelerin gücünü arkasına alması ve devletin özgürlük güvenlik dengesinde zafiyet vermesine yol açması nedeniyle modern dünyanın en önemli sorunları arasındadır.

Etnik terör gruplarına örnek verilecek olursa; IRA, İrlanda'nın bağımsızlığı için mücadele eden bir örgüttür. İrlanda'nın Birleşik Krallık'a bağlılık konusundaki tarihi sorunlarına dayalı olarak, IRA, özerklik veya bağımsızlık için şiddet eylemleri gerçekleştirmiştir¹⁰⁹. Bir diğer bilinen grup ise ETA'dır. ETA, Bask bölgesinin bağımsızlığı için mücadele eden bir örgüttür. Bask kültürünün ve dilinin korunması amacıyla kurulmuştur. Bununla birlikte PKK, Kürt nüfusun hakları ve özerklik talepleri doğrultusunda mücadele eden bir örgüttür. Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürt nüfusunu temsil ettiğini iddia etmektedir.

1.4.3. Siber Terörizm

Siber terörizm, geleneksel terörizmin dijital bir versiyonudur ve bilgisayar sistemlerine, ağlara veya diğer dijital altyapılara saldırılar düzenleyen bir tür saldıdır¹¹⁰. Siber teröristler genellikle siyasi, ideolojik veya dini nedenlerle hareket ederler ve hedefledikleri kişilere, kurumlara veya devletlere zarar vermeyi amaçlarlar. Siber teröristlerin amacı genellikle ideolojik veya politik nedenlere dayanır. Bu kişiler, bilgi sızdırmak, hizmetleri engellemek veya toplumsal korku yaratmak gibi çeşitli amaçlara ulaşmayı hedefler.

¹⁰⁸Daniel Byman, "The Logic of Ethnic Terrorism", *Studies In Conflict & Terrorism* 21/2 (1998), 150.

¹⁰⁹Max Taylor, "Is Terrorism A Group Phenomenon?", *Aggression And Violent Behavior*, 15/2 (Mart 2010), 126.

¹¹⁰ Sampath Kumar Venkatachary vd., "Cybersecurity And Cyber Terrorism-In Energy Sector-A Review", *Journal of Cyber Security Technology* 2/3-4 (Ekim 2018), 119.

Siber terörizmin faaliyet alanları oldukça geniştir. Bunlar arasında devlet kurumlarına saldırılar, finans kurumlarına siber soygun girişimleri, altyapıya yönelik saldırılar ve toplumu manipüle etmeye yönelik siber propaganda faaliyetleri bulunabilir.

Siber teröristler, gelişmiş kötü amaçlı yazılımları, fidye yazılımları, saldırı botları ve diğer siber silahları kullanabilirler. Sosyal mühendislik, phishing ve diğer hileli taktikler de sıkça görülür¹¹¹. Siber terörizm genellikle sınırları aşan bir niteliğe sahiptir. Çünkü internet, coğrafi sınırları aşan bir ortamdır. Bu nedenle, bir ülkedeki bir siber terör saldırısı başka bir ülkeye zarar verebilir. Siber terörizm, modern dünyanın bağlantılı yapısı içinde ciddi bir tehdit oluşturabilir. Bu tür tehditlere karşı mücadelede siber güvenlik önlemleri, ulusal ve uluslararası iş birliği önemli bir rol oynamaktadır.

Bu tarz örgütlere ve saldırılara örnek verilecek olursa; Stuxnet, İran'ın nükleer programını hedef alan karmaşık bir siber saldırıydı. Bu saldırının arkasındaki kişilerin devlet veya devlet destekli aktörler olduğu düşünülmektedir¹¹². Bununla birlikte Anonymous isimli grup, siber aktivizmin önemli bir örneğidir. Toplumun çeşitli konulardaki eylemlerini destekleyen bir hacker kolektifi olarak, siber saldırıları kullanarak dikkat çekerler¹¹³. Bu grup dünya kamuoyunun bazı kesimleri tarafından sempati duyulsa da yaptığı yasadışı eylemler ve hükümetlere yönelik siber saldırıları, mesaj vermek üzere devletleri uğrattığı zararlar bir siber terör grubu muamelesi görmesine sebep olmaktadır.

1.4.4. Narko Terörizm

Narko terörizmi, günümüzde küresel güvenlik açısından öne çıkan karmaşık bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür terörizm, genellikle uyuşturucu kartelleri ya da benzeri örgütler tarafından yürütülen ve uyuşturucu ticaretinden elde edilen yüksek gelirle finanse edilen şiddet içeren faaliyetleri içermektedir¹¹⁴. Bu noktada,

¹¹¹ Zulfikar Ramzan, “Phishing Attacks And Countermeasures”, *Handbook of Information And Communication Security*, (2010), 435.

¹¹² Nir Nissim vd., “USB-Based Attacks”, *Computers & Security* 70 (2017), 677.

¹¹³ Corina Iane, "Anonymity On The Internet And Its Psychological Implications For Communication." *Cercetări Filosofico-Psihologice* 3/2 (2011), 127.

¹¹⁴ David Teiner, “Cartel-Related Violence In Mexico As Narco-Terrorism Or Criminal Insurgency”, *Perspectives On Terrorism*, 14/4 (Ağustos 2020), 85.

narko terörizmiyle mücadele, sadece ulusal değil, aynı zamanda uluslararası bir öncelik haline gelmiştir. Narko terörizmi, özellikle uyuşturucu ticaretinden elde edilen karların, örgütlerin ideolojik hedeflerini ve şiddet içeren stratejilerini finanse etmekte kullanılmasıyla belirginleşir. Yüksek kar marjları, bu örgütleri uluslararası arenada güçlü ve tehlikeli hale getirir¹¹⁵. Uyuşturucu kartelleri, genellikle rakip gruplarla olan rekabetten doğan çatışmalarında aşırı şiddete başvururlar. Bu durum, genellikle hükümet güçleri ve sivil toplum üzerinde yıkıcı bir etki yaratır.

Narko terörizmi, sınırları aşan bir tehdit oluşturmaktadır. Uyuşturucu ticareti, farklı coğrafyalardaki örgütler arasında karmaşık ağlar oluşturabilir, bu da ulusal güvenliği tehdit etmektedir. Uluslararası iş birliği, bu tür örgütlerle mücadelede önemli bir unsurdur. Narko terörizmi, uyuşturucu kartellerinin hükümetlere karşı yürüttüğü doğrudan veya dolaylı faaliyetleri içerir. Rüşvet, tehdit ve hükümet yetkililerine yönelik saldırılar, bu tür örgütlerin hükümetleri zayıflatma çabalarının bir parçasıdır. Bununla birlikte, narko terörizm tek başına bir tür olduğu gibi, başka tipte terör örgütlerinin temel faaliyetleri arasında da yer alabilir. Nitekim uyuşturucu kaçakçılığı ve ticareti terör örgütlerinin temel finans kaynaklarından biridir¹¹⁶. Narko terörizmi, sadece güvenlik açısından değil, aynı zamanda devletin sosyal, ekonomik ve politik yapısını zayıflatarak toplumsal çalkantılara neden olabilir. Narko terörizmiyle mücadelede etkili bir strateji, uluslararası iş birliği ve istihbarat paylaşımını içerir. Uyuşturucu ticaretinin sınırları aştığı bir dünyada, bu tür örgütlere karşı koymak için güçlerin birleştirilmesi esastır.

Narko terörizmiyle mücadelede toplumsal farkındalığın artırılması ve eğitimin güçlendirilmesi önemlidir. Toplumların, uyuşturucu ticaretinin ve narko terörizminin zararlı etkileri konusunda bilinçlenmesi, bu tehlikeli olguya karşı bir savunma mekanizması oluşturabilir. Narko terör gruplarına örnek verilecek olursa Kolombiya'da faaliyet gösteren FARC terör örgütü bu konuda öne çıkmaktadır. FARC'ın tarihinde, uyuşturucu ticaretinden elde edilen gelirlerin, örgütün faaliyetlerini finanse etmek ve genişletmek için önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. FARC, kokain üretimi ve

¹¹⁵ William Bograkos, "Convergence: A Review of Narco-Terrorism For The Osteopathic Family Physician", *Osteopathic Family Physician* 4/2 (Mart 2012), 51.

¹¹⁶ Ed Jurith, "Acts of Terror, Illicit Drugs And Money Laundering", *Journal of Financial Crime*, 11/2 (Aralık 2003), 159.

ticaretinde geniş bir kontrol sağlamıştır. Örgüt, koka üretim alanlarını kontrol ederek, bu alanda faaliyet gösteren üreticilerden vergi alarak ve uyuşturucu ticaretini yönlendirerek büyük gelir elde etmiştir¹¹⁷. Uyuşturucu ticareti, FARC ile Kolombiya hükümeti arasındaki uzun süreli çatışmayı daha da karmaşık hale getirdi. FARC'ın uyuşturucu ticaretinden elde ettiği gelir, örgütün silahlı mücadelesini sürdürmesini sağladı ve barış süreçlerini olumsuz etkiledi.

Bununla birlikte belki de dünyanın en bilinen narko suçlusu Pablo Escobar'da bu kategoride değerlendirilebilir. Pablo Escobar, Kolombiya'nın en ünlü uyuşturucu baronlarından biridir ve Medellín Karteli'nin lideriydi. Onun hayatı ve etkisi, uyuşturucu ticareti, şiddet, zenginlik ve sonunda ölümüyle dolu karmaşık bir hikayedir.

Escobar'ın liderliğindeki kartel, uyuşturucu ticareti ve rakip kartellerle olan rekabet nedeniyle Kolombiya'da büyük bir şiddet dalgasına neden oldu. Yozlaşmış polislerle iş birliği yaparak, rakipleriyle savaşılar ve masum insanları hedef alarak büyük bir suç dalgasını yönetti¹¹⁸. Escobar, yerel halka yaptığı yardımlar ve bazı kesimlerde popülerliği nedeniyle, bir dönem boyunca hükümetle çeşitli anlaşmalar yapma girişimlerinde bulundu. Ancak, bu girişimler genellikle yasal olmayan faaliyetlerine son verme amacı taşııyordu. Escobar ve örgütünün bir terör örgütü olarak nitelendirilmesi bir takım soru işaretleri barındırmaktadır. Kendisi bazı kesimler tarafında oldukça sevilen ve saygıyla anılan biridir. Nitekim yaşadığı yerde yaptığı yardımlar ve halka karşı cömert davranışı onu bir terör figüründen uzaklaştırmaktadır. Ancak mesaj vermek amacıyla yaptığı bombalı eylemler, devlete ve personeline karşı yürüttüğü suç kampanyası onu dünyanın en popüler narko teröristi ilan etmeye yetecekti.

1.4.5. Eco Terörizm

"Eco terörizm", çevresel amaçları desteklemek veya doğal kaynak kullanımını sınırlamak için şiddet içeren veya tehdit içeren eylemlerde bulunan bireyler veya

¹¹⁷Gabriel Dario Parades Zapata, "Terrorism In Colombia", *Prehospital And Disaster Medicine* 18/2 (2003), 80-87. (Sayfa85)

¹¹⁸Rensselaer Lee ve Francisco Thoumi, "The Criminal-Political Nexus In Colombia". *Trends In Organized Crime*, 3/1 (Mart 1997), 61.

gruplar tarafından gerçekleştirilen terörizm türüdür¹¹⁹. Bu terim, çevre sorunlarına dikkat çekmek ve değişiklikleri zorlamak amacıyla kullanıldığı düşünülen şiddet içeren eylemleri tanımlamak için ortaya çıkmıştır. Bu terör türü, genellikle kamuoyunu çevresel sorunlara duyarlı hale getirmek ve destek kazanmak için bilinçlendirme kampanyaları düzenlerler¹²⁰. Bu, hükümetleri veya şirketleri belirli politikalara zorlamak için bir strateji olabilir.

Eco terörizm, genellikle çevre aktivizmi, doğa koruma ve iklim değişikliği gibi konulara odaklanan çeşitli gruplar veya bireylerle ilişkilidir. Ancak, bu terim, geniş bir şekilde kabul görmeyen ve birçok çevre savunucusu tarafından eleştirilen bir terimdir. Çünkü birçok çevreci, çevre sorunlarına dikkat çekmek amacıyla şiddet içeren eylemleri desteklemez ve bu tür eylemlerin geniş çapta kınanması gerektiğini savunur. Bu tür eylemler arasında sabotaj, tesislere saldırılar, doğaya zarar verme, tehdit içeren yazılı veya sözlü iletiler gönderme gibi faaliyetler yer alabilir. Ancak, çoğu çevre aktivisti, bu tür şiddet içeren yöntemlere karşı çıkarak, çevre sorunlarına dikkat çekmek için barışçıl, yasal ve etkili yolları tercih eder.

1.5. Uluslararası Hukukta Terörizm

Uluslararası hukuk sahnesinde, terörizmin tanımlanması ve mücadelesi, ülkelerin sınırlarını aşan karmaşıklıkta bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör olaylarının küresel boyutta artmasıyla birlikte, uluslararası toplum, bu tehdidi etkili bir şekilde ele almak ve engellemek için hukuki çerçeveler oluşturmuştur.

Terörizmin uluslararası hukuktaki yeri, ülkelerin hukuki sistemleri arasında büyük farklılıklar göstermekle birlikte, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar aracılığıyla geliştirilen anlaşmalar ve protokollerle belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, terörizmin tanımlanması, terörle mücadelede iş birliği, terör finansmanının önlenmesi ve insan hakları dengesi gibi konular, uluslararası hukuktaki temel odak noktalarını oluşturur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından

¹¹⁹Peter H. Gleick, “Water and terrorism”, *Water policy* 8/6 (Aralık 2006), 485.

¹²⁰ Yi Yuan Su ve Sue-Ming Yang, “Legislative Efforts To Prevent Eco-Terrorist Attacks” *The Handbook of The Criminology of Terrorism*, (Kasım 2016), 535.

alınan terörle mücadele kararları, uluslararası toplumun terörizme karşı ortak bir duruş sergileme çabalarını yansıtmaktadır. Ancak, terörle mücadele stratejileri ile temel insan hakları arasındaki hassas denge, uluslararası hukukun bu alandaki en büyük sorunlardan biridir.

Uluslararası hukuk, terörizmin önlenmesi ve bununla mücadelede bir araç olarak kullanıldığında, sadece terörist grupları değil, aynı zamanda bu gruplara destek veren finansal ağları ve radikal ideolojileri de hedef almaktadır. Ancak, bu noktada, terörle mücadeledeki başarı, devletler arası iş birliği ve uluslararası hukuki normlara bağlılığa bağlıdır. Her bir ülkenin iç politikası ve ulusal güvenliği, bu çerçevede nasıl işlediğiyle doğrudan ilişkilidir.

Uluslararası arenada terörizmle mücadele, sadece askeri güçlerin kullanılmasını değil, aynı zamanda diplomatik ve hukuki çözümleri içermelidir. Bu bağlamda, terörizmin finansmanının önlenmesi, teröristlerin sığınma hukuku, uluslararası anlaşmaların ve hukuki araçların etkin bir şekilde kullanılması gibi konular, uluslararası hukukun bu tehditle başa çıkmada oynadığı rolü belirler.

1.5.1. Uluslararası Hukukta Terörizm Tanımları

Uluslararası hukuktan bahsederken referans gösterilebilecek farklı kaynaklar mevcuttur. Bu kaynaklar ülkeler arasındaki düzeni ve ilişkileri belirlemeye yardımcı olan, sorunların ve meselelerin çözümünde veya gelecekte meydana gelebilecek olumsuz durumlarda bir yol haritası oluşturma amacı taşıyan belgelerdir. Bunlar; sözleşmeler, protokoller, uluslararası örgütlerin raporları ve antlaşmaları olabilmektedir. Bu kaynaklardaki terörizm tanımlarını incelemek, terörizmin kavramsal analizinin pratikte nasıl bir karşılık bulduğunu anlamak açısından önemlidir. Bununla birlikte bu tanımların karşılaştırmalı değerlendirmesi, çalışmanın kavramsal çerçevesi açısından önem arz etmektedir.

Terörizmi ve terörü tanımlayan uluslararası hukuk kaynakları arasında literatürde ilk olarak çarpan, İslam Konferansı Örgütünün tanımıdır. Bu tanım şu şekildedir;

"Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma, veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır"¹²¹.

Bu terörizm tanımı, geniş bir perspektifle terörizmi ele alarak, sadece şiddet içeren eylemleri değil, aynı zamanda halkın yaşamı, onuru, özgürlüğü, güvenliği ve hakları gibi temel değerlere yönelik tehditleri de kapsamaktadır. İslam Konferansı Örgütü'nün bu tanımı, terörizmin yalnızca bir ülkenin iç meselesi olmadığını, aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde geniş bir tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Tanımın çevreye, kamu hizmetlerine ve mülklere yönelik tehditlere vurgu yapması, terörizmin sadece insanlara değil, aynı zamanda toplumun genel yapısına ve yaşam standartlarına da zarar verebilecek bir potansiyele sahip olduğunu gösteriyor. Terörizmin, sadece fiziksel zararlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda toplumların sosyal dokusunu ve kültürel yapısını da etkileyebileceği anlamına geliyor.

Terörizm ile bir başka önemli terörizm tanımı ise Bağımsız Milletler Topluluğuna ait tanımdır. Topluluk, Aralık 1991'de Minsk şehrinde imzalanan anlaşma ile kurulmuştur¹²². Topluluğun terörizm tanımlaması ise şu şekildedir;

"Kamu güvenliğine zarar veren, otoriteler tarafından karar alınmasını etkilemek ya da halkı terörize etmek amacıyla işlenen ceza hukukuna göre cezalandırılan ve aşağıdaki şekillerde gerçekleşen hukuka aykırı fiiller: Gerçek ya da tüzel kişilere karşı şiddet veya şiddet tehdidi, kişilerin hayatını tehlikeye atacak şekilde mülk ve diğer maddi nesneleri yok etme ve bunları yok etme tehdidinde bulunma, Mülkiyete ciddi zarar verme ve topluma zararlı neticelere yol açma, bir devlet adamı veya kamu yetkilisine görevini sona erdirmeye amaçlı veya ondan öç almaya yönelik tehditte bulunma, bir yabancı devlet temsilcisine veya uluslararası örgütün uluslararası korunan personeline ve bunların işyerleri veya

¹²¹İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk* (Ankara: Usak Books, 2005), 10.

¹²² Fuad Hüseyinov "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52/4 (2003), 388.

*araçlarına saldırma, taraf devletlerin ulusal hukuklarında veya terörle mücadeleyi amaç edinmiş evrensel olarak tanınan hukuki enstrümanlarda terör olarak nitelenen diğer eylemler"*¹²³.

Bu tanım, terörizmi geniş bir yelpazede ele alarak, sadece bireylerin hayatını tehlikeye atmakla kalmayıp, aynı zamanda devletin güvenliğini ve kamu düzenini de tehdit eden bir suç olarak tanımlamaktadır. Sonuç olarak, bu tanım terörizmin karmaşıklığını ve çok boyutlu doğasını yansıtarak, uluslararası hukuk bağlamında terörle mücadelede ortak bir anlayışın geliştirilmesine yönelik bir çaba içindedir.

Literatür incelendiğinde uluslararası hukukta, terörizmi tanımlamaya yönelik ilk girişim 2. Dünya savaşı öncesinde milletler cemiyeti tarafından yapılmıştır. 10 Aralık 1934'te Yugoslavya kralı 1. Alexander ve Fransa Dış işleri Bakanı Louis Barthou'nun Marsilya'da bir terör saldırısı sonucu öldürülmesinin de etkisiyle, 'Terörizmin Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme' 1937 tarihinde imzaya açılmış ve 20 devlet tarafından imzalanmıştır. Ancak daha sonra bu sözleşme imzalayan devlet olmasına rağmen yürürlüğe girmemiştir. Sözleşmeye göre terörizm;

*"Bireylerin ya da bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilmiş kriminal eylemler"*¹²⁴, şeklinde tanımlanmıştır.

Bu sözleşmenin terörizmi bireylerin ya da grupların, genel halkın zihninde terör yaratmak amacıyla tasarlanmış ya da planlanmış kriminal eylemler olarak tanımlaması, o dönemdeki terör olaylarına karşı bir mücadele amacını taşıdığını gösteriyor. Ancak, bu tür sözleşmelerin pratikte ne kadar etkili olduğu ve neden yürürlüğe girmemiş olduğu önemli bir soru işareti oluşturuyor. O dönemdeki siyasi ve diplomatik zorluklar, sözleşmenin uygulanmasını engelleyen faktörler arasında yer almış olabilir.

Bahsi geçen tanımlamalara ek olarak Birleşmiş Milletlerin terör tanımı da bu noktada önem arz etmektedir. Örgütün, terörle mücadele faaliyetlerini yürüten,

¹²³Murat Saraçlı, "Uluslararası Hukukta Terörizm", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (Haziran 20017), 1061.

¹²⁴Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi* (Ankara: Usak Books, 2006), 23.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Terörizm Komitesi'ne göre terörizm şu şekilde tanımlanmıştır;

“Uluslararası boyutları da bulunan bir uzlaşmazlığın üzerine bu uzlaşmazlığın arzu edilen yönde gelişimini sağlamak amacıyla bir üçüncü devletin sınırları dâhilinde bir yabancının kendi uyruğunda bulunmayan bir başkasına uyguladığı şiddet ve baskı”¹²⁵.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ise 20 Eylül 1999 tarihli kararıyla terörizmi şu şekilde tanımlamıştır;

“Genelde bir ülkeye, bu ülkenin kurumlarına, topluma veya münhasıran bireylere karşı, resmi makamlar toplumdaki bazı kişiler veya gruplar veya genel olarak kamuoyunda tedhiş havası estirmek amacıyla, ayrılıkçı emeller, aşırı ideolojik kavramlar, fanatik veya irrasyonel göreceli faktörlerin motivasyonu sonucu şiddete başvuran veya şiddete başvurma tehdidinde bulunan kişiler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen her türlü eylem.”¹²⁶

Bugün uluslararası terörizmi önlemeye yönelik 12 evrensel anlaşma bulunmaktadır. Bunlardan on tanesi sözleşme diğer iki tanesi ise protokoldür. Bunlar şu şekildedir;

Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlerle İlgili sözleşme (1963), Uçakların Yasadışı Olarak Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (1970), Sivil Havacılığın Güvenliğine Karsı Kanunsuz Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1971), Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Hava Alanlarında Kanunsuz Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi İle İlgili Protokol (1988), Uluslararası Korunan Kişilere Karsı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1973), Rehin Alma Olaylarına Karsı Uluslararası sözleşme (1979), Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında sözleşme (1980), Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karsı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988), Kıta Sahaneliği Üzerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karsı Kanunsuz Eylemlerin Önlenmesi Protokolü (1988), Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında sözleşme (1991),

¹²⁵Yusuf Çınar, “Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkisinde Ortak Tanımlama Sorunu”, *Bilge Strateji* 9/17 (Ekim 2017), 38.

¹²⁶Türkiye Barolar Birliği, “*Türkiye ve Terörizm*” (Ankara: 2006), 12.

Terörist Bombalamaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1998), Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999)¹²⁷.

Uluslararası hukukta terörizmin tanımlanması, özellikle devletler ve uluslararası örgütler arasında büyük bir anlaşmazlık konusu olmuştur. Bu duruma yol açan faktörler, sadece terörizmin karmaşık ve çok boyutlu yapısıyla değil, aynı zamanda devletlerin kendi siyasi çıkarları, güvenlik kaygıları ve uluslararası güç dengeleriyle de yakından ilişkilidir. Terörizmin evrensel bir tanımının yapılamamış olması, uluslararası hukukun bu alandaki en büyük eksiklerinden biri olarak kabul edilir ve bu durum, terörizmin uluslararası arenada farklı şekillerde ele alınmasına yol açmaktadır.

Devletlerin terörizmi farklı tanımlamalarındaki temel nedenlerden biri, terörizmin siyasi ve ideolojik bağlamlardaki farklılıklar içinde ele alınmasıdır. Bir devlet için "terörist" olarak nitelendirilen bir grup, başka bir devlet tarafından özgürlük savaşçısı ya da direniş hareketi olarak kabul edilebilir. Özellikle ulusal bağımsızlık hareketleri, sömürge karşıtı direnişler ve etnik ayrılıkçılık bağlamında bu tür terörizm tanımları devletler arasında ciddi görüş ayrılıklarına yol açar. Örneğin, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), birçok Batı devleti tarafından terörist bir grup olarak kabul edilirken, Arap dünyasında bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi veren bir hareket olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası hukukun bir başka karmaşık boyutu da devletler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin terörizm kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği meselesidir. Bazı devletler, kendi içindeki ayrılıkçı hareketlerle ya da devlete karşı çıkan gruplarla savaşırken meşru müdafaa hakkını ileri sürerek sert önlemler alabilirler. Ancak bu tür eylemler, başka devletler ya da insan hakları örgütleri tarafından "devlet terörü" olarak tanımlanabilir. Bu, terörizmin devletler arası bir anlaşmazlık aracı haline gelmesine ve tanımın uluslararası hukuk açısından bulanıklaşmasına neden olmaktadır.

¹²⁷Harun Semercioğlu, “Uluslararası Terörizmde Küresel İş birliği: Bir Ütopya”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 34/2 (Haziran 2016), 103.

Bugüne kadar, uluslararası hukukta üzerinde uzlaşılan bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler, terörizmin bazı unsurlarını tanımlamaya çalışsa da özellikle terörizmin "siyasi motivasyonu" ve "şiddet" arasındaki bağlantı konusunda geniş bir anlaşmazlık vardır. Birleşmiş Milletler, 2006'da kabul edilen Küresel Terörle Mücadele Stratejisi ile terörizmin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olduğunu kabul etmiş olsa da evrensel bir terörizm tanımı getirmemiştir. Bu durum, devletler arasında terörle mücadelede ortak politikaların uygulanmasını da zorlaştırmaktadır.

Terörizmin tanımlanmasındaki bir diğer zorluk, terörist eylemlerin genellikle siyasi hedefler güdüyor olmasıdır. Hukuki çerçevede terörizmi tanımlarken, bu siyasi motivasyonların göz ardı edilip edilmeyeceği büyük bir tartışma konusudur. Terörizmin, devlete karşı mücadele eden halklar ya da baskı altındaki gruplar için bir meşru direniş aracı olarak görülüp görülmemesi meselesi hem etik hem de hukuki açıdan büyük bir ikilemdir. Uluslararası hukukta terörizmin tanımlanması ve terörle mücadele yöntemleri, insan hakları perspektifiyle de çelişebilmektedir. Birçok devlet, terörle mücadele ederken insan hakları ihlalleri yapabilmekte ve bu durum, uluslararası hukukun temelleriyle çatışabilmektedir. İşkence yasağı, adil yargılanma hakkı gibi temel insan hakları prensipleri, terörizmi ortadan kaldırmak için alınan önlemler sırasında zedelenebilir. Bu bağlamda, terörizmin evrensel bir tanımının yapılması, aynı zamanda insan hakları ve devlet güvenliği arasındaki hassas dengeyi de gözetmek zorundadır.

Uluslararası hukukta terörizmin tanımlanmasındaki farklılıklar, esasen devletlerin güvenlik ve çıkar çatışmalarına dayanan bir sorundur. Her devlet, kendi iç dinamiklerine ve dış politik hedeflerine göre terörizmi tanımlar ve bu da evrensel bir tanımın yapılmasını güçleştirir. Ancak bu farklılıklar, uluslararası toplumun terörizmle mücadelede ortak bir zemin bulmasını da zorlaştırır. Terörizmin küresel bir tehdit haline geldiği modern dünyada, uluslararası hukukta bu konuda bir uzlaşıya varılmasının ne kadar kritik olduğu ortadadır. Bu bağlamda, uluslararası örgütler ve devletler arasında daha geniş çaplı bir iş birliği ve ortak anlayışın geliştirilmesi, terörizmin farklı tanımlarını aşma konusunda bir umut vadetmektedir.

1.5.2. Terörle Mücadele Eden Uluslararası Kuruluşlar

Terörle mücadele, günümüz dünyasında uluslararası toplum için hayati bir önem taşıyor. Bu mücadelede etkili olan ve iş birliği yapan uluslararası kuruluşlar, küresel güvenlik ve istikrarın sağlanmasında kilit bir rol oynuyor. Terörle mücadelede başarılı olabilmek için istihbaratın etkili bir şekilde paylaşılması ve uluslararası düzeyde koordinasyon büyük bir öneme sahiptir. Uluslararası kuruluşlar, ülkeler arasında bilgi akışını kolaylaştırarak terör örgütlerine karşı daha etkili bir mücadele yürütülmesine olanak sağlar. Bu noktalardan anlaşılacağı gibi, terörle mücadelede uluslararası kuruluşlar, küresel güvenlik ve istikrarın korunmasında kilit bir rol oynar. Bu kuruluşlar, ortak bir amaca yönelik iş birliği yaparak, terörle mücadelede daha etkili, sürdürülebilir ve adil stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunurlar.

Bu oluşumlara örnek verilecek olursa İnterpol önemli bir referanstır. INTERPOL, resmi adıyla Uluslararası Polis Teşkilatı, 1923 yılında kurulmuş bir uluslararası örgüttür. INTERPOL'ün temel amacı, üye ülkeler arasında suçlarla mücadelede etkili bir iş birliği ve koordinasyon sağlamaktır. Örgüt, günümüzde 194 üye ülkeyi kapsayan geniş bir ağa sahiptir¹²⁸. INTERPOL'ün kuruluşu, o dönemde artan uluslararası suç tehditleri karşısında ülkelerin bir araya gelme ihtiyacından doğdu. Özellikle sınır ötesi suçlar, klasik polis teşkilatlarının sınırlarını aşmış ve uluslararası iş birliğini zorunlu hale getirmiştir. INTERPOL, bu bağlamda, üye ülkeler arasında suçlarla mücadelede etkili bir dayanışma ve bilgi paylaşımı platformu oluşturmayı hedefler¹²⁹.

INTERPOL'ün terörle mücadeledeki misyonu, günümüzde giderek karmaşık hale gelen terör tehditlerine karşı koymak için çeşitli alanlarda faaliyet göstermeyi içermektedir. Örgüt, terör olaylarına dair istihbaratı paylaşma, üye ülkelerdeki güvenlik

¹²⁸ Mathieu Deflem, “Global Rule of Law Or Global Rule Of Law Enforcement? International Police Cooperation And Counterterrorism”, *The Annals of The American Academy of Political And Social Science* 603/1 (Ocak 2006), 241.

¹²⁹ David Sweet O.C, “Interpol Dvı Best-Practice Standards—An Overview”, *Forensic Science International*, 201/1-3 (Eylül 2010), 18.

güçlerine operasyonel destek sağlama, terörle mücadele konusunda eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenleme gibi çok yönlü bir strateji izlemektedir¹³⁰.

INTERPOL'ün faaliyet alanları arasında uluslararası terör örgütleri, teröristlerin sınırlar arasındaki hareketliliği, terör finansmanı ve terörle mücadelede kullanılan teknolojik çözümler gibi konular yer alır. Örgüt, üye ülkeler arasında terörle mücadelede etkili bir iş birliği ortamı sağlamak için geniş bir veri tabanı ağına sahiptir¹³¹. Bu kapsamlı hedefler, INTERPOL'ü terörle mücadelede dünya çapında etkili bir aktör haline getirmiştir. Örgüt, üye ülkeler arasında güven ve iş birliğini artırmak, terörle mücadelede en iyi uygulamaları paylaşmak ve uluslararası suçlarla etkin bir şekilde başa çıkmak için çeşitli projeler ve operasyonlar yürütmektedir.

Konu ile ilgili değerlendirilebilecek bir diğer oluşum Europol'dur. Europol, Avrupa Polis Ofisi, Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki polis iş birliğini güçlendirmek ve terörle mücadele etmek amacıyla kurulmuş bir kuruluştur. Europol, 1 Temmuz 1999'da Lahey, Hollanda'da faaliyete geçen bir Avrupa Birliği ajansıdır. Europol'ün temel amacı, AB üyesi ülkeler arasında suç ve terörle mücadelede etkin bir iş birliği sağlamaktır. Bu çerçevede Europol, üye ülkelerin polis teşkilatları ve diğer ilgili kurumlarıyla koordinasyonu artırmayı, istihbarat ve bilgi paylaşımını güçlendirmeyi hedefler¹³².

Europol, terörle mücadele konusunda özellikle önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa'da ortak bir tehdit olarak algılanan terör olaylarına karşı, Europol üye ülkeler arasında istihbarat paylaşımını kolaylaştırarak ve ortak operasyonlar düzenleyerek etkin bir mücadele yürütmektedir¹³³. Europol, terörle mücadele kapsamında toplanan istihbaratı analiz eder ve üye ülkelerle paylaşır. Bu, ortak bir tehdide karşı birlikte hareket etmeyi sağlar.

¹³⁰ Jelica Gordanić, "Terrorism—An International Overview", *The Review of International Affairs* 65/1155-1156 (2014), 115.

¹³¹ Mathieu Deflem ve Stephen Chicoine, "Policing Terrorism", *The Handbook of Social Control* (Ekim 2018), 244.

¹³² Enis Aldemir, *Avrupa Birliğinde Polis ve Gümrük Alanlarında İş birliği*, (2012), 7.

¹³³ Oldrich Bureš, "Intelligence Sharing And The Fight Against Terrorism In The Eu: Lessons Learned From Europol", *European View* 15/1 (Haziran 2016), 57-66.

Europol'ün genel görevleri arasında siber suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı gibi çeşitli suç alanlarında da faaliyet göstermek bulunmaktadır. Kurum, Avrupa genelinde suçla mücadelede koordinasyonu artırmak ve sınır ötesi suçları engellemek amacıyla kurulmuştur.

Terörizmle mücadele eden bir başka önemli uluslararası oluşum ise Terörizmle Mücadele Küresel Forumu'dur ve GCTF olarak da bilinmektedir. GCTF, terörle mücadelede etkili bir iş birliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla ABD ve Türkiye tarafından ortaklaşa kurulmuştur. Forumun ana hedefi, üye ülkeler arasında terörle mücadele konusunda politika geliştirmek, deneyim paylaşmak ve iş birliği yapmak suretiyle küresel güvenliği artırmaktır¹³⁴.

GCTF, devletler, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör temsilcileri gibi çeşitli paydaşlardan oluşan bir üye tabanına sahiptir. Üye ülkeler ve iştirakçiler, terörle mücadele konusunda deneyimlerini paylaşmak ve ortak stratejiler geliştirmek üzere bir araya gelirler. GCTF'nin faaliyetleri, çeşitli çalışma grupları aracılığıyla yürütülür. Bu gruplar, belirli konularda uzmanlaşmış ve politika önerileri geliştirmekle sorumlu olan teknik uzmanlardan oluşur. Örnek olarak, radikalleşme ve aşırıcılıkla mücadele, siber terörizm, terörle mücadelede hukuk ve insan hakları gibi konular üzerinde çalışan gruplar bulunmaktadır.

Terörle mücadelede etkin bir iş birliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla faaliyet gösteren çeşitli uluslararası kuruluşlar incelendiğinde, küresel güvenlik açısından önemli bir rol oynayan çok sayıda aktörle karşılaşılmaktadır. Bu kuruluşlar, terörle mücadelede deneyim paylaşımı, politika oluşturma, kapasite geliştirme ve stratejik iş birliği gibi alanlarda önemli faaliyetler yürütmektedirler.

Bu kuruluşlar, terörizmin sadece ulusal değil, aynı zamanda küresel bir tehdit olduğunu kabul ederek, ortak çözümler bulma amacıyla bir araya gelmişlerdir. Ancak, terörle mücadeledeki bu çabaların başarılı olabilmesi için daha fazla uluslararası iş

¹³⁴Bibi T. Van Ginkel, “International Legal And Policy Framework On Returning Foreign Fighters: Focus On The United Nations And The Global Counterterrorism Forum”, In *Returning Foreign Fighters: Responses, Legal Challenges And Ways Forward* (Mart 2023), 76.

birliğine ve bilgi paylaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda, terörle mücadele politikalarının insan haklarına saygılı olması ve hukuki normlara uygunluğu büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, terörle mücadelede uluslararası kuruluşların rolü büyük ve önemlidir. Ancak, bu kuruluşların etkinliği, üye ülkeler arasındaki iş birliğinin derinleştirilmesine, bilgi paylaşımının artırılmasına ve terörle mücadele stratejilerinin sürekli olarak gözden geçirilmesine bağlıdır. Küresel düzeydeki bu ortak çaba, terörizmin kök nedenlerini anlama, önleme ve etkili bir şekilde mücadele etme yolunda atılmış önemli bir adımdır.

1.6. Terörizm-Demokrasi İlişkisi

Demokrasi, günümüz dünyasında özgürlük, katılım ve çoğulculuk gibi kutsal ideallerin taşıyıcısı olarak kabul edilir. Ancak, bu kusursuz sistem de altında derin çelişkiler barındıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu bölümde, demokrasinin görünen ve görünmeyen yüzlerini irdeleyerek, özellikle terörizmle olan karmaşık ilişkisini anlamlandırmak amaçlanmıştır.

Demokratik sistemler, bireylere geniş haklar ve özgürlükler tanırlar. Farklı düşüncelerin açıkça ifade edilmesine izin verirler. Seçimlerle halk, temsilcilerini ve politik yönetimini belirler. Çoğulculuk, demokratik toplumların zengin bir karışımını oluşturan önemli bir unsurdur. Ancak, demokrasinin sürekli uzlaşma ve karar alma mekanizmaları bazen etkin karar almayı engelleyebilir. Ayrıca, demokratik toplumlarda bile ekonomik ve sosyal eşitsizlikler devam edebilir. Bu çift yüzlülük, bazı durumlarda terörizmin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Özellikle toplumsal eşitsizlik, temsil sorunları ve karar mekanizmalarındaki aksamalar, radikal grupların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu bağlamda, demokrasi ile terörizm arasındaki karmaşık ilişkiyi daha yakından incelemek, konuya ışık tutacaktır.

1.6.1. Demokrasi Çelişkisi: ‘Özgürlük mü? Güvenlik mi?’

Demokrasi, genel olarak; özgürlüğü, eşitliği ve katılımı çağırır. Ancak, bu parlak yüzün arkasında, çoğu zaman görülmeyen karmaşık bir gerçeklik bulunur. Demokrasinin temel avantajlarından biri, bireylerin katılım ve ifade özgürlüğüne vurgu yapmasıdır. Ancak, bu özgürlüklerin sınırları, bazen çoğunluğun tiranlığına dönüşebilir. Çoğunluğun iradesi, azınlıkların haklarını ezme riski taşır. İşte demokrasinin karmaşıklığı burada başlamaktadır. Demokrasi, bir toplumun kalbinde atar, ancak bu kalbin ritmi sıklıkla manipülasyon ve demokratik olmayan yöntemlerle değiştirilebilir. Medyanın etkisi, bilgi kirliliği ve lobilerin gücü gibi faktörler, demokrasinin sağlıklı işleyişini tehdit edebilir. Demokrasinin karmaşık yapısı, bir yandan özgürlükleri kucaklarken diğer yandan çeşitli zorlukları beraberinde getirir.

Demokrasinin doğduğu şartlar ve dönem göz önünde bulundurulduğunda, kavramın modern olarak kullanılan halinden bir hayli farklı olduğunu söylemek mümkündür. Demokrasi, genel geçer tanımla, halkın kendi kendini yönetmesi şeklinde ifade bulmaktadır. Ancak burada bahsi geçen ‘halk’ ifadesinin, bütün insanları kapsayacak bir çoğulculukla değil; özgür, toprak ve köle sahibi, erkeklerden oluşan grup için kullanılan ifadedir. Mülksüzler, kadınlar, işçiler, köleler bu kapsama dahil edilmez¹³⁵. Bununla birlikte, ilgili literatüre bakıldığında demokrasi ile ilgili, farklı alanlarda sayısız akademik ve bilimsel çalışma yapıldığını görebiliriz. Bu çalışmalarda demokrasinin kusursuz olmamakla beraber en rasyonel yöntem olduğu görüşü dikkat çekmekle birlikte, anti demokratik doktrinler ve görüşlerin olduğunu da söylemek mümkündür¹³⁶. Demokrasi karşıtı görüşlerin genel eleştirisi, kavramın bulanık doğası ve açıklanamaz oluşudur.

Demokrasinin kusurlarının analiz edildiği bir çalışma ise bu anlamda dikkat çekmektedir. Çalışma oldukça iddialı bir şekilde şu soruyu sormaktadır. Demokrasiler daha etkili, baskıcı tehditler mi üretiyor? Yine bu çalışmaya göre; Demokrasiler tarafından uygulanan baskıcı tehditlerin, demokratik olmayanlar tarafından yapılanlara

¹³⁵Yavuz Özdemir vd., “‘Demokrasi Üzerine’” *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (Aralık 2010), 260.

¹³⁶Hayati Hazır, “‘Demokrasi ve Siyasi Terör’”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3/1 (Haziran 1990), 35-49. (Sayfa39)

göre daha etkili olduğu, uluslararası ilişkiler alanında yaygın olarak tartışılmaktadır. Bu görüşe göre, krizlerde tehdit edip sonra geri adım atan demokratik liderler, milletin onurunu lekelemek, beceriksizliklerini ortaya çıkarmak veya ülkenin dürüstlük itibarını zedelemek suçlarından dolayı sandıkta cezalandırılabilecektir¹³⁷. Bu nedenle, bu tür bir cezayla karşı karşıya kalan liderlerin, gerilimi tırmandırmaya istekli olduklarında tehditlerde bulunmaları muhtemeldir ve bir tehditten sonra geri adım atma olasılıkları daha düşüktür.

Bu iddia, demokrasilerin içsel zorlukları ve dış politika uygulamalarındaki çelişkilerle ilgili derinlemesine bir düşünce sunmaktadır. Demokrasi; insan haklarına saygı, özgürlük ve adalet gibi değerleri savunsa da uluslararası arenada bu değerleri korumak için kullanılan yöntemlerin karmaşıklığı, reel politik gerçeklerle iç içe geçtiğinde çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, demokrasilerin dış politika uygulamalarının analizi, geniş bir perspektif ve çok boyutlu bir bakış açısı gerektirmektedir.

Demokrasi, kendisi üzerine yapılan düşünsel çabaların karmaşıklığını ve zenginliğini yansıtan derin bir kavramdır. Bu kavramı anlamak için, demokrasiyi sadece bir siyasi sistem veya yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda bir felsefi ilke, bir toplumsal düzen ve bir kültürel değer sistemi olarak ele almak önemlidir. Bununla birlikte demokrasi her ne kadar 2000 yıllık bir geçmişe sahip olsa da bu derin arka planı, kavramın doğasını bulanıklaştırmıştır. Nitekim sosyalist ideoloji perspektifinde farklı anlamlar ifade edebileceği gibi liberal açıdan farklı anlamlar bulabilmektedir¹³⁸. Demokrasinin farklı bakış açıları için farklı anlamlar içermesi, bireylerin kültürel, tarihsel ve siyasi bağlamdan kaynaklanan çeşitli yorumlarına dayanır. Bir kişi için demokrasi, özgürlüklerin en geniş anlamıyla yaşanması olabilirken, başka bir kişi için daha çok eşitlik ve adaletin sağlanması anlamına gelebilir¹³⁹.

¹³⁷Alexander B. Downes, Todd S. Sechser, “The Illusion of Democratic Credibility”, *International Organization* 66/3 (Temmuz 2012), 459.

¹³⁸Erkan İnan, “Radikal Demokrasi Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/3 (Temmuz 2023), 271.

¹³⁹Vanessa A. Boese, “How (Not) To Measure Democracy”, *International Area Studies Review*, 22/2 (Mayıs 2019), 101.

Demokrasi, belirli bir toplumun ihtiyaçlarına ve değer sistemine uygun olarak şekillenen bir kavramdır. Bu nedenle, demokrasiyi anlamak ve değerlendirmek için, çoklu bakış açılarına ve farklı kültürlere saygı göstermek, onu bir akışkanlık içinde ele almak önemlidir. Bu yaklaşım, demokrasinin özünü anlamada ve onu daha gl, esnek ve kapsayıcı hale getirmede yardımcı olabilir. Demokrasiler, temelde özgürlük ve güvenlik arasında bir denge kurmaya çalışan siyasi sistemlerdir. Bu iki önemli ilke, demokratik toplumların sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için birbirini tamamlayan unsurlardır. Ancak, bu dengeyi sağlamak her zaman kolay olmamıştır ve demokrasiler, özgürlükleri koruma ve güvenliği sağlama arasında sürekli bir çaba içinde bulunmuşlardır.

zgrlk, demokrasinin temel taşlarından biridir. Bireylerin düşünce, ifade ve hareket özgürlükleri demokratik bir toplumun dinamiğini oluşturur. Ancak, bu özgürlüklerin sınırsız olması durumunda, toplum içinde çeşitli riskler ve güvenlik tehditleri ortaya ıkabilir¹⁴⁰. Örneğin, terörizmle mücadele, siber güvenlik ve kamu düzeni gibi konularda, bazı özgürlüklerin sınırlanması güvenliği artırma amacına hizmet edebilir. Demokrasiler, özgürlükleri korurken aynı zamanda güvenliği de sağlama sorumluluğunu taşırlar. Bu, sadece bireylerin güvenliğini değil, aynı zamanda toplumun genel istikrarını ve dayanıklılığını da ierir¹⁴¹. Fakat, güvenlik adına alınan önlemlerin aşırıya kaçması, bireylerin mahremiyetini ve temel haklarını ihlal edebilir, dolayısıyla demokratik değerlerle çatışabilir. Bu durum modern demokrasilerin bir yumuşak karnı ya da zayıf noktası olarak nitelendirilebilir.

Sonuç olarak, demokrasilerin özgürlük ve güvenlik dengesi zorlu bir dengeleme eylemidir. Bu dengeyi korumak için hükümetler; yasal düzenlemeler, etik kurallar ve kamuoyu denetimiyle birlikte sürekli bir çaba içinde olmalıdır¹⁴². Çünkü demokrasiler hem özgürlükleri hem de güvenliği sağlama sorumluluğunu taşıdıkları sürece sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilirler.

¹⁴⁰ Mustafa Erdoğan, ‘‘Anayasal-Demokratik Bir Rejimde zgrlk ve Güvenlik’’, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/24 (Gz 2013), 24.

¹⁴¹ Füsun Sokullu-Akıncı, ‘‘zgrlk ve Güvenlik’’, *Journal of Istanbul University Law Faculty* 69/1-2 (Aralık 2011), 106.

¹⁴² Adem elik, ‘‘zgrlk Ve Güvenlik Bağlamında İ Güvenlik Paketinde Yer Alan Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi’’, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 5 (Ekim 2015), 235-263. (Sayfa228)

1.6.2. Demokrasilerde Terörizm

Demokrasi ve terörizm arasındaki kompleks ilişki, uzun bir süredir sosyal bilimcilerin, siyaset bilimcilerin ve terörizm uzmanlarının odaklandığı bir konudur. Eubank ve Weinberg'in konuyu analiz eden kavramsal çalışması bu anlamda dikkat çekmektedir. Onlara göre demokrasi ve terör arasındaki ilişki, ilk bakışta siyah ve beyaz kadar net görünse de aslında bu optik bir illüzyondan ibarettir. Bu görüş her ne kadar marjinal ve iddialı gibi görünse de detaylı incelendiğinde önemli ipuçları verebilir. Onlara göre; ikinci dünya savaşından bu yana demokratik rejimler hızlı bir yükselişe geçti, ancak bununla birlikte terör olgusu da belki en demokratik toplumların baş belası veya merkezi haline geldi¹⁴³. Kısaca demokratik siyaset ve terörizm uzun yıllar el ele bir profil çizdi, neden? Demokratik siyaset, terörün ortaya çıkmasına ne ölçüde katkıda bulunuyor? Terörizm, toplumda var olan ve demokrasiyle el ele gittiği düşünülen bazı belirli sosyal ve politik koşulların ürünü mü?

Demokrasinin, özgürlükleri teşvik ettiği, çeşitli görüşleri barındırdığı ve siyasi katılımı artırdığı genel kabul gören bir perspektiftir. Ancak, demokrasinin getirdiği bu özgürlükler aynı zamanda terör grupları için de bir zemin oluşturabilir. Örneğin, demokratik bir ortamda propaganda yapma özgürlüğü, terör örgütlerinin kitleleri etkileme yeteneklerini artırabilir. Demokrasi, aynı zamanda terörle mücadelede daha kısıtlı önlemler almayı gerektirebilir. Hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve mahremiyet hakları gibi demokratik prensipler, güvenlik birimlerinin etkin bir şekilde terörle mücadele etmelerini zorlaştırabilir. Bu durum, terör örgütlerinin faaliyet gösterme ve planlama özgürlüklerini artırabilir.

Bu noktada demokrasi ve terörizm arasındaki ilişkiye bir hipotez ile yaklaşılacak olursa; bu iki kavramın arasında 'simbiyotik' bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Biyoloji kökenli bir terim olan simbiyoz, fiziksel olarak birbirine bağlı bir şekilde yaşayan veya birinin diğerinin içinde yaşadığı organizmaların durumunu ifade etmektedir. Bu ilişki, genellikle iki organizmanın bir arada yaşaması ve birbirlerine belirli avantajlar sağlaması temeline dayanır. Simbiyotik ilişkiler, çeşitli alanlarda gözlemlenir ve farklı

¹⁴³William Lee Eubank ve Leonard Weinberg, "Does Democracy Encourage Terrorism?", *Terrorism And Political Violence* 6/4 (1994), 419.

türler arasında gerçekleşebilir¹⁴⁴. Simbiyotik ilişkilerin özü, organizmaların hayatta kalma çabalarıdır. Simbiyotik ilişkiler genellikle karşılıklı fayda sağlamayı amaçlar. Simbiyotik ilişkiler, iki veya daha fazla organizmanın ortak veya belirli bir amaç doğrultusunda harekete geçmesidir¹⁴⁵. Doğada sıkça rastlanan bu eşsiz ilişkiye örnek verilecek olursa; ‘*Neopetrolisthes maculatus*’ isimli bir deniz yengeci ile anemonlar arasındaki, asalak bağlantı iyi bir referans olacaktır. Yengeç, kendi vücut şekli ve renk özellikleriyle deniz anemonlarına benzer. Bu, yengecin, avcılar veya tehlike durumlarında kendini deniz anemonlarına benzeyen dokuların arasına saklamasına ve korunmasına yardımcı olur. Yengeç, kendini deniz anemonun tentaküllerine sokar.¹⁴⁶

Terörizm ve modern demokrasiler arasındaki ilişki de bu duruma benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda analojik bir bakış açısı sunulacak olursa; bu ilişkide anemonlar demokrasiyi, yengeç ise terörizmi temsil etmektedir. Anemonların pasif ve barışçıl doğası, yengeç yani terörizm için geniş ve serbest bir hareket alanı sunmaktadır. Yengeçler, köpek balıkları gibi elini kana bulamaktan çekinmeyecek otoriter canlıların arasında bu şekilde gizlenip yaşayabilir miydi? Elbette kurulan bu analogi, karmaşık ve üzerine sıkça tartışılan bir ilişkiyi açıklamak açısından yetersiz kalacaktır. Bu hipotezi pratik olarak test etmek olanaksız olsa da tarihte yaşanan birtakım olaylar, önemli bir bakış açısı sunabilir. Bu bakış açılarından bir tanesi terörün doğuşu, yani Fransız Devrimidir. Kaynaklarda Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşen olaylar nedeni ile Mart 1793 ile Temmuz 1794 arasındaki dönem “Terör Dönemi” olarak isimlendirilir¹⁴⁷. Terörizmle ilgili pek çok açıklama, kavramın ortaya çıkışını Fransız Devrimi’ne yerleştirir. Entelektüel tarihçiler Fransız Devrimi’ni terörün kavramsal tarihinde bir kırılma noktası olarak görme eğilimindedirler. Örneğin Gerd van den Heuvel’e göre modern terörizm kavramının kökleri Fransız Devrimi’ne dayanmaktadır. Benzer şekilde, başka uzman görüşler devrimden önce terör kavramının “devlet şiddetinin barbarca veya caydırıcı kullanımı, bireylerin psikolojik eğilimleri, dini ve toplumsal korku vb.”

¹⁴⁴Ebru Demirel, “Simbiyotik İlişkiler: Akademisyenler Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* 8/2 (Aralık 2022), 367.

¹⁴⁵Muhammet Hamdi Mücevher, “Örgütlerde Simbiyotik Yaşam: İşbirlikçiler, Sığıntılar ve Asalaklar”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi* 6/15 (2021), 173.

¹⁴⁶Yoshihisa Fujita ve Masayuki Osawa, “Zoeal Development of Two Spot-Pattern Morphs of *Neopetrolisthes Maculatus*, And of *N. Spinatus* (Crustacea: Decapoda: Anomura: Porcellanidae), Reared Under Laboratory Conditions”, *Species Diversity* 8/2 (2003), 176.

¹⁴⁷Şükrü Türköz, “Küresel Terörizm Sorununa Güvenlik Perspektifli Bir Yaklaşım”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/2 (Nisan 2016), 156.

anlamına geldiğini, oysa “Fransız Devrimi'nden sonraki dönemde terör kavramının, devlete veya devletin korumakla yükümlü olduğu vatandaşlara yönelik devlet dışı şiddetin tanımı olarak kavramsal kullanım ön planda tutulmuştur¹⁴⁸. Bu bağlamda, terörizmin Fransız Devrimi'nde incelenmesi, terörün siyasal anlamda nasıl bir araç olarak kullanılabileceği, ne tür sonuçlara yol açabileceği ve bu dönemin demokratik ideallere olan etkisi hakkında önemli perspektifler sunmaktadır. Kısaca siyasal terörizmin kavramsallaştırılması Fransız Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Literatürde Fransız Devrimi, terörizm kavramı için bir kırılma noktasını işaret etmektedir. Demokrasi ile ilgili kısımda buna değinilmesinin sebebi, devrimin demokrasi kavramı için de bir kırılma noktası teşkil ediyor olmasıdır.

Tarihin derinliklerinde bıraktığı izlerden biri olan Fransız Devrimi, demokratik ideallerin yeşermesine ve evrimleşmesine zemin hazırlayan bir kırılma noktası olarak öne çıkmaktadır. 18. yüzyılın sonlarına damgasını vuran bu devrim, sadece Fransız toplumunu değil, aynı zamanda demokrasinin ana prensiplerini şekillendiren evrensel bir öneme sahiptir¹⁴⁹. Devrimin esasında yatan ulusal egemenlik ilkesi, halkın kendi kaderini belirleme hakkını vurgulamakta ve demokrasinin özünü oluşturmaktadır. Demokrasi her ne kadar 2000 yıllık eski bir özne olsa da modern anlamda evrimi Fransız ve Amerikan Devrimleri ile başlamıştır. Fransız Devrimi'nin etkisi sadece Fransa ile sınırlı kalmadı; bu değerler Avrupa geneline yayıldı. Demokratik düşünce, diğer ülkelerde de etkili oldu ve 19. yüzyıl boyunca pek çok yerde demokratik reformlara öncülük etti.

Modern demokrasinin terör aracılığıyla kendi ihaneti tesadüfi bir olay değil, modernitenin en içten ve korkunç çelişkisidir; teröre karşı savaş, demokrasinin en karanlık sırrını kendisine karşı reddetme biçimidir¹⁵⁰. Fransız Devrimi, demokrasi ve terör arasındaki kompleks ilişkiyi anlamak adına bir laboratuvar gibi işlev görmüştür. Bu devrim, demokratik ideallerin yeşermesiyle birlikte terör eylemlerini de beraberinde getirmiş ve bu ikisi arasında karmaşık bir etkileşim başlatmıştır.

¹⁴⁸Verena Erlenbusch, “Terrorism And Revolutionary Violence: The Emergence of Terrorism In The French Revolution”, *Critical Studies On Terrorism* 8/2 (Haziran 2015), 193.

¹⁴⁹Robert R. Palmer, “Popular Democracy In The French Revolution”, *French Historical Studies* 1/4 (1960), 452.

¹⁵⁰Susanna Lindberg, “Rebecca Comay. Mourning Sickness. Hegel And The French Revolution”, *Hegel Bulletin* 33/2 (Nisan 2013), 108.

Fransız Devrimi'nin temelinde, eşitlik, özgürlük ve halk egemenliği gibi demokratik ilkeler yatmaktadır. Ancak, bu ideallerin uygulanması sürecinde yaşanan belirsizlikler ve siyasi çekişmeler, terör eylemlerine zemin hazırlamıştır. Devrimin radikalleşmesi, iç ve dış tehditlere karşı sert tedbirlerin alınmasına yol açmıştır. Demokrasi ile terör arasındaki ilişki, bir simbiyotik olarak adlandırılabilir. Demokrasi, özgürlük ve eşitlik taleplerini beslerken, bu taleplerin karşılanmaması veya aşırı siyasi gerilim, terörizmin ortaya çıkmasına neden olabilir. Terör ise, devletin güvenlik tedbirlerini sıkılaştırmasına, bu da demokratik hakların kısıtlanmasına yol açabilir.

Sonuç olarak, Fransız Devrimi demokrasi ve terör arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamak adına önemli bir örnektir. Demokrasinin gelişimi, özgürlük ve eşitlik taleplerini beraberinde getirirken, terör de bu taleplerin karşılanmaması veya güç mücadeleleri sonucunda ortaya çıkabilir. Bu durum, demokrasinin doğasındaki zorlukları ve terörle mücadeledeki çıkmazları göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Fransız Devrimi pek çok açıdan farklı bakış açıları için bir kırılma noktası olmuştur. Felsefe, müzik, resim, siyaset, uluslararası ilişkiler ve daha nice alan ve kavram için önemli bir dönemeç olmuştur. Nitekim, demokrasi ve terörizm gibi iki genel kavram için önem arz etmesi tesadüf müdür, yoksa bu iki kavramın doğası, gerçekten birbiri ile rastlantı ötesi bir ilişki mi barındırıyor?

Büyük resme bakıldığında terörizm ve demokrasi, Fransız Devrimi gibi ortak bir dönemeçten geçmiştir. Bu durum aralarındaki ilişkiyi şekillendiren ve günümüze kadar getiren bir detay olabilir. Ancak konuyu daha mikro ve modern olaylar üzerinden analiz etmek, hipotezi destekleyecek bir fayda sunabilir. Nitekim demokrasi ve terörizm arasında simbiyotik bir ilişki olduğu iddiası doğrultusunda, günümüz modern devletlere bakıldığında demokrasi seviyesi yükseldikçe terörizmin de yükselişe geçmesi beklenmektedir, ancak durum böyle değildir. İsviçre, Danimarka gibi yüksek demokrasi seviyesine sahip ülkelerle, Suriye, Irak, Mısır gibi düşük seviyelere sahip ülkeler karşılaştırıldığında, demokrasinin yükseldikçe terörün azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, simbiyotik ilişki tezini yanlışlamaktadır. Ancak bu tezi doğrulayacak kanıtlar sunmakta mümkündür.

Bu olaylara örnek verilecek olursa, Birinci Dünya Savaşı sonrası, dağılan Osmanlı İmparatorluğunun ardından yerine kurulan yeni Türk Devletinin demokrasiye geçiş süreci mercek altına alınabilir. Hiç kuşkusuz o dönem, yeni kurulan rejim bir geçiş süreci yaşamaktaydı. Otoriter yönetim yerini cumhuriyete bırakmış ve demokratik bir düzen getirilmeye çalışılıyordu. Geçiş dönemi rejimleri, genellikle bir siyasi değişim veya dönüşüm sürecindeki hükümetleri ifade eder. Bu rejimler, genellikle bir otoriter yönetimden demokratik bir sistem veya tam tersi bir geçiş sürecinde ortaya çıkar. Geçiş dönemi rejimleri, genellikle belirsizlik, istikrarsızlık ve toplumsal değişimle karakterizedir.

Geçiş genellikle dramatik bir olayla başlar, ancak böyle bir olayın gücü çoğu zaman bir dizi olayın doruk noktası olarak ortaya çıkar. Böyle bir olay genellikle otoriter yöneticilerin serbest seçimler düzenleme ve belirli bir süre içinde iktidarı seçmenlere devretme konusunda kamuya açık ve resmi taahhütleriyle sonuçlanır. Böyle bir olay aynı zamanda, yöneticileri iktidardan vazgeçmeye ve kaçmaya ya da öldürülmeye zorlayan bir darbe ya da devrimci ayaklanmayla da sonuçlanabilir. Böylece seçim düzenlemeye ya da iktidarı seçmenlere devretmeye kararlı görünen, kendi deyimiyle iktidar sahibi yeni bir grup ortaya çıkabilir¹⁵¹. Geçişin temel bileşeni hem halk hem de iktidar sahipleri açısından, siyasi otoritenin yakında yalnızca seçmenlerin özgür kararlarından elde edileceğine dair beklentidir.

Bu tür rejimlerde, eski siyasi düzenin kalıntılarıyla birlikte, yeni bir siyasi düzenin temelleri atılmaya çalışılır. Geçiş dönemi rejimleri sıklıkla demokratikleşme çabaları, anayasa reformları ve toplumsal uzlaş gibi unsurları içerir. Ancak, bu süreçler her zaman sorunsuz ve hızlı olmaz; politik çatışmalar, güç mücadeleleri ve toplumsal gerilimler bu dönemlerde sıkça görülür. Örneğin Fransız devrimi sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar ülkeyi bir geçiş dönemine sokmuştur. Yine savaş sonrası İmparatorluğun yıkılması ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması da bir geçiş

¹⁵¹Juan J. Linz, “Transitions To Democracy”, *Washington Quarterly* 13/3 (1990), 157.

sürecidir. Portekiz, İspanya ve Yunanistan gibi ülkeler de 70’li yıllarda benzer geçiş süreçleri yaşamışlardır¹⁵².

Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme yapılacak olursa, demokrasiye geçiş sürecinde yaşanan terör olayları incelemeye değerdir. Bunlardan birisi Şeyh Said Ayaklanmasıdır. Şeyh Said Ayaklanması, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında, gerçekleşen önemli bir olaydır. Ayaklanmanın temel nedenlerinden biri, Türkiye’de devletin laikleşme politikalarına karşı olan muhafazakâr ve dini grupların tepkileridir. Dönemin hükümetinin dini kurumları denetim altına alması ve tarikatların etkisini kısıtlaması, bu kesimler arasında hoşnutsuzluğa yol açtı. Kürtçülük ve milliyetçilik gibi etnik ve dini faktörler de ayaklanmanın arkasındaki dinamikler arasındaydı¹⁵³.

Ayaklanma, 1925 yılında Diyarbakır’ın Piran köyünde başladı. Bu bölgedeki bir dizi çatışma ve isyan, daha geniş bir bölgesel ayaklanmaya dönüştü¹⁵⁴. Ayaklanmanın hızla yayılması, hükümeti zor durumda bıraktı. Türk hükümeti, Şeyh Said ve destekçilerine karşı sert bir şekilde müdahale etti. Ayaklanmanın bastırılması sürecinde, birçok kişi öldürüldü ve Şeyh Said de yakalandıktan sonra idam edildi. Bu şiddet olayının, dini motivasyonlar ile mi yoksa Kürt halkının haklarını savunmak adına mı gerçekleştirildiği halen tartışılmaktadır. Ancak yaşanan bu ayaklanmanın, Türkiye’nin uzun yıllardır mücadele ettiği PKK terör örgütünün ve ‘Kürt Sorununun’ temellerini attığı yaygın görüştür¹⁵⁵.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki ülke hızlı bir modernleşme ve demokratikleşme süreci içerisindeydi. Bu modernleşme gerek kurumsal sahada gerekse toplumsal çevrede sürdürülmekteydi. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli husus, rejimin o sıralar çok partili hayata geçiş sürecinde olmasıydı. Kurucu rejimin de desteği ile demokratik bir sistem oluşturmak adına, ülkenin ikinci partisi olan Terakki Perver

¹⁵² Robert M. Fishman, “Rethinking State And Regime: Southern Europe's Transition To Democracy”, *World Politics* 42/3 (1990), 431.

¹⁵³ Mehmet Bedri Aluçlu, “Nasturi ve Şeyh Said Ayaklanmalarında Yabancı Devletlerin Doğrudan ve Dolaylı Etkileri”, *Akademik Hassasiyetler* 9/20 (Aralık 2022), 575.

¹⁵⁴ Nuri Karakaş ve Fatih Selçuk, “Fransız Basımında Şeyh Said İsyanı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 7/4 (Aralık 2021), 885.

¹⁵⁵ Hüseyin Arslan, “A Different Perspective On Terrorism” *OPUS International Journal of Society Researches* 6/11 (Aralık 2016), 515.

Cumhuriyet fırkası kurulmuştu. Ancak yaşanan bu terör olaylardan sadece birkaç ay sonra kapatılmak zorunda kalmıştır¹⁵⁶.

Çok partili hayata geçiş süreci sekteye uğradığı gibi hükümet olabildiğince sert önlemler ve kısıtlamalar getirerek ‘özgürlük-güvenlik’ ikileminde, oyunu güvenlikten yana kullanmak durumunda kalmıştır. Yaşanan olaylardan sonra oldukça katı kurallar barındıran Takriri Sükûn Kanunu çıkarılmış ve belli özgürlükler, dönemin şartları gereği kısıtlanmak zorunda kalmıştır. Bu kanun gereği İstiklal Mahkemeleri kurulmuş, basın ve medyaya ciddi sansürler getirilmiş ve toplumsal anlamda birtakım kısıtlamalar yapılmıştır¹⁵⁷.

Türkiye'nin tarihindeki bu dönem, otoriter rejimden demokratik düzene geçiş sürecini işaret ederken, aynı zamanda içsel çatışmaları, terör olaylarını ve hükümetin sert müdahalelerini de içeriyordu. Şeyh Said Ayaklanması'nın ardından yaşananlar, demokrasi ve terörizm ilişkisi bağlamında birçok önemli noktayı ortaya koymaktadır.

Olaylar, Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde bir çatışma noktası oluşturdu. Şeyh Said Ayaklanması, çok partili sisteme geçiş sürecini etkileyen faktörlerden biriydi, ancak bu süreç içindeki çatışmaların boyutu ve hükümetin sert müdahaleleri demokratikleşme sürecini olumsuz etkiledi. Hükümet, bu tür olaylara karşı sert tedbirler alarak demokratikleşme sürecini zorlaştırdı. Bu durum, demokrasi ve güvenlik arasında bir denge kurma zorunluluğunu ortaya koydu.

Bununla birlikte yeni kurulan Türk Devletinin, geçiş sürecinde, demokrasi-terör ilişkisi bağlamında incelenecek tek olay bu değildir. Benzer bir olay da 1930 yılında yaşanmıştır. Demokratik bir düzene geçme çabaları, bu sefer de Serbest Cumhuriyet Fırkası isimli parti ile yapılmaya çalışılmıştır. Yeni kurulan bir parti olmasına rağmen

¹⁵⁶Zeynep Burcu Şahin, “Çok Partili Hayata Geçiş Deneyiminde Basın ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, *Atatürk Dergisi* 10/2 (Aralık 2021), 192.

¹⁵⁷Eray Alaca, “Cumhuriyet Döneminde Laik-Ulusçuluk Düşüncesinin Oluşumunda Şeyh Said ve Menemen Ayaklanmaları”, *Opus International Journal of Society Researches* 9/16 (Aralık 2018), 1198.

yerel seçimlerde oldukça iyi bir tablo çizmiş ve halk tarafından benimsenmiştir¹⁵⁸. Ancak ilerleyen süreçte yaşanan gelişmeler bu partinin de kapatılmasına sebep olacaktı.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasındaki ana sebepler; partililerin seçim bölgelerinde düzensizliğe neden olmaları, serserileri üye olarak kaydettiklerini, bu serserilerin daha sonra kamu görevlilerini yaraladıklarını, partinin irticaya hizmet etmesi, partinin Arap kökenli halk arasında bölücü propaganda yapması, memleketi anarşiye, halkın ve memleketin dahili emniyetini tehlikeye sevk etme ve halkı hükümet aleyhine tahrik etmek gibi faktörlerdir¹⁵⁹.

Yeni partinin kapatılmasından sadece 1 ay sonra İzmir'in menemen ilçesinde bir grup gerici dindar tarafından halk galeyana getirilmiş ve kısa sürede ilçe çapında, halkında katılım gösterdiği ve bölgenin kolluk kuvvetlerine karşı vahşice şiddet eylemlerinin gerçekleştirildiği bir terör olayına dönüşmüştür¹⁶⁰. Olay, ülke ve dünya basınında büyük yankı uyandırmış, bölgede sıkı yönetim ilan edilmiştir. Olay sonrası divanıharp kurulmuş ve 20'den fazla kişi idama mahkûm edilmiştir. Olayın sadece bir irtica hareketi mi yoksa farklı güçler tarafından desteklenen bir komplo mu olduğu tartışması halen devam etmektedir¹⁶¹.

Şeyh Said Ayaklanması ve Menemen Olayları, Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecindeki zorlukları ve terörizmle olan karmaşık ilişkisini gösteren belirgin örneklerdir. Bu olaylar, demokratik değerlerin benimsenmesi sürecindeki sancıları ve devletin içsel tehditlere karşı mücadelesini yansıtmaktadır. Ancak aynı zamanda, demokrasinin olgunlaşması için toplumsal uzlaşmanın ve diyalogun ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. Bu tür olaylar, demokrasi yolundaki ülkelerin karşılaştığı zorlukları ve bu zorlukların üstesinden gelme çabalarını anlamak adına önemli birer ders niteliğindedir.

¹⁵⁸Hafsa Nur Engeloğlu, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası Özelinde II. Ve III. Meclis’te Parlamento İçi Muhalefet Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi* 42 (Ocak 2021), 207.

¹⁵⁹Barış Ertem, “Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 1/2 (Haziran 2010), 86.

¹⁶⁰Barış Ertem, “Resmî Belgeler ve Basında Menemen Olayı”, *History Studies International Journal of History* 5/1 (Ocak 2013), 157-179. (sayfa161)

¹⁶¹Eyüp Öz, “Yasak Bir Hafızayla Yüzleşmek: Menemen Olayı İrtica mı, Komplo mu?”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Haziran 2015), 431.

Bu örnekler tam anlamıyla, demokrasi ve terörizm arasındaki ilişkinin simbiyotik olduğu tezini kanıtlar nitelikte olmasa da özellikle ‘geçiş rejimleri’ için geçerli görünmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrası, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin demokrasiye geçiş sürecince yaşanan bu olaylar ve bu olayların doğrudan demokratikleşme hamleleri ile ilişkili olması, bu anlamda değerli örnekler haline gelmektedir. Üstelik konu ile ilgili tek örnek Türkiye örneği de değildir. Yunanistan’ın 1967’de benzer bir geçiş dönemi yaşaması ile ortaya çıkan ‘17 Kasım’ isimli örgüt de bu anlamda önemli bir örnektir¹⁶².

Ayrıca belirtmek gerekir ki demokrasiler, terörizmi ortaya çıkarır veya terörizm demokrasilerde daha sık bulunur gibi bir yargıda bulunmak için burada analiz edilen örnekler ve veriler tam anlamıyla yeterli değildir. Terörizmin kökenleri ve nedenleri üzerine yapılan araştırmalar, demokrasilerin terörizme katkıda bulunabileceği ya da tam tersine, terörizmin önlenmesine yardımcı olabileceği yönünde birçok farklı argüman ortaya koymuştur. Demokrasi ve terörizm arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır ve bu ilişkiyi tek bir nedene bağlamak yanıltıcı olabilir. Burada, demokrasilerin terörizme nasıl zemin hazırlayabileceği argümanını derinlemesine ele alırken, buna karşıt olarak demokrasilerin terörizmi önleyebileceği yönündeki görüşleri de detaylandırmak gerekmektedir. Böylece, bu iki karşıt görüş arasında kapsamlı bir karşılaştırma sunarak hangi koşullar altında demokrasilerin terörizme neden olabileceği ya da terörizmi önleyebileceğini incelemek daha kolay olacaktır.

Önceki satırlarda da belirtilen ve analiz edilen görüşe göre, bazı araştırmacılar, demokrasilerin belirli yapısal özelliklerinin terörizmi tetikleyebileceğini savunurlar. Bu argümanlar, demokrasilerin sunduğu özgürlüklerin, terörist grupların faaliyet göstermesi için elverişli bir zemin oluşturduğunu vurgular. Demokratik sistemlerde ifade özgürlüğü, örgütlenme hakkı ve basın özgürlüğü gibi temel haklar, radikal ve aşırı gruplar tarafından propaganda yapmak, destek toplamak ve ideolojik yayılım sağlamak amacıyla kullanılabilir. Özellikle internetin ve sosyal medyanın demokratik ülkelerde nispeten daha serbest olması, terör örgütlerinin bu platformları kullanarak dünya genelinde sempatanlar kazanmasına olanak tanır. Örneğin, IŞİD gibi terör örgütleri,

¹⁶²Georgios Karyotis, “Securitization of Greek Terrorism and Arrest of the Revolutionary Organization November 17”, *Cooperation and Conflict*, 42/3 (Eylül 2007), 271-293.

Avrupa'daki demokratik ülkelerde internet üzerinden geniş bir destek ağı kurarak, birçok bireyi radikalleştirme fırsatı bulmuştur.

Ayrıca demokratik sistemlerde karar alma süreçlerinin zaman alıcı ve karmaşık olması, acil durumlarda hükümetlerin hızlı hareket edememesine yol açabilir. Terör örgütleri, bu zayıflıkları kullanarak faaliyetlerini artırabilir. Özellikle koalisyon hükümetlerinin yaygın olduğu Avrupa ülkelerinde terörle mücadele kararlarının alınması uzun sürmüş ve bu durum, örgütlerin daha fazla faaliyet göstermesine zemin hazırlamıştır. Örneğin, 2000'li yıllarda İngiltere'deki El Kaide bağlantılı grupların faaliyetleri, hükümetin geç müdahalesi ve hukuki süreçlerin yavaş işlemesiyle daha fazla alana yayılmıştır.

Demokrasi, teorik olarak kapsayıcı bir sistem olsa da bazı gruplar kendilerini marjinalleşmiş hissedebilirler. Özellikle etnik, dini veya mezhepsel gruplar, demokratik süreçler içinde yeterince temsil edilmediklerini düşünerek radikal yollara başvurabilirler. İspanya'da Bask bölgesinde faaliyet gösteren ETA (Bask Yurdu ve Özgürlük) örgütü, bu tür bir marjinalleşme hissi üzerinden destek toplamıştır. Demokratik İspanyol hükümetinin, Bask bölgesindeki özerklik taleplerine yeterince cevap verememesi, terörist faaliyetlerin devam etmesine neden olmuştur.

Demokrasilerin terörizmi tetiklediği yönündeki görüşlerin yanı sıra, demokrasilerin terörizmi önleyebilecek birçok mekanizma sunduğunu savunan güçlü karşıt görüşler de mevcuttur. Demokratik sistemler, toplumsal grupların sorunlarını müzakere yoluyla çözebilme kapasitesine sahiptir. Demokrasi, bireylerin ve grupların devletle doğrudan ya da dolaylı olarak iletişim kurabileceği, taleplerini meşru yollardan dile getirebileceği bir platform sunar. Bu durum, radikalleşmenin önüne geçerek terörizmi önleyici bir mekanizma işlevi görür. Örneğin, Kuzey İrlanda'da IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) ile İngiltere arasında yapılan barış görüşmeleri, demokratik müzakere süreçlerinin terörizmi nasıl durdurabileceğine dair önemli bir örnektir.

IRA'nın siyasi kolu olan Sinn Féin'in¹⁶³, demokratik sisteme entegre edilmesiyle birlikte terörist faaliyetlerin büyük ölçüde sona erdiği gözlemlenmiştir.

Bununla birlikte demokratik toplumlarda, hükümetler genellikle iç çatışmaları askeri yollarla çözmek yerine barışçıl yöntemlere başvurur. Bu da terörist grupların silahlı mücadeleden uzaklaşıp siyasi süreçlere katılımını teşvik edebilir. Örneğin, Nepal'de uzun süren Maoist isyanı, sonunda hükümetle yapılan demokratik müzakereler sonucunda sona ermiş ve eski gerilla liderleri demokratik süreçlere dahil olmuştur¹⁶⁴. Bu da demokrasinin, şiddetin yerini barışçıl yolların almasını nasıl sağlayabileceğine dair önemli bir örnektir. Demokratik ülkelerde, bireylerin haklarının korunması ve hukuk devletinin işlemesi, devlet baskısına karşı güven sağlar. Bu da bireylerin devlete karşı radikalleşmesini ve şiddete başvurmasını engeller. Örneğin, İsveç gibi ülkelerde, terörist faaliyetlerin oldukça düşük olmasının temel sebeplerinden biri, insan haklarına dayalı güçlü demokratik yapılar ve bireylerin devlete güven duymasıdır. Hukuk devleti ilkeleri sayesinde, demokratik ülkelerdeki vatandaşlar, devletin baskıcı ve keyfi uygulamalarından korunur ve haklarını meşru yollarla arayabileceklerine inanırlar.

Demokrasi ve terörizm arasındaki ilişki, tek bir doğrultuda ele alınamayacak kadar karmaşıktır. Demokrasilerin terörizme zemin hazırlayıp hazırlamadığı, ülkeden ülkeye, hatta dönemden döneme değişiklik gösterebilir. Bazı koşullarda, demokrasiler terörizmi teşvik edebilecek bir yapı sunarken, diğer koşullarda tam tersine, terörizmi önleyici bir mekanizma işlevi görebilir. Ancak demokratikleşme sürecindeki ülkelerde terörizm tehdidi daha yaygın olabilmektedir. Özellikle Arap Baharı sürecinde, Mısır, Libya ve Tunus gibi ülkelerde demokrasiye geçiş aşamasında yaşanan siyasi boşluk, terörist grupların güçlenmesine olanak tanımıştır. Bu tür ülkelerde, devlet otoritesinin zayıflaması ve toplumsal huzursuzluklar, terörist faaliyetlerin artmasına neden olmuştur. Olgun ve istikrarlı demokrasilerde ise terörist faaliyetlerin genellikle daha az olduğu görülür. ABD, Almanya ve Japonya gibi gelişmiş demokrasilerde, terörizmin yayılmasına karşı güçlü önlemler alınmış ve bireyler, haklarını demokratik yollarla talep

¹⁶³Michael, Flavin, "Four Typologies Of Leadership Applied To A Survey Of The Provisional IRA And Sinn Féin In The Troubles", *Terrorism And Political Violence*, 36/2 (Kasım 2022), 198-213.

¹⁶⁴Meena, Acharya. "Monarchy, Democracy, Donors, And The CPN-Maoist Movement In Nepal: A Lesson For Infant Democracies", *HIMALAYA, The Journal Of The Association For Nepal And Himalayan Studies* 23/2 (2003), 8.

edebilmiştir. Bu tür ülkelerde, terörizmin çoğu zaman dış kaynaklı ya da yabancı unsurlar tarafından motive edildiği gözlemlenmiştir (örneğin 11 Eylül saldırıları).

Sonuç olarak, demokrasi ve terörizm arasındaki ilişki, tek bir çizgide değerlendirilemeyecek kadar karmaşıktır. Demokrasilerin bazı durumlarda terörizme zemin hazırladığı, özellikle özgürlüklerin suiistimal edilmesi, marjinalleşmiş grupların radikalleşmesi ve sistemin yavaş karar alma mekanizmaları üzerinden gözlemlenebilir. Ancak karşıt görüşler de demokrasilerin kapsayıcılığı, müzakere mekanizmaları ve insan haklarına dayalı yapılar sayesinde terörizmi önleyici bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır. Bu noktada kritik olan, demokrasinin nasıl işlediği, hangi koşullar altında bulunduğu ve içindeki grupların bu sistemi nasıl deneyimlediğidir. Zayıf ya da geçiş sürecindeki demokrasilerde terörizmin daha yaygın olduğu, olgun ve istikrarlı demokrasilerde ise terörist faaliyetlerin nispeten daha az olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, demokrasilerin terörizme katkıda bulunabileceği argümanı, bu rejimin yapısal zayıflıkları ve uygulanış biçimiyle ilgili olup, daha geniş bir çerçevede değerlendirilmelidir. Hem teorik hem de pratik açıdan, demokrasi ve terörizm arasındaki bu ikili etkileşim, devletlerin ve toplumların demokrasiye nasıl yaklaştığıyla şekillenen çok boyutlu bir olgudur.

2. BÖLÜM: SOSYAL MEDYA VE TERÖRİZM

Çağdaş dijital çağda sosyal medya, bilginin küresel olarak yayılma, tüketilme ve algılanma biçimini dönüştürdü. Bir zamanlar insanları birbirine bağlamak ve kişisel deneyimleri paylaşmak için kullanılan araçlar, kamuoyunu etkileyen, siyasi manzarayı şekillendiren ve giderek daha fazla aşırılıkçı ideolojilerin yayılmasına yönelik araçlar olarak hizmet eden güçlü platformlara dönüştü. Bu platformları istismar eden çeşitli aktörler arasında terör örgütleri, gündemlerini ilerletmek için sosyal medyayı kullanma konusunda özellikle ustalaştılar.

Bu bölümün kritik yönlerinden biri, sosyal medyanın terörist faaliyetlerin erişimini ve etkisini nasıl artırdığını anlamaktır. Facebook, Twitter ve YouTube gibi platformlar, geleneksel medyanın ulaşamayacağı düzeyde erişilebilirlik ve yakınlık sunarak gerçek zamanlı iletişime ve bilginin hızla yayılmasına olanak tanıyor. Bu erişilebilirliğin, terörist içeriğin üretilme, paylaşılma ve algılanma yolları üzerinde derin etkileri vardır.

Sosyal medyanın bir terörizm aracı olarak yükselişi, bu dijital tehdide karşı koymak için kapsamlı stratejilere olan acil ihtiyacın altını çiziyor. Terörist grupların kullandığı taktikleri inceleyerek ve sosyal medya operasyonlarının altında yatan ilkeleri anlayarak, bu bölüm terörle mücadele ve dijital güvenlik konusundaki daha geniş söyleme katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu analiz aracılığıyla sosyal medyanın terörle mücadelede hem silah hem de savaş alanı olabileceğinin önemini vurgulamak bir diğer önemli gayedir.

2.1. Yeni Gerçeklik Sosyal Medya: Geçmişten Geleceğe

Günümüzde teknolojinin hızlı ilerlemesi, sosyal medyanın günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmesine yol açtı. Bu dijital devrim, sadece bireyler arasındaki bağları değil, aynı zamanda küresel çapta toplumların dinamiklerini de kökten değiştirdi. Sosyal medyanın doğuşu, insanların dünya çapında dijital bir köprü kurmalarına olanak tanımıştır.

İlk başlarda sadece bireyler arasında bilgi paylaşımını sağlayan basit bir araç olarak ortaya çıkan sosyal medya, zamanla büyüyerek toplulukları ve kültürleri birbirine bağlayan bir platforma dönüştü. Sosyal medyanın ilk adımlarından günümüze kadarki evrimini adım adım keşfederken, bu dijital devrimin geçmişten bugüne nasıl şekillendiğini açıklamak ve anlamaya çalışmak da günümüz modern dünyasının birçok parametresine ışık tutacaktır.

Sosyal medya, küresel bir topluluk oluşturabilme kapasitesi ile öne çıkmaktadır. İnsanlar, coğrafi sınırları aşarak fikirleri paylaşabilir, kültürleri keşfedebilir ve ortak meselelere birlikte çözüm arayabilirler. Bu alt bölümde, sosyal medyanın küresel bağlantılar üzerindeki etkilerini ve toplumsal etkileşimdeki derin değişimleri incelenmiştir. Bununla birlikte, sosyal medya, bireylerin iletişimini etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dönüşümü de tetikledi. Protesto hareketlerinden politik kampanyalara kadar birçok alanda etkili olan sosyal medya, toplumların sesini daha gür çıkarmasına ve değişim talep etmesine olanak tanıdı. Bu bağlamda, sosyal medyanın toplumsal dönüşüme katkılarını detaylı bir şekilde analizi de önem arz etmektedir. Bununla birlikte, sosyal medyanın toplumu, bireyleri ve modern dünyayı nasıl şekillendirdiğini ve nasıl etkilediğini analiz etmek adına, öncelikle küreselleşme olgusu incelenmiştir. Ardından sosyal medyanın doğuşu ve gelişimi analiz edilmiş ve bu bağlamda toplumun sosyal medya ile nasıl bir değişime uğradığı değerlendirilmiştir.

2.1.1. Küreselleşme: Yeni Boyutlar ve Modern Toplum

Küreselleşme, günümüzde dünya üzerindeki etkileşimleri, bağlantıları ve bağımlılıkları daha önce hiç olmadığı kadar karmaşık ve hızlı bir şekilde şekillendirmektedir. Bu alt bölümde, küreselleşme kavramını ele alarak, modern toplum üzerindeki yeni boyutları incelenmiştir. Küreselleşmenin günümüzdeki anlam ve önemi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve politik alanlarda da derin izler bırakmaktadır.

Küreselleşme, dünya üzerindeki coğrafi sınırları aşarak bireyleri, toplulukları ve devletleri birbirine yaklaştırmış ve etkileşimi artırmıştır. Ekonomik faaliyetlerin yanı sıra kültürel alışveriş, teknolojik ilerleme ve bilgi akışı da küreselleşmenin temel

unsurları arasında yer almaktadır. Bu noktada, küreselleşmenin ekonomik entegrasyonun ötesinde, toplumları nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün modern toplum üzerindeki etkilerini anlamak büyük önem taşımaktadır. Ancak küreselleşme, sadece olumlu etkileriyle değil, aynı zamanda beraberinde getirdiği sorunlarla da anılmaktadır. Gelir eşitsizliği, kültürel homojenleşme, çevresel sorunlar ve güç dengelerindeki değişimler gibi zorluklar, küreselleşme sürecinin içinde karşılaşılan sorunlardır. Bu noktada, küreselleşmenin modern toplum üzerindeki karmaşıklığını anlamak, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle bu evrime yaklaşmak önemlidir.

Küreselleşme olgusunu tanımlamak, yalnızca bir sözlük tanımı ile yeterli olmayacaktır. Nitekim sosyal bilimlerdeki birçok çatı kavram gibi küreselleşme kavramı da farklı perspektiflerin, farklı değerlendirmelerin ve farklı faktörlerin birbiri ile ilişkisi sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Özetle kavramı tanımlamaya çalışmadan önce, küreselleşmenin çok çeşitli olguları ve farklı konuları kapsadığını belirtmek gerekir¹⁶⁵. Küreselleşme, günümüzde pek çok tartışma ve analiz konusu olan karmaşık bir olgudur. Tanımlanması zor olan bu kavram, ekonomiden kültüre, siyasetten iletişime kadar geniş bir yelpazede etkileri barındırmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerde, küreselleşmenin her yönüyle anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için farklı perspektifler ve yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Küreselleşme kavramının sosyolojik bir olgu olduğu söylenebilir ancak kavramın kaynağı ve etkileri bakımından birçok disiplin çerçevesinde değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Literatürdeki değerlendirmeler ışığında, genel olarak ekonomik kaynaklı bir olgu olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Örneklendirilecek olursa; Dünya Bankasının yapmış olduğu küreselleşme tanımı şu şekildedir: ‘Bireylerin ve işletmelerin, başka ülkelerin bireyleri ve işletmeleri ile gönüllü ekonomik ilişkiler kurma özgürlüğü ve yeteneği’¹⁶⁶ biçimindedir.

Parlo Singh’e göre; küreselleşme süreçleri ve olguları “zaman-mekân sıkışması” ve “küresel bilinç” anlamına gelir. “Zaman-mekân sıkışması” kavramı hakkında üç

¹⁶⁵Jeffrey Jensen Arnett, “The Psychology of Globalization”, *American psychologist* 57/10 (2002), 774.

¹⁶⁶Gökhan Ofluoğlu ve Ali İhsan Balcı, “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Çalışan Yoksullar”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 5/11 (Nisan 2016), 60.

analitik ayrım yapılabilir. Birincisi, küresel bilincin daralmasına işaret eder. Mekanlar veya yerler arasında fiziksel ve elektronik olarak seyahat etmek için harcanan zaman cinsinden mekân. İkincisi, zaman-mekân sıkışması, yerler arasındaki artan bağlantıya veya sosyal ilişkilerin mesafeler boyunca yayılmasına işaret etmektedir. Üçüncüsü, belirli yerlerdeki insanların eşzamanlı varlığına ve yokluğuna işaret eder¹⁶⁷. Zaman-mekân sıkışmasının bir boyutu olarak, küresel bilincin daralması, hızlı iletişim ve seyahat teknolojileri sayesinde dünyanın dört bir yanındaki olaylara hızlı erişim anlamına gelir. Ancak bu hızlı bilgi akışı, zamanla sınırlı bilinç oluşturabilir. Yani geçmişte kıta değiştirmek imkânsız veya anlamsız olarak görülürken, küreselleşme ile kıtalar arası iletişim ve etkileşim birçok sonuç doğurabilmektedir.

Küreselleşmeyi zaman kavramı ile ilişkilendiren ve bu bağlamda anlamlandırmaya çalışan bir diğer isim Anthony Giddens'dır. Onun bu konudaki düşünceleri literatürde yaygınlık kazanmış ve birçok çalışma da referans gösterilmiştir. Giddens küreselleşmeyi zaman ve mekandaki dönüşümlerle bağlı olduğunu ifade etmektedir. Giddens'a göre, zamanın mekândan bağımsız hale gelmesi, modernleştirici bir sürecin sonucudur. Özellikle 18. yüzyılda mekanik saatin yaygınlaşması, zamanın belirli bölgelere özgü olmaktan çıkarak evrensel bir olgu haline gelmesine katkı sağlamıştır¹⁶⁸. Bu evrensel zaman algısı, toplumsal hayatı küresel bir sistem içinde yeniden şekillendirmiştir. Giddens'ın bakış açısına göre, küreselleşmenin temel ön koşulu zamanın mekândan bağımsız hale gelmesidir. Bu durum, toplumsal ilişkilerin mekâna bağımlılığından kurtulmuş ve uzak yerlerle etkileşim içine girilmiştir. Alıntındaki bu analiz, Giddens'ın küreselleşme konusundaki özgün bakış açısını vurgulamaktadır. Zamanın mekândan ayrılması, küreselleşmenin dinamiklerini modernleşme sürecine bağlamaktadır. Giddens'ın perspektifi, küreselleşmenin evrensel zaman ve mekân algısı üzerinden şekillendiğini öne sürerek, konuya farklı bir açıdan yaklaşmaktadır.

Küreselleşme kavramı üzerine yapılan çalışmalar ve düşüncelerin çok boyutlu karmaşıklığı, olgunun farklı perspektifler bağlamında gelişimini sağlamış ve geniş bir literatür oluşturmuştur. Literatürde, küreselleşmenin daha fazla birbirine bağılılık ve

¹⁶⁷Parlo Singh, "Globalization And Education", *Educational Theory* 54/1 (Nisan 2004), 103.

¹⁶⁸Gönül İçli, "Küreselleşme ve Kültür", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 25/2 (Aralık 2001), 164.

uzaktan eylem anlamına geldiği konusunda fikir birliği vardır, ancak devamında gelen diğer teorik sorular üzerinde de hararetli bir tartışma söz konusudur. Ve bu tartışmalar birbirinden oldukça zıt açılar içerebilmektedir. Örneğin Herman ve McChesney gibi yazarlar 'küreselleşme' terimini emperyalizmden ayırt edilemeyecek bir şey olarak nitelendirmektedir¹⁶⁹. Bu bakış açısı, küreselleşme sürecinin içsel olarak emperyalist dinamikleri içerdiğini vurgulamaktadır. Küreselleşmenin sadece ekonomik entegrasyon ve iletişim artışı anlamına gelmediğini, aynı zamanda güç ilişkileri, kaynak hakimiyeti ve kültürel etkileşimlerde belirgin bir eşitsizlik içerdiğini ortaya koymaktadır. Emperyalizmin temel unsurları, küreselleşme sürecinde de etkili olmuş ve bazı bölgelerin diğerlerine göre daha fazla avantaj elde etmesine yol açmış olabilir. Bu bağlamda, küreselleşme ve emperyalizmin birbirine sıkıca bağlı olduğunu düşünen bu yazarlar, küreselleşmeye eleştirel bir bakış açısı getiriyorlar. Küreselleşme, ekonomik büyüme ve teknolojik ilerleme gibi olumlu unsurları içermesine rağmen, aynı zamanda güç dengesizliklerini artırabilir ve kültürel çeşitliliği tehdit edebilir.

Eski Fransız siyasetçi Charles Pasqua'ya göre küreselleşme, "zamanımızın yeni totaliterliği" ¹⁷⁰. Charles Pasqua'nın ifadesinde "zamanımızın yeni totaliterliği", söylemi, küreselleşmenin bir tür totaliter güç gibi algılandığı ve bireylerin, toplulukların ve devletlerin üzerinde belirgin bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Totaliterlik, genellikle otoriter bir devletin hükümetin kontrolünü ele geçirdiği ve bireylerin yaşamlarını kapsamlı bir şekilde düzenlediği bir sistemle ilişkilidir. Bu bakış açısı, küreselleşmenin sadece ekonomik bir birleşme olmanın ötesinde, bir tür otoriter güç olarak algılandığına işaret ediyor olabilir. Pasqua'nın bakış açısına göre, küreselleşme devletlerin ve bireylerin üzerinde büyük bir etki yaratırken, bu etki genellikle demokratik süreçlerle kontrol edilemeyen ve sınırlanamayan bir güç olarak algılanmaktadır.

Bir değerlendirme yapılacak olursa, küreselleşme kavramının salt ekonomik bir entegrasyon olmanın ötesinde, derinlemesine bir dönüşüm sürecini ifade ettiği yönündedir. Küreselleşme, dünya üzerindeki coğrafi sınırları aşarak bireyleri,

¹⁶⁹Colin Sparks, "What's Wrong With Globalization?", *Global Media And Communication*, 3/2 (Ağustos 2007), 135.

¹⁷⁰ Peter J. Neary, "Globalization And Market Structure", *Journal of The European Economic Association*, 1/2-3 (Mayıs 2003), 245.

toplulukları ve devletleri birbirine yaklaştırmış ve etkileşimi artırmıştır. Ancak bu etkileşim sadece mal ve hizmet ticareti ile sınırlı değildir. Kültürel alışveriş, teknolojik gelişmelerin yayılması, bilgi akışı gibi unsurlar da küreselleşmenin temel dinamiklerini oluşturmaktadır.

Küreselleşme, bir yandan dünya üzerindeki farklı kültürleri bir araya getirerek zengin bir çeşitliliğin ortaya çıkmasına olanak tanırken, diğer yandan bu çeşitliliği homojenleştiren bir etki de yaratabilir. Bu noktada, küreselleşmenin getirdiği olumlu ve olumsuz etkileri dengeli bir şekilde değerlendirmek önemlidir. Ayrıca, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik bağlamda nasıl bir değişim sürecine neden olduğunu anlamak, günümüz toplumlarının geleceğini şekillendirebilmek adına kritik bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak, küreselleşme kavramını tanımlamadan önce onu çok yönlü bir olgu olarak ele almak, farklı perspektifleri göz önünde bulundurmak ve bu karmaşıklığı anlamak gereklidir. Bu, kavramın sadece yüzeysel bir bakışla değil, derinlemesine bir analizle anlaşılmasını sağlayarak, küreselleşmenin günümüz toplumları üzerindeki etkilerini daha bütünlüklü bir şekilde değerlendirmemize olanak tanır.

2.1.2. Sosyal Medya: Doğuşu ve Gelişimi

Sosyal medyanın yükselişi, 21. yüzyılın en belirgin ve hızlı teknolojik evrimlerinden biridir. Gelişen dijital dünyanın merkezine yerleşen sosyal medya platformları, insanların iletişim biçimini, bilgi alışverişini ve toplumsal etkileşimlerini kökten değiştirmiştir. Bu evrim, yeni bir iletişim çağının kapılarını aralamış ve küresel ölçekte insanları birbirine bağlamıştır.

Sosyal medyanın doğuşu, ilk bakışta sadece bir teknolojik ilerleme gibi görünse de aslında derinlemesine toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlere neden olmuştur. İnsanlar artık sadece bilgi almakla kalmayıp, düşüncelerini paylaşabiliyor, dünya olaylarına anında tepki verebiliyor ve uzak coğrafyalardaki insanlarla bağlantı kurabiliyorlar. Bu noktada bir takım önemli sorular ve tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyanın ortaya çıkışı, geleneksel iletişim biçimlerini nasıl etkiledi? Sosyal

medyanın doğuşu, gizlilik ve güvenlik gibi konularda toplumları nasıl şekillendiriyor? Bireyler, kişisel bilgilerini paylaşma ve koruma konusunda nasıl bir denge kurmalı? Bu tartışmalar hem sosyal medya olarak nitelendirilen olgunun, küreselleşme bağlamında analizini mümkün kılarken aynı zamanda terörizm ile sosyal medya ilişkisinin analizi içinde önemli bir kavramsal referans olacaktır.

Sosyal medya, internet üzerinden kullanıcıların içerik oluşturduğu, paylaştığı ve etkileşimde bulunduğu dijital platformlardır¹⁷¹. Bu platformlar aracılığıyla insanlar, metin, fotoğraf, video gibi çeşitli medya türlerini paylaşabilir, diğer kullanıcılarla iletişim kurabilir ve geniş bir kitleye ulaşabilir. Sosyal medya, bireyler arasındaki iletişimi demokratikleştirmiş, bilgi akışını hızlandırmış ve küresel çapta topluluklar oluşturmuştur.

Bu bağlamda sosyal medyanın önemi oldukça büyüktür. İlk olarak, bireylerin kendilerini ifade etme ve düşüncelerini paylaşma özgürlüğünü artırmıştır. İkinci olarak, bilgiye erişimi kolaylaştırarak haber alma süreçlerini değiştirmiştir. Üçüncü olarak, topluluklar arası etkileşimi artırarak küresel bağlantıları güçlendirmiştir. Ancak, bu hızlı iletişim ve etkileşim aynı zamanda bilgi manipülasyonu ve gizlilik sorunları gibi yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu noktada, sosyal medyanın karmaşıklığını ve çeşitli etkilerini anlamak, günümüzdeki iletişim ve kültürel dinamikleri çözümlemek açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu platformların insanlar arasındaki bağları nasıl şekillendirdiğini, toplumları nasıl etkilediğini ve bireylerin davranışlarını nasıl yönlendirdiğini anlamak, sosyal medyanın gelecekteki rolünü değerlendirmemize yardımcı olacaktır. Sosyal ağların ve bu ağların birleşim kümesi olarak değerlendirebileceğimiz, ‘sosyal medya’ kavramının tarihsel olarak gelişimi de bu noktada önem arz etmektedir. Bir olgunun nasıl geliştiği ve bu gelişim sürecinde ne gibi kırılma noktaları yaşadığı ile ilgili bilgiler, günümüzdeki işlevini anlamak ve gelecekteki etkilerini analiz etmek açısından önemli ip uçları verebilecektir.

İlk sosyal ağ sitesi 1997 yılında faaliyete geçmiştir. SixDegrees.com, kullanıcıların profil oluşturmaya, Arkadaşlarını listelemesine ve 1998'den itibaren

¹⁷¹Danah Boyd, “Social Media: A Phenomenon To Be Analyzed”, *Social Media+ Society* 1/1 (Mayıs 2015), 1.

Arkadaşlar listelerinde gezinmesine olanak tanımıştır. Bu özelliklerin her biri elbette SixDegrees'ten önce de bir şekilde mevcuttu. Çoğu büyük tanışma sitesinde ve birçok topluluk sitesinde profiller mevcuttu. AIM ve ICQ arkadaş listeleri Arkadaş listelerini destekliyordu, ancak bu Arkadaşlar başkaları tarafından görüleliyordu. Classmates.com, insanların kendi liseleri veya kolejleriyle bağlantı kurmalarına ve aynı zamanda bağlı olan diğer kişiler için de ağda gezinmelerine olanak tanıdı, ancak kullanıcılar yıllar sonrasına kadar profil oluşturamadı veya Arkadaşlarını listeleyemedi. SixDegrees bu özellikleri birleştiren ilk şirket oldu¹⁷².

İlerleyen yıllarda, özellikle 2000'lerin başlarında, sosyal ağ olgusu da farklı kırılma anları yaşayacaktı. Bu tarihsel ilerleme aşamalar halinde zaman ile olgunlaşıp günümüz sosyal medya sistemini oluşturan bir süreçte işaret etmektedir. Nitekim 2003 yılında kurulan MySpace platformu da bu kırılma noktalarından biridir. MySpace, özellikle müzikle ilgilenen kullanıcıları hedef aldı. Sanatçılar, müzik grupları ve bağımsız müzisyenler, kendi müziklerini paylaşmak, tanıtmak ve dinleyicilere ulaşmak için MySpace'i aktif bir şekilde kullanıyordu. Bununla birlikte kullanıcılara özel profil sayfaları oluşturma imkânı tanıdı ve bu sayfalar, sanatçıların müziklerini paylaşabileceği, konser tarihlerini duyurabileceği ve hayranlarıyla etkileşimde bulunabileceği bir platform sağladı¹⁷³.

Ancak, MySpace'in popülaritesi zamanla düştü ve 2011 yılında Facebook'un geniş kitlelere yayılmasıyla daha da azaldı. Bu dönemde MySpace, müzik odaklı platform özelliklerini bir kenara bırakarak daha genel bir sosyal medya platformu haline gelmeye çalıştı, ancak bu çabalar başarılı olmadı. MySpace'in yükselişi ve düşüşü, sosyal medya platformlarının hızla değişen doğasını gösteren önemli bir örnektir. Sosyal medya endüstrisi için önemli bir kırılma noktası da Facebook'un faaliyete girmesidir. Facebook, günümüzde milyarlarca kullanıcısıyla dünyanın en büyük sosyal medya platformlarından biri olarak öne çıkıyor. Ancak bu devrim niteliğindeki

¹⁷² Danah M. Boyd ve Nicole B. Ellison, "Social Network Sites: Definition, History, And Scholarship", *Journal of Computer-Mediated Communication* 13/1 (Aralık 2007), 214.

¹⁷³ David Wilkinson ve Mike Thelwall, "Social Network Site Changes Over Time: The Case of Myspace", *Journal of The American Society For Information Science And Technology* 61/11 (Temmuz 2010), 2311.

platformun hikayesi, bir üniversite kampüsünden başlayarak küresel bir etki yaratma evresine uzanıyor.

Facebook, Mark Zuckerberg, Andrew McCollum, Eduardo Saverin, Chris Hughes ve Dustin Moskovitz gibi Harvard Üniversitesi öğrencileri tarafından 2004 yılında kuruldu. İlk başta sadece Harvard öğrencileri arasında kullanılan bu platform, daha sonra diğer kolej ve üniversitelerin öğrencilerine de açıldı. 2006 yılında ise Facebook, herkesin kullanımına sunulurken kısa sürede geniş bir kitlenin dikkatini çekti¹⁷⁴.

Facebook'un başarısının ardındaki faktörlerden biri, zaman içinde kullanıcı deneyimini sürekli geliştirmesi ve yenilikçi özellikler eklemesidir. Profil duvarları, beğenme butonu, fotoğraf paylaşımı gibi özellikler, kullanıcıların platformda daha fazla etkileşimde bulunmalarını sağladı ve Facebook'u diğer sosyal medya platformlarından ayıran özellikler arasında yer aldı¹⁷⁵. Facebook, insanları bir araya getirme ve iletişimi kolaylaştırma konusunda devrim yarattı. Uzak mesafelerdeki arkadaşlarla, aile üyeleriyle bağlantı kurma imkânı sağlayarak sosyal ilişkilerin dijitalleşmesine öncülük etti. Ayrıca, olay sayfaları ve gruplar aracılığıyla ortak ilgi alanlarına sahip insanların bir araya gelmesini kolaylaştırdı.

Facebook, sosyal medya sektörüne getirdiği çeşitlilik ve rekabet ile öne çıktı. 2012'de Instagram'ı satın alması ve 2014'te WhatsApp'ı bünyesine katması, şirketin geniş bir sosyal medya portföyüne sahip olmasını sağladı. Bu hamleler, Facebook'un sektördeki hakimiyetini güçlendirdi¹⁷⁶. Facebook'un gelir modeli, veri tabanlı pazarlama ve hedefli reklamcılık üzerine kurulu.

Kullanıcıların ilgi ve davranışlarına dayalı olarak kişiselleştirilmiş reklamlar sunma yeteneği, şirketi reklam gelirleri açısından oldukça başarılı kıldı¹⁷⁷. Ancak,

¹⁷⁴ David Kirkpatrick, *The Facebook Effect: The Inside Story of The Company That Is Connecting The World* (New York: Simon and Schuster, 2011), 26.

¹⁷⁵ Ralf Caers vd., "Facebook: A Literature Review", *New Media & Society* 15/6 (Eylül 2013), 986.

¹⁷⁶ Rajesh B. Kumar, "Major Acquisitions By Facebook", *Wealth Creation in the World's Largest Mergers and Acquisitions: Integrated Case Studies* (Kasım 2018), 322.

¹⁷⁷ Saman Forouzandeh vd., "Content Marketing Through Data Mining On Facebook Social Network" *Webology* 11/1 (Haziran 2014), 2.

Facebook'un bu başarısının yanında veri gizliliği endişeleri, içerik denetimi sorunları ve platformun manipölasyon konularındaki eleştirilere de maruz kaldığını unutmamak önemlidir. Bu konular, Facebook'un toplumsal etkisinin karmaşıklığının bir işaretidir. Facebook'un doğuşu ve evrimi, dijital çağın başlangıcında sosyal medyanın nasıl bir fenomen haline geldiğini gösteren bir referanstır. Okul kampüsü odaklı bir başlangıçtan, dünya genelinde milyarlarca kullanıcının bulunduğu dev bir platforma dönüşen bu hikâye, dijital devrimin en önemli kilometre taşlarından biridir.

Sosyal medya olgusu için bir diğer önemli platform ise Youtube'dur. YouTube, Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından 2005 yılında kuruldu¹⁷⁸. YouTube'un hızla büyümesi ve popülerleşmesi, 2006 yılında Google tarafından 1.65 milyar dolar karşılığında satın alınmasına yol açtı. Google'ın altyapısı ve finansal gücü, YouTube'u daha geniş bir kitleye ulaştırmak ve daha güçlü bir platform haline getirmek için kullanıldı¹⁷⁹. YouTube, kullanıcılara videolarını paylaşma ve izleme imkânı sağlayarak dijital içerik çeşitliliğini artırdı. Müzik videoları, eğitim içerikleri, oyun videoları, vlog'lar ve daha birçok kategori, YouTube'u geniş bir izleyici kitlesi için cazip kıldı.

YouTube, kullanıcıların yorum yapma, beğenme, paylaşma ve kanal aboneliği gibi etkileşimlerde bulunmasına olanak tanıyarak kendi içinde bir topluluk oluşturdu. Kullanıcıların içerik üreticileriyle etkileşime geçmesi, sosyal medyanın temel özelliklerinden biridir. YouTube, sosyal medya kavramının güçlü bir temsilcisidir. Diğer sosyal medya platformlarından farklı olarak, YouTube öncelikli olarak video içeriklerine odaklanır. Bu, izleyiciye görsel ve işitsel bir deneyim sunarak etkileşimi artırır. Ayrıca, YouTube'un paylaşılan videoların altında oluşturduğu topluluklar, sosyal medya etkileşimini güçlendiren unsurlardır¹⁸⁰. Bununla birlikte YouTube, birçok kişi için yeni bir kariyer yolu oluşturdu. İnsanlar, kendi içeriklerini üreterek YouTube üzerinden gelir elde edebilir ve kendi markalarını oluşturabilir hale geldi. Bu durum, sosyal medyanın bireylere ve küçük işletmelere sunduğu fırsatları gösteren bir örnektir.

¹⁷⁸Katy S. Duffield *Chad Hurley, Steve Chen, Jawed Karim: YouTube Creators* (New York: Greenhaven Publishing LLC, 2008), 6.

¹⁷⁹ Lucas Hilderbrand, "YouTube: Where Cultural Memory And Copyright Converge", *Film Quarterly* 61/1 (Eylül 2007), 55.

¹⁸⁰İbrahim Ethem Zinderen, "Yeni Medya Ekolojisi Ekseninde YouTube: Türkiye Örneği", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24/1 (Mart 2020), 221.

Sonuç olarak, YouTube, dijital içerik üretimi ve paylaşımında devrim yaratmış, kendi içinde bir topluluk oluşturmuş ve sosyal medyanın evrimine büyük katkılarda bulunmuştur. Platform, izleyici ve içerik üretici arasında güçlü bir bağ kurarak, sosyal medyanın paylaşım ve etkileşim temelli doğasını zenginleştirmiştir.

Sosyal medyanın doğuşu, beslendiği teknolojik ilerlemeler ve kültürel değişimlerle birlikte büyük bir evrim geçirdi. İlk adımlarını atan platformlar, kullanıcılarına sadece bilgi paylaşımı imkânı sunarken, bugün ise dünyanın dört bir yanındaki insanları bir araya getirerek birçok şekilde etkileşime geçmelerine olanak tanıyor. İlk olarak, sosyal medyanın temelleri, insanların bağlantı kurma ve bilgi paylaşma arzularını karşılamak üzere atıldı. Ardından, internet erişiminin yaygınlaşması ve akıllı cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, sosyal medya bir kültür haline geldi. Kullanıcılar, günlük yaşamlarını paylaşmak, ilgi alanlarına yönelik içerikleri keşfetmek ve dünya genelindeki olaylara anında tepki göstermek amacıyla platformları aktif bir şekilde kullanmaya başladı.

Günümüzde, sosyal medya devleri dünya genelinde milyarlarca kullanıcıya ev sahipliği yapıyor ve insanların iletişim kurma, bilgi edinme ve eğlence arayışlarına yön veriyor. Ancak, bu büyüklük ve etkileşim potansiyeli aynı zamanda gizlilik endişelerini, bilgi manipülasyonunu ve dijital bağımlılığı da beraberinde getiriyor. Sosyal medyanın geleceği belirsizdir, ancak mevcut durumu incelendiğinde, insanların dijital dünyada bağlantı kurma ve ifade etme ihtiyacının sürekli olarak evrimleştiği açıktır. Sosyal medyanın sunduğu fırsatlar ve beraberinde getirdiği sorumluluklar, kullanıcılar ve platformlar arasında denge arayışının devam edeceği bir çağı işaret ediyor.

2.1.3. Toplumun Sosyal Medya ile Yeniden Şekillenmesi

Sosyal medyanın yükselişi, toplum üzerinde derin etkiler bırakarak geleneksel normları, ilişki dinamiklerini ve bireylerin algılarını dönüştürmüştür. Bu dijital çağ, toplumu sadece bilgiye ulaşmanın ötesinde birleştirdi ve aynı zamanda kolektif bir bilinç oluşturarak yeni bir sosyal düzenin temellerini attı. İlk olarak, sosyal medya bireylerin düşüncelerini ve duygularını anında paylaşma yeteneği sunarak toplumsal konuşmalara bir hız kazandırdı. Kullanıcılar, platformlar aracılığıyla kendi hikayelerini

anlatma ve dünya ile bağlantı kurma gücüne sahip oldular. Bu, toplumsal perspektifin genişlemesine ve farklılıkların tanınmasına olanak tanıdı¹⁸¹. Ancak, bu genişleme aynı zamanda birçok sorunu da beraberinde getirdi. Sosyal medyanın sürekli olarak yükselen kullanımı, bireylerin özgürlüğünü artırdığı kadar, dijital yalnızlık, siber zorbalık ve psikolojik etkileşim eksikliği gibi sorunlara da yol açtı¹⁸². Toplumsal normlar, beklentiler ve değerler, sosyal medyanın etkisiyle şekillenirken, bireyler arasındaki bağlar da dijital dünyanın getirdiği dinamiklere uyum sağlamak zorunda kaldı.

Sosyal medyanın toplumu etkileme gücü, kolektif eylemler ve sosyal değişim hareketlerinde de belirgindir. Özellikle sosyal medya, toplumsal meselelere dikkat çekmek ve aktivizmi teşvik etmek için güçlü bir araç haline gelmiştir. Ancak, aynı zamanda yanlış bilgilerin hızla yayılması, kutuplaşmanın derinleşmesi gibi riskleri de beraberinde getirmektedir¹⁸³. Toplumun sosyal medya ile yeniden şekillenmesi, dijital çağın karmaşıklığını anlamak ve yönetmek için sürekli bir çaba gerektirir. Bu platformlar, toplumun her kesimini bir araya getirirken, sorumluluklarını ve etkilerini anlamak da önemlidir. Sosyal medya, bir araç olarak kullanıldığında toplumu güçlendirme potansiyeline sahip olduğu gibi, kötüye kullanıldığında da ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu bağlamda, bireylerin, toplumların ve platformların birlikte çalışması, sosyal medyanın olumlu etkilerini maksimize etmek ve olumsuz sonuçları minimize etmek için kritik öneme sahiptir.

Bununla birlikte, sosyal medyanın birey, toplum ve kültür açısından taşıdığı önem sebebiyle sosyalizasyon kavramı analiz edilmelidir¹⁸⁴. Sosyalizasyon, bireyin toplumsal normları, değerleri ve davranış biçimlerini öğrenerek topluma uyum sağlamasını ifade eden bir süreçtir¹⁸⁵. Bu bağlamda, sosyal medyanın sosyalizasyon sürecini nasıl etkilediğini değerlendirmek, dijital ortamın bireylerin sosyal öğrenme ve

¹⁸¹Mehmet Babacan vd., “Sosyal Medya ve Arap Baharı”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 6/2 (Temmuz 2014), 66.

¹⁸²Gayle Brewer ve Jade Kerslake, “Cyberbullying, Self-Esteem, Empathy And Loneliness”, *Computers In Human Behavior* 48 (Temmuz 2015), 256.

¹⁸³İdil Sayımer, “Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri”, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi* 2/2 (Ekim 2014), 103.

¹⁸⁴Mustafa Çalışkan ve Yunus Mencik, “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 50 (Haziran 2015), 271.

¹⁸⁵Hülya Biçer Olgun, “Kültürün Sosyal İnşası ve Benliğin Kültürel Kuruluşu: Sosyalizasyon Sürecinde Aile, Benlik ve Kültür İlişkisi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (Aralık 2021), 499.

topluma entegrasyonundaki rolünü anlamak açısından önemlidir. Sosyal medya, bireyleri farklı kültürlerle ve görüşlerle hızla buluşturan bir araçtır. Bu platformlar, insanların çeşitli perspektifleri görmesini, farklı yaşam tarzlarını keşfetmesini ve kültürel çeşitlilikle etkileşimde bulunmasını sağlar. Aynı zamanda, sosyal medyanın bireyler arasında hızlı ve geniş bir şekilde bilgi paylaşımına olanak tanınması, sosyalizasyon sürecini hızlandırabilir¹⁸⁶.

Sosyal medyada yer alan bir içerik kullanıcılar tarafından oluşturulduğu için yaratıcılık, aykırılık ve farklılık önem kazandı ve katılım çağı doğdu. Başka bir deyişle, büyük bir sanayi kuruluşu gibi üretim tesisi olan büyük medya kuruluşlarının hegemonyası kırıldı ve artık medyanın içeriğini üreten ve medyayı izleyen arasındaki katı ayırım ortadan kalktı¹⁸⁷. Bu durum, medya içeriğinin sadece büyük kuruluşlar tarafından değil, kullanıcılar tarafından da üretildiği bir döneme işaret etmektedir. Sosyal medyanın yaratıcılığı teşvik etmesi, her bireyin kendi içeriğini oluşturabilmesine olanak tanımaktadır. Bu, çeşitli bakış açılarının, sanatsal ifadelerin ve farklı seslerin ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır. Yani, geleneksel medya aracılığıyla iletilmeyen hikayeler ve perspektifler sosyal medya sayesinde daha geniş bir kitleye ulaşabilir. Geleneksel medyanın zaman içinde kendini, yeni medya olarak adlandırılan olguya bırakması ile iletişim alanında kitlesel ve küresel dönüşümler meydana gelmiştir¹⁸⁸. Aynı zamanda, bu değişim geleneksel medya kuruluşlarının kontrolünü azaltmış ve medyanın içeriğini üretenlerle tüketenler arasındaki sınırları ortadan kaldırmıştır. Artık bireyler sadece izleyici değil, aynı zamanda içerik üreticisi olarak da rol oynamaya başlamıştır. Ancak, bu özgürlük ve demokratikleşme beraberinde bazı zorlukları da getirmiştir. Bilgi kirliliği, yanıltıcı içerikler ve kötü niyetli kullanım gibi sorunlar sosyal medyanın karmaşıklıkları arasında yer alır. Bu noktada, kullanıcıların içerikleri oluştururken ve tüketirken eleştirel düşünce ve medya okuryazarlığı konularına önem verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sosyal medya bağlamında oluşabilecek olumsuz durumlar, toplumları ve bireyleri negatif gerçekliğe sürükleyebilecek potansiyeldedir.

¹⁸⁶Susan C. Sivek, “Social Media Under Social Control: Regulating Social Media And The Future of Socialization”, *Electronic News* 4/3 (Eylül 2010), 154.

¹⁸⁷Veysel Eren ve Abdullah Aydın, “Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskle”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2014/3 (Eylül 2014), 202.

¹⁸⁸Dilek Aydemir, “Eğitsel Yeni Medya Tasarımında Görsel Öge ve İlkeler”, *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)* 8/105 (Aralık 2022), 4060.

Sosyal medyanın olumsuz etkilerinden söz etmek gerekirse, bu durum pek çok akademik çalışmada ve entelektüel çevrede tartışılan bir mesele konumundadır. Pek çok alandan uzman konunun tehlikeli bir boyutta olduğunun altını çizmekte ve gelecekte oluşabilecek tehlikeler konusunda analizler yapmaktadır. Bu analizin yapıldığı bir çalışmada şu sorular ile konu tartışılmıştır: Sosyal medya uygulamaları, gerçek ihtiyaçları mı karşılamakta, yoksa yapay şekilde yaratılan ihtiyaçları mı pompalamaktadır? Doğruluğundan tam emin olunamayan ve aşırılığı nedeniyle sınanabilirlik açısından çok zor olduğu bilgi, ne derece gerçek anlamda bilgi niteliğine sahip olabilecektir? Sosyal ağlardaki sosyalleşme, gerçek manada sosyalleşme tanımının içeriğini yansıttığı söylenebilir mi? Teknolojik enformatik egemenliğin, iletişim sistemlerindeki gelişmelerle dünyanın sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan yeni ve çok farklı bunalımlara düşmesine yol açmayacağını söylemek ne derecede mümkündür?¹⁸⁹ Bu sorular, sosyal medyanın sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, toplumu ve bireyleri nasıl etkilediği konusunda derinlemesine bir düşünceye davet etmektedir. Bu bağlamda, sosyal medyanın kritik bir perspektifle ele alınması ve olası tehlikelerin göz önünde bulundurulmasının önemine dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte sosyal medyanın toplumsal yaşamın hızını artırdığını da söylemek mümkündür. Toplumsal yaşamda zaman kavramının önemli bir faktörü olarak sosyal medyanın zaman kavramını ortadan kaldırdığı veya zamanı en aza indirmek suretiyle bireyin ve toplumun yaşam hızını artırdığı bir gerçektir¹⁹⁰. Alıntıda belirtildiği gibi, sosyal medya kullanımıyla zaman kavramı önemsizleşebilir. Anlık paylaşımlar, hızlı etkileşimler ve sürekli güncellemeler, bireyin ve toplumun zaman algısını değiştirebilir. Geleneksel iletişim araçlarına kıyasla daha anlık ve hızlı bir etkileşim sağlaması, sosyal medyanın toplumsal yaşamda zamanın hızını artırıcı bir faktör olduğunu gösterir. Sosyal medyanın sürekli olarak güncellenen içeriği ve hızlı paylaşım dinamikleri, bireylerin ve toplumun yaşam hızını artırabilir. Bilgiye daha hızlı ulaşma, iletişimi hızlandırma ve etkileşimi anında gerçekleştirme imkanları, toplumsal süreçleri hızlandırabilir. Sosyal medyanın getirdiği anında erişim ve etkileşim imkanları, bireylerin ve toplumun olaylara daha hızlı tepki vermesine olanak tanır. Bu

¹⁸⁹Filiz N. İrge, “Enformasyon Toplumu ve Toplumsal Değişim Sürecinde Sosyal Medya”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 17 (Temmuz 2012), 82.

¹⁹⁰Âdem Akarsu, “Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 19 (Kasım 2018), 353.

da toplumsal olayların anında paylaşılması ve tartışılmasını sağlar, bu da yaşam hızını artırır. Sosyal medya üzerinden hızlı paylaşımlar ve kısa içerikler, bilgi alışverişini minimal zaman dilimlerine sıkıştırabilir. Bu durum, bireylerin hızlı tüketim ve hızlı tepki verme eğilimlerini artırabilir. Sonuç olarak, sosyal medya toplumsal yaşamın hızını artıran bir araç olabilir. Ancak bu hızın, bireylerin ve toplumun bilgiye ve etkileşime daha hızlı uyum sağlamasını sağlama potansiyeli olduğu gibi, aynı zamanda bilgi yetersizliği, hatalı anlamalar ve hızlı tepkilerin de beraberinde getirebileceği zorlukları da göz önüne almak önemlidir.

Sosyal medyanın genel etkilerinin incelendiği bir çalışmada ise sosyal medyanın olumsuz toplumsal etkileri analiz edilmiş ve bu etkiler; ‘siber taciz, hackelemek, bağımlılık, dolandırıcılık ve itibar’ olarak sınıflandırılmıştır¹⁹¹. Bu başlıklar detaylandırılıp yorumlanacak olursa önemli noktalara ışık tutacaktır.

Siber Taciz: Sosyal medya ve siber taciz konusu, günümüzde ciddi bir sorun haline gelmiş ve bireylerin çevrimiçi güvenliğini tehdit eden bir durumu ifade eder. Sosyal medya, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunduğu bir ortam sağlar, ancak bu aynı zamanda siber taciz için bir alan da yaratır. Anonimlik, tacizi kolaylaştırabilir ve mağdurları korumasız bırakabilmektedir. Sosyal medya platformlarının, kullanıcı güvenliğini sağlamak için etkin önlemler alması ve siber tacize karşı sıfır tolerans politikalarını benimsemeleri önemlidir. Kullanıcıları korumak adına etkili filtreleme ve raporlama sistemleri geliştirmeleri gerekmektedir¹⁹². Bununla birlikte sosyal medya kullanıcıları, siber tacizin farkında olmalı ve bu konuda eğitim almış olmalıdır. Bilinçli kullanıcılar, potansiyel tehlikeleri daha iyi değerlendirebilir ve kendilerini koruma konusunda daha etkili olabilir.

Hackleme: Sosyal medya ve hackleme, günümüzün dijital çağında önemli konular arasında yer almaktadır. Sosyal medya, iletişimi hızlandırır, bilgiye erişimi kolaylaştırır ve küresel bağlantıları artırır. Ancak, bu avantajlar beraberinde güvenlik sorunlarını da getirir. Özellikle kişisel bilgilerin korunması ve gizlilik endişeleri, sosyal

¹⁹¹Waseem Akram ve Rakesh Kumar, “A Study on Positive And Negative Effects of Social Media On Society” *International Journal of Computer Sciences And Engineering* 5/10 (Ekim 2017), 352.

¹⁹²Tanya Beran ve Qing Li, “Cyber-Harassment: A Study of A New Method For an Old Behavior”, *Journal of Educational Computing Research* 32/3 (2005), 274.

medyanın toplumsal etkilerini şekillendiren önemli faktörlerdir. Sosyal medya platformları, büyük miktarda kişisel bilgiyi barındırır ve bu nedenle hackleme saldırılarına maruz kalabilir. Bu saldırılar, bireylerin gizliliğini, itibarını ve hatta finansal güvenliğini tehlikeye atabilir. Siber güvenlik, sosyal medyanın güvenli ve güvenilir bir platform olabilmesi için kritik bir öneme sahiptir¹⁹³. Bu noktada sosyal medya kullanıcıları, kişisel güvenliklerini sağlamak adına bilinçli olmalıdır. Güçlü şifreler kullanmak, iki faktörlü kimlik doğrulama kullanmak ve gizlilik ayarlarını düzenli olarak kontrol etmek gibi temel güvenlik önlemleri alınabilir. Aynı zamanda sosyal medya platformları, kullanıcılarını bilinçlendirme ve güvenlik önlemleri konusunda eğitme sorumluluğuna sahiptir.

Bağımlılık: Sosyal medyanın bir diğer olumsuz toplumsal etkisi bağımlılıktır. Sosyal medya bağımlılığı, günümüzde giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Sosyal medya platformları, kullanıcıları kendine çekmek ve aktif tutmak için tasarlanmıştır. Bildirimler, beğeni sayıları, etkileşimler gibi unsurlar, kullanıcıları sürekli olarak platformda tutma amacı güder. Bu sürekli uyarılar ve ödüller, bağımlılık yaratma potansiyeli taşır¹⁹⁴. Sosyal medya bağımlılığı, bireyler arasındaki sosyal ilişkileri etkileyebilir. Gerçek dünyadaki etkileşimler azalabilir ve sanal ortamdaki ilişkilere daha fazla odaklanılabilir. Bu durum, sosyal becerilerin azalmasına ve sosyal izolasyonun artmasına neden olabilir. Sosyal medya bağımlılığının toplumsal bağlamda yorumlanması, bireylerin bu platformları nasıl kullandığına ve bu kullanımın günlük yaşamlarına etkisine bağlıdır¹⁹⁵. Örneğin, sosyal medya kullanımı iş, eğitim veya kişisel gelişim gibi olumlu amaçlar içinse, bağımlılık olumsuz etkilerden daha az olabilir.

Sahtekarlık ve Dolandırıcılık: Sosyal medya platformları, milyonlarca kullanıcıya anında ulaşım sağlayan güçlü araçlardır. Bu özellikleri, sahtekârların ve dolandırıcıların geniş kitlelere hızlı ve etkili bir şekilde erişmelerini sağlar. Sahtekârlar, kullanıcıların kişisel bilgilerini ele geçirerek kimlik hırsızlığına yol açabilir. Ayrıca, sahte hesaplar aracılığıyla güvenilir gibi görünen paylaşımlar yaparak insanları

¹⁹³Tero Karppi ve Kate Crawford, “Social Media, Financial Algorithms And The Hack Crash”, *Theory, Culture & Society* 33/1 (Mayıs 2015), 73-92.

¹⁹⁴Yalin Sun ve Yan Zhang, “A Review of Theories And Models Applied In Studies of Social Media Addiction And Implications For Future Research”, *Addictive Behaviors* 114 (Mart 2021), 19.

¹⁹⁵Vikram R. Bhargava ve Manuel Velasquez, “Ethics of The Attention Economy: The Problem of Social Media Addiction”, *Business Ethics Quarterly* 31/3 (Ekim 2020), 321-359.

kandırmaya çalışabilirler. Sosyal medyada artan dolandırıcılık vakaları, kullanıcılar arasında güven kaybına neden olabilir. İnsanlar, paylaşılan içeriklere ve online etkileşimlere daha şüpheli bir yaklaşım benimseyebilirler¹⁹⁶. Sahtekârlık ve dolandırıcılıkla mücadelede hukuki düzenlemelerin etkisi büyüktür. Yasa dışı faaliyetlerle mücadele eden düzenleyici kurumlar, suçluların cezalandırılmasını sağlayabilir. Sonuç olarak, sosyal medya üzerinden gerçekleşen sahtekârlık ve dolandırıcılık, toplumun dijital güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden bir sorundur. Bu konuda alınacak önlemler, kullanıcıları korumak ve sosyal medyanın olumlu etkilerini sürdürmek adına önem arz etmektedir.

İtibar: Sosyal medyadaki sahte profiller ve yapay bir itibar, bireylerin gerçeklik algısını etkileyebilir. Kullanıcılar, sahte itibara sahip profillerin arkasındaki gerçek kişileri ayırt etmekte zorlanabilir, bu da toplumda güven sorunlarına yol açabilir¹⁹⁷. Sahte itibarlar, sosyal medya üzerinden yapılan iletişimlerde güven zorluklarına neden olabilir. İnsanlar, karşılarındaki kişinin gerçekten kim olduğunu sorgulayabilir, bu da online etkileşimlerin kalitesini düşürebilir. Bununla birlikte oluşturulan sahte imajlar sayesinde, özellikle küçük yaşta kullanıcılar tuzağa düşürülerek belli kötü amaçlar için kullanılabilir ve zarar verilebilir.

Sosyal medyanın modern toplum üzerindeki etkileri, pek çok yönden derin ve karmaşık bir tablo oluşturmaktadır. Analiz edilen pek çok faktör, sosyal medyanın toplumu şekillendirmedeki önemli rolünü gözler önüne sermektedir. Sosyal medya, toplumsal etkileşim biçimlerini, iletişimi ve bilgi alışverişini temelinden değiştirmiştir. Ancak bu değişim, olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte düşünülmelidir. Pozitif tarafları arasında küresel bağlantılar, bilgi erişimi, toplumsal bilincin artması yer alırken, negatif etkileri arasında sahte bilgilerin yayılması, sosyal baskı ve bağımlılık gibi sorunlar bulunmaktadır.

Sosyal medyanın toplumda şekillendirdiği en önemli alanlardan biri, bireyler arası ilişkilerdir. Sanal ortamda gerçekleşen etkileşimler, yüz yüze iletişimden farklı

¹⁹⁶Wei Dong vd., “Leveraging Financial Social Media Data For Corporate Fraud Detection”, *Journal of Management Information Systems* 35/2 (Mayıs 2018), 467.

¹⁹⁷Pekka Aula, “Social Media, Reputation Risk And Ambient Publicity Management”, *Strategy & Leadership* 38/6 (2010), 44.

dinamiklere sahiptir. Bu durum, insanların sosyal beklentilerini, ilişki kurma biçimlerini ve toplumsal normları değiştirebilir. Öte yandan, sosyal medyanın toplumsal olaylara olan etkisi büyük. Topluluklar, sosyal medya aracılığıyla güçlerini birleştirip birçok konuda seslerini duyurabiliyorlar. Ancak bu platformlar, aynı zamanda yanlış bilgilerin hızla yayılmasına ve toplumsal gerilimlere zemin hazırlayabiliyor. Gelecekte sosyal medyanın etkileri, teknolojik gelişmeler ve toplumsal adapte süreçleriyle birlikte şekillenecektir. Daha sağlıklı dijital altyapılar oluşturulması, medya okuryazarlığının artırılması ve sosyal medya platformlarının etik kullanımına odaklanması, bu etkileşimlerin daha olumlu ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlayabilir. Sonuç olarak, sosyal medyanın modern toplumu biçimlendirme süreci, çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Bu etkilerin daha yakından anlaşılması ve yönetilmesi, toplumsal açıdan daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir dijital gelecek için önemlidir.

2.2. Sosyal Medya Terörizm İlişkisi

Dijital çağın belirleyici özelliklerinden biri olan sosyal medya, sadece bireylerin günlük etkileşimlerini değil, aynı zamanda terör örgütlerinin iletişim stratejilerini ve propaganda araçlarını da dönüştürdü. Sosyal medyanın terör örgütleri tarafından kullanımı, sadece bir iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda toplumlar üzerindeki etkileri ve uluslararası güvenlik açısından ciddi bir endişe kaynağı olarak da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, sosyal medyanın terörle ilişkisi sadece bir teknolojik fenomen değil, aynı zamanda güvenlik, sosyoloji ve psikoloji gibi disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirir.

Terör örgütleri, sosyal medyayı nasıl bir propaganda platformu olarak kullanıyor ve bu strateji toplumlarda nasıl bir etki yaratıyor? Sosyal medya, bireyleri terör örgütlerinin etkisi altına almak ve radikalleştirmek için nasıl bir çekim merkezi haline geliyor? Terör örgütleri arasındaki iletişim ve iş birliği, sosyal medya üzerinden nasıl şekilleniyor ve bu durum uluslararası güvenlik açısından ne tür riskler ortaya koyuyor? Bu sorular ve tartışmalar sosyal medyanın terörle olan karmaşık ilişkisini anlamak ve ele almak adına bir çerçeve oluştururken, çalışmanın temel odak noktalarını belirlemekte yardımcı olacaktır ve konuya ışık tutacaktır.

2.2.1. Terörizm İçin Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya

Sosyal medya, günümüz iletişim ve bilgi paylaşımının temelini oluşturan güçlü bir araç haline gelmiştir. Ancak bu dinamik platformlar, maalesef terör örgütleri ve aşırılık yanlısı gruplar için de birer etkili propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Bu alt bölümde, sosyal medyanın terörizmle nasıl iç içe geçtiğinin, terör örgütlerinin bu platformlarda nasıl etkili bir şekilde propagandalarını yaydıklarının ve bu durumun güvenlik açısından nasıl bir tehdit oluşturduğu incelenmiştir.

Sosyal medyanın terör örgütleri tarafından propaganda amaçlı kullanılması, sadece bir iletişim aracının ötesinde, ulusal ve uluslararası güvenlik için ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu platformlar, terör örgütlerinin kitlelere ulaşmasını, ideolojilerini yaymasını ve potansiyel üyeleri etkilemesini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, sosyal medyanın terörizmin finansmanı, radikalleşme ve koordinasyonu için nasıl bir araç haline geldiğini anlamak, etkili önlemler geliştirmek adına kritik bir öneme sahiptir.

Terör örgütleri, sosyal medya platformlarını kullanarak nasıl bir kitle etkileşimi sağlıyor ve yeni üyeler kazanıyor? Sosyal medyanın terör örgütleri için neden bu kadar etkili bir propaganda aracı haline geldiği nasıl açıklanmalıdır? Bu durum, bireylerin çevrimiçi davranışlarına yönelik güvenlik tedbirlerini nasıl etkiliyor? Bu sorular ve tartışmalar, sosyal medyanın terörizmle ilişkisini daha derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlayacak ve ışık tutacaktır.

Sözde dijital devrim, dünya çapında insanların hayatlarını değiştirdi ve çevrimiçi ile çevrimdışıyı çözümlenmesi zor bir konuma getirdi. 1990'lı yıllarda hâlâ var olan büyük iyimser tablo, artık uçup gitti. Pek çok açıdan aşırılık yanlıları interneti "erken benimseyenlerdendir ve internet uzun süredir aşırılık, şiddet ve diğer türlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır"¹⁹⁸. İlk başlarda dijital devrim, teknolojinin insan yaşamını dönüştüreceği, daha bağlantılı bir dünya yaratacağı ve bilgiye daha hızlı erişim sağlayarak insanların hayatlarını kolaylaştıracağı yönündeki iyimser bir bakış açısıyla

¹⁹⁸Charlie Winter vd., "Online Extremism: Research Trends In Internet Activism, Radicalization, And Counter-Strategies", *International Journal of Conflict And Violence (IJCIV)* 14 (2020), 1.

karşılanmıştı. Ancak zaman içinde, internetin bu pozitif özellikleri yanında, aşırılık ve şiddet gibi olumsuz unsurları da bünyesinde barındırdığı anlaşıldı.

Sahte haberlerin yayılması konusunda daha önce de belirtildiği gibi, internet ve özellikle sosyal medya yalnızca sözde iyi amaçlar için kullanılmamaktadır. Mesela yeni üye alımı, terör ideolojilerinin yayılması da bu medya üzerinden gerçekleşiyor. Terör örgütleri, eş zamanlı olarak mevcut üyelerine, kamuoyuna, yeni üyelere ve potansiyel üyelere sosyal mecralar üzerinden ulaşabilmekte ve mesajlarını iletebilmektedirler. Üstelik bu mecralarda takip edilmeleri zordur ve kolayca kaybolabilirler¹⁹⁹. Bu noktada, sadece sahte haberlerin değil, aynı zamanda terör örgütlerinin internet ve sosyal medyayı nasıl kullanabileceği konusuna dikkat çekilmelidir. Bu durum, söz konusu platformların çok yönlü bir tehlike taşıdığına göstergesidir. Terör örgütlerinin sosyal medyayı kullanarak ideolojilerini yaymaları ve yeni üyeler kazanmaları, internetin bu negatif yönlerinin ne kadar etkili olduğunu gösteriyor. Bu durum, sosyal medyanın sadece bilgiye erişimi artırmakla kalmayıp, aynı zamanda olumsuz etkileri de beraberinde getirdiğini gösteriyor.

Yeni üyeler kazanmak amacıyla kullanılan ve bu anlamda öne çıkan sosyal mecra Facebook'tur. Facebook'ta yer alan 'gruplar' uygulaması, dünya çapında en yaygın kullanılan sosyal medya sitesi olmanın getirdiği avantajın yanı sıra, terörist grupların kendilerini çevrimiçi olarak organize etmeleri ve benzer düşüncedeki insanları kendi amaçlarına çekmeleri için paha biçilemez bir araç olarak karşımıza çıkıyor. Gruplar varsayılan olarak herkese açıktır ve grubun üyeleri arkadaşlarına kendilerinin de katılmalarını önermek için davetiyeler gönderebilir. Bu modada, özellikle siyasi bir amaç söz konusu olduğunda grupların boyutları çok hızlı bir şekilde artabilmektedir. Facebook, onu nasıl kullanacağını bilen herhangi bir gruba esasen 'hepsi bir arada' hizmeti sunuyor. Facebook kesinlikle Twitter'a benzer bir iletişim hizmeti olarak hareket etme ve YouTube'a benzer videolar barındırma kapasitesine sahip olsa da Facebook'un terör örgütleri için temel işlevi eleman toplamaktır²⁰⁰. Geleneksel olarak

¹⁹⁹ Marc-Andre Kaufhold ve Christian Reuter, “Cultural Violence And Peace In Social Media”, *Information Technology For Peace And Security: IT Applications And Infrastructures In Conflicts, Crises, War, And Peace* (Mart 2019), 370.

²⁰⁰ Dean Geoff. Ve Peter Bell, “The Dark Side of Social Media: Review of Online Terrorism”, *Pakistan Journal of Criminology* 3/4 (Ocak 2012), 191-210.

bir terör örgütünün çevrimiçi varlığı öncelikle bir web sitesinden ve muhtemelen cihatçı tartışmaları kolaylaştıracak özel bir forumdan oluşuyordu. Bu modelin sorunu, cihatçı bir web sitesindeki forum posterinde de belirtildiği gibi, dışarıdaki insanların topluluğa erişimde zorluk yaşadığı bir 'elitist topluluk' yaratılmasıydı. Facebook terör örgütlerinin bu sorunun önüne geçmesine izin vermektedir. Alıntıdan hareketle, sosyal medyanın terör örgütlerinin organizasyonlarını ve üye toplamalarını kolaylaştırdığına dair önemli bir gerçeği ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Facebook'un sunduğu gruplar gibi özellikler, terör örgütlerinin hızlı büyümesine ve benzer düşüncedeki bireylere kolayca ulaşmasına olanak tanıyor. Bu durum, sosyal medyanın olumlu etkilerinin yanında, olumsuz sonuçlara da yol açabilecek bir potansiyeli beraberinde getiriyor. Terör örgütleri, sosyal medya üzerinden kolayca radikalleşmiş içeriklerini yayabilmekte ve bu sayede potansiyel destekçilerini etkileyebilmektedir. Bu durum, sosyal medyanın olumsuz etkileri arasında öne çıkmaktadır.

İnternet yeterliliği ve sosyal medya kullanımı giderek evrenselleştikçe, terörist grupların şiddeti meşrulaştıran ve onaylayan materyalleri daha erişilebilir ve pratik hale getirmek için yeni teknolojiden yararlanma çabaları da artmaktadır. Geçmişte süreçler yabancı terör örgütleri veya onların bağlı kuruluşları tarafından yönetiliyordu ve işe alım ve planlama genellikle terörist ajanlarla doğrudan, yüz yüze etkileşimi gerektiriyordu. Günümüzde bireyler benzer sosyal ağları, ilham ve teşvikleri çevrimiçi olarak, bomba yapma talimatlarıyla birlikte özenle paketlenmiş olarak bulabilmektedirler. Bu, taraftarın yerleşik bir terör grubu veya hücresi ile yüz yüze teması geçmeden kendi kendini radikallemesine olanak tanımaktadır. Dahası, bireysel aşırılıkçılar, terörist gruplarla veya hücrelerle hiçbir fiziksel etkileşime girmeden, çevrimiçi olarak giderek daha fazla kendi kendilerini radikalleştiriyorlar; bu, kolluk kuvvetlerinin süreçleri, ilk aşamalarında tespit etmesini daha da zorlaştırabilecek bir gelişmedir²⁰¹. İnternet ve sosyal medya, terörist propagandayı hızlı bir şekilde yayma ve bireyleri etkileme konusunda güçlü araçlar haline gelmiştir. Buna ek olarak, çevrimiçi platformlardaki içeriklerin geniş bir kitleye ulaşması, terör propagandasının daha etkili olmasına yol açabilir. Aynı zamanda, bireylerin çevrimiçi olarak terörist materyallere maruz kalarak kendi kendilerini radikalleştirilebileceği ve bu sürecin terör

²⁰¹ Rakesh Chandra, “Cyber Terrorism/Hate Speech On Social Media: A Review of Indian Legal Framework”, *Commonwealth Law Review* 4 (Haziran 2018), 155.

örgütleriyle yüz yüze etkileşim gerektirmeyen bir biçimde gerçekleştirebileceği gerçeğine dikkat çekmekte fayda vardır.

Bununla birlikte, teröristler sosyal medyayı ücretsiz olması, kullanımı kolay ve yaygın olması ve tıklamayla birçok kişiye ulaşabilmesi nedeniyle tercih etmektedir²⁰². Sosyal medya platformlarının ücretsiz olması, terörist grupların düşük maliyetle geniş bir kitleye ulaşma imkânı sunmaktadır. Bu, geleneksel medya araçlarına kıyasla daha ekonomik ve erişilebilir bir iletişim aracı sağlar. Ayrıca Sosyal medya, kullanımının kolay olması ve geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olması nedeniyle terörist gruplar için etkili bir propaganda aracıdır. Mesajlarını hızlı bir şekilde yayma ve potansiyel destekçilerle etkileşime geçme konusunda büyük bir avantaj sağlar. Teröristler sosyal medya öncesinde, iletişimlerini genellikle gizli örgüt içi toplantılar, el ilanları, basılı materyaller veya gizli iletişim kanalları aracılığıyla yürütüyorlardı. Ancak sosyal medya, bu gruplara daha hızlı, daha geniş ve daha etkili bir şekilde iletişim kurma imkânı verdi. Bunlara ek olarak, sosyal medyadaki bilgi kirliliği ve kasıtlı olarak yayılan yanlış bilgiler de terör grupları ile yakından ilişkili olabilir. Sosyal medya, dezenformasyon (yanlış bilgi yayma), bilgi kirliliği ve terörizm arasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Bu faktörler birbirini güçlendirebilir ve yayılma mekanizmaları açısından sosyal medyayı etkili bir platform haline getirebilir.

Sosyal medyanın dezenformasyon etkisi iki farklı türde değerlendirilebilir. Bunlardan ilki siyasal aktörler tarafından yapılan bilgi kirliliğidir. Siyasi aktörler sosyal medya aracılığıyla dezenformasyon yayarken, yanıltıcı olsa da dikkat çekici iddialar ve sözde komplolar yoluyla siyasi mesajlarını daha geniş bir kitleye aktarmaya çalışıyorlar. Dahası, çevrimiçi dezenformasyon, bireyleri radikalleştirerek teröristlerin saflarına katılmasına yardımcı olmaktadır. Dezenformasyon, kişisel ve grup şikâyetlerinin mayalanmasına, güçlenmesine ve artmasına yardımcı olmaktadır. İddialar ne kadar gülünç olursa olsun kışkırtıcı olacak şekilde tasarlanmakta ve bireylerin sahip olduğu mevcut önyargılarla oynamaktadır, böylece öfke ve şikâyet duygularını derinleştiriyor

²⁰²Geetali Tilak, “A Review of Media And Extremism With Special Reference To Controlling Terrorists Attack”, *Global Journal of Human-Social Science* 19/8 (2019), 1-4.

ve militan eylem iştahlarını kabartıyor²⁰³. Sosyal medyanın dezenformasyon özelliğinin terörizm bağlamındaki bir diğerk etkisi, terör grupları için iyi bir propaganda unsusu olmasıdır. Yanlış bilgiler, terörist propagandalar veya ahlaki olarak kabul edilemez içerikler, kullanıcılar arasında viral olabilir. Bu durum, terörist grupların ve dezenformasyon kampanyalarının etkili bir şekilde geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanır²⁰⁴. Bu şekilde radikal gruplar, çeşitli platformlarda içeriklerini paylaşarak radikalleşmeye ve destek toplamaya çalışabilirler. Bu durum, bireylerin terörist ideolojilere maruz kalmalarına ve etkilenmelerine yol açabilir.

Bununla birlikte, sosyal medya platformları, kullanıcıların ilgi alanlarına ve demografik özelliklerine göre kişiselleştirilmiş içerik sunar. Bu durum, terör propagandasının bireylere daha özgün ve etkili bir şekilde ulaşmasına yardımcı olabilir²⁰⁵. Detaylandırılacak olursa, sosyal medya platformları, algoritmalar kullanarak kullanıcılara ilgi alanlarına uygun içerikleri önerir. Terör propagandasını yayan hesaplar, algoritmaları kullanarak potansiyel destekçilere daha fazla ulaşabilir. Bu, kullanıcıların radikalleşme süreçlerini hızlandırabilir. Örneğın terör propagandası için uygun hedefler arayan bir terörist, sosyal medyadan uygun profilleri süzgeçten geçirerek, potansiyel yeni üyeleri kolayca tespit edip, nokta atışı stratejiler geliştirebilir. Kişiselleştirilmiş içerik, duygusal bağ kurma ve kullanıcıları etkileme konusunda etkili bir araçtır. Terör örgütleri, duygusal manipölasyon ile içeriklerini daha çekici ve etkileyici hale getirerek destekçi kazanmayı amaçlayabilirler.

Çeşitli uzmanlar tarafından belgelendiğı gibi, sosyal medya vatandaşların çeşitli siyasi bilgilere ve siyasi görüşlere maruz kalmasını artırır. Bu çeşitlilik siyasi kutuplaşmaya ve nihayetinde siyasi teröre yol açabilir²⁰⁶. Sosyal medya, kullanıcılara geniş bir bilgi yelpazesi sunar ve farklı siyasi görüşleri içeren içeriklere erişim sağlamaktadır. Bu, vatandaşların çeşitli perspektifleri değerkendirmelerine olanak

²⁰³James A. Piazza, “Fake News: The Effects of Social Media Disinformation on Domestic Terrorism”, *Dynamics of Asymmetric Conflict* 15/1 (şubat 2021), 59.

²⁰⁴Martin Innes vd., “Disinformation And Digital İnfluencing After Terrorism: Spoofing, Truthing And Social Proofing”, *Contemporary Social Science* 16/2 (Ocak 2019), 241-255.

²⁰⁵Muhammed D. Putra, “New Media And Terrorism: Role of The Social Media To Countering Cyber Terrorism And Cyber Extremism For Effective Response”, *SSRN Electronic Journal* (Mart 2016), 1-9.

²⁰⁶Simplice A. Asongu vd., “Terrorism And Social Media: Global Evidence”, *Journal of Global Information Technology Management* 22/3 (Temmuz 2019), 215.

tanınmaktadır. Ancak, çeşitli bilgiye maruz kalma, aynı zamanda siyasi kutuplaşma ve toplumsal bölünmeleri artırabilir. Kullanıcılar, sosyal medyada kendi dünya görüşlerini doğrulayan bilgilerle sıkça karşılaşabilir, bu da gruplar arası anlayış eksikliğine ve düşmanca ilişkilere yol açabilir. Kutuplaşma ve bölünmeler, aşırılık yanlısı bireyleri ve grupları çekebilir. Sosyal medya, aşırılık yanlısı içeriklerin yayılmasına ve radikalleşmenin artmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, siyasi terör eylemlerine neden olabilecek bir ortamı teşvik edebilir.

Bu analiz, sosyal medyanın sunduğu bilgi çeşitliliğinin, kutuplaşma ve aşırılığın yayılmasına neden olabilecek bir ikilemi temsil ettiğini ortaya koyuyor. Sosyal medya platformları, bu etkileri azaltmak ve daha dengeli bir bilgi ekosistemi oluşturmak için etkin önlemler almaya yönelik sorumlulukları olduğunu kabul etmelidir.

2.2.2. Farklı Platformlarının Terör Örgütleri Tarafından Kullanımı

Günümüzde, sosyal medya platformları, dünya genelinde milyonlarca insanın günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline geldi. Ancak, bu platformlar sadece bireylerin güncellemelerini paylaşmak, arkadaşlarıyla iletişim kurmak veya haberleri takip etmek için kullanılmıyor. Maalesef, terör örgütleri de bu dijital alanları, kendi amaçları doğrultusunda kullanarak varlıklarını sürdürme ve etkileme çabasında. Facebook, Twitter, Snapchat gibi sosyal medya devleri, terör örgütleri için yeni birer savaş alanına dönüşmüş durumda. Ancak, bu platformların terörist gruplar tarafından nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığı sorusu, karmaşık ve çeşitli bir cevap arayışına işaret ediyor.

Bu alt bölümde, terör örgütlerinin sosyal medyayı bir propaganda aracı olarak nasıl kullandığı araştırılmıştır. Nitekim her sosyal platform birbirinden farklı bir arayüze ve hizmetlere sahip durumdadır. Bu durum terör örgütleri için nasıl stratejiler doğurmaktadır? Mikro anlamda, farklı sosyal mecralar terör grupları için nasıl bir araç haline gelmektedir? Farklı sosyal mecraların analizi de aynı zamanda bir karşılaştırma imkânı vereceğinden, bu anlamda bir analiz yapma imkânı doğacaktır.

2.2.2.1. Facebook'ta Terörizm

Facebook, 2004 yılında Mark Zuckerberg tarafından kurulan ve günümüzde dünya genelinde milyarlarca kullanıcıya ulaşan sosyal medya platformlarından biridir. İlk olarak sadece üniversite öğrencilerine yönelik olarak başlayan Facebook, zaman içinde evrim geçirerek her yaştan, her kesimden insanın günlük yaşamında önemli bir rol oynayan bir dijital mekân haline gelmiştir.

Facebook, kullanıcıların fotoğraf, video, yazı paylaşımı yapmalarına, arkadaşlarıyla bağlantı kurmalarına ve haberleri takip etmelerine imkân tanıyan bir sosyal ağıdır. Ayrıca, sayfa oluşturma, gruplara katılma, etkinlikleri paylaşma gibi özelliklerle kişisel ve topluluk bazlı etkileşimleri destekler. Kullanıcılar, Facebook üzerinden mizahi içeriklerden haberlere, eğlenceli videolardan güncel olaylara kadar çeşitli içerikleri paylaşabilirler. Bu, platformu günlük yaşamın bir parçası haline getirmektedir. Bununla birlikte, Facebook, işletmeler ve markalar için güçlü bir pazarlama aracıdır. Reklam kampanyaları, iş sayfaları ve etkileşimli içerikler aracılığıyla şirketler, ürünleri ve hizmetleri hakkında geniş bir kitleye ulaşabilirler. Peki terör örgütleri, Facebook'u ne şekilde kullanıyor? Grup içi iletişim mi sağlanıyor, yoksa propagandadan destek toplamaya mı yöneliyorlar?

Facebook sosyal platformunun diğer sosyal mecralardan ayrıldığı ve öne çıktığı birtakım yönleri mevcuttur. Öncelikle kendi muadilleri arasında çok daha eski bir geçmişe sahiptir. Ve bu yönü popülaritesini etkilemektedir. Bununla birlikte Facebook, diğer sosyal platformlardan farklı olarak çoklu bir hizmet sunmaktadır. Yani sadece bir mesajlaşma platformu veya fotoğraf video yükleme amacıyla kullanılan bir yönü yoktur. Ya da sadece insanların birbirleri ile tanışmak için kullandığı bir eğlence ortamından da ibaret değildir. Facebook, diğer sosyal mecraların sunduğu bütün imkanları aynı anda sunabilen ve bünyesinde barındıran bir sisteme ve arayüze sahiptir. Kişiler buradan ticaret yapabilir, ilgi alanlarına göre sayısız çeşitlilikteki gruplara dahil olup, dünyanın her yerinden kişiler ile etkileşime geçebilmektedirler²⁰⁷. Bununla birlikte kişiler, şahsi hesaplarına; iletişim bilgilerini, mesleki geçmişlerini, ilgi alanlarını ve

²⁰⁷Hagit Meishar-Tal vd., “Facebook Groups As LMS: A Case Study”, *International Review of Research In Open And Distributed Learning* 13/4 (Ekim 2012), 35.

onlara dair her türlü bilgiyi profillerine ekleme olanağına sahiptir. Yani sanal bir kimlik oluşturulmaktadır. Bu durum terör örgütleri açısından önemli bir filtre görevi görmektedir. Facebook'un bu yönü ile, radikalleşen bireylerin ve aşırı şiddet kullanımı konusundaki etkilerinin gelecek yıllarda da artacağı tahmin edilmektedir²⁰⁸.

El Kaide gibi cihatçı terör örgütleri de Facebook üzerinden faaliyet göstermekte ve propaganda stratejilerini kurgulamışlardır. Nitekim terör örgütleri için 'network' hayati önem taşıyan bir meseledir. Facebook da bu bağlantıları sağlayabilecek bir platformdur. El Kaide, Facebook'u potansiyel taraftarlarını radikalize etmek ve aşırılıkçı görüşleri benimsetmek için kullanmıştır. Ancak bu noktada sosyal medya platformların sadece bir başlangıç aşaması veya basamak olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Çünkü örgütler, potansiyel üyeleri tespit ettikten sonra, onları başka mecralara, gizli ve özel formlara yönlendirmekte ve etkileşim o şekilde devam etmektedir²⁰⁹.

2.2.2.2. Twitter'da (X) Terörizm

Twitter, kısa mesaj tabanlı sosyal medya platformlarından biridir ve kullanıcılara dünyadaki güncel olaylara, ilgi alanlarına ve kişilere dair hızlıca bilgi alışverişi yapma imkânı sunmaktadır. Twitter, kullanıcıların 280 karakterle sınırlı kısa mesajlar yazabildiği, hızlı ve anlık bir paylaşım platformudur. "Tweet" adı verilen bu mesajlar, kullanıcıların takip ettiği kişilerin ana sayfalarında görünür ve etkileşim almaya açıktır²¹⁰. Ayrıca belirtmek gerekir ki mecranın Elon Musk tarafından satın alınmasının ardından güncel ismi 'X' olarak değiştirmiştir. Ancak bilinen ve yaygın şekli Twitter olduğu için bu şekilde bahsedilecektir.

Bu sosyal platformun diğerlerinden ayrılan bir özelliği de 'hashtag' olayıdır. Hashtag, "#" sembolü ile başlayan ve ardından gelen kelime veya kelime gruplarından oluşan bir etikettir. Örneğin, #Teknoloji veya #Gündem gibi. Hashtag'ler, kullanıcıların

²⁰⁸Jade Hutchinson vd., "Mobilizing Extremism Online: Comparing Australian And Canadian Right-Wing Extremist Groups On Facebook", *Behavioral Sciences of Terrorism And Political Aggression* 15/2 (Mart 2021), 215-245.

²⁰⁹Murat B. Al-Shishani, "Taking Al-Qaeda's Jihad To Facebook", *The Jamestown Foundation: Terrorism Monitor* 8/5 (Ocak 2010), 1-4.

²¹⁰David S. Lassen ve Adam R. Brown, "Twitter: The Electoral Connection?", *Social Science Computer Review* 29/4 (Eylül 2010), 419-436. (Sayfa421)

belirli konulara dair içerikleri bulmalarını, paylaşımlarını ve bu konular etrafında etkileşime geçmelerini sağlar. Hashtag'ler, belirli bir konu, etkinlik veya kampanyayı vurgulamak için kullanılır. Örneğin, bir etkinlikle ilgili tweet atarken etiket eklemek, bu etkinliğin takipçileriyle etkileşime geçmeyi sağlar. Popüler hashtag'leri takip ederek veya kullanarak, Twitter kullanıcıları mevcut konuşmalara katılabilirler. Bu, geniş bir kitleye ulaşma ve diğer kullanıcılarla etkileşimde bulunma şansı sunar²¹¹.

Hashtag'ler, Twitter üzerinde içeriklerin keşfedilmesini kolaylaştırır ve kullanıcıların belirli konular etrafında etkileşimde bulunmalarına yardımcı olur. Bu özellik, kullanıcıların genel gündemi takip etmelerini, popüler konulara katılmalarını ve içeriklerini geniş kitlelere ulaştırmalarını sağlamaktadır. Bu durum terör örgütleri için etkili bir propaganda işlevi görebilmektedir. Nitekim terör örgütlerinin propaganda stratejileri amaçlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Kimi faaliyetler yeni üye kazanmak amacıyla yapılırken, kimi faaliyetler de yapılan eylemlerin arzı ve tanıtımı amacı gütmektedir.

Twitter'da yapılan propagandanın da yeni üye kazanmaktan çok, örgütün tanıtımı, mesaj vermek, ses getirmek amacıyla yapıldığı söylenebilir. Terör örgütleri, hashtag'leri manipüle ederek veya kendi kampanyaları için özel etiketler oluşturarak, içeriklerini belirli konular etrafında gruplandırabilirler. Bu sayede, o konuda konuşulanlar arasında etkileşim yaratma ve kamuoyunu yönlendirme şansı bulabilirler.

Hashtag özelliğine ek olarak, Twitter'da bilginin hızlıca yayılmasını sağlayan bir diğer durum ise 'retweetler' dir. Bilgi, retweet özelliği kullanılarak Twitter'da yayılabilmektedir, yani bir Twitter kullanıcısı bir tweet paylaştığında, tweet daha sonra onu Twitter'da takip eden tüm diğer kişiler tarafından görülebilir, böylece orijinal olarak gönderilen tweet'in erişimi artar. Mischaud Edward, Twitter'da bilgi paylaşımının ardındaki motivasyonları incelemiş ve kullanıcıların genellikle kendilerini ifade etmek ve "görünürlük" kazanmak istedikleri sonucuna varmıştır. Ayrıca olumsuz bilgi ve

²¹¹Hsia-Ching Chang, "A New Perspective On Twitter Hashtag Use: Diffusion of Innovation Theory", *Proceedings of The American Society For Information Science And Technology* 47/1 (Şubat 2011), 1-4.

haberlerin, olumlu bilgilere nazaran kitleleri etkileme gücü daha fazladır²¹². Bu durum terör örgütlerinin propaganda stratejilerine oldukça uygun bir zemin sunmaktadır.

Alıntıda belirtildiği gibi, kullanıcılar genellikle kendilerini ifade etmek ve "görünürlük" elde etmek istiyorlar. Terör örgütleri, bu motivasyonu kullanarak destekçi kazanma ve mesajlarını daha geniş bir kitleye duyurma çabası içine girebilirler. Ayrıca belirtildiği gibi, negatif bilgiler genellikle pozitif bilgilerden daha fazla etki bırakır. Bu durum, terör örgütlerinin kullanıcıları etkilemek adına olumsuz mesajları daha etkili bir şekilde kullanmalarına olanak sağlayabilir.

Bununla birlikte, Twitter'ın 280 karakter sınırlaması, terör örgütlerine kısa ve etkili mesajlar ile propaganda yapma imkânı tanıyabilmektedir. Bu kısa mesajlar, anında yayılma potansiyeliyle geniş kitlelere ulaşabilir. Sonuç olarak, Twitter'ın hızlı bilgi akışı, kullanıcıların motivasyonları ve bilgi doğrulama eksikliği, terör örgütlerine etkili bir propaganda ve etkileşim platformu sunmaktadır. Bu durum, sosyal medya platformları üzerinden terör örgütlerinin toplumsal dinamiklere etki etme potansiyelini artırmaktadır.

2.2.2.3. Snapchat ve Terörizm: Kısa Ömürlü İletişim ve Tehlikeleri

Snapchat, fotoğraf ve video paylaşımının yanı sıra mesajlaşma imkânı sunan, içeriklerin belirli bir süre sonra otomatik olarak silindiği bir platformdur. Ancak, bu görünüşte masum özellikler, terör örgütleri için potansiyel bir propaganda ve iletişim aracı haline gelebilir. Snapchat'in en dikkat çeken özelliği, gönderilen içeriklerin belirli bir süre sonra kaybolmasıdır²¹³. Terör örgütleri, bu geçici doğa ile propaganda materyallerini paylaşabilir ve izleyicilerine belirli bir süre içinde özel içerikler sunabilir. Snapchat, kullanıcıların gönderdikleri içeriklerin geçici olması ve alıcı tarafından sadece bir kez görülebilmesi gibi gizlilik odaklı özellikler sunar. Bu durum, terör örgütlerinin gizli ve anonim bir şekilde içeriklerini paylaşmalarına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte Kullanıcılar, paylaşımlarına coğrafi etiketler ekleyerek belli bölgelerde

²¹²Pulkit Garg vd., "Sentiment Analysis of The Uri Terror Attack Using Twitter" *2017 International Conference On Computing, Communication And Automation*, (Hindistan: IEEE, 2017), 17-20.

²¹³Ruth Page, "Group Selfies And Snapchat: From Sociality To Synthetic Collectivisation", *Discourse, Context & Media* 28 (Nisan 2019), 79-92.

etkileşim yaratma imkanına sahiptir. Terör örgütleri, bölgesel propagandalarını güçlendirmek ve belirli coğrafi alanlarda etkileşim sağlamak için bu özelliği kullanabilirler²¹⁴. Sonuç olarak, Snapchat'in genç kullanıcı tabanına odaklı özellikleri, terör örgütlerinin hızlı, geçici ve gizli iletişim stratejilerine uygundur. Bu durum, sosyal medya platformları üzerindeki güvenlik tedbirlerinin ve denetim mekanizmalarının daha da güçlendirilmesini önemli kılar.

2.2.2.4. Telegram ve Terörizm: Kriptolu İletişim ve Güvenlik Sorunları

Telegram, özellikle gizlilik ve güvenlik odaklı mesajlaşma imkanları sunan bir platformdur. Ancak, bu özellikleri terör örgütleri ve diğer kötü niyetli gruplar tarafından kötü amaçlarla kullanılabilir. Telegram, kullanıcılara end-to-end şifreleme, kendini imha eden mesajlar gibi gelişmiş güvenlik özellikleri sunan bir mesajlaşma platformudur. Ancak, bu güvenlik odaklı özellikler, terör örgütleri tarafından propagandayı yayma ve iletişim kurma amacıyla kullanabilmektedir. Telegram'un mesajların otomatik olarak silinme özelliği, terör örgütlerine kısa vadeli iletişim avantajı tanır. Bu özellik, iz bırakmamak adına örgüt üyeleri arasındaki iletişimi daha güvenli kılar. Ancak aynı zamanda, soruşturma süreçlerini zorlaştırabilmekte ve terör örgütlerini daha az izlenebilir kılmaktadır²¹⁵. Ayrıca Telegram, kullanıcılara anonim kaydolma ve takma isimlerle hesap oluşturma imkânı sunar. Bu durum, terör örgütlerine izlerini gizleme ve takip edilmeme konusunda avantaj sağlar²¹⁶. Ancak aynı zamanda, bu özellik, kötü niyetli hesapların izlenmesini ve engellenmesini zorlaştırabilir. Telegram, güvenli ve şifreli iletişim imkanları sunan bir platform olarak öne çıksa da, terör örgütleri gibi kötü niyetli gruplar için potansiyel bir araç haline gelmiştir. Telegram'un güçlü şifreleme özellikleri, kullanıcıların gizlilik haklarını korurken, terör örgütleri gibi kötü niyetli gruplara da güvenli bir iletişim aracı sunar. Bu durum, gizlilik ve güvenlik arasında hassas bir denge oluşturur. Özellikle, bir takım İslamcı gruplar, narko

²¹⁴Mehmet C. Yıldırım, “İletişim Krizi ve Demokrasi Kriziyle İlişkisi”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 12/2 (Temmuz 2022), 1153.

²¹⁵Jakop Guhl ve Jacop Davey, *A Safe Space To Hate: White Supremacist Mobilisation On Telegram*, (Institute For Strategic Dialogue, 2020), 16.

²¹⁶Ahmet S. Yayla ve Anne Speckhard, *Telegram: The Mighty Application That ISIS Loves*, (International Center For The Study of Violent Extremism, 2017), 6.

teröristler, platformun bu özelliğinden faydalanmaktadır²¹⁷. Bir değerlendirme yapılacak olursa, Telegram platformunun diğer sosyal platformlardan en belirgin farkının örgütler ve üyeler arasında iletişim amacıyla kullanılabilir olmasıdır.

Sonuç olarak, Telegramın terörizmle ilişkilendirilmesi, güvenlik ve gizlilik arasındaki hassas dengeyi gözler önüne sermektedir. Bu durum, platformun güvenlik politikalarının sürekli olarak gözden geçirilmesi, kullanıcılar arasında kötü niyetli kullanımı engellemek için daha etkili önlemler alınması ve güvenlik güçlerinin izleme süreçlerinin iyileştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.2.2.5. YouTube ve Terörizm: Dijital Propaganda ve İçerik Savaşları

YouTube, video paylaşımı ve izleme platformu olarak bilinen, kullanıcılara geniş bir video içeriği yelpazesi sunan bir web sitesidir. İşlevselliği, kullanıcılara kendi videolarını yükleyip paylaşma, diğer kullanıcıların videolarını izleme ve çeşitli kategorilerde içerik keşfetme imkânı sumaktadır. Kullanıcılar, kendi videolarını çekebilir, düzenleyebilir ve YouTube'a yükleyebilirler. Videolar, geniş bir kategori yelpazesi içinde yer alabilir, kullanıcılar istedikleri konuda videoları keşfetme şansına sahiptir. YouTube, dünya genelinde milyarlarca kullanıcıya sahiptir ve her gün milyonlarca saat video izlenmektedir. Ayrıca YouTube, içerik oluşturuculara reklam gelirleri, üyelik tabanlı gelirler ve diğer ortaklık programları aracılığıyla para kazanma imkânı da sunmaktadır. YouTube, geniş kitlelere ulaşma potansiyeli ve kullanıcı dostu arayüzü ile dünya genelinde milyonlarca içerik oluşturucu ve izleyiciyi bir araya getiren devasa bir dijital platformdur. Ancak, bu büyük ölçekli açıklık, terör örgütleri ve aşırılık yanlısı gruplar için dijital propaganda ve eğitim faaliyetlerini hızla yayma konusunda bir zemin sağlamaktadır²¹⁸. Terör örgütleri, YouTube'u dijital propaganda aracı olarak kullanarak ideolojilerini ve eylemlerini meşrulaştırmaya çalışırlar. Videolar aracılığıyla yayılan içerik, bireyleri radikalleştirme ve örgüte çekme amacını taşır.

²¹⁷Nico Prucha, “Is And The Jihadist Information Highway–Projecting Influence And Religious Identity Via Telegram”, *Perspectives On Terrorism* 10/6 (Aralık 2016), 50.

²¹⁸Dhiraj Murthy, “Evaluating Platform Accountability: Terrorist Content On Youtube”, *American Behavioral Scientist* 65/6 (Şubat 2021), 803.

Youtube ve benzeri platformlar kişilerin özgürce içeriklerini paylaşabileceği bir ortam yaratmaktadır. Ancak sunulan bu özgürlükçü yaklaşım terör eylemleri gibi şiddet ve suç unsurlarının da kolayca etkileşim almasına sebep olabilmektedir. Örnek verilecek olursa; 2001'den beri İngiltere'nin Luton kentinde yaşayan 30 yaşındaki Irak doğumlu İsveç vatandaşı Taimour Abdulwahab el-Abdaly, 11 Aralık 2010'da Stockholm şehir merkezinde iki bomba patlattı. Biri arabaya konulan bomba, diğeri ise boru bombasıydı. Muhtemelen vaktinden önce sırt çantasında patladı. El Abdaly öldürüldü ve çevredeki iki kişi yaralandı. Al-Abdaly, Facebook ve YouTube'un tutkulu bir kullanıcısıydı. Kendisini havaya uçurmadan hemen önce gazetelere bir e-posta göndermiş ve muhtemelen şehitliğini filme alıp yayınlamaya çalışıyormuş. Al-Abdaly'nin Facebook profili ve YouTube izleme alışkanlıkları, çevrimiçi bir araştırma projesi olan Internet Haganah tarafından yakalandı²¹⁹. YouTube, terörle mücadele kapsamında içerik kaldırma politikalarını sürekli güncellemekte ve terörle ilişkilendirilen videoları tespit etmeye yönelik teknolojik geliştirmeleri benimsemektedir. Ancak içerik bir kere paylaşıldıktan sonra, bir defa dahi indirilip kaydedilmesi videonun veya içeriğin viral olması ve hızlı bir şekilde yayılması için yeterlidir.

Peki bu noktada, teröristlerin içerikleri burada yayınlamasının ana nedenleri nelerdir? Neo-cihatçı kişilerin paylaşımları bu noktada bir örneksel analizi mümkün kılabilir. Birinci alt anlatı savaş anlatısıdır. Bombalamaları, çeşitli muharebe operasyonlarını, saha eğitimlerini, askeri becerilerin gösterilmesini ve doğrudan asker toplama ve askeri çözüm çağrılarını içerir. Bazı videolarda sansasyonel sahneler bulunur (örneğin kafa kesme, cinayet, ölü ve parçalanmış bedenler); ayrıca bir askeri konvoyun pususunu veya orman, dağ veya çöldeki hedeflere ateş eden bir helikopterin saldırısını da gösterebilirler. Anlatı örneği, çok daha güçlü ve baskın bir düşmana karşı savaşıran savaş kahramanının arketipidir²²⁰. Kan, ceset/ceset ve patlamalardan oluşan bu görüntülerin amacı, izleyicinin duygularını uyandırmak, başkalarının iyiliği ve asil bir amaç uğruna katlanılan insan fedakarlığını göstererek potansiyel olarak empati yaratmaktır.

²¹⁹ Jytte Klausen vd., “The Youtube Jihadists: A Social Network Analysis of Al-Muhajiroun’s Propaganda Campaign”, *Perspectives On Terrorism* 6/1 (Mart 2012), 40.

²²⁰ Matteo Vergani ve Dennis Zuev, “Neojihadist Visual Politics: Comparing Youtube Videos of North Caucasus And Uyghur Militants”, *Asian Studies Review* 39/1 (Aralık 2014), 11.

YouTube, internetin en büyük video paylaşım platformlarından biri olarak, geniş bir kullanıcı kitlesine ev sahipliği yaparken, terör örgütleri ve radikal gruplar için de potansiyel bir dijital propaganda alanı haline gelmiştir. Bu platformun dinamikleri, terörizmin dijitalleşen yüzüne karşı mücadelede bir dizi zorluk ve çözüm arayışlarına işaret etmektedir. YouTube, terör örgütlerinin dijital propagandalarını geniş kitlelere ulaştırmak ve potansiyel taraftarlar kazanmak için ideal bir zemin sunmaktadır. Video içerikleri, duygusal etki yaratma, ideolojik mesajları güçlendirme ve örgüte katılım çağrıları yapma konusunda kullanılır. Bu durum, radikalleşme süreçlerini hızlandırabilir. Bununla birlikte YouTube'un sosyal medya ile entegrasyonu, terör örgütlerine içeriklerini diğer platformlarla paylaşma ve viral hale getirme imkânı tanımaktadır. Bu, terör propagandasının daha geniş bir dijital ekosistem içinde yayılmasına olanak sağlar ve izleyici kitlesini artırır.

Verilen örnekler ışığında söylenebilir ki; terör örgütleri, YouTube'un içerik kaldırma algoritmalarını atlatmak ve hesaplarını sürekli olarak yeniden oluşturmak gibi teknolojik taktikler geliştirebilirler. Bu, platformun güvenlik mekanizmalarını aşma konusunda sürekli bir yarışa dönüşmüştür. Sonuç olarak, YouTube'un terörizmle mücadelede önemli bir rolü olduğu aşikardır, ancak bu mücadele dinamik ve karmaşık bir süreçtir. Platform, kullanıcı güvenliği ve içerik kontrolü konularında daha da güçlendirilmeli, teknolojik yenilikleri benimsemeli ve küresel iş birliğiyle terörle mücadelede daha etkin bir aktör olmalıdır. Bu dijital savaş, hem platform sağlayıcılarının hem de kullanıcıların aktif katılımıyla daha güvenli bir dijital ortamın oluşturulması adına devam etmektedir.

2.3. Sosyal Medya ve Terörizmle Mücadele Stratejileri

Günümüzde sosyal medya, iletişimde devrim yaratmış, insanları birbirine yaklaştırmış ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmıştır. Ancak, bu güçlü araç aynı zamanda terör örgütlerinin de dikkatini çekmiş, onlara çevrimiçi bir platform sağlamıştır. Bu durum, sosyal medyanın, terörizmle mücadele stratejilerinin merkezine yerleşmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu bölümde, sosyal medyanın terörle mücadeledeki rolünü anlamak ve etkili stratejiler geliştirmek amacıyla izlenen yollar ve yöntemler detaylı bir şekilde ele analiz edilmiştir. Sosyal medya platformları, terör propagandası ve aşırılık

içerikleriyle nasıl başa çıkıyor? Toplumun bu konudaki eğitim ihtiyaçları ve sosyal medyanın rolü nedir? Farklı ülkeler ve sosyal medya platformları arasında terörle mücadelede nasıl bir iş birliği sağlanıyor? Bu tartışmalar ışığında konu detaylandırılmış ve analiz edilmiştir. Sosyal medyanın terörle mücadeledeki bu stratejileri, sadece platformları değil, aynı zamanda toplumları da yakından ilgilendirmektedir. Bu bölüm, bu önemli konuları irdeleyerek, sosyal medyanın güvenli, bilinçli ve küresel bir topluluk oluşturmak için nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini keşfetmeyi amaçlamaktadır.

2.3.1. Sosyal Medyanın Terörle Mücadele Politikaları

Sosyal medya platformları, günümüzde dijital dünyanın merkezinde yer alırken, terörle mücadele konusunda da önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu alt bölümde, farklı sosyal medya platformlarının terörle mücadele bağlamında benimsediği politikaları analiz edilmiştir. Her bir platformun, kullanıcı güvenliğini sağlamak, aşırılık içeriklerle mücadele etmek ve küresel bir sorumluluk taşımak adına izlediği stratejileri ayrıntılı bir şekilde ele alarak, dijital dünyada terörle mücadelede ne tür yenilikçi adımlar attığını değerlendirmek önem arz etmektedir. Sosyal medya platformları, terör propagandası ve aşırılık içerikleriyle nasıl başa çıkıyor? Kullanıcıları bu tür içeriklere karşı nasıl koruyorlar? Politikaların etkinliği nasıl ölçülüyor ve değerlendiriliyor?

Sosyal medya platformları, kullanıcıların bilgi alışverişinde bulunmalarını, düşüncelerini paylaşmalarını ve çeşitli içeriklere erişim sağlamalarını kolaylaştırırken, içerik kontrolü konusundaki tartışma da giderek önem kazanmaktadır. Bu tartışmanın merkezinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki denge bulunmaktadır. Özellikle uygunsuz ve aykırı içeriklerin engellenmesi ve kaldırılması noktasında, sosyal medya platformları arasındaki politika farklılıkları ve bu politikaların toplum üzerindeki etkileri ön plana çıkmaktadır. Birçok insan, sosyal medyanın özgür bir iletişim ortamı sağlaması gerektiğini savunmaktadır. Bu perspektife göre, her türlü düşünce ve ifadenin serbestçe paylaşılması, demokratik bir toplumun temel taşlarından biridir. Ancak, içerik kontrolü uygulamalarının aşırıya kaçması, sansürü beraberinde getirebilir ve bu da özgürlükleri kısıtlayabilir²²¹. Diğer taraftan, sosyal medya platformlarında uygunsuz içeriklerin

²²¹ Ceren Yegen, “Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (Mart 2015), 131.

kontrol altına alınması, toplumun güvenliğini sağlama adına önemlidir. Özellikle terör propagandası, nefret söylemi ve şiddet içeren içerikler, toplumsal zararlar doğurabilir ve bu nedenle etkin bir kontrol mekanizması gerektirebilir. Ancak, bu kontrolün sınırları belirlenirken özgürlük haklarına saygı gösterilmesi önemlidir. Sosyal medya platformları, uygunsuz içerikleri engellemek ve kaldırmak adına çeşitli politika ve algoritmik kontrol sistemleri kullanmaktadır. Ancak, bu sistemlerin hatalı çalışması veya önyargılı olması, özgürlük ve güvenlik arasındaki dengeyi zorlayabilir. Örneğin, belirli kelimelerin veya konuların yanlışlıkla sansürlenmesi, özgürlükleri tehdit edebilir.

Konu ile ilgili dikkat çeken en önemli çaba GIFCT olarak değerlendirilebilir. GIFCT (Global Internet Forum to Counter Terrorism), terörizmle mücadelede sosyal medya platformları arasında iş birliğini güçlendirmek amacıyla oluşturulan bir girişimdir²²². GIFCT, Facebook, Twitter, Google ve Microsoft gibi büyük teknoloji şirketlerinin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynamayı amaçladığı bir inisiyatiftir. Oluşumun temel hedefi, sosyal medya üzerinden terörizmin yayılmasını önlemek ve bu platformları daha güvenli hale getirmektir²²³. GIFCT, sosyal medya şirketleri arasında terörle mücadele konusunda iş birliği yapmayı teşvik etmekte ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmaktadır. Platformlar, terörle bağlantılı içerikleri belirleme ve kaldırma konusunda birbirlerine destek olmaktadır. GIFCT, terörle mücadelede kullanılan yöntemlere dair şeffaflık sağlamayı amaçlar. Bu, sosyal medya şirketlerinin kullanıcılarına, devletlere ve diğer paydaşlara terörle mücadelede nasıl faaliyet gösterdikleri konusunda bilgi vermesini içerir²²⁴. GIFCT'nin etkinliği, terörle mücadelede sosyal medya platformlarının daha sorumlu bir şekilde hareket etmelerine yardımcı olma potansiyeline bağlıdır. Gelecekte, bu tür girişimlerin terörizmle mücadelede daha fazla standardizasyon ve küresel bir iş birliği sağlaması beklenmektedir.

Sosyal medya platformlarında şiddet yanlısı paylaşımlarla ve terör faaliyetleri ile mücadelede ilk akla gelen yöntem, içeriklerin kaldırılması ve hesapların kapatılması

²²²Tom G. Thorley ve Erin Saltman, “Gifct Tech Trials: Combining Behavioural Signals To Surface Terrorist And Violent Extremist Content Online”, *Studies In Conflict & Terrorism* (Haziran 2023), 1-26.

²²³Robert Gorwa vd., “Algorithmic Content Moderation: Technical And Political Challenges In The Automation of Platform Governance”, *Big Data & Society* 7/1 (Ocak 2020), 1-15.

²²⁴Robert Gorwa, “Regulating Them Softly”, *Models For Platform Governance* (2019), 39-43.

veya askıya alınmasıdır. İlk bakışta oldukça kalıcı ve basit bir yöntem olarak görülse de aslında oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu tarz içeriklerin kaldırılması ve bu içerikleri paylaşan hesabın kapatılması, başlangıçta örgüt faaliyetlerini sekteye uğrattırıp durdurabilir. Bununla birlikte, elenecek içeriğin miktarı, bunu yapmanın zorluğu ve masrafı ve aşırılık yanlısı içerik ile doğrudan şiddet ve terör içeriği arasında ayrım yapmanın zorlukları göz önüne alındığında, bu taktiğin sosyal medyada terörle mücadele için genel olarak yetersiz olduğu düşünülmektedir²²⁵. Ayrıca hesapların kapatılması veya içeriğin kaldırılması kalıcı bir çözüm olmamaktadır. Nitekim örgüt üyeleri, kapatılan hesabın yerine başka hesaplar açabilmekte ve içeriği tekrar tekrar paylaşarak yayılmasını ve viral olmasını sağlayabilmektedir. Belirtildiği gibi, şiddet içeren içeriklerin kaldırılması ve hesapların askıya alınması, şiddet eğilimli örgütlerin faaliyetlerini kısa vadede zorlayabilir. Ancak, bu taktiğin yetersiz kılınmasında, içeriğin büyük bir hacme sahip olması, bu içeriği sınıflandırmanın zorluğu ve maliyeti gibi zorluklar ön plana çıkıyor. Ayrıca şiddet eğilimli örgütlerin şifreli sosyal medya servisleri, anonim sosyal ağlar, "dark net" ve şifreleme uygulamaları gibi araçları kullanması, içeriklerini tespit etmeyi daha da zorlaştırabilir. Bu durum, geleneksel sansür ve içerik kaldırma politikalarının etkinliğini sınırlayabilir.

Şüpheli bir hesap veya içerik hakkında nihai kararı kimin veya neyin vermesi gerektiğini belirlemenin yanı sıra, şirketlerin hangi eylemi gerçekleştireceğini de belirlemesi gerekiyor. En basit seçenek, işaretlenen içeriği veya hesabı kaldırmaktır. Ancak hesap kaldırma söz konusu olduğunda şirketlerin, kaç içerik ihlali örneğinin kaldırmayı tetikleyeceğini belirlemesi gerekiyor. Bir tane mi olmalı? Peki ya yanlış pozitifler? Bu, hesabın anında kaldırılmasına yol açabilir. Belki iki ya da üç olmalı? Yoksa beş mi yoksa 10 mu? Bazı ihlallerin diğerlerinden daha vahim sayılması mı gerekiyor, yoksa terörizme verilen her destek eşit mi? Kaldırma işlemi uygun görünmüyorsa platformlar bunun yerine içeriğin veya hesabın görünürlüğünü sınırlayabilir. Bu, bir insanın veya algoritmanın söz konusu materyalin terörizmi desteklediğinden tam olarak emin olmadığı durumlarda yararlı bir taktik olabilir. Bu tür sınırlamalar, daha kesin bir karara varılncaya kadar geçici olarak bile uygulanabilir. Bir kez daha, bu tekniklerin, özellikle de daha incelikli olanlarının, büyük şirketler için

²²⁵Suzanne Waldman ve Simona Verga, "Countering Violent Extremism On Social Media", *Defence Research And Development Canada* 1 (2016), 6.

uygulanması, küçük şirketlere göre çok daha kolay olacaktır²²⁶. Şirketler, içerik ihlali durumunda kaç tekrarın hesap kaldırma gerektireceğini belirlemek durumundadır. Aksi takdirde oluşabilecek hak mahrumiyetleri, özgürlük-güvenlik dengesini zedeleyebilir. Bu durum sosyal medya şirketleri ve platformları için oldukça hassas bir mesele konumundadır. Bir yandan ifade özgürlüğü ve iletişim hakkını eşit bir şekilde hizmete açarken diğer yandan kamu için ciddi tehditler oluşturabilecek terör propagandalarını süzgeçten geçirmeleri gerekmektedir. Ancak bu noktada da terörizm kavramının en temel tartışmalarından biri ile karşılaşmaktadır. Terör eylemi veya propagandası nedir? Kimileri için özgürlük için mücadele eden bir kimse diğeri için terörist sayılabilir. Sosyal medya platformları zaten şiddet içerikli ve rahatsız edici içerikleri doğrudan kaldırabilmektedirler. Amacı ve sonucu ne olursa olsun her türlü şiddet eylemi sosyal medyadan kaldırılabilir ancak, peki ya şiddet veya herhangi bir olumsuz görüntü içermeyen terör propagandaları nasıl ayırt edilecektir?

İnternet kullanımı teröristler için iki ucu keskin bir kılıçtır. Terörle mücadele güçleri için de değerli bir araçsal güç kaynağı olarak hareket edebilen interneti hedeflerine ulaşmak için kullanan tek grup onlar değil. Terörist gruplar dünya çapında bilgi, para ve üye taşımak için interneti ne kadar çok kullanırsa, onları takip edecek o kadar fazla veri elde edilir²²⁷. Bu çıkarımdan, İnternetin terörist grupları izlemek ve etkisiz hale getirmek için önemli bir araç olduğu sonucuna varılabilir. Teröristlerin internet üzerinden yaptıkları iletişim ve faaliyetlerin izlenmesi, yetkililere terör örgütlerinin faaliyetlerini takip etme ve müdahale etme konusunda daha iyi bir anlayış sağlar. Bu, terörist tehditlere karşı daha etkili önlemler alınmasını sağlayabilir ve toplumun güvenliğini artırabilir. Ancak, bu süreçlerin kişisel gizliliği ve özgürlüğü koruma konusunda dengeli bir yaklaşımla yapılması önemlidir. Sosyal medya ve internet mecraları, her ne kadar terör unsurları için sonsuz gibi görünen bir hareket alanı yaratsa da bu durum onlar için belli başlı tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak her kullanıcı gibi izlenebilir, takip edilebilir ve her ne kadar anonim durumda olsalar da yakalanabilirler.

²²⁶Brian Fishman, “Crossroads: Counter-Terrorism And The Internet”, *Texas National Security Review*, 2/2 (Şubat 2019), 82-100.

²²⁷Maura Conway, “Terrorism And The Internet: New Media—New Threat?”, *Parliamentary Affairs* 59/2 (Nisan 2006), 283-298.

Özellikle son yıllarda gelişen yapay zekâ teknolojisi de bu anlamda sosyal medya platformları tarafından kullanılmakta ve zararlı içeriklerin, kişilerin tespiti açısından önemli hizmetler vermektedir. Sosyal medya platformları, yapay zekâ algoritmalarını kullanarak terör örgütlerine ait içerikleri tanımlamak ve filtrelemek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bu algoritmalar, terörist propaganda, şiddet içeren videolar veya radikal içerikler gibi potansiyel olarak tehlikeli içerikleri tespit etmek için kullanılır. Yapay zekâ tabanlı sistemler, terör örgütlerine ait içerikleri tespit ettikten sonra otomatik olarak kaldırabilir veya engelleyebilir. Bu, terör propagandasının hızla yayılmasını önlemek ve kullanıcıları potansiyel olarak zararlı içeriklerden korumak için etkili bir yöntemdir²²⁸. Farklı sosyal medya platformlarının terörizmle mücadele politikaları genellikle benzer prensiplere dayanır, ancak uygulamada bazı farklılıklar görülebilir. Temel olarak, bu platformlar terör örgütlerinin propaganda yayınlamasını, şiddet içeren içerikleri paylaşmasını ve radikalleşmeyi teşvik etmesini önlemek için çeşitli politika ve önlemler geliştirirler. Örneğin, Twitter terörizmle mücadelede aktif bir rol oynamıştır ve terör örgütlerine ait hesapları ve terör propagandasını engelleme politikalarını uygular. Platform, terörizmi destekleyen içerikleri ve hesapları belirlemek için yapay zekâ ve insan denetimi gibi araçlar kullanır²²⁹. Yine popüler platformlardan biri olan Instagram'ın da benzer politikaları mevcuttur. Instagram da diğer sosyal medya platformları gibi terörizmle mücadele politikaları benimsemiştir. Platform, terör örgütlerinin propaganda yayınlamasını, şiddet içeren içerikleri paylaşmasını ve radikalizasyonu teşvik etmesini önlemek için çeşitli politika ve önlemler geliştirmiştir. Instagram, terörle mücadelede etkin bir şekilde hareket etmek için otomatik ve manüel denetim süreçlerini kullanır. Terör örgütlerine ait hesapları ve terör propagandasını engellemek için yapay zekâ teknolojileri ve insan denetimi gibi araçlar kullanır. Ayrıca, kullanıcıların platforma yükledikleri içerikleri incelemek ve uygunsuz içeriği belirlemek için topluluk standartlarına dayalı bir değerlendirme süreci bulunmaktadır²³⁰. Instagram, terörle mücadele politikalarını sürekli olarak güncelleyerek platformun güvenliğini ve güvenilirliğini artırmaya çalışmaktadır. Bu politikaların amacı, kullanıcıların güvenli bir

²²⁸Stuart Macdonald vd., “Regulating Terrorist Content On Social Media: Automation And The Rule of Law”, *International Journal of Law In Context* 15/2 (Haziran 2019), 183-197.

²²⁹Pete Burnap ve Matthew L. Williams, “Cyber Hate Speech On Twitter: An Application Of Machine Classification And Statistical Modeling For Policy And Decision Making”, *Policy & Internet* 7/2 (Nisan 2015), 223-242.

²³⁰Eisa Al Nashmi, “From Selfies To Media Events: How Instagram Users Interrupted Their Routines After the Charlie Hebdo Shootings”, *Digital Journalism* 6/1 (Mart 2017), 98-117.

deneyim yaşamasını sağlamak ve platformun terör örgütlerinin etkileşimlerini ve propaganda yayınlarını engelleyerek toplumun güvenliğini korumaktır. Ancak, Instagram gibi diğer sosyal medya platformlarında da terörle mücadele politikalarıyla ilgili zorluklar ve eleştiriler olabilir. Örneğin, bazı terör örgütleri hesaplarını gizli veya anonim olarak kullanarak tespit edilmesini zorlaştırabilirler. Ayrıca, bazı kullanıcılar terör propagandası yapmak için platformun sunduğu araçları kötüye kullanabilirler. Özetle, Instagram da terörizmle mücadele politikaları çerçevesinde çeşitli önlemler almaktadır ve bu politikaları güncelleyerek platformun güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte, terörle mücadeledeki zorluklar ve yeni ortaya çıkan tehditler nedeniyle, platformun politikalarını sürekli olarak gözden geçirmesi ve güncellemesi gerekebilir. Sonuç olarak, farklı sosyal medya platformlarının terörizmle mücadele politikaları genellikle benzer prensiplere dayanır, ancak uygulamada bazı farklılıklar olabilir ve ülkeden ülkeye değişen yasalara tabi olabilirler. Nitekim terörizm gibi evrensel bir tanımlı olmayan ve bulanık bir kavrama bağlı içeriklerin tespiti konusunda sosyal medya platformları da genel bir tanımlama yapmaktan kaçınılmaktadırlar.

2.3.2. Sosyal Medya’da Terörizm ile İlgili Uluslararası Standartlar ve Protokoller

Sosyal medya, günümüzde hızla yayılan bilginin, iletişimin ve etkileşimin merkezi haline gelmiştir. Ancak, bu platformlar aynı zamanda terörizmin de yayılması için bir alan oluşturmuştur. Terörist gruplar, sosyal medyanın geniş kitlelere ulaşma potansiyelinden faydalanarak propaganda yapmak, radikalleşmeyi teşvik etmek ve hatta saldırı planlamak için bu platformları kullanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal medyanın terörizmle ilişkisi uluslararası alanda ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Terör örgütleri, sosyal medyayı kullanarak ideolojilerini yaymak, üyelerini etkilemek ve yeni destekçiler kazanmak için geniş kitlelere ulaşma fırsatı bulmaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun terörle mücadele stratejilerini gözden geçirmesini ve sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede daha etkili bir rol oynamasını gerektirmektedir.

Sosyal medyanın terörizmle ilişkisi, uluslararası güvenlik ve istikrar açısından ciddi riskler içermektedir. Terörist gruplar, sosyal medya aracılığıyla sadece propaganda yapmakla kalmayıp aynı zamanda radikalleşmiş bireyleri eyleme teşvik edebilmekte ve hatta eylem planlamalarını koordine edebilmektedirler. Bu nedenle, uluslararası toplumun sosyal medyanın terörizmle ilişkisini anlaması ve etkili mücadele stratejileri geliştirmesi hayati öneme sahiptir. Bu bölümde, sosyal medyanın terörizmle mücadeledeki rolünü ve uluslararası standartların ve protokollerin önemini incelenmiştir. Sosyal medyanın terörizmle ilişkisi, uluslararası toplumun güvenlik ve istikrarı sağlamak için ortak bir çaba göstermesini gerektirmektedir. Bu nedenle, uluslararası standartların ve protokollerin belirlenmesi ve uygulanması, sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynamasını sağlayabilir.

Soğuk Savaş'ın ardından hükümetler, teröristlerin nükleer, biyolojik, kimyasal ve siber teknolojileri silah haline getireceğinden endişe ediyordu. Bu endişeler, teknolojinin küresel ölçekte yayılmasıyla ve terörist motivasyonlarının sivillere büyük çapta ölüm ve zarar verme yönünde değişmesiyle ortaya çıktı²³¹. 11 Eylül saldırıları ve sonrasında yaşanan gelişmeler ışığında söylenebilir ki, endişelerin oldukça yerinde olduğu ve terörizmin boyut değiştirmiş hali ile hükümetleri, hatta süper güçleri tehdit eden bir olgu haline geldiği gözlemlendi. Bu durum devletlerin terörizm ile mücadelede çok boyutlu ve geniş mücadele stratejileri geliştirmeleri gerçeğini gözler önüne serdi. Nitekim bu alanda yapılan uluslararası çabalar ve uğraşlar, terörizm gibi küresel bir tehdit ile mücadelede en gerekli faktörler olarak öne çıkmıştır. Ancak kavramın bulanık doğası, reel politik gerçekler ve uluslararası hukukun makro anlamda çözümsüzlüğü gibi etmenler bu anlamda oldukça yetersiz bir tablo çimiştir. Bununla birlikte konu ile ilgili uluslararası protokollerin ve çabaların tamamen işlevsiz olduğunu söylemek de tutarsız bir görüş olacaktır. Terörizm ile ilgili evrensel bir tanım yapmanın zorluğu bilinen bir gerçektir ve uluslararası hukuk da bu konuda zorluk çekmektedir, ancak terörle mücadele de atılan mikro adımlar ve düzenlemeler örgütlerin ve teröristlerin manevralarını oldukça daraltmaktadır. Bu mikro adımlardan biri de sosyal medya ve siber alanda yapılan terörle mücadele yöntemleridir. Bu yöntemlerin ve stratejilerin

²³¹David P. Fidler, “Cyberspace, Terrorism And International Law”, *Journal of Conflict And Security Law* 21/3 (Eylül 2016), 475-493.

uluslararası alanda yapılan hallerinin analizi de bütüncül bir değerlendirmeyi mümkün kılacaktır.

Bu anlamda Avrupa Birliğinin izlediği politikalar ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliği (AB), terörizmle mücadele konusunda çeşitli protokoller ve kurallar geliştirmiş ve yasaları düzenlemiştir. Bu protokoller ve yasalar, terörizmin finansmanını engellemek, terörle mücadelede iş birliğini artırmak ve terörle mücadelede sosyal medyanın etkin kullanımını teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur²³². AB'nin sosyal medya ve terörizmle mücadeledeki protokollerinden biri, çevrimiçi terörizmle mücadelede iş birliğini artırmak amacıyla oluşturulan AB Terörle Mücadele Direktifidir. Bu direktif, AB üye devletlerinin terörle mücadeledeki yasal çerçevesini güçlendirmeyi ve çevrimiçi terörizmin önlenmesini hedeflemektedir. Ayrıca, AB'nin Radikalizm ve Terörizmin Önlenmesi için Stratejisi gibi politika belgeleri de sosyal medya platformlarının terörle mücadeledeki rolünü belirlemekte ve AB'nin terörizmle mücadele stratejisini şekillendirmektedir²³³. AB ayrıca çeşitli yasal düzenlemelerle sosyal medya platformlarını terörizmle mücadelede daha etkin bir şekilde kullanmaya teşvik etmektedir. Bu kapsamda, çevrimiçi içerik hizmeti sağlayıcılarına, terörist içerikleri hızlı bir şekilde kaldırmaları veya erişimi engellemeleri gerektiğini belirten yasal yükümlülükler getirilmiştir. Ayrıca, AB, terörle mücadelede yapay zekâ ve otomatik tarama teknolojilerinin kullanımını teşvik etmektedir²³⁴. Bunların yanı sıra, AB, terörle mücadelede sosyal medya platformlarıyla iş birliği yapmayı teşvik etmek için çeşitli mekanizmalar oluşturmuştur. AB üye devletleri arasında bilgi paylaşımını artırmak amacıyla Europol gibi kuruluşlar ve çeşitli ortaklık programları oluşturulmuştur. Ayrıca, AB, sosyal medya platformlarıyla iş birliği yapmak ve terörist

²³²Marguerite Borelli, “Social Media Corporations As Actors of Counter-Terrorism”, *New Media & Society* 25/11 (Ağustos 2021), 2877-2897.

²³³Yuko Suda, “Transatlantic Politics of Data Transfer: Extraterritoriality, Counter-Extraterritoriality And Counter-Terrorism”, *JCMS: Journal of Common Market Studies* 51/4 (Mart 2013), 772-788.

²³⁴Venu Tuteja ve Sanjana S. Marwaha, “Artificial Intelligence: Threat Of Terrorism And Need For Better Counter-Terrorism Efforts”, *International Journal of Creative Computing* 2/1 (Eylül 2023), 87-100.

içeriği çevrimiçi olarak tespit etmek için Avrupa Dijital İttifakı gibi girişimler başlatmıştır²³⁵.

Tüm bu protokoller ve yasal düzenlemeler, AB'nin terörizmle mücadelede sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanma stratejisini yansıtmaktadır. Ancak, AB'nin terörizmle mücadele politikalarının etkinliği ve uygulanabilirliği konusunda sürekli bir değerlendirme ve güncelleme gerekmektedir. Bu şekilde, sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynaması sağlanabilir.

Konu ile ilgili değerlendirilmesi gereken bir diğer önemli örgüt ise Birleşmiş Milletlerdir. Birleşmiş Milletler (BM), sosyal medya ve dijital alanlarda terörizmle mücadele etmek için çeşitli protokoller ve kurallar geliştirmiştir. Bu çabaların amacı, terörist faaliyetlerin internet ve dijital platformlar aracılığıyla finanse edilmesini önlemek, terörist propaganda ve radikalleşmeyi engellemek, çevrimiçi nefret söylemi ve aşırılığı azaltmak ve dijital siber alanı daha güvenli hale getirmektir²³⁶. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren BM Suç ve Uyuşturucu Kaçakçılığı ile Mücadele Ofisi de bu anlamda önemli bir referanstır. Bu ofis, uluslararası düzeyde suçla mücadele, terörizmle mücadele ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. UNODC'nin temel işlevleri arasında, üye devletlere teknik destek sağlamak, suçla mücadele stratejileri geliştirmek, yasal ve yönetsel kapasitelerini güçlendirmek, suç örgütlerini engellemek ve terörizmle mücadele etmek yer almaktadır. Ayrıca, UNODC uluslararası standartları belirleme, bilgi ve veri toplama ve analiz etme, eğitim ve kapasite geliştirme programları düzenleme gibi faaliyetlerde bulunmaktadır²³⁷.

Sosyal medya terörizm bağlamında UNODC'nin rolü, terörizmin önlenmesi ve terörle mücadele konusunda üye devletlere teknik destek sağlamak ve uluslararası düzeyde iş birliğini teşvik etmektir. UNODC, sosyal medyanın terörizmle mücadeledeki

²³⁵ Gratia Methusala vd., “Cooperation of European Union (EU) And The North Atlantic Treaty Organization (NATO) In Overcoming Terrorism In Europe On 2019-2021”, *Journal of Social Science* 3/6 (Kasım 2022), 2016-2022.

²³⁶ Cüneyt Yüksel, “Uluslararası Hukukta İnternet ve Sosyal Medyanın Terörist Amaçlarla Kullanılmasına Karşı Mücadele ve Çözüm Önerileri”, *Public And Private International Law Bulletin* 40/2 (Aralık 2020), 1089-1112.

²³⁷ Alaattin Parlakkılıç, “Cyber Terrorism Through Social Media: A Categorical Based Preventive Approach”, *Ijiss* 7/4 (Aralık 2018), 172-178.

rolünü analiz ederken, çevrimiçi ortamda terörist propagandanın tespit edilmesi ve engellenmesi için gereken yasal ve teknik önlemleri belirleyebilir. Ayrıca, UNODC'nin terörizmle mücadele stratejileri geliştirme ve uygulama konusundaki deneyimleri, sosyal medyanın terörizmle mücadelede etkili bir araç olarak nasıl kullanılabileceğine dair rehberlik sağlayabilir²³⁸. Bu bağlamda, UNODC'nin uluslararası topluluğu terörle mücadelede ortak bir çerçeve etrafında bir araya getirme ve koordinasyonu sağlama rolü önemlidir.

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Ofisi (UNOCT), terörizmle mücadelede önemli bir rol oynamakta ve sosyal medyanın terörizmle ilişkisini ele almak için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. UNOCT, üye devletler arasında terörle mücadele politikaları ve iyi uygulamaların geliştirilmesi ve paylaşılması konusunda liderlik yapmaktadır. Sosyal medyanın terörizmle mücadeledeki rolüne odaklanarak, uluslararası standartların oluşturulmasına ve uygulanmasına katkıda bulunmaktadır²³⁹. Ayrıca UNOCT, üye devletlerin terörle mücadele kapasitelerini güçlendirmek için eğitim programları düzenlemekte ve teknik yardım sağlamaktadır. Bu çerçevede, sosyal medyanın terörle mücadeledeki etkili kullanımı ve dijital güvenlik konularında eğitimler düzenlenmektedir. Bununla birlikte UNOCT, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve diğer paydaşlarla iş birliği yaparak terörle mücadelede etkili bir koordinasyon sağlamaktadır. Bu çerçevede, sosyal medya şirketleriyle iş birliği yaparak terörle mücadelede daha etkili politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır²⁴⁰.

UNOCT'nin bu faaliyetleri, sosyal medyanın terörle mücadeledeki önemini vurgulamakta ve uluslararası düzeyde iş birliğini teşvik etmektedir. Ancak, bu alandaki zorluklar ve değişen tehditler nedeniyle sürekli olarak yeni stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu noktada, UNOCT'nin liderliği ve koordinasyonu,

²³⁸Mariya Y. Omelicheva Lawrence Markowitz, “Does Drug Trafficking Impact Terrorism? Afghan Opioids And Terrorist Violence In Central Asia”, *Studies In Conflict & Terrorism*, 42/12 (Ocak 2018), 1021-1043.

²³⁹Samta Kathuria vd., “Automation Intercession: Cyber Security”*2022 5th International Conference On Contemporary Computing And Informatics* (2022), 1614-1618.

²⁴⁰Nick Myers, “Cyber Security: Cyber Crime, Attacks And Terrorism”, *ODU UN Day 2020 Issue* (2020), 1-13.

uluslararası toplumun terörle mücadeledeki ortak çabalarını güçlendirmeye yönelik önemli bir rol oynamaktadır.

Bu konu özelinde değerlendirilebilecek başka bir oluşum ise Financial Action Task Force'dır (FATF)'tır. FATF, 1989 yılında G7 zirvesi sırasında kurulan bir uluslararası örgüttür. Amacı, uluslararası finansal sistemi terörizm finansmanı ve kara para aklama gibi tehditlerden korumak için standartlar geliştirmek ve bu standartların uygulanmasını teşvik etmektir. FATF, uluslararası finansal kurumların ve ülkelerin bu tür suçları önlemek için gereken yasal, düzenleyici ve operasyonel önlemleri almasını teşvik etmektedir²⁴¹.

Terörizm ve sosyal medya bağlamında FATF, terör örgütlerinin finansmanını engellemek ve terörizmi finanse etmek için kullanılan finansal kaynakları izlemek ve kesmek için uluslararası standartlar belirlemektedir²⁴². Bununla birlikte, FATF'nin daha çok finansal sisteme odaklandığını ve sosyal medya üzerinden terörizmi önlemek için doğrudan politikalar geliştirmedeğini belirtmek önemlidir. Ancak, sosyal medyanın terörizm finansmanı ve propagandasını kolaylaştırma potansiyeline dikkat çekilmiş ve FATF gibi finansal kuruluşlar, sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede daha etkili olması için diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. FATF, bu alandaki gelişmeleri izleyerek, finansal kuruluşların ve ülkelerin sosyal medya aracılığıyla terörizmle mücadelede etkin önlemler almasını teşvik etmektedir. Bu, terörizmin finansmanını izlemek ve engellemek için finansal kurumlar ve hükümetler arasında daha etkin bir iş birliği sağlanmasına yardımcı olabilir.

Bunlarla birlikte Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi) dikkate değerdir. Budapeşte Sözleşmesi, resmi adıyla Avrupa Konseyi Sözleşmesi, siber suçlarla mücadele etmek için uluslararası bir hukuki çerçeve oluşturmayı amaçlayan bir anlaşmadır. 2001 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir ve dünya genelinde siber suçlarla mücadelede önemli bir referans belgesi

²⁴¹Emmanuel S. Mekpor vd., “The Determinants of Anti-Money Laundering Compliance Among The Financial Action Task Force (FATF)”, Member States. *Journal of Financial Regulation And Compliance* 26/3 (Temmuz 2018), 442-459.

²⁴²Dominika Benton ve Nicholas Ryder, “Terrorism Financing, The United Kingdom, And The Financial Action Task Force: A Series of Omissions Or Missed Opportunities?”, In *Sustainable Finance And Financial Crime*, Ed. Michel Dion, (Online: Springer International Publishing, 2023), 353-374.

haline gelmiştir²⁴³. Sözleşme, siber suçların önlenmesi, kovuşturulması ve bu suçlarla mücadele edilmesi için uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, siber suçların tanımı, suçlarla ilgili hukuki prosedürler, delil toplama yöntemleri, uluslararası iş birliği ve diğer konularla ilgili standartlar belirlemektedir. Sosyal medya ve terörizm bağlamında, Budapeşte Sözleşmesi, siber alanda terörle mücadelede etkin bir iş birliği ve koordinasyonu teşvik etmektedir. Sözleşme, terörizmin finanse edilmesi, terör propagandasının yapılması, terörist grupların iletişim ağlarının kullanılması gibi konuları da kapsamaktadır²⁴⁴. Bu çerçevede, sözleşme üye devletlerin siber suçlarla mücadelede uluslararası standartlara uygun hareket etmelerini sağlamak için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Budapeşte Sözleşmesi, sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynaması için uluslararası iş birliği ve koordinasyonun gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, sözleşme hükümleri, terörle mücadelede siber alanın kullanımını denetleme ve siber güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesi gibi konuları ele almaktadır. Bu sayede, sosyal medya üzerinden terörizmin önlenmesi ve siber suçlarla mücadelede uluslararası iş birliğinin artırılması hedeflenmektedir.

2.3.3. Kullanıcı Eğitimi ve Farkındalık

Terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen eylemlerin ana amaçlarından biri de medyada yer almak ve bu şekilde toplumda korku ve panik ortamı yaratma çabasıdır. Örgütler yapılan eylemler ile insanların ölümüne sebep olmaktan ziyade medyada görünür olarak yürüttükleri asimetrik mücadeleyi kazanma amacı güderler²⁴⁵. Bu şekilde, asıl hedefleri olan siyasi veya ideolojik amaçlarına ulaşmayı ve dikkat çekmeyi amaçlarlar. Analiz edildiğinde, terör örgütlerinin medyada yer alma stratejisinin asimetrik bir savaş taktiği olduğu görülmektedir.

²⁴³ Jonathan Clough, “A World of Difference: The Budapest Convention On Cybercrime And The Challenges of Harmonisation”, *Monash University Law Review* 40/3 (Ocak 2014), 698-736.

²⁴⁴ David Wicki-Birchler, “The Budapest Convention and the General Data Protection Regulation: acting in concert to curb cybercrime?”, *International Cybersecurity Law Review* 1/1 (Eylül 2020), 63-72.

²⁴⁵ Erman Işık ve Emel Poyraz, “Algı Yönetimi Bağlamında Sosyal Medya: Terörizmle Mücadelede Türkiye Örneği”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 12/34 (Aralık 2023), 427-451.

Geleneksel savaş stratejilerinden farklı olarak, terör örgütleri, askeri güçleriyle doğrudan çatışma yerine, medya üzerinden algı yönetimi yaparak kamuoyunu etkilemeye çalışırlar. Bu, düşük maliyetli ve geniş kitlelere ulaşma potansiyeli yüksek bir stratejidir. Ancak, bu stratejinin etkinliği zamanla değişebilir. Medyanın dijitalleşmesi ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, terör örgütlerinin medya üzerindeki etkisi artmıştır. Sosyal medya platformları, terör örgütlerine, mesajlarını hızlı bir şekilde yayma ve kitlelere ulaşma imkânı sunmaktadır. Bu durum, terör örgütlerinin propaganda yapma ve militanlarına seslenme süreçlerini kolaylaştırabilir. Bu nedenle, terör örgütlerinin medya stratejileri, asimetrik savaş alanında giderek daha önemli hale gelmektedir.

Sosyal medya ve terörizm bağlamında kullanıcı eğitimi ve farkındalık son derece önemli bir konudur. İnsanların, sosyal medya platformlarını kullanırken terörizmle mücadelede nasıl bir rol oynayabileceklerini anlamaları ve farkındalıklarını artırmaları gerekmektedir. Bu bölümde bireylerin, bu konuda üzerlerine düşen sorumlulukları ve farkındalık üzerine yapılacak incelemeleri ele alınmıştır.

Sosyal medya kullanıcılarının terörizmle mücadeledeki sorumlulukları nelerdir? Bu soru oldukça önemlidir çünkü sosyal medya platformlarında yayılan terör propagandası ve aşırılıkçı içeriklerin yayılmasını engellemek, sadece platformların değil aynı zamanda bireylerin de sorumluluğundadır. Kullanıcılar, şüpheli içerikleri rapor etmek, terör propagandasını desteklememek ve toplumlarını bu konuda bilinçlendirmek gibi önemli roller üstlenebilirler. Farkındalık ise bu sürecin temel taşlarından biridir. Bireylerin terörizmle mücadelede nasıl bir rol oynayabileceklerini ve sosyal medyada karşılaşılabilecekleri tehlikeleri anlamaları, bu konuda daha bilinçli hareket etmelerini sağlar. Ancak, bu farkındalığın nasıl artırılacağı ve kullanıcıların doğru bilgiye nasıl erişebileceği gibi konular da dikkate alınmalıdır.

Tüm bu noktalar, sosyal medya kullanıcılarının terörizmle mücadelede ne gibi sorumlulukları olduğunu anlamalarına ve bu konuda daha bilinçli hareket etmelerine yardımcı olacaktır. Bu nedenle, bu bölümde yapılacak incelemelerin, sosyal medya platformlarının güvenliğini ve toplumların bu konuda bilinçlenmesini artırmak için bir referans sağlaması ve konunun kavramsal bütünlüğünü tamamlaması amaçlanmıştır.

Öncelikle farkındalık meselesini detaylandırmak gerekmektedir. Farkındalık çevredeki unsurların bir zaman ve mekân hacmi içerisinde algılanması, anlamlarının anlaşılması ve yakın gelecekteki durumlarının yansıtılmasıdır²⁴⁶. Sosyal medya ve terörizm bağlamında bu tanım önemlidir, çünkü sosyal medya platformları zaman ve mekân kavramlarını aşarak dünyanın dört bir yanındaki insanlara ulaşabilen güçlü araçlardır. Sosyal medya, terörizmin yayılmasında etkili bir araç olabilir çünkü platformlar, içeriklerin anında ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Bu durum, kullanıcıların farkındalık düzeylerini etkileyebilir çünkü terör propagandası ve aşırılıkçı içerikler, kullanıcıların algılarını şekillendirerek yanlış veya yanıltıcı bilgilerle dolu bir ortam yaratabilir. Dolayısıyla, bu durum farkındalık oluşturma sürecini zorlaştırabilir ve kullanıcıların gerçeklerle uyumlu bir şekilde bilinçlenmesini engelleyebilir.

Ancak, sosyal medya aynı zamanda farkındalık oluşturma ve bilgilendirme amacıyla da kullanılabilir. Platformlar, terörizmle mücadele konusunda bilinçlendirici içerikler sunarak, kullanıcıların terörün gerçek yüzünü görmesine ve olası tehlikeler hakkında bilgi sahibi olmasına yardımcı olabilirler. Ayrıca, sosyal medya, terör olaylarını anlık olarak bildirerek ve toplumları bu konuda duyarlı hale getirerek farkındalık oluşturabilir. Bu bağlamda, sosyal medyanın farkındalık oluşturma sürecine nasıl katkı sağlayabileceği ve terörizmle mücadelede nasıl etkili bir araç olabileceği önemlidir. Platformların, kullanıcıların zaman ve mekân içindeki algılarını şekillendirmek için bu potansiyeli kullanmaları ve bilinçlendirici içerikler sunmaları, farkındalık düzeylerinin artırılmasına ve toplumların terörizmle mücadelede daha etkin bir rol oynamasına yardımcı olabilir.

Terörle mücadele uygulayıcılarının, sosyal medya platformlarının sunduğu ayırt edici doğayı ve olanakları uygulanabilir terörle mücadele planlarına dahil etmeleri zaman almıştır. Ancak devletler, terörizm de dahil olmak üzere her türlü devlet karşıtı anlatıya karşı proaktif bir şekilde sosyal medyadan yararlanmaya başladı. Terörle mücadele stratejileri, birliği, barış inşasını ve toplumun dayanıklılığını teşvik eden içeriği yaymak ve her türlü şiddet içeren aşırıcılığa maruz kalanlara yönelik alternatif anlatıları teşvik etmek için sosyal medya platformlarından yararlanmaktadır. Terörist

²⁴⁶ Jie Yin vd., “Using Social Media To Enhance Emergency Situation Awareness”, *IEEE Intelligent Systems* 27/6 (2012), 52-59.

taktikler, şiddet içeren aşırıcılığın önlenmesi ve şiddet içeren aşırıcılıkla mücadele programlarının daha akıllı bir şekilde benimsenmesiyle birlikte, örneğin gençlerin terör propagandasına kapılmasını önlemeyi amaçlayan sosyal medya kampanyaları ve dijital destek ekiplerinin oluşturulması yoluyla giderek daha fazla benimseniyor. Bununla birlikte, bu programların sayısı sınırlıdır ve potansiyel şiddet yanlısı aşırıcılar arasında hükümetin güvenilirliğinin olmaması ve hükümetlerin yeterince incelikli ve esnek karşı anlatı mesajları yayınlama konusundaki görünür yetersizliği gibi etkinlikleri ve güvenilirlikleri açısından önemli zorluklarla karşı karşıyadır ²⁴⁷ . Bu bağlamda söylenebilir ki sosyal medya platformları, terörle mücadele stratejilerinin bir parçası haline gelmiş ve terörizmle mücadele uygulayıcıları için önemli bir araç haline gelmiştir.

Öncelikle, sosyal medya platformları, terörizme karşı proaktif bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Devletler ve terörle mücadele kuruluşları, terörizmi önlemeye yönelik içerikleri yayarak ve alternatif anlatıları teşvik ederek sosyal medyadan yararlanmaktadır. Bu, birliği ve barışı teşvik eden mesajların iletilmesini sağlamakta ve toplumun şiddet içeren aşırıcılığa maruz kalmasını önlemek için alternatif bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca, sosyal medya platformları gençlerin terör propagandasına kapılmasını engellemeyi hedefleyen kampanyaların ve dijital destek ekiplerinin oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bu tür kampanyalar ve ekipler, gençleri terör propagandası ve şiddet içeren aşırıcılığa karşı bilinçlendirmek ve desteklemek için sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmaktadır. Özetle sosyal medya platformlarının terörle mücadeledeki rolü giderek artmaktadır ve bu platformlar, kullanıcı farkındalığını artırmak ve terörizme karşı daha etkili mücadele stratejileri geliştirmek için önemli bir araç olmaya devam etmektedir. Bu noktada devletlerin, eskiye nazaran kısıtlayıcı ve sert önlemler almak yerine, bilinçlendirici ve farkındalığı arttırıcı politikalar benimsemeleri, terörle mücadelede sosyal medya bağlamında daha kesin ve uzun vadeli sonuçlar alınmasına olanak tanıyabilir.

²⁴⁷ Julian Droogan vd., “Innovation And Terror: An Analysis of The Use of Social Media By Terror-Related Groups In The Asia Pacific”, *Journal of Policing, Intelligence And Counter Terrorism*, 13/2 (Haziran 2018), 170-184.

Kullanıcıların sosyal medya konusundaki farkındalıklarının oluşması veya artması için, bu mecralardaki hukuki sorumluluklarını ve haklarını da bilmeleri önem arz etmektedir. Bu hususta kullanıcıların gizlilik algısını ve hukuki farkındalıklarını anlamak için yapılan araştırmalara odaklanmak, faydalı olacaktır. Bu, sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi gizlilik ihlalleriyle nasıl başa çıktıklarını ve gizlilik yasalarını anlama biçimlerinin mücadele stratejilerindeki rolünün anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, kullanıcıların gizlilik ihlalleri konusunda ne kadar bilinçli oldukları ve bu ihlallere karşı nasıl tepki verdikleri önemli bir analiz konusu olabilir.

İlk olarak, gizlilik hemen hemen evrensel olarak kendi verilerini kontrol etmek olarak algılanır ve kişisel otonomi konularıyla güçlü bir şekilde ilişkilendirilir; ikincisi, kişisel verilerin kontrolüne yönelik bir tür boyun eğme, özel verilerini koruma ihtiyacıyla birlikte var olurken, katılımcılar gizlilik ihlalleri veya gözetim sistemlerini aşma girişimlerinde bulunurlar; ve üçüncüsü, basında yaygın olarak yer alan yasal gizlilik konularına rağmen, katılımcıların endişeleri ve "kendini koruma" taktiklerine katılımları, çoğunlukla yasal ve gizlilik ihlallerinden kişisel olarak etkilenmelerinden kaynaklanmaktadır²⁴⁸. Sosyal medya ve terörizm bağlamında yasal hakların bilinci, sosyal medya kullanıcılarının terörle mücadelede bilinçlendirilmesinin ve kişisel veri güvenliğinin önemini gösterebilir. Ayrıca, sosyal medya platformlarının gizlilik politikalarının terörle mücadele stratejilerine nasıl entegre edilebileceğine dair kavramsal bir analiz yapılabilir. Özellikle, terörist grupların sosyal medyayı nasıl kullandığı ve kullanıcıların bilinçli olmadıkları durumlarda nasıl tehlike altında oldukları gibi konulara odaklanmak ve bu durumlar hakkında kullanıcılarda bir farkındalık oluşturmak sosyal anlamda bir koruma sağlayabilir.

2020 yılında yapılan, terörizm-medya ilişkisinin analiz edildiği bir çalışmada, konu ile ilgili önemli çıkarımlar yapılmıştır. Bu çalışmada dört temel bulguya ulaşılmıştır. Öncelikle medya-terörizm ile insanların psikolojisi, duyguları ve davranışları arasında doğrudan bir ilişki vardır. İkinci bulgu ise terörle ilgili haberlerin insanları olumlu ya da olumsuz etkilemede fiziki terör kadar etkili olduğudur. Üçüncü bulgu ise modern terör örgütlerinin medyayı çok etkin kullandıklarıdır. Son bulgu ise

²⁴⁸Katharine Sarikakis ve Lisa Winter, "Social Media Users' Legal Consciousness About Privacy", *Social Media+ Society* 3/1 (Şubat 2017), 1-14.

terör örgütlerinin kitle iletişim araçları aracılığıyla insanların psikolojisini ve düşüncelerini etkilediğidir ²⁴⁹ .

Bu bulgular, sosyal medya ve terörizm ilişkisinin karmaşıklığını vurgulamaktadır ve kullanıcıların farkındalığı ve bilinci açısından önemli perspektifler sunmaktadır. Öncelikle, medyanın terörizmle ilişkili haberlerin insanların duyguları, davranışları ve psikolojisi üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu, terörle mücadelede medyanın rolünün psikolojik boyutunun önemini işaret etmektedir. Sosyal medya platformlarının bu etkileşimdeki rolü, kullanıcıların duyarlılığı ve tepkileri üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir.

Bununla birlikte terör örgütlerinin kitle iletişim araçları aracılığıyla insanların psikolojisini ve düşüncelerini etkilediği bilinmektedir. Bu, terör örgütlerinin sosyal medya üzerinden yayılan mesajlarının, kullanıcıların algısını ve davranışlarını şekillendirebileceğini gösterir. Kullanıcıların bu tür manipülasyonlara karşı bilinçli olmaları ve medya içeriklerini eleştirel bir gözle değerlendirmeleri gerekliliğini vurgular. Bu bulgular, sosyal medyanın terörizmle mücadelede önemli bir rol oynadığını ve kullanıcıların terörle ilgili içeriklere karşı farkındalık ve bilinç geliştirmelerinin önemini vurgular. Kullanıcıların bilinçli ve eleştirel bir şekilde medya içeriklerini tüketmeleri, terör örgütlerinin propagandasını ve etkileşim stratejilerini zayıflatmada önemli bir adım olabilir.

Sosyal medya ve terörizm konusundaki bireysel tehditler ve tehlikeler bilinmekte ve kabul edilmektedir. Ancak bu tehlikeler konusunda ne yapılacağı ve nasıl mücadele edileceği konusunda bireysel anlamda bir çözüm, tam olarak geliştirilememiştir. Konu ile ilgili farklı akademik öneriler mevcuttur. Sosyal ağalar günümüzde çok yaygın bir şekilde, milyarlarca kişi tarafından, aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Bireyler bu platformlarda; her anını belgeleyecek fotoğrafları, kendilerini tanımlayacak bütün özel bilgileri, nerde olduklarını, işlerini, ilgi alanlarını, sevdikleri ve sevmedikleri şeyleri, hayatlarına dair bütün gizli bilgilileri tamamen kendi iradeleri ile dijital dünyaya duyurmaktadırlar. Bu durum kişinin kendi tercihi ile yaptığı bir eylemdir. Ancak mahremiyet ile ilgili özel bilgilerin bu şekilde paylaşılması ve

²⁴⁹Ahmet Y. Tulga, “The Role of Mass Media İn Terrorism And Its Effect On Individuals”, *İnsan Ve İnsan* 7/25 (Temmuz 2020), 47-64.

bilinçsizce kullanılması, kişinin kendi güvenliğini tehdit edebilecek sonuçlar doğurabilir²⁵⁰. Özellikle terör örgütleri ve suç şebekeleri gibi kötü niyetli aktörler, bu bilgilere erişerek insanları hedef alabilir ve zarar verebilir. Bu nedenle, kişilerin daha az özel bilgi paylaşması, çevrimiçi güvenliklerini artırmak için bir adım olabilir.

Bilinçli bir şekilde daha az özel bilgi paylaşmak, kişisel mahremiyeti korumak için önemli bir adımdır. Bu, kişilerin sosyal medya platformlarında paylaştıkları bilgileri dikkatlice değerlendirmelerini ve gereksiz ayrıntıları paylaşmaktan kaçınmalarını gerektirir. Örneğin, ev adresi, telefon numarası, finansal bilgiler gibi hassas bilgilerin paylaşılması yerine, daha genel ve genel bilgilerin paylaşılması tercih edilebilir.

Bununla birlikte, kişilerin farkındalık düzeyini artırmak için eğitici içeriklere erişimleri ve çevrimiçi güvenlik konularında bilinçlenmeleri önemlidir. Sosyal medya platformlarının gizlilik ayarlarını ve güvenlik özelliklerini kullanarak bilinçli bir şekilde profil bilgilerini korumak da faydalı olabilir. Bu öneri ilk bakışta, anti özgürlükçü ve kısıtlayıcı bir bakış olarak değerlendirilebilir, ancak kişilerin ve toplumların bütüncül güvenliği söz konusu ise daha bilinçli olmak özgürlükten taviz vermeyi mecbur bırakabilir. Nitekim son yıllarda gelişmiş ülkelerde tartışılan ve hatta bazı bölgelerde yürürlüğe giren sosyal medyada yaş sınırlamaları bu çıkarımı doğrular niteliktedir. Eğer kişi özgür iradesini bilinçli bir şekilde kullanamıyorsa veya bu kullanım kendi güvenliği açısından tehditler doğurabilecek potansiyele sahipse, güvenlik için bir takım mikro özgürlüklerden taviz verilmeli veya bu konularda yeterli bilince ulaşılması için yasal yeterlilik kısıtları getirilmelidir.

²⁵⁰Vladlena Benson vd., “Information Disclosure of Social Media Users: Does Control Over Personal Information, User Awareness And Security Notices Matter?”, *Information Technology & People* 28/3 (Ağustos 2015), 426-441.

3. GENEL HATLARI İLE İŞİD (IRAK-ŞAM İSLAM DEVLETİ)

İŞİD örneği üzerinden yapılacak bu analiz, çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde oluşturulan kavramsal bütünlüğe paralel bir şekilde yapılacaktır. Bu bölüm neticesinde terörizmin, sosyal medya ilişkisini analiz edilmesi ve İŞİD örneği üzerinden kayda değer bulgulara ulaşılması amaçlanmaktadır.

3.1. ‘İŞİD’ Kuruluş ve Tarihsel Arka Plan

İŞİD (İslam Devleti Irak ve Şam) veya diğer adıyla DEAŞ (Daeş), son yıllarda terörizmle mücadelede öne çıkan ve dünya genelinde büyük endişe yaratan bir terör örgütüdür. İslamcı bir cihatçı hareket olan İŞİD, radikal ideolojisi ve şiddet eylemleriyle tanınır. Bu örgütün tarihsel kökenleri ve bugünkü etkileri hem bölgesel hem de küresel düzeyde derin izler bırakmıştır. Bu alt bölümde; İŞİD nasıl ve ne şekilde kurulmuştur? Nasıl bir ideolojik alt yapıya sahiptir? Kendi içinde nasıl dönüşümler geçirerek bugünkü halini almıştır? Kimler tarafından hangi motivasyonlarla kurulmuştur? Soruları temel alınarak İŞİD örgütünün ortaya çıkış hikayesi analiz edilmiştir.

3.1.1. Örgütün İdeolojik Kökeni

İdeolojik kökenler, bir oluşumun temel inançları, değerleri ve amaçlarını belirleyen ve ona yön veren kavramsal temellerdir. Her oluşumun, devletin, örgütün, siyasi partinin veya hareketin arkasında bir ideolojik alt yapı bulunur, ya da bulunmalıdır. Bu alt yapı, o oluşumun varoluş amacını, toplumsal vizyonunu ve politik hedeflerini şekillendirir. İdeolojik kökenler, belirli bir dünya görüşünün veya inanç sisteminin benimsenmesiyle ortaya çıkar. Bu görüşler, genellikle siyasi, dini, sosyal veya ekonomik inançlar etrafında örgütlenir. Bir oluşumun ideolojik kökenleri, onun davranışlarını, politikalarını ve kararlarını etkiler²⁵¹. İdeolojik kökenler aynı zamanda bir oluşumun toplumda nasıl algılandığını da belirler. Bir oluşumun ideolojik temelleri, destekçilerini çekerken aynı zamanda eleştirmenleri de oluşturabilir. İdeolojik kökenler, bir oluşumun kimlik ve itibarını şekillendirir. İdeolojik alt yapı, bir oluşumun neye

²⁵¹Trevor Purvis ve Alan Hunt, “Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology”, *British Journal of Sociology* 44/3 (Eylül 1993), 473-499.

inandığını, hangi değerleri savunduğunu ve neyi amaçladığını anlamamıza yardımcı olur. Bu, oluşumun davranışlarını ve kararlarını daha iyi anlamamıza ve değerlendirmemize olanak tanır. İdeolojik kökenler, bir oluşumun geçmişini, şu anki durumunu ve gelecekteki yönelimlerini anlamak için önemlidir.

İŞİD'in ideolojik kökenleri, örgütün doğasını ve eylemlerini anlamak için hayati öneme sahiptir. Bu kökenler, örgütün radikal ideolojisinin ve şiddet eylemlerinin temelini oluşturur. İŞİD'in ideolojik geçmişi, İslamcı cihatçı düşüncenin tarih içindeki evrimini ve bu ideolojinin modern dünyadaki etkilerini anlamamıza yardımcı olur. İdeolojik kökenler, İŞİD'in kendisini meşrulaştırma ve destekçi tabanını oluşturma sürecinde kilit bir rol oynamıştır. Örgütün ideolojisi, 'Selefi İslamcı' düşüncenin radikal ve aşırı yorumlarına dayanır. Bu ideoloji, bir İslam devleti kurma ve bu devleti İslam yasalarına göre yönetme hedefini taşır. İŞİD'in ideolojik kökenleri, örgütün tarihsel bağlamını ve bölgesel dinamikleri anlamak için de önemlidir. Bu kökenler, örgütün Irak ve Suriye'deki siyasi ve toplumsal ortamlarla nasıl etkileşime girdiğini ve bu bölgelerde nasıl güç kazandığını açıklamaktadır.

İŞİD, son yılların en tartışmalı ve karmaşık terör örgütlerinden biri olarak dünya kamuoyunun gündeminde geniş bir yer edinmiştir. Ancak, bu örgütün ideolojik kökenleri ve bu ideolojiyi benimseme süreci, sadece bir terör örgütünün oluşumunu değil, aynı zamanda küresel siyasi peyzajı da etkileyen derin dinamikleri anlamak için de son derece önemlidir. Bu çalışmanın odak noktası olan İŞİD'in ana ideolojisi konumundaki selefilik de bu ideolojinin örgütün ortaya çıkışı ve genişlemesi üzerindeki etkisidir. Selefilik, İŞİD gibi radikal ve aşırı bir örgüt tarafından nasıl benimsendiği ve kullanıldığı, sadece terörizmin doğasının anlaşılmasına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda küresel güvenlik ve siyasete ilişkin daha geniş soruları da gündeme getirmektedir.

Selefi hareket (çoğunlukla Vehhabiler olarak anılır) çeşitliliğe sahip bir topluluğu temsil eder. Selefilik, İslam'ın erken dönemlerine, özellikle de Hz. Muhammed'in ve onun dönemindeki ilk Müslümanların yaşam tarzına ve uygulamalarına geri dönme çağrısını yapan bir İslami harekettir. "Selef" terimi, "önceki nesil" veya "öncekiler" anlamına gelir ve Selefilik, İslam'ı bu ilk neslin uygulamalarına

sadık kalarak anlama ve takip etme fikrine dayanır²⁵². Selefilik, Kur'an ve Hadislerin (Muhammed'in sözleri ve eylemleri) doğrudan yorumlanması ve uygulanması üzerine odaklanır. Bu anlayışa göre, İslam'ın orijinal, saf ve temel prensiplerine geri dönülmesi gerektiğine inanılır. Selefilik, İslam'ı yorumlama ve uygulama konusunda ılımlı veya modern yorumlara karşı bir duruş sergiler ve bu yorumları sapkın olarak görür²⁵³. Selefilik, radikal İslamcı grupların da temel ideolojisini oluşturur. Terör örgütleri ve aşırılık yanlısı gruplar, kendilerini selefi ideolojiye dayandırarak meşrulaştırmaya çalışabilirler. Ancak, tüm selefi gruplar terörizmi desteklemez veya şiddete başvurmaz; bazıları sadece dini ve sosyal meselelerde sıkı bir İslamî yorumu teşvik eder. Özetle, selefilik, İslam'ı erken dönem uygulamalarına geri dönme ve bu uygulamaları yeniden canlandırma çabasını temsil eder. Ancak, bu ideoloji, farklı yorumlar ve uygulamalar arasında çeşitli görüş ayrılıklarına yol açabilir ve bazı durumlarda aşırılığa veya teröre yol açabilir. Tüm Selefiler aynı inanca ve onun Allah'ın birliği doktrinine (tevhid) bağlı kalırlar, yeni görüşleri, yorumları (bid'at) kınarlar ve reddederler, kendilerini kurtarılmış mezhebe ait olarak görürler²⁵⁴. Selefi ideolojinin kendi içinde farklı bakış açıları mevcut olmakla birlikte genel olarak radikallik ile bağlantılı kabul edilen bakışı Cihad-i Selefi olarak anılır. Akademik literatürde ve terörizm çalışmalarında da genel olarak bu şekilde ele alınmaktadır.

Selefi-cihad, bir dinden çok bir ideolojiye benzer çünkü diğer ideolojiler gibi o da 19. yüzyıldan başlayarak Avrupa'yı kasıp kavuran sanayileşmenin bir yan ürünüdür ve dolayısıyla modernitenin bir sonucudur. Yaşamın sosyal, politik ve ekonomik alanlarında hızlı değişimlere yol açan küreselleşmenin sarsıcı ve çalkantılı etkileriyle yakından bağlantılıdır. Selefi cihat bir ideolojidir çünkü işlevleri esasen diğer ideolojilerinkilerle uyumludur. İdeolojinin ilk açıklayıcı işlevine benzer şekilde Selefi-cihatçıların hedefi, Müslümanlar arasında dinlerinin zayıfladığı konusunda farkındalık yaratmaktır²⁵⁵. İslam, varlığının ilk yüzyıllarında zirvedeyken, Selefi-cihatçıları

²⁵²Quintan Wiktorowicz, "Anatomy of The Salafi Movement", *Studies In Conflict & Terrorism* 29/3 (Ağustos 2006), 207-239.

²⁵³Shiraz Maher, (2016). *Salafi-Jihadism: The History of An Idea*, (Hindistan: Oxford University Press, 2016), 10.

²⁵⁴Roel Meijer, "Global Salafism", *London: Hurst And Company* (2009), 1-6.

²⁵⁵Assaf Moghadam "The Salafi-Jihad As A Religious Ideology" *CTC Sentinel* 1/3 (Şubat 2008), 14-16.

Müslümanları, gidişatın tersine döndüğünü ve İslam'ın dini, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel açıdan sürekli bir gerileme halinde olduğunu anlamaya teşvik ediyor.

Selefilik, 9. yüzyıldan bu yana Müslüman söyleminde kalıcı bir unsur olmuştur. Selefilğin çoğu çeşidinin izi 8.-9. yüzyıl hukukçusu Ahmed İbn Hanbel'in (780-855) öğretilerine kadar sürülebilir. Eserleri hala etkili olan sonraki Selefi aydınlar arasında 13.-14. yüzyıl Hanbeli hukukçusu İbn Tamiyye (1263-1328) ve Vehhabi mezhebinin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhab (1703-1792) yer almaktadır²⁵⁶. Birçok Selefi, Sufizmi (Tasavvuf) ve yerel kültürel uygulamaları İslami kimliği reddeden inançsızlık olarak kınamaktadır. Tekfir olarak bilinen bu uygulama Selefi radikalizminin doktrinsel kökenleri arasındadır. IŞİD tarafından benimsenen Cihad-i Selefilik, Yahudileri, Hristiyanları kafir ve düşman olarak görmekle birlikte; Şiileri, Alevileri, Yezidileri, Dürzileri ve Nusayrileri de kafir olarak kabul etmektedir²⁵⁷. İŞİD'in ana ideolojisi olarak Selefizmi benimsemesi, tarihî ve dini metinleri sert bir şekilde yorumlama eğilimindedir ve bu da şiddet içeren aşırı uygulamalara yol açabilir. Ancak, bu, selefi düşüncenin tek bir yorumu değildir ve birçok selefi alim, terörizm ve şiddet içeren eylemleri kesin bir şekilde reddeder.

IŞİD'in bu ideolojisi ile ilgili bir yorum yapılacak olursa; öncelikle ne kadar akıl dışı veya mantık dışı olursa olsun her dini inanç veya görüş, saygıyı hak etmelidir. Ancak bu inanç; kendi gibi olmayanları bir hedef haline getirirse, toplumsal nefret ve korku yaymak suretiyle bireyler arası bağlara zarar verirse veya bu tehdidi oluşturursa, başka bireylerin özgürlüğüne veya özgür düşüncesine zarar verirse veya zarar verme eğilimde ise ve en önemlisi şiddeti meşrulaştırıyorsa, eleştirilmeye mahkumdur. Bununla birlikte dünya üzerinde kabul gören dinlerin hemen hemen hiçbiri herhangi bir toplumsal çözümü ve buna bağlı şiddet eylemlerini meşrulaştırma eğiliminde değildir. Aksine toplumu bir arada tutmayı ve bütünleştirici olmayı hedefler. IŞİD örneği üzerinden incelediğimiz Selefi ideolojisi ise bu noktada bir din veya mezhep olma özelliği göstermemektedir. Bahsi geçen bu görüş dini metinlerin ve bu metinleri analiz edenlerin yorumlaması sonucu ortaya çıkan bir ideolojidir. Özetle eylemlerin bir

²⁵⁶ Mark Woodward vd., “Salafi Violence And Sufi Tolerance? Rethinking Conventional Wisdom”, *Perspectives On Terrorism* 7/6 (Aralık 2013), 61.

²⁵⁷ Sarkan Salman, “IŞİD'in İdeolojisi: Cihadi Selefilik”, *Lectio Socialis* 4/2 (Temmuz 2020), 97-112.

meşrulaştırma biçimidir. Diğer ideolojilerde de bu eğilimi görmekteyiz. Örneğin, milliyetçiliğin, aşırı ve tehlikeli bir yorumu olan ‘Faşizm’ gibi, ya da Marksizm’i yorumlamış ve şiddet eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmış ‘RAF’(Red Army Faction) gibi...

Selefi bakış açısına getirilebilecek bir başka eleştiri ise bu görüşün çok temel, mantıksal ve yöntemsel bir hata içeriyor oluşudur. Bu yanlış özellikle tarihsel olayları ve dini metinleri analiz ederken çok sıkça yapılan bir hata olan ‘anakronizmdir’²⁵⁸. Anakronizm, tarihsel bağlamda yanıltıcı veya anlamsız bir yorum ya da uygulamadır. Bir olayı, durumu veya fikri, mevcut zamanın anlayışı ve koşullarıyla değil, geçmişteki koşullar veya normlar temelinde yorumlamak veya uygulamak olarak tanımlanabilir. Anakronizm, genellikle tarihsel bağlamı dikkate almadan geçmişteki olayları veya kavramları günümüz norm ve değerleriyle anlamlandırmak veya yargılamak anlamına gelir. İşid'in selefi ideolojisi, İslam'ın erken dönemlerindeki selefi yorumları temel alan bir ideolojidir. Selefi, İslam'ın başlangıç dönemlerindeki sahabeler ve onların izinden gidenlerin yolunu takip edenler anlamına gelir. İşid, İslam'ın erken dönemlerindeki bu selefi yorumları referans alarak bir devlet kurma ve uygulamalarını bu eski dönemlerin normlarına dayandırma amacı gütmektedir.

Selefi ideoloji, Kur'an ve hadislerdeki İslam'ın ilk dönemlerine dayanan yorumları merkeze alır ve modern yorumlardan uzak durur. Ancak, işid'in benimsediği selefi ideoloji günümüz dünyasının karmaşıklığına ve modern değerlerine uymamaktadır. İslam'ın erken dönemlerindeki şartlarla günümüzün sosyal, ekonomik ve siyasal gerçeklikleri arasında büyük farklılıklar vardır. İşid'in bu eski norm ve değerleri modern dünyada uygulamaya çalışması, selefi ideolojisinin anakronik olduğunu gösterir. Modern çağın gereksinimlerine ve değerlerine uyum sağlayamayan bu ideoloji, geçmiş dönemlerin koşullarına sıkı sıkıya bağlı kalmakta ve bu da çatışmalara, radikalleşmeye ve terör eylemlerine neden olmaktadır. Bu nedenle, işid'in selefi

²⁵⁸Hasan Yıldırım ve Abdullah Aygün, “Anakronizm ve Bilimsel Tefsir”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2023), 233-252.

ideolojisi anakronik olarak nitelendirilebilir. Literatürde bu çıkarımı destekleyen çalışmalar bulmak mümkündür²⁵⁹.

3.1.2. İŞİD'İN Ortaya Çıkışı

İŞİD'in ortaya çıkışı, modern tarihin en önemli terör örgütlerinden birinin yükselişiyle ilgili merak uyandıran ve kritik bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde, Ortadoğu'nun istikrarsızlığı, iç savaşlar, mezhepsel çatışmalar ve bölgesel güç mücadeleleri gibi faktörler, İŞİD'in yükselişine zemin hazırladı. Konunun önemi, İŞİD'in radikal ideolojisi ve şiddet eylemleriyle sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel bir tehdit oluşturmasıdır. Bu terör örgütünün ortaya çıkış sürecinin ayrıntılı olarak incelenmesi hem bölgesel istikrarsızlığın anlaşılmasına hem de terörle mücadele stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Bu bağlamda, İŞİD'in ortaya çıkışıyla ilgili cevap aranan bir dizi önemli soru bulunmaktadır. Öncelikle, İŞİD'in nerede ve nasıl ortaya çıktığına ilişkin detaylı bir anlayışın oluşturulması gerekmektedir. Örgütün Suriye ve Irak gibi istikrarsız bölgelerde nasıl güç kazandığı, yerel dinamiklerle nasıl etkileşime girdiği ve bu süreçte hangi faktörlerin belirleyici olduğu incelenmelidir. Ayrıca, İŞİD'in ortaya çıkışında rol oynayan kişilerin kimler olduğu ve nasıl bir etkiye sahip oldukları da önemli bir konudur. Özellikle, örgüt liderlerinin ideolojik ve stratejik katkıları, İŞİD'in köklerini ve hedeflerini anlamak açısından kritiktir.

Bu alt başlığın amacı, İŞİD'in ortaya çıkış sürecini derinlemesine anlamak ve analiz etmektir. Bu bağlamda, örgütün yükselişinin nedenleri ve nasıl gerçekleştiği üzerine odaklanılarak, gelecekte benzer tehditlerle nasıl başa çıkılacağı konusunda önemli ipuçları elde edilmesi amaçlanmaktadır. İŞİD'in ortaya çıkışı, sadece bölgesel bir sorun olarak değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik ve istikrar açısından da önemli bir fenomen olarak ele alınmalıdır.

²⁵⁹Omar Al-Ghazzi, "Modernity As A False Deity: Takfiri Anachronism In The Islamic State Group's Media Strategy", *Javnost-The Public* 25/4 (Temmuz 2018), 379-392.

11 Eylül saldırıları, ABD'nin Ortadoğu politikasında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu saldırılar, ABD'nin terörizmle mücadele stratejisini radikal bir şekilde değiştirdi ve ABD'yi Orta Doğu'da daha etkin bir şekilde yer alması için harekete geçirdi. Özellikle, ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesi, terörle mücadelede yeni bir aşamayı başlattı. Ancak, ABD'nin Ortadoğu politikasının sonuçları karmaşık ve çeşitlilik gösteren bir perspektiftedir. Bir yandan, ABD'nin terörle mücadele stratejisi çerçevesinde bölgedeki terör örgütlerine karşı sert bir tutum benimsemesi, özellikle El Kaide gibi örgütleri zayıflatmaya ve yok etmeye yönelik operasyonlar gerçekleştirmesine olanak sağladı. Ancak, bu operasyonlar aynı zamanda bölgedeki istikrarsızlığı artırdı ve yeni terör örgütlerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Özellikle, ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ve Saddam Hüseyin rejimini devirmesi, bölgedeki siyasi ve etnik dengeleri altüst etti ve IŞİD gibi radikal örgütlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Ayrıca, ABD'nin bölgedeki müttefikleriyle ilişkileri, özellikle Suudi Arabistan gibi ülkelerle olan ilişkileri, terör örgütlerinin finansmanını ve desteklenmesini teşvik ettiği eleştirilerini beraberinde getirdi²⁶⁰. Özetle, popülerliğini hala koruyan meşhur 'Ortadoğu'da kartlar yeniden dağıtıldı' ifadesinin, terörizm bağlamındaki ilk 'kart dağıtımı' olarak ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan ve Irak'ın işgalini içeren politikaları olduğunu söylememiz mümkündür. Bu da uluslararası ilişkilerdeki güç dinamiklerinin nasıl belirleyici olduğunu göstermektedir.

IŞİD'in ortaya çıkışı, El Kaide ile ilişkili bir grup olan El Kaide Irak'ın (AQI) gelişimiyle bağlantılıdır. AQI, 2004 yılında Irak'taki direnişçi gruplar arasında ortaya çıktı ve liderliğini Ebu Musab ez-Zerkavi üstlendi. Zerkavi'nin radikalizmi, ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesiyle daha da körüklenmiştir. Irak'ta Amerikan işgaline karşı güçlü bir direniş örgütledi ve El Kaide'nin Irak kolu olan El Kaide Irak'ın (AQI) lideri oldu. AQI, radikal İslamcı ideolojiye dayalı şiddet eylemleri gerçekleştirdi. Zerkavi'nin liderliği altında, örgüt bombalı saldırılar düzenledi, intihar saldırıları gerçekleştirdi ve infaz videoları yayınladı. Bu eylemler, Irak'ta kaosu artmasına ve binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden oldu.

²⁶⁰Khusrav Gaibulloev ve Todd Sandler "What We Have Learned About Terrorism Since 9/11", *Journal of Economic Literature* 57/2 (Haziran 2019), 275-328.

Zerkavi her ne kadar örgütün en etkin ve popüler yıllarını göremese de örgütün ideolojisi ve yıllar içerisinde hayata geçirdiği stratejisinin mimarı olarak değerlendirilebilir. Bu eylemlere değinilecek olursa, örgütün sosyal medya ve terörizm bağlamında yapılacak analizlere önemli referansları olacaktır. Bu eylemlerden ilki ABD'nin Irak'a intikalinin hemen sonrasında gerçekleşti. 7 Ağustos 2003 tarihinde Ebu Musab ez-Zerkavi liderliğindeki El Kaide bağlantılı teröristler, Bağdat'taki Ürdün büyükelçiliği önünde bomba yüklü bir aracı patlatarak bir saldırı düzenledi. Bu saldırıda, çok sayıda kişi hayatını kaybetti ve birçok insan yaralandı²⁶¹. Bu saldırının nedeni, Ürdün'ün Amerika Birleşik Devletleri ile iş birliği yapması ve Irak Savaşı'na destek vermesiydi. Zerkavi ve El Kaide bağlantılı teröristler, Ürdün'ü Amerikan müdahalesine karşı bir düşman olarak görüyorlardı. Bu nedenle, Ürdün'e karşı bir saldırı düzenleyerek, Ürdün'ü Irak'a destek vermekten vazgeçmeye veya Amerika'ya karşı daha temkinli bir tutum benimsemeye zorlamayı amaçladılar.

Bu saldırıyla verilmek istenen mesaj, El Kaide ve bağlantılı terörist grupların Amerikan müttefiklerini ve destekçilerini de hedef alabileceğiydi. Ayrıca, bu tür saldırılarla Irak'taki kaosu artırarak Amerikan işgaline karşı bir direniş gösterildiği ve mücadele edildiği mesajı verilmek istenmiş olabilir. Bu saldırı, terörist grupların Amerika'nın bölgedeki müttefiklerine yönelik tehditlerini ve saldırılarını artırabileceğini gösterdi. Takip eden süre zarfında Zerkavi, sivilleri hedef almaya ve mesajını dünya kamuoyuna sert bir şekilde iletmeye devam ediyordu. Büyükelçilik saldırısından iki hafta sonra Şiilerin yoğunlukta olduğu Ncef bölgesindeki bir camiye düzenlenen bombalı saldırıda 85 sivil hayatını kaybederken, 500'e yakın kişi de yaralandı. Zerkavi'nin ses getiren bu eylemlerinin arkasındaki mesaj, emperyalist batılı güçlere karşı bir direniş çağrısı taşıırken aynı zamanda İslam dünyası arasında keskin bir ayrışma isteği de barındırıyordu. Zerkavi'nin belki de en bilinen eylemlerinden biri de Nicholas Berg'in infaz eylemidir. Nicholas Berg, 2004 yılında Irak'ta El Kaide'ye bağlı bir grup tarafından kaçırıldıktan sonra öldürülen Amerikalı bir iş adamıydı. Irak'a gitmeden önce, Berg'un faaliyet gösterdiği şirket, yabancı askerlere Irak'ta iş sağlama konusunda sözleşme imzalamıştı. Ancak, Irak'ta bulunduğu sırada kaçırıldı ve daha

²⁶¹Tomas Kaválek, "From Al-Qaeda In Iraq To Islamic State: The Story of Insurgency In Iraq And Syria In 2003-2015", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations* 14/1 (Aralık 2015), 1-32.

sonra infaz edildi²⁶². Öldürölme videosu, internet üzerinden yayınlandı ve bu olay büyük bir dehşet ve üzüntü yarattı. Berg'in öldürölmesi, Amerika Birleşik Devletleri ve diğler Batılı ölkelerde Irak'taki güvenlik durumunun ciddiyyetini ve kaotik doğasını bir kez daha vurguladı.

Turuncu geniş bir tulum giyen ve elleri bağılı bir şekilde yerde oturuyordu. Berg'in giydiğı tulum, Irak'ta ABD'li askerlerin işkence ettiğı mahkûmların tulumlarına benzemekteydi. Görüntülerde başları kapalı beş cihatçı Berg'in arkasında ayakta dururlarken ortalarında bildiri okuyan ise Zerkavi'ydi. Bu bildiri: "Bizlerden ceset üstüne ceset, tabut üstüne tabuttan başka bir şey göremeyeceksiniz" ifadelerini içeriyordu. Zerkavi bildiriyyi okuyup bitince kılıcını çekip Berg'in kafasını gövdesinden ayırdı²⁶³. Berg'in öldürölmesi, Irak Savaşı'ndaki kaosun bir simgesi haline geldi ve Irak'taki Amerikalıların ve diğler yabancıların güvenliğı konusunda derin endişelere yol açtı. Aynı zamanda, bu olay, terörizmin yarattığı insanlık dışı şiddetin vahşetini bir kez daha gözler önüne serdi ve uluslararası kamuoyunda büyük bir tepkiye neden oldu.

Zerkavi'nin 2006'da ABD hava saldırısında hayatını kaybetmesi, IŞİD'in liderlik yapısında bir değışikliğe yol açtı. Yerine geçen Ebu Hamza el-Muhacir, bilinen adıyla Ebu Eyyub el-Mısri, örgütün liderliğini devraldı. Bu dönemde, Zerkavi'nin liderliğinde kurulmak istenen IŞİD, Irak İslam Devleti olarak ilan edildi. Bu süreçte, örgütün başına Ebu Ömer el-Bağdadi getirildi²⁶⁴. Ebu Eyyub el-Mısri döneminde, IŞİD'in Irak ve Suriye'deki varlığı güçlendi ve örgüt, bölgedeki gücünü genişletti. Bu dönemde, örgüt, terör eylemleri ve silahlı çatışmalar yoluyla kontrol ettiğı bölgelerde kendi hükümet yapısını oluşturdu ve sert bir şekilde yönetimini sürdürdü. Ebu Ömer el-Bağdadi'nin liderliği altında, IŞİD daha fazla uluslararası dikkat çekti ve küresel terör tehdidi olarak algılandı. Bu dönemde örgüt, bir dizi büyük saldırı gerçekleştirdi ve uluslararası toplumun tepkisini çekti.

²⁶² Douglas A. Johnson Vd., "The Strategic Costs of Torture: How" Enhanced Interrogation" Hurt America", *Foreign Affairs* 95/5 (Ekim 2016), 121-132.

²⁶³ Sarkan S. Abubaker, "Hilafet'ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD", *Lectio Socialis* 3/2 (Temmuz 2019), 139-158.

²⁶⁴ Muammer Doğaner ve Yunus Yoldaş, "DEAŞ Terör Örgütünün Dini İdeolojik Alt Yapısı ve Örgütsel Üyelik Stratejileri", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 6/1 (Mart 2023), 47-64.

İŞİD'in kuruluşuna ilişkin arka planda ve evrim sürecinde, bölgedeki siyasi ve toplumsal dinamiklerin, dini ve etnik çatışmaların ve uluslararası ilişkilerin belirleyici etkileri görülmektedir. Örgütün ortaya çıkışı, Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve Irak'ın işgali gibi karmaşık ve çalkantılı bir dönemde gerçekleşti. Bu süreçte, bölgede yaşanan istikrarsızlık, toplumsal hoşnutsuzluk, dini ayrılıklar ve etnik gerilimler, terör örgütlerinin ortaya çıkmasında ve güçlenmesinde önemli bir rol oynadı.

İŞİD'in kuruluşunda, örgütün önceki formları olan El-Kaide ve El-Kaide'ye bağlı Irak El-Kaidesi gibi örgütlerin etkisi büyüktür. El-Kaide'nin lideri Usame bin Ladin'in öğretileri ve örgütün cihatçı ideolojisi, Irak'taki çeşitli gruplar arasında yayılmış ve radikalleşmiş bir dini ve ideolojik atmosfer oluşturmuştur. Bu ortamda, özellikle Zerkavi'nin liderliğindeki El-Kaide'nin Irak kolu, giderek daha radikal ve şiddet yanlısı bir yapıya bürünmüştür. Irak'ın işgali ve sonrasında oluşan boşluk, çatışma ve kaos ortamı, terör örgütlerinin güçlenmesi için uygun bir zemin sağlamıştır. Irak'ta Sünni Arap nüfusu ile Şii hükümet arasındaki gerginlikler, özellikle Sünni Arapların dışlanması ve ayrımcılığa maruz kalması, İŞİD'in radikalleşmesinde önemli bir faktör olmuştur. Örgüt, bu toplumsal hoşnutsuzluğu ve dini ayrılıkları kullanarak kendine destek bulmuş ve böylelikle gücünü arttırmıştır.

2006 yılında resmi olarak kurulan İŞİD, Ortadoğu ve dünya genelinde derin etkilere sahip olan bir dönemin başlangıcını işaret etti. Örgütün kuruluşu, bölgedeki siyasi ve toplumsal dengeleri altüst etti ve terörizmin yeni bir boyut kazanmasına yol açtı. İŞİD'in ortaya çıkışı, uluslararası toplumu terörizmin yeni bir evresiyle karşı karşıya bıraktı. Örgütün kullanmış olduğu propaganda ve sosyal medya üzerindeki etkisi, terörizmin küresel boyutta bir tehdit haline gelmesine olanak sağladı. Sonuç olarak, İŞİD'in ortaya çıkışı, bölgedeki karmaşık siyasi, toplumsal ve dini dinamiklerin bir sonucudur. Siyasi istikrarsızlık, toplumsal hoşnutsuzluk ve dini ayrılıklar, örgütün radikal ideolojisinin yayılmasını kolaylaştırmış ve böylece terör örgütünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. İŞİD'in kuruluş süreci, bölgedeki tarihi ve sosyal bağlamı anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir ve benzer örgütlerin ortaya çıkışıyla ilgili dersler çıkarılmasına olanak sağlamaktadır.

3.1.3. Örgütün Önde Gelen İsimleri

Terör örgütlerinin tarihinde, belirli isimler vardır ki, karanlık ve vahşi eylemleriyle adlarına korku salarlar. Bu isimler, örgütlerin içinde etkili roller üstlenir ve ideolojik yapılarını belirlerler. Örgütlerin önemli figürleri olarak bilinen bu elebaşılar, terörizmin anlaşılmasında kritik bir rol oynarlar. Onların hayatları ve faaliyetleri, terör örgütlerinin derinliklerine inerek, bu örgütlerin neye hizmet ettiğini ve nasıl işlediğini anlamamıza yardımcı olur.

Bu bölümde ele alınan liderlerin profilleri ve rolleri, örgütün ideolojisi ve amaçlarıyla nasıl bağlantılı olduklarını açığa çıkaracaktır. Kimi liderler, örgütün radikal ideolojisini benimseyen ve yayılmasına öncülük eden figürler olarak öne çıkarken, diğerleri ise örgütün operasyonel yapısını yöneten stratejistler olarak ön plana çıkmaktadır. Ele alınan her liderin geçmişi, örgütün genel stratejisini ve amacını daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu noktada öncelikle örgütün ideolojik evriminde ve kuruluşunda önemli pay sahibi Zerkavi'ye değinmek gerekir. Ebu Musab ez-Zerkavi'nin hayatı, radikalizmin etkilerini ve terörün yıkıcı gücünü gösteren önemli bir örnek olarak görülebilir. Zerkavi, 1966 yılında Ürdün'de doğdu ve genç yaşta radikal İslamcı ideolojilere yönlendi. 1990'larda, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'daki işgali sırasında mücahitlerle birlikte savaşmak için Afganistan'a gitti. Bu dönemde El Kaide lideri Usame Bin Ladin ile tanıştı ve onun etkisi altına girdi. Erken dönemlerinde kavgacı, zorba biri olduğu bilinen Zerkavi, gençlik yıllarında bir soyguna katıldığı ve bu soygunda birinin hayatını kaybettiği kayıtlara geçmiştir. İlerleyen yıllarda hapse giren Zerkavi, cinsel saldırı ve uyuşturucu bulundurmaktan hüküm giymiştir. Radikalizm ile ilk münasebetinin bu hapis yıllarında olduğu tahmin edilmektedir²⁶⁵. Nitekim hayat hikayesine bakıldığında yaşadığı deneyimler ve izlediği çizgi, diğer tarikat liderleri, radikal manipülatörler ve terör örgütü liderleri ile benzerlik göstermiştir.

²⁶⁵George Michael, “The Legend And Legacy of Abu Musab Al-Zarqawi” *Defence Studies* 7/3 (Eylül 2007), 338-357.

Ebu Musab ez-Zerkavi'nin ölümü, Amerikan özel kuvvetleri tarafından düzenlenen bir hava saldırısı sonucunda gerçekleşti. Operasyon, 7 Haziran 2006'da Irak'ın başkenti Bağdat'ın yaklaşık 8 kilometre kuzeyindeki Diyala eyaletinde bulunan bir hedefe yönelikti. Gün batımından bir saat önce, 18:12'de. 7 Haziran 2006'da Ebu Musab el Zarkavi'nin saklandığı yer, kendisinin (ve diğerlerinin) saklandığı güvenli eve düzenlenen hava saldırısından fırlatılan iki adet 500 lb'lik bombadan ilki tarafından vuruldu²⁶⁶. Operasyonun dikkat çeken noktalarından biri, istihbarat ve istihbarat paylaşımının önemi oldu. Zerkavi'nin konumunun tespit edilmesi ve hedefin belirlenmesi, detaylı istihbarat çalışmalarının ürünüydü. Ayrıca, hedefin vurulması için kullanılan koordinasyon ve teknoloji de operasyonun başarısında kritik bir rol oynadı²⁶⁷. Zerkavi'nin ölümü, El Kaide Irak liderinin yakalanması veya öldürülmesi için yapılan uzun süreli çabaların bir sonucuydu. Bu operasyon, terörle mücadelede Amerika'nın kararlılığını ve yeteneklerini gösterdiği bir örnek olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Zerkavi'nin ölümü, Irak'taki güvenlik durumunu etkileyen önemli bir dönemeç oldu ve terör örgütü El Kaide Irak'ın liderlik yapısını zayıflattı.

Örgütün kuruluşu ve ideolojik altyapısının şekillenmesinde Zerkavi etkisi bir figür olsa da ilerleyen dönemlerde en az onun kadar önem arz eden isimler olacaktır. Bunlardan biri de Ebu Eyyub El-Mısri'dir. Zerkavi'nin ABD tarafından öldürülmesinin ardından, 12 Haziran'da örgütün liderliğine, internet üzerinden yayınlanan bildiri ile, Ebu Hamza el-Muhacir getirilmiştir. Temmuz ayının ortalarında direniş gruplarının internet sitelerine dayandırılarak verilen bilgilere göre el-Muhacir bir takma isimdi. Bu takma ismin sahibi ise Ebu Eyyub el-Mısri'dir²⁶⁸. Hakkında güvenilir kaynak bulmak, diğer isimlere göre biraz zor olmakla birlikte isminden de anlaşılacağı üzere aslen mısırlıdır. Mısri, 2006 yılı sonunda Mücahit Şuara Meclisini toplayarak ve birkaç grupta iş birliği yaparak İslam Devleti'ni ilan etti. Daha sonra Ebu Ömer el-Bağdadi devletin lideri, aynı zamanda Halife oldu. Mısri ise savunma bakanı olarak devlet bakanı

²⁶⁶Peter Chambers, “Abu Musab Al Zarqawi: The Making And Unmaking of An American Monster (İn Baghdad)”, *Alternatives* 37/1 (Nisan 2012), 30-51.

²⁶⁷Zach S. Justus ve Aaron Hess, “One Message For Many Audiences: Framing The Death of Abu Musab Al-Zarqawi”, *Consortium For Strategic Communication* (Haziran 2006), 1-14.

²⁶⁸Recep T. Gürler ve Ömer B. Özdemir, “El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İşid”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 1/1 (Mayıs 2014), 113-155.

seçildi²⁶⁹. Bunun sebebinin, bombalar ve patlayıcılar hakkında bilgi sahibi olması ile bağlantısı vardır. Kendisi 2010 yılında öldürülene kadar örgüt için ses getiren eylemlere imza atmış ve önemli bir isim olmuştur.

Zerkavi'nin ölümünden sonra örgüt içerisinde önemli soru işaretleri meydana geldi. Örgütün başına kim geçecek? Örgütün El-Kaide'den ayrılıp özerk bir yapıya bürünme süreci nasıl gerçekleşecek? Bu noktada Mısri gerek askeri yönden becerileri gerekse örgüt içindeki karizması ile ön plana çıksa da örgütün bir numaralı adamı Ebu Ömer El-Bağdadi olacaktı. Zerkavi'nin ölümü sonrası toplanan meclis nispeten standart liderlik vasıfları arasında çok spesifik bir özelliğe dikkat çektiler: Emir olarak seçilen herhangi biri doğrudan Hz. Muhammed'in Kureyş kabilesinin soyundan olmalıdır. Orta Doğu'da pek çok kişi Kureyş soyundan geldiğini iddia ediyordu ancak kriterler, El Masri de dahil olmak üzere Irak'taki pek çok mantıklı adayı dışarıda bırakıyordu. Öte yandan Ebu Ömer de bu tarife uyuyordu. Kendisi Iraklıydı ve kısa süreliğine Baas devletinde güvenlik hizmetlerinin bir parçası olarak görev yapmıştı. Ebu Ömer, aşırı Selefi görüşleri nedeniyle Irak devletinden tasfiye edildi ve cihatçı biyografilere göre Saddam'ın hükümdarlığı sırasında tamirci ve küçük çaplı bir vaiz olarak hizmet etmişti. Bazı kaynaklara göre ise Irak'ta polis memuru olarak görev yapmıştı²⁷⁰. Ebu Ömer el-Bağdadi ve Mısri 2010 yılında ABD ve Irak silahlı güçleri tarafından düzenlenen ortak bir operasyonda öldürüldüler ve örgütün yeni lideri Ebu Bekir el-Bağdadi oldu²⁷¹.

Örgüt için önem arz eden isimlerin öldürülmesi üzerine örgütün başına Ebu Bekir el-Bağdadi geçmiştir. Ebu Bekir El Bağdadi'nin 1971 yılında Bağdat'ın 125 kilometre kuzeyindeki Irak'ın Samarra kentinde doğduğuna ve dini yönelimi Selefi olan bir aileden geldiğine inanılıyor. Al Jamiah Al Islamiyyah'dan veya şu anda Irak Üniversitesi olarak bilinen Bağdat, Irak'taki İslam Üniversitesi'nden İslami İlimler alanında lisans derecesi aldı. Ayrıca Kur'an İlimleri alanında yüksek lisans derecesine sahiptir. Bazı kaynaklar onun İslam Fıkhı alanında doktorası olduğunu öne sürerken,

²⁶⁹Muhammet Erbay ve Mahmut M. Aslan, “Does Isis’s Way of Propaganda Make It A Part of Global Islamophobia?”, *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales* 10/2 (2017), 32-59.

²⁷⁰Brian Fishman, “The History of the Islamic State: From Abu Musab al-Zarqawi to Abu Bakr al-Baghdadi”, In *Routledge Handbook of US Counterterrorism and Irregular Warfare Operations* (Routledge: 2021), 61.

²⁷¹Muammer Cengil ve Ali R. Aydın, “İŞİD Irak Şam İslam Devleti: Psikopolitik ve Teolojik Bir Değerlendirme”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (Ekim 2014), 59.

bazıları da İslam Eğitimi alanında doktora yaptığını iddia ediyor²⁷². Ebubekir el-Bağdadi, kendisini "Allah'ın emriyle" hükümdar olarak tanıtmış, kendisini "Müminlerin Emiri" olarak adlandırmış ve Hz. Muhammed'in halefi olduğunu iddia ederek, astlarının onun istisnai ve ilahi statüsünü güvence altına almasını sağlamıştır.

İŞİD alimleri, İŞİD'i İslam Devleti olarak yeniden adlandırırken, Halifelik'in ilanı için gerekli tüm şartları yerine getirdikleri konusunda ısrar etti ve Ebu Bekir el-Bağdadi'nin kendisi soyunun Kureyş kabilesine dayandığını iddia ederken, kendini ilk halife olan Hz. Ebu Bekir ile bağdaştırmıştır²⁷³. Ebu Bekir el-Bağdadi'nin liderliği döneminde İŞİD, Irak ve Suriye'de geniş bir toprak parçası ele geçirmiş ve bir dönem bölgedeki en güçlü terör örgütlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Ancak, örgütün aşırı şiddet eylemleri ve insan hakları ihlalleri dünya çapında büyük tepkilere neden olmuş ve uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Ebu Bekir el-Bağdadi'nin kesin ölüm tarihi ve nasıl öldüğü hakkında çeşitli spekülasyonlar olsa da, 2019'da ABD öncülüğündeki uluslararası bir operasyon sonucunda Suriye'nin İdlib bölgesinde öldürüldüğü doğrulandı²⁷⁴. Örgütün önde gelen diğer isimleri ise Ebu İbrahim al-Hashimi al-Qurashi²⁷⁵ ve Abu al-Hasan al-Hashimi al-Qurashi'dir²⁷⁶.

3.2. Örgütün Teşkilat Yapısı

Bu başlık altında incelenen yapılanma, örgütün karmaşık ve geniş kapsamlı yapısını anlamak açısından büyük öneme sahiptir. Bu bölümde, İŞİD'in kurumsal yapısı, ekonomik kaynakları, askeri kanatları ve diğer yapılanmaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İŞİD, terörizm tarihindeki en karmaşık ve etkili örgütlerden biri olarak kabul edilir. Örgütün ideolojik yapısı, liderlik düzeyi ve yerel halkla ilişkileri gibi birçok faktör, örgütün gücünü ve etkisini belirlemektedir. Bu bölümde ele alınacak olan

²⁷²Syed H. B. O. Alkaff, "Abu Bakr Al-Baghdadi, the Imposter" *Counter Terrorist Trends and Analyses* 6/10 (Kasım 2014), 4-7.

²⁷³Gökhan A. Yaşa ve Mehmet L. Yılmaz, "Terör Örgütleriyle Mücadele Sürecinde Ekonomik İstihbaratın Rolü: DEAS Örneği", *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Nisan 2020), 107-130.

²⁷⁴Djallil Lounnas, "The Failed Ideological Hybridization of The Islamic State", *Studies In Conflict & Terrorism* 46/3 (Nisan 2020), 278-306.

²⁷⁵Atta Barkindo, "Boko Haram-ISWAP And The Growing Footprint of Islamic State (IS) In Africa", *Counter Terrorist Trends And Analyses* 15/2 (Mart 2023), 12-17.

²⁷⁶Margareta Wetchy, "Aspects of Non-Governmental Armed Forces—A Look Into The Islamic State In Iraq", *Agents of Violence* (Brill Schöningh, 2024), 253.

konuların altında yatan sorular ve ilgi çekici noktalar, IŞİD'in nasıl örgütlendiği, hangi kaynakları kullandığı ve nasıl sürdürülebilir bir yapı oluşturduğu gibi temel soruları içermektedir. Özellikle, IŞİD'in ekonomik kaynakları ve bu kaynakları nasıl kullandığı, örgütün nasıl finanse edildiği ve bu finansmanın örgütün faaliyetlerine nasıl yansıdığı önemli bir konudur. Ayrıca, örgütün askeri kanatları ve bu kanatların nasıl organize edildiği, operasyonlarını nasıl yürüttüğü ve bölgedeki diğer aktörlerle nasıl etkileşimde bulunduğu da aydınlatılması gereken konulardır

3.2.1. Örgütün Mülki Yapısı

Örgütün başına Bağdadi'nin geçmesi ve İslam Devleti olarak ilan edilmesinin ardından, IŞİD bambaşka bir boyuta evrilmiştir. Nitekim o zamana kadar, bombalı eylemler yapan sivilleri hedef alan, korku ve şiddet iklimi yaratmaya çalışan bir grup El-Kaide uzantısı militan, artık kendini 'Devlet' olarak tanımlayan bir yapılanma haline gelmişti. Bu şahsına münhasır bir durumdur çünkü terör örgütleri genel olarak; toprak ele geçirmek, sınır çizmek, devlet kurmak, devlet yönetimini ele geçirmek, bir nüfusa hükmetmek, kurumsal bir yapıya bürünmek ve resmi bir uluslararası aktör olarak var olmak amacı gütmeyenler, ya da bu eğilimde hareket etmezler. Modern örgütler daha ziyade radikal baskı gruplarıdır. Rejimi, hükümeti veya toplumu, korku iklimine sokarak asimetrik bir şekilde baskıya zorlarlar. Bu noktada Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmiş 'Taliban' örneği bir tezat oluşturuyor gibi durmaktadır. Ancak Taliban örgütünün de gerçekleştirdiği eylemler ve stratejiler analiz edildiğinde bir hükümet kurma veya devletleşme gibi bir misyon dışında hareket ettiğini görebiliriz. Mevcut otorite boşlukları ve ABD-Rusya arasındaki gerilimin reel politik bir sonucu olarak bu örgütü Afganistan'ın yönetiminde görmekteyiz. Özetle Taliban örneği çok daha farklı boyutta olmakla birlikte, farklı faktörler bağlamında değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Kurulduğu andan bugüne, eylemlerine ve eğilimlerine bakıldığında IŞİD, diğer terör grupların çok daha farklı bir profil çizmiştir. Başlangıçta her ne kadar El-Kaide'nin uzantısı veya devamı gibi algılsa da örgütün kendini tanımlama biçimi ve yapılanması, bir devlet olma misyonu taşımıştır. Ancak bu noktada sorulması gereken önemli bir soru, uluslararası sisteme dahil olmuş ve kendini kabul ettirmiş, resmi bir

aktör olma amacı mı güdülmekte, yoksa sistemi tamamıyla reddeden ve sistemi yıkmak isteyen bir aktör olmak mı amaçlanmaktadır? Bu soruya net bir cevap vermek oldukça zordur, nitekim terör örgütlerinin davranışları ve amaçları çok katmanlı ve farklı faktörlere dayalı hassas bir konudur. Yani genellemelerden yola çıkarak cevap verilmesi zordur. Çünkü sivilleri hedef alan, korku ve şiddet yayarak dehşet saçan bir yapılanmanın zaman içinde uluslararası sisteme dahil olmuş resmi bir aktör olması veya bir devlete hükmetmesi beklenmemelidir. Ancak bu beklentiyi çürütecek örneklerde mevcuttur. İlk örnek, Maximilien Robespierre ve yoldaşlarının, Fransa kralını devirerek gerçekleştirdiği devrim sonrası kurdukları terör hükümetidir. İkinci örnek ise Afganistan yönetimini devralan Taliban yapılanmasıdır.

Bu çalışmanın ana öznesi olan İŞİD ise kurumsal teşkilatlanması ve mülki yapılanması itibariyle nerdeyse bir devlet özelliği gösterdiğini belirtmek gerekir. Oluşturulan katı hiyerarşik katmanlar, teknokratik kurumsallaşma, dünyanın her yanına uzanan eleman ağları ile bir uluslararası işletmeden farksız görünmektedir. 2006 yılında Ebu Ömer El Bağdadi başkanlığında İslam Devletine geçiş, örgütün kişisel sunumda önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Resmi imajdaki bu değişikliğe paralel olarak Nisan 2007'de ilk bakanlıklar kabinesi kuruldu. Bu bakanlıklar şunlardı: Birinci bakanlık, savaş bakanlığı, halkla ilişkiler bakanlığı, kamu güvenliği bakanlığı, medya bakanlığı, petrol bakanlığı, Şeriat Komiteleri bakanlığı, şehitler ve tutsaklar bakanlığı, tarım ve balıkçılık bakanlığı ve sağlık bakanlığı²⁷⁷. İyi yönetim anlayışına uygun olarak teknokratik bir hükümet imajı sunuldu: Böylece petrol bakanlığının başına mühendis Ebu Ahmed el-Cenabi, sağlık bakanlığının başına ise Profesör Ebu Abdullah el-Zaidi²⁷⁸ getirildi. İŞİD, kontrol ettiği bölgeyi yönetmek için merkezi olmayan, bürokratik bir yönetim sistemi kurdu. Bürokrasi seçimi, tercih edilen bir yönetim yönteminden ziyade varoluşsal bir gereklilik olarak görülmelidir. İŞİD'in bürokratik tasarımı kısmen Baasçı köklerinden etkilenmişti²⁷⁹.

²⁷⁷ Aymenn Al-Tamimi, "The Evolution In Islamic State Administration: The Documentary Evidence", *Perspectives On Terrorism* 9/4 (Ağustos 2015), 117-129.

²⁷⁸ Hussein Solomon, "The Rise of The Islamic State", *Islamic State And The Coming Global Confrontation*, (Springer: 2016), 1-13.

²⁷⁹ William Wechsler vd., "The ISIS Threat To US National Security: Policy Choices", *Middle East Policy* 23/1 (Mart 2016), 7.

Bununla birlikte belirtildiği üzere örgüt içerisinde keskin ve katı bir hiyerarşik yapı mevcuttur. Halife devletin nihai otoritesidir. Halifenin, örgütün genel amaç ve hedeflerini belirlemek için bir araya gelen iki yardımcısı (Irak ve Suriye valileri) vardır²⁸⁰. Yönetici liderlik seviyesini tamamlamak için, iki ilgili konseye (Şeriat ve Şura Konseyleri) ek olarak ayrı bir danışma kabinesi bulunmaktadır. Halifenin başkanlığını yaptığı Şeriat Konseyi, tüm dini ve adli işlere odaklanıyor ve gelecekteki halifeleri seçmekle görevlidir²⁸¹. Şeriat Konseyi, tüm idari aygıtın Şeriat kanunlarına uygun olmasını sağlar ve siyaset yapısı içinde disiplini sürdürmekten ve ihlallere yönelik cezaları belirlemekten sorumludur.

Ortaya çıkarılan IŞİD idari dosyalarına göre Şeriat Konseyi, yarı bir iç istihbarat teşkilatı gibi hareket etmek için Güvenlik ve İstihbarat kabinesi üyeleriyle yakın iş birliği içinde çalışıyor. Şura Konseyi ise en güçlü danışma organıdır. Devlet işlerini denetler, kararları ve emirleri emir-komuta zincirine iletir ve bunların uygulanmasını sağlar²⁸². Resmi kaynaklar ışığında söylenebilir ki örgüt, yükselişte olduğu dönem olan 2016 yılında yaklaşık 68.300 km karelik bir alanda, yaklaşık 7 milyon insanın üzerinde yaşadığı toprakları ve nüfusu kontrol etmiştir. Bu kontrolü oluşturduğu örgütsel yapılanma ile mümkün olmuştur²⁸³.

Bu bölümde, IŞİD'in mülki, yani idari yapısı ve teşkilatlanması üzerine derinlemesine bir analiz gerçekleştirildi. Örgütün idari yapısı, yönetim ağları, alt birimler arasındaki ilişkiler ve hiyerarşik yapılanması incelendi. Liderlik yapısının yanı sıra, örgütün alt kademelerinde nasıl bir örgütsel düzen olduğu ve bu düzenin nasıl işlediği üzerinde duruldu. Karar alma mekanizmaları, bilgi akışı ve iletişim kanalları gibi unsurlar da analiz edildi. Bu sayede, IŞİD'in nasıl bir yapılanmaya sahip olduğu ve nasıl işlediği daha detaylı bir şekilde ortaya konuldu.

²⁸⁰Thomas Juneau “Containing The Islamic State”, *Middle East Policy* 22/3 (2015), 39.

²⁸¹Mete Sağlam “Benzerlikler ve Farklılıklar Üzerinden Taliban ve Deaş Karşılaştırması: Deaş Horasan Grubunun Afganistan’ın Geleceği Üzerine Etkileri”, *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi* 2/1 (Haziran 2022), 49-66.

²⁸²Kevin Truitte “The Derna Mujahideen Shura Council: A Revolutionary Islamist Coalition In Libya”, *Perspectives On Terrorism* 12/5 (Ekim 2018), 4-17.

²⁸³T.C İçişleri Bakanlığı, İç Güvenlik Stratejileri Daire Başkanlığı, *Deaş Terör Örgütü*, 2019, S.32.

Elde edilen bulgular, terörle mücadele stratejilerinin oluşturulmasında ve örgütle etkin bir şekilde mücadelede büyük öneme sahiptir. Bu analiz, güvenlik güçlerinin, istihbarat birimlerinin ve uluslararası toplumun terörle mücadeledeki çabalarını yönlendirmek için kritik bir rehberlik sağlamaktadır. Bununla birlikte, ele alınan İŞİD'in gizli ve dışı kapalı doğası, örgütün lider kadrosunun önemli isimlerinin özellikle ABD istihbaratı ve uluslararası düzeyde aranan figürler olması gerçeğiyle birlikte, örgüte dair bilgilerin elde edilmesinin zorluğunu ve bu bilgilerin kesinliğinin değişkenlik gösterebileceği gerçeğini vurgulamak gerekir.

Bu örgüt, faaliyetlerini genellikle gizlice yürütür ve dışarıya kapalı bir yapılanmaya sahiptir. Bu durum, örgütün iç işleyişi ve karar alma mekanizmalarının anlaşılmasını oldukça zorlaştırır. Ayrıca, örgütün lider kadrosu genellikle uluslararası arenada aranan isimlerden oluştuğu için, bu kişilere dair net ve doğrulanabilir bilgilere ulaşmak da son derece güçtür. Dolayısıyla, elde edilen bilgilerin doğruluğu ve kesinliği konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Bu da İŞİD'in gerçek boyutlarını anlamak ve etkili bir şekilde mücadele etmek için istihbarat birimlerinin ve uluslararası toplumun karşılaştığı önemli bir zorluktur.

3.2.2. Örgütün Mali Yapısı ve Ekonomik Kaynakları

İŞİD'in ekonomik yapısı ve mali kaynakları, terör örgütünün faaliyetlerini sürdürme, silahlanma, propagandasını finanse etme ve kontrol ettiği bölgelerdeki nüfusu kontrol altında tutma gibi birçok önemli amacını desteklemektedir. Bu bölümde, İŞİD'in mali kaynakları ve ekonomik yapılanması üzerine detaylı bir inceleme yapılacak ve örgütün bu kaynakları nasıl elde ettiği, nasıl kullandığı ve bu konuda ne tür tartışmaların yaşandığı ele alınacaktır.

Bu analiz, terör örgütlerinin ekonomik stratejilerinin anlaşılması açısından büyük öneme sahiptir. İŞİD'in sahip olduğu mali kaynaklar, örgütün gücünü ve etkisini sürdürebilmesi için hayati öneme sahiptir. Ancak, bu kaynakların nereden geldiği, nasıl toplandığı ve nasıl harcandığı konusunda pek çok soru ve tartışma bulunmaktadır. Özellikle, İŞİD'in petrol ve doğal kaynaklardan elde ettiği gelirler, yabancı finansman kaynakları, fidye ve haraç gibi illegal gelir kaynakları, örgütün ekonomik yapılanması

üzerine önemli soruları gündeme getirmektedir. Bu kaynakların nasıl kontrol edildiği, nasıl yönlendirildiği ve nasıl kullanıldığı, uluslararası toplumun terörle mücadele çabaları açısından kritik bir öneme sahiptir.

ISIS'in mali ağı, öncüllerinin (Irak'taki El Kaide-AQI, Irak İslam Devleti-ISI) aynı "karanlık" fon toplama yöntemlerini kullandığı 2014'ten önceye kadar uzanıyor. Ağustos 2008 ile Ocak 2009 arasında ISIS, dengeli bir bütçe sürdürerek ve bütçe fazlası oluşturarak ortalama olarak ayda 1 milyon dolar kazandı. Bağdadi'nin Haziran 2010'da liderlik görevini devralmasından itibaren grup, Irak'ın petrolünü kaçırmaya, kuzeydeki benzin istasyonlarını açmaya ve endüstri yüklenicilerinden para almaya başlamıştı. Kasım 2014 tahminlerine göre, grup günlük olarak 1 ila 3 milyon dolar arasında para kazanıyordu ve 2014 sonunda fazlalıkların yaklaşık 2 milyar dolar olduğu düşünülüyordu²⁸⁴. Bu noktada sorulacak sorular, örgüt bu kaynakları nasıl ve ne şekilde elde ediyordu? Örgüt nasıl bir mali ağ kurmuştu? Oluşturulan bu ekonomik yapı nasıl yönetiliyordu?

Örgütün mali kaynaklarında birisi 'gasp' yöntemidir. Gasp yöntemi hemen hemen tüm terör örgütlerinde rastlanan bir durumdur. Bu yöntem ile örgütler bir tür 'Robin Hood sendromu' içerisine girerler. Bu yöntem, terörün asimetrik amaçlarıyla oldukça uyumludur. Zenginden alıp fakire verme olayı hem yerel halk arasında sempati kazanmalarına olanak tanırken, hem de ciddi bir ekonomik kaynak elde etmelerine sebep olmaktadır. Byman bu durumu Bin Ladin örneği üzerinden karakterize etmiş ve Bin Ladin'in fakir Pakistanlılar arasında bir halk kahramanı olarak algılanmasının sebebini açıklamıştır²⁸⁵. İŞİD de benzer stratejiler izleyerek maddi gelirler elde etmiştir. Bu durum mali olarak ciddi avantajlar sağlarken, aynı zamanda örgütün meşruiyetini de önemli ölçüde arttırmıştır. Yasadışı terörist grubun meşruiyetini de güçlendirebilir, dolayısıyla devletin meşruiyetine zarar verebilir; örneğin, gasp ettikleri yetkililere bildirilmediğinde terörist gruplar halkın pasif desteğini kazanıyor²⁸⁶. Nitekim bölgedeki otorite boşluğu, devletin ve polis gücünün işlevselliği de göz önünde

²⁸⁴ Dimitrios Stergiou, "ISIS Political Economy: Financing A Terror State", *Journal of Money Laundering Control* 19/2 (Mayıs 2016), 189-207.

²⁸⁵ Daniel Byman, "Passive Sponsors of Terrorism", *Survival* 47/4 (Temmuz 2006), 117-144.

²⁸⁶ Michaela Martin ve Hussein Solomon "Islamic State: Understanding The Nature Of The Beast And Its Funding", *Contemporary Review of The Middle East* 4/1 (Şubat 2017), 18-49.

bulundurulduğunda, İŞİD yerel halka doğrudan ‘devlet benim’ mesajı vermekte ve vergi adı altında gelir kaynağı elde etmekteydi.

Örgütün için bir diğer önemli mali kaynak ise petroldür. 15 Şubat 2003'te, dünyanın dört bir yanındaki yüzlerce şehirde milyonlarca insan, ABD ve İngiltere liderliğindeki Irak'ın askeri işgaline karşı çıkmak için toplandı. Ana sloganları 'petrol için daha fazla kan yok' şeklindeydi²⁸⁷. İŞİD'in petrolden elde ettiği gelirler, bu tür jeopolitik mücadelelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan karmaşık bir durumu yansıtıyor. Örgüt, Irak ve Suriye'deki petrol sahalarını ele geçirerek bu kaynakları kontrol etmeye ve gelir elde etmeye çalışıyor. Bu durum, petrolün sadece bir enerji kaynağı olmanın ötesinde, jeopolitik mücadelelerde önemli bir rol oynadığını ve silahlı çatışmalara yol açabileceğini gösteriyor. Öte yandan, petrol kaynaklarına olan bu talep ve çekişme, savaş ve çatışma ortamlarının daha da karmaşık hale gelmesine neden oluyor. Petrol kaynakları üzerindeki kontrol, bölgesel istikrarsızlığı artırabilir ve terör örgütlerinin bu kaynaklardan elde ettikleri gelirlerle güçlenmelerine yol açabilir. Bu nedenle, petrol ve diğer doğal kaynaklar üzerindeki çatışmaların barış ve istikrar açısından ciddi tehditler oluşturabileceği düşünülmektedir.

Enerji ve enerji sektörlerine yönelik saldırılar bu stratejide özel bir yere sahiptir. Çünkü İŞİD'in enerji çıkarları öncelikle Suriye ve Irak'ta mevcut petrol ve doğalgaz sahalarının etkin kullanımı ve bunların yayılması; ikincisi, bu kaynakların satışı yoluyla kuruluşa fon sağlamak amacıyla petrol ve gaz üretiminin artırılması ve üçüncüsü, Batı'yı ve İŞİD'in diğer düşmanlarını cezalandırmak ve ekonomik olarak zarar vermek için yeni petrol ve gaz sahalarının kontrolünü ele geçirmek ve yakıt taşıma altyapısına saldırmak²⁸⁸. Başka bir deyişle cihatçıların enerji stratejisi, petrolü ve sınırlı bir dereceye kadar doğal gazı da İŞİD'e yönelik vizyonlarının temel direkleri olarak görüyor. Aynı zamanda İŞİD'in şurası (konsey), petrolü (ve gazı) ayaklanmanın hayatta kalması için temel bir araç ve daha da önemlisi, halifeliği kurma ve genişletme hedeflerini finanse edecek bir araç olarak görüyor.

²⁸⁷Philippe L. Billon, “Oil And The Islamic State: Revisiting “Resource Wars” Arguments In Light of ISIS Operations And State-Making Attempts”, *Studies In Conflict & Terrorism* 46/8 (Şubat 2021), 1417-1439.

²⁸⁸Lukas Tichý, “Energy Infrastructure As A Target of Terrorist Attacks From The Islamic State In Iraq And Syria”, *International Journal of Critical Infrastructure Protection* 25 (Haziran 2019), 1-13.

IŞİD, Suriye'nin petrol zengini doğusunda bir dayanak noktası oluşturdu ve bu dayanak noktası, 2014 yılında Musul'un ele geçirilmesinin ardından doğu Suriye üzerindeki kontrolü sağlamlaştırmak için suyun kontrolüyle birlikte kullanıldı. IŞİD'in petrol sahalarının kontrolünü ele geçirmesi nedeniyle Suriye hükümetinin hidrokarbon üretimi 2010'da günde 383.000 varilden 2015 ve 2016'da günde 10.000 varile düştü. IŞİD Kuzey Irak'ı ele geçirdiğinde Ajil ve Allas petrollerini de ele geçirdi²⁸⁹. Örgütün etkin olduğu yıllarda petrol ve gazdan elde edilen günlük gelirin 3.000.000 ABD doları civarında olduğu tahmin edilmektedir²⁹⁰. Bu veriler, IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerdeki petrol ve gaz kaynaklarının stratejik önemini ve örgütün mali gücünü gösteriyor. IŞİD, bu enerji kaynaklarını ele geçirerek büyük miktarda gelir elde etti ve finansal kaynaklarını güçlendirdi. Bu da örgütün faaliyetlerini sürdürebilmesi ve askeri operasyonlarını finanse etmesi için önemli bir kaynak sağladı. Ancak, IŞİD'in kontrolündeki bu kaynaklardan elde ettiği gelir, aynı zamanda uluslararası toplumun dikkatini çekti ve örgüte karşı uluslararası müdahaleleri teşvik etti. Petrol ve gaz kaynaklarının kontrolü, IŞİD'in ekonomik ve askeri gücünü artırdığı gibi, aynı zamanda bölgesel istikrarsızlığı derinleştiren bir faktör olarak da ortaya çıktı.

Bununla birlikte Mezopotamya, tarih boyunca verimli tarım arazileri ve su kaynaklarıyla bilinen bir bölge olmuştur. Fırat ve Dicle nehirleri, bölgeye bereketli topraklar ve sulama imkânı sağlamıştır. Bu nehirlerin getirdiği alüvyonlar, tarım için ideal bir ortam yaratmış ve antik uygarlıkların bu bölgede gelişmesine olanak tanımıştır. IŞİD'in faaliyet gösterdiği dönemde, özellikle Suriye ve Irak'taki Mezopotamya bölgesindeki tarım arazileri ve su kaynakları stratejik önem taşımıştır.

IŞİD, kontrol altına aldığı bölgelerde tarım arazilerini ve su kaynaklarını kontrol etmiş ve bu kaynakları kullanarak kendi ihtiyaçlarını karşılamıştır. Özellikle Fırat ve Dicle nehirleri, IŞİD'in kontrolündeki bölgelerde tarım için hayati öneme sahip kaynaklar olmuştur. IŞİD, tarım arazilerini kontrol altına alarak buğday gibi temel ürünlerin yetiştirilmesini sağlamış ve böylelikle kendi beslenme ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca, su kaynaklarını kontrol altında tutarak sulama sistemlerini

²⁸⁹ Mark H. Bulmer, "Military Use of Environmental Degradation By Islamic State, Northern Iraq" *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies* 46/1 (Aralık 2018), 123-147.

²⁹⁰ Alam Khan ve Mario A. Ruiz Estrada, "The effects of terrorism on economic performance: the case of Islamic State in Iraq and Syria (ISIS)", *Quality & Quantity* 50 (2016), 1645-1661.

yönetmiş ve tarımsal üretimi artırmıştır. Grup, 2015 yılında şehrin “kendi kendine yeterliliğini” sağlamak amacıyla Musul'dan tahıl ihracatını yasakladı. Halkın hoşnutsuzluğunu önlemek için gıda fiyatlarını kontrol etmeye çalıştı, sorunlu ticari teşviklere rağmen toprak sahiplerini tarımsal üretime devam etmeye zorladı ve yerli üretimi sürdürmek için el konulan mülteci arazilerini kiraya verdi.

IŞİD destekçileri arasında gıda üretimi yapılan bölgelere erişimin, fethedilen bölgelerin kontrolü açısından hayati öneme sahip olduğu belirtiliyor²⁹¹. Kırsal alanlarda iktidarın konsolidasyonunu ve mücadelenin daha sonra nüfus merkezlerine taşınmasını savunuyor. Ancak, IŞİD'in bölgedeki faaliyetleri ve savaş ortamı, tarımın verimliliğini olumsuz etkilemiştir. Güvenlik sorunları ve altyapıdaki zararlar, tarımın sürdürülebilirliğini zorlaştırmış ve bölgedeki tarımsal üretimi düşürmüştür. IŞİD'in kontrolündeki dönemde, tarım ve su kaynakları üzerindeki bu baskılar, bölgedeki ekonomik ve sosyal dengeleri değiştirmiştir.

Bunlara ek olarak IŞİD'in adam kaçırmaya ve fidye konusundaki eylemleri oldukça acımasız ve insanlık dışı olarak bilinir. Örgüt, kaçırdığı kişileri fidye karşılığında serbest bırakma veya siyasi taleplerini gerçekleştirme amacıyla kullanır. Bu eylemler, IŞİD'in finansal kaynaklarını artırmak ve propaganda amacıyla kullanmak için gerçekleştirilir. IŞİD'in fidye talepleri genellikle yüksek miktarlarda olur ve bu tür faaliyetler terör örgütlerinin finansmanını sağlamak için kullanılan yöntemlerden biridir. Ayrıca, fidye talepleri, örgütün kaçırdığı kişilerin ailelerini ve devletleri zor durumda bırakarak siyasi veya propagandistik amaçlarını güçlendirmeye yöneliktir²⁹². Bu tür eylemler uluslararası toplum tarafından kınanmış ve uluslararası hukuk açısından suç olarak değerlendirilmiştir. İnsanlık dışı bu eylemler, IŞİD'in vahşi ve barbarca yöntemlerini göstermektedir. Bunlara ek olarak uyuşturucu ticareti, insan ticareti, banka

²⁹¹Hadi H. Jaafar ve Eckart Woertz, “Agriculture As A Funding Source of ISIS: A GIS And Remote Sensing Analysis”, *Food Policy* 64 (Ekim 2016), 14-25.

²⁹²Boaz Ganor, “Four Questions on ISIS: A “Trend” Analysis of The Islamic State”, *Perspectives On Terrorism* 9/3 (Haziran 2015), 56-64.

soygunları ve yağmacılık gibi faaliyetlerinde örgütün mali kaynaklarından olduğu bilinmektedir²⁹³.

3.2.3. Örgütün Askeri Kanadı

İŞİD'in askeri yapısı, örgütün kuruluşundan itibaren bölgedeki karmaşık siyasi ve askeri ortamda nasıl geliştiğini anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu alt başlıkta, İŞİD'in askeri yapılanması incelenerek, örgütün sahadaki operasyonel yetenekleri, komuta hiyerarşisi, savaş taktikleri, silah ve teçhizatları hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Örgütün askeri yapılanması, örgütün genişleyen ve karmaşıklaşan faaliyetlerinin temelini oluşturur. Bu bağlamda, örgütün liderlik yapısı, yerel ve uluslararası aktörlerle ilişkileri, ele geçirdiği topraklarda nasıl bir yönetim modeli oluşturduğu ve bölgedeki diğer gruplarla ilişkileri de ele alınmıştır. Askeri yapılanma, örgütün gücünü ve etkinliğini anlamak için kritik bir noktadır ve örgütün askeri stratejileri ve taktikleri hakkında derinlemesine bir analiz sunacak olan bu bölüm, örgütün nasıl faaliyet gösterdiğini daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

İslam Devleti'nin emrindeki askeri güçlere ilişkin kesin bir tahmin bulunmuyor. Grubun Suriye ve Irak'taki Irak ve Suriye silah depolarından ve üslerinden tanklar, çekili sahra topları ve roketatarlar da dahil olmak üzere geniş bir yelpazedeki teçhizatı ele geçirdiğine inanılıyor. Üst düzey bir ABD subayı olan Korgeneral Mayville, İŞİD'i "çok iyi organize edilmiş ve çok iyi kaynaklara sahip, uyum sağlayan ve öğrenen bir güç" olarak tanımladı. ABD Savunma Bakanı Chuck Hagel ise Kongre'ye, İŞİD'in Irak ve Suriye'de toprakları ele geçirerek önemli kaynaklar ve gelişmiş silahlar elde ettiğini söyledi²⁹⁴. İŞİD bu askeri tesisleri ele geçirdiğinde önemli miktarda silah ve teçhizat da ele geçirdi. Örneğin, yalnızca 121. Alay üssünden en az 12 adet 130 mm M-46 çekili sahra topu ve düzinelerce ilgili mühimmat sandığı ele geçirildi; 400-500 122 mm Grad roketli en az yedi BM-21 çoklu roketatar (MRL); birkaç T-55 ana muharebe tankı; onlarca askeri araç; yüzlerce roket güdümlü el bombası (RPG); on binlerce mermi hafif silah mühimmatı; birkaç tanksavar güdümlü füze; ve çok miktarda saldırı tüfeği ve el

²⁹³Canchal Kumar, "Islamic State of Iraq And Syria (ISIS) A Global Threat: International Strategy To Counter The Threat.", *Journal of Social Sciences And Humanities* 1/4 (2015), 345-353.

²⁹⁴Department of Defense Press Briefing On Operations In Syria By Lt. Gen. Mayville In The Pentagon Briefing Room", US Department of Defense, (Erişim 2 Mayıs 2024).

bombası. 93. Tugay'da en az 20 T-55 tankı ve beş adet 122 mm D-30 obüs ile önemli miktarda başka silah ele geçirildi²⁹⁵. Bununla birlikte IŞİD, aralarında 52 GPS güdümlü 155 mm M198 obüslerin de bulunduğu 1.500 zırhlı Humvee ve çok sayıda havan ve ağır topun da aralarında bulunduğu muazzam miktarda ekipmanı ele geçirdi²⁹⁶. Bunlara ek olarak örgüt tarafından kullanılan ve oldukça ciddi yıkımlara sebep olan hardal gazı başta olmak üzere çeşitli kimyasal silahlara da sahip olduğu bilinmektedir²⁹⁷.

Bununla birlikte örgütün strateji geliştirme ve operasyon yürütme konusunda diğer örgütlere nazaran çok daha başarılı bir profil çizdiğini görmekteyiz. Bunun başlıca nedenin örgütün yönetim kadrolarının eski El-Kaide militanları olduğu ve asimetrik savaş konusunda tecrübeli olmalarının yanı sıra, örgüt eski Baas rejiminden üst düzey kişileri de bünyesinde barındırmıştır. IŞİD'in askeri yapılanmasında eski Baas Partisi üyelerinin rolü, örgütün kuruluşundan itibaren önemli bir etken olmuştur.

Baas Partisi, Saddam Hüseyin döneminde Irak'ta hükümeti yöneten ve orduya önemli bir şekilde entegre olan bir yapıydı. Bu üyelerin IŞİD'e katılması, örgütün askeri kapasitesini ve stratejik bilgisini artırmıştır. Eski Baas üyeleri, askeri planlama, lojistik, istihbarat ve propagandada IŞİD'in operasyonel faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. Bu üyeler, örgütün daha organize ve etkili bir şekilde hareket etmesine yardımcı olmuş ve Saddam Hüseyin döneminden kalan askeri deneyimlerini kullanarak örgütün başarılar elde etmesine katkı sağlamışlardır²⁹⁸. Eski Baas Partisi üyeleri, IŞİD'in askeri yapısının oluşturulmasında kilit bir rol oynamış ve örgütün askeri operasyonlarını planlama ve yürütme konusunda önemli bir tecrübeye sahip olmuşlardır. Bu bağlamda, IŞİD'in Irak ve Suriye'deki etkili askeri varlığının arkasındaki faktörlerden biri olarak eski Baas Partisi üyelerinin katkısı gösterilebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki örgütün askeri yapısı gizlilik ve belirsizlik içermektedir. Örgütün envanteri ve teçhizatı ile ilgili ulaşılabilen kesin bilgiler ancak, örgüt tarafından yağmalanan ve ele geçirildiği bilinen envanter

²⁹⁵Kumar, "Islamic State", 349.

²⁹⁶Ahmed S. Hashim, "The Islamic State: From Al-Qaeda Affiliate To Caliphate", *Middle East Policy* 21/4 (Aralık 2014), 69-83.

²⁹⁷Chris Quillen, "The Islamic State's Evolving Chemical Arsenal", *Studies In Conflict & Terrorism* 39/11 (Nisan 2016), 1019-1030.

²⁹⁸David M. Kobs, "The Ideological And Political Power of The Islamic State", *Strategic Studies Institute* 2/1 (Şubat 2016), 40-44.

bağlamında değerlendirilebiliyor. Örgütün uranyum kaynakları veya bir takım biyolojik silahları da ele geçirdiği söylentileri bulunsa da bunlar ile ilgili resmi bilgi yoktur.

3.3. Örgütün Öne Çıkan Eylemleri ve Saldırıları

İŞİD'in dünya çapında gerçekleştirdiği ve etkisi olan saldırılar, terörle mücadele ve uluslararası güvenlik konularında ciddi endişelere yol açmıştır. Bu bölümde, örgütün en dikkate değer eylemleri üzerinde durulacak ve bunların nasıl gerçekleştiği, ne tür sonuçlara yol açtığı ve uluslararası toplum üzerindeki etkileri ele alınacaktır. İŞİD'in gerçekleştirdiği saldırılar, terörizmin evrensel tehdidini vurgulamakta ve küresel güvenliği sarsıcı bir etki yaratmaktadır. Bu bölümde incelenen eylemler, örgütün stratejisi, hedefleri ve küresel güvenliğe yönelik tehdit algısıyla ilgili önemli soruları gündeme getirmektedir.

3.3.1. Batı'ya Karşı Düzenlenen Saldırıları (ABD ve Avrupa)

Belçika Yahudi Müzesi saldırısı, 24 Mayıs 2014'te Belçika'nın Brüksel kentinde silahlı bir kişinin müzeye ateş açarak dört kişiyi öldürmesiyle meydana gelen Yahudi karşıtı İslamcı bir terör saldırısıydı²⁹⁹. Tatilde olan İsrailli bir çift ve bir Fransız kadından oluşan üçü olay yerinde hayatını kaybetti. Müzenin Belçikalı bir çalışanı olan dördüncü kurban, daha sonra aldığı yaralardan dolayı hastanede öldü. Saldırımı düzenleyen Fransa doğumlu Mehdi Nemmouche, 24 Mayıs 2014'te Brüksel'deki Yahudi Müzesi'nde dört kişinin öldürülmesinden sorumlu İŞİD savaşçısıdır. Saldırının, Suriye'den dönen bir yabancı savaşçının Avrupa'da gerçekleştirdiği ilk saldırı olduğu bildirildi. Saldırıdan önce Nemmouche, Bir yıl boyunca Suriye'de İŞİD'in yanında savaşarak ve grubun Halep'teki Amerikalı ve Avrupalı rehinelerini koruyarak geçirdi. Bu rehineler arasında ABD vatandaşları James Foley ve Steven Sotloff da vardı ve her ikisi de 2014'ün sonlarında militanlar tarafından kafaları kesilerek öldürüldü. 7 Mart

²⁹⁹Lorenzo Vidino, "European Foreign Fighters In Syria: Dynamics And Responses", *European View* 13/2 (Aralık 2014), 217-224.

2019'da bir Belçika mahkemesi, Nemmouche'u müzedeki silahlı saldırıyla ilgili cinayet suçlamalarından ömür boyu hapis cezasına mahkûm etti³⁰⁰.

San Bernardino saldırısı, 2 Aralık 2015'te Amerika Birleşik Devletleri'nde San Bernardino, Kaliforniya'da gerçekleşen bir terör saldırısıydı. Bu saldırı, Syed Rizwan Farook ve eşi Tashfeen Malik tarafından düzenlendi. Bu saldırıda 14 kişi öldü, 22 kişi yaralandı. Bu terör eylemi IŞİD ile bağlantılı olduğu iddialarıyla gündeme geldi, ancak kesin bağlantılar kanıtlanmadı. Saldırganlar Farook ve Malik, bir toplantıya gittikleri sırada içeri girdiler ve saldırıyı düzenlediler. Farook, yerel bir sağlık kuruluşunda bir sağlık uzmanı olarak çalışıyordu. Saldırganlar, eylemi daha sonra IŞİD'e bağlılıklarını açıklayan bir Facebook mesajı paylaştılar, ancak ABD federal yetkilileri saldırının planlamasında IŞİD'in doğrudan bir rolü olduğunu gösteren kanıtlar bulamadılar³⁰¹. Saldırı, Amerika Birleşik Devletleri'nde terörist bir eylem olarak büyük endişe yarattı ve IŞİD'in etkisi ve çevrimiçi propaganda stratejileri hakkında daha fazla tartışmaya yol açtı.

Örgütün ABD'deki bir diğer ses getiren saldırısı Orlando'da bir gece kulübünde gerçekleşti. Haziran 2016'da 29 yaşındaki Omar Mateen, Amerika Birleşik Devletleri'nin Florida eyaletindeki Orlando şehrindeki Pulse adlı bir gece kulübünde 49 kişiyi öldürdü ve 53 kişiyi yaraladıktan sonra Orlando Polis memurları tarafından üç saatlik bir pazarlığın ardından vurularak öldürüldü. Olayın başlamasından kısa bir süre sonra yapılan 9-1-1 aramasında, Mateen, IŞİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye bağlılık yemini etti ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bir ay önce Irak'ta Abu Waheeb'i öldürmesinin saldırıyı "tetiklediğini" söyledi. Daha sonra bir müzakereciye, Irak ve Suriye'deki Amerika'nın öncülük ettiği müdahaleler nedeniyle "şu anda burada olduğunu" ve müzakerecinin Amerika Birleşik Devletleri'ne bombalamayı durdurması gerektiğini söyledi. FBI soruşturmacıları tarafından olay bir terörist saldırı olarak değerlendirildi³⁰². Pulse, "Latin Gecesi" düzenliyordu ve kurbanların çoğu Latin'di. Bu saldırı, 11 Eylül saldırılarından bu yana Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen en

³⁰⁰Counter Extremism Project (CEP), "Extremist Leaders: Mehdi Nemmouche", (Erişim 4 Mayıs 2024).

³⁰¹Carol Lee vd., "The San Bernardino, California, Terror Attack: Two Emergency Departments' Response", *Western Journal of Emergency Medicine* 17/1 (Ocak 2016), 1-7.

³⁰²Jace L. Valcore ve Kevin Buckler, "An Act of Terror And An Act of Hate: National Elite And Populace Newspaper Framing of Pulse Nightclub Shooting", *Criminal Justice Studies* 33/3 (2020), 276-296.

ölümcül terörist saldırıydı ve 2017 Las Vegas saldırısına kadar modern Amerika Birleşik Devletleri tarihindeki en ölümcül kitle saldırısıydı.

Dünyayı sarsan bir başka saldırı da Paris'te gerçekleşti. 13 Kasım 2015 Cuma günü Fransa'nın Paris kentinde ve şehrin kuzey banliyösü Saint-Denis'te bir dizi koordineli İslamcı terör saldırısı düzenlendi. Saat 21:16'dan itibaren, uluslararası bir futbol maçı sırasında stadyuma giremeyen üç intihar bombacısı, Saint-Denis'deki Stade de France'ın önünde saldırı. Başka bir saldırgan grubu daha sonra Paris'teki kalabalık kafe ve restoranlara ateş açtı, içlerinden biri de patlayıcıyı patlatarak kendini öldürdü. Üçüncü bir grup ise Bataclan tiyatrosunda 1.500 kişinin katıldığı Eagles of Death Metal konserinde başka bir toplu silahlı saldırı gerçekleştirerek insanları rehin aldı ve polisle arayı açtı. Polis tiyatroya baskın yaptığında saldırganlar ya vuruldu ya da intihar yelekleri patlatıldı. Saldırganlar 90'ı Bataclan tiyatrosunda olmak üzere 130 kişiyi öldürdü. Neredeyse 100'ü kritik olmak üzere 416 kişi daha yaralandı. Saldırganlardan yedisi de öldürüldü³⁰³. Bu saldırılar, terörizmin küresel boyutunu vurgulayan ve Fransa'daki güvenlik ve toplumsal dinamikleri etkileyen önemli bir olay olarak değerlendirilmektedir.

Fransa'da gerçekleşen ve tüm dünya kamuoyunu ayağa kaldıran bir başka terör saldırısı ise Nice'te gerçekleşti. 14 Temmuz 2016 akşamı, 19 tonluk bir kargo kamyonu, Fransa'nın Nice kentindeki Promenade des Anglais'de Bastille Günü'nü kutlayan kalabalığın üzerine kasıtlı olarak sürülmüş, bunun sonucunda 86 kişi ölmüş, 434 kişi yaralanmıştı. Sürücü, Fransa'da yaşayan Tunuslu Mohamed Lahouaiej-Bouhlel'di. Saldırı, polis tarafından vurularak öldürüldüğü karşılıklı silahlı çatışmanın ardından sona erdi. Saldırının sorumluluğunu İslam Devleti üstlendi ve Lahouaiej-Bouhlel'in "İslam Devleti ile savaşan koalisyon ülkelerinin vatandaşlarını hedef alma çağrılarına" yanıt verdiğini söyledi. Soruşturmayı denetleyen Kamu Bakanlığı savcısı François Molins, 15 Temmuz'da saldırının cihatçı terörizmin işaretlerini taşıdığını söyledi³⁰⁴.

³⁰³ Kim R. Cragin, "The November 2015 Paris Attacks: The Impact of Foreign Fighter Returnees", *Orbis* 61/2 (Mart 2017), 212-226.

³⁰⁴ Federico Solla vd., "Terror Attack In Nice, France", *Academic Pediatrics* 18/4 (Haziran 2018), 361-363.

Aynı yıl Avrupa’da gerçekleşen bir başka araçlı terör saldırısı ise Almanya’da olacaktı. 19 Aralık 2016’da Berlin’de Breitscheidplatz’ta bulunan Kaiser Wilhelm Anıt Kilisesi’nin yanındaki Noel pazarına bir kamyon kasıtlı olarak sürülmüş, 12 kişi ölmüş, 56 kişi de yaralanmıştı³⁰⁵. Kurbanlardan biri, yolcu koltuğunda vurularak öldürülmüş olarak bulunan kamyonun asıl sürücüsü Łukasz Urban’dı. Kamyon sonunda otomatik frenlerle durduruldu. Fail, Tunuslu başarısız bir sığınmacı olan Anis Amri’ydi. Saldırıdan dört gün sonra İtalya’nın Milano yakınlarında polisle çıkan çatışmada öldürüldü. İlk şüpheli tutuklandı ve daha sonra delil yetersizliği nedeniyle serbest bırakıldı. Saldırıdan yaklaşık beş yıl sonra, saldırı sırasında ağır yaralanan bir adam, yaralarından kaynaklanan komplikasyonlar nedeniyle hayatını kaybederek 13. kurban oldu³⁰⁶.

Örgütün dikkat çeken bir başka saldırısı da Avrupa’nın göbeğinde Brüksel’de gerçekleşti. 22 Mart 2016’da Belçika’nın Brüksel kentinde ve yakınında İslam Devleti (İD) tarafından koordineli iki terör saldırısı gerçekleştirildi. İki intihar bombacısı, Brüksel’in hemen dışındaki Zaventem’deki Brüksel Havalimanı’nda bomba patlattı ve bir intihar bombacısı, Brüksel’in Avrupa Mahallesi’ndeki Maelbeek/Maalbeek metro istasyonundan ayrılan bir trende bomba patlattı. 32 kişi öldü, 300’den fazla kişi de yaralandı. Üç fail de hayatını kaybetti. Üçüncü bir havaalanı saldırganı ise daha sonra havaalanında yapılan aramada bulunan bombayı patlatmadan olay yerinden kaçtı. İkinci bir metro saldırganı da bombasını yanına alarak kaçtı. Saldırıların sorumluluğunu İslam Devleti üstlendi³⁰⁷. Failler, Kasım 2015’teki Paris saldırılarına karışan bir terör hücrelerine mensuptu ve saldırılar, grubu hedef alan bir dizi polis baskınından kısa bir süre sonra gerçekleşti. Belçika Hükümeti, 2. Dünya Savaşı’ndan bu yana Belçika’ya yönelik en ölümcül saldırılar olan bombalamaların ardından üç günlük ulusal yas ilan etti. Aralık 2022’de saldırılara karışmakla suçlanan on adam Brüksel’de yargılandı.

³⁰⁵ Monika Dávideková ve Michal Gregus, “Nice, Berlin, London-If Every Car Had Autonomous Emergency Braking System For Forward Collisions Avoidance”, *Procedia Computer Science* 110 (Temmuz 2017), 386-393.

³⁰⁶ Nils Böckler vd., “Jihad Against The Enemies of Allah: The Berlin Christmas Market Attack From A Threat Assessment Perspective”, *Violence And Gender* 4/3 (Eylül 2017), 73-80.

³⁰⁷ Veerle Compennolle vd., “Lessons For Blood Services Following The Brussels Terrorist Attacks In March 2016”, *ISBT Science Series* 13/1 (Eylül 2017), 47-50.

Altısı terör bağlantılı cinayet ve cinayete teşebbüsten, ikisi ise terör faaliyetlerinden hüküm giydi³⁰⁸.

3.3.2. Ortadoğu ve İslam Coğrafyasına Yönelik Saldırılar

Örgütün dünya genelinde kanlı saldırıları olsa da özellikle Ortadoğu’da gerçekleşen vahşet dolu eylemler insanlık tarihine kara bir leke olarak geçmiştir. Bu saldırılar ve katliamlar bazen ses getirmek ve görünür olmak amacıyla yapılmış, bazen de bölge halkını bezdirmek, göçe zorlamak ve sindirmek için yapılmış, insanlık dışı eylemlerdir. Bunlardan en dikkat çekenini de Sincar bölgesinde gerçekleşen Yezidi katliamıdır. Sincar katliamı, IŞİD’in Yezidilere yönelik soykırımının, yani binlerce Yezidi erkek, kadın ve çocuğun öldürülmesi ve kaçırılmasının başlangıcı oldu. Olay, Ağustos 2014’te Irak’ın Ninova Valiliği’ndeki Sincar şehri ve Sincar Bölgesi’nde gerçekleşti ve Irak İslam Devleti ve Şam İslam Devleti (IŞİD) tarafından gerçekleştirildi. Katliam, IŞİD’in Kuzey Irak taarruzu sırasında 3 Ağustos’ta Sincar’a ve çevre kasabalara saldırıp ele geçirmesiyle başladı. Sincar katliamı en az 953 kişinin ölümüyle sonuçlandı ve 5000’den fazla kişi kaçırıldı³⁰⁹. İslam Devleti tarafından esir alınan sivillerin resmi bir sayısı yoktur. Irak’ın kuzeyindeki Sinjar bölgesinde merkezlenmiş olan etnik Yezidi nüfus, IŞİD kontrolündeki bölgelerde en çok esir alınanlar arasında yer aldı. Esir alınan, köleleştirilen ve/veya öldürülenlerin tahmini sayısı 3,000 ile 9,900 arasında değişmektedir. Kuzey Irak’taki Yezidi nüfusu, nüfusun %1’den biraz fazlasını oluşturan dini azınlıktır ve İslam Devleti’nin onlara karşı uyguladığı vahşet, kölelik ve aşırı cinsel şiddet içermektedir. 2014 Ağustos’unda Sinjar bölgesindeki Yezidilere yönelik saldırıdan önce, IŞİD liderleri Yezidi kadınları köleleştirmenin geçerliliği üzerine dini bir hüküm aradılar. IŞİD’in dini alimleri, Yezidilerin müşrikler (çoktanrıcular) olduğunu ve Yahudiler ve Hristiyanlar gibi Kur’an’da korunan bir grup olarak belirtilmediklerini belirterek, köleleştirmenin izin verildiğini doğruladılar. IŞİD liderleri, köleliğin varlığını gerektiren bir olay olarak, Peygamber Muhammed’e atfedilen bir kehaneti referans gösterdi: “Cariyenin efendisini doğuracağı” kıyamet günü yakın olmalıdır. Ayrıca, savaş öncesi Amerika Birleşik

³⁰⁸Karolina Wojtasik “‘Analysis of The Bombers’ Tactics And The Consequences of A Series of Terrorist Attacks İn Brussels (22 March 2016)”, *Przegląd Policyjny* 140 (2021), 135-153.

³⁰⁹Harrison Bardwell ve Mohib Iqbal “The Economic Impact of Terrorism From 2000 To 2018”, *Peace Economics, Peace Science And Public Policy* 27/2 (Aralık 2020), 229.

Devletleri Güney’indeki Hristiyan köle sahiplerinin benzer bir gerekçeyle yaptığı gibi, IŞİD İslam'a insanları köleleştirerek getirmenin doğruluğuna odaklanan bir dizi dini yorum yayınladı – "Allah, zincirlenmiş olarak Cennet'e giren bir topluma hayret eder³¹⁰." İslam Devleti, sivilleri "devletlerinin" istikrarını sağlamak için kullanılacak kaynaklar olarak gördü. Özellikle, Yezidi demografisi, din kaynaklı olarak müşrikler (çoktanrıcılar), tamamen dini korumaların dışında olan, elde edilen ve yenilgiye uğrayan insanları belirten Al-Harab kategorisine uyuyor.

Ortadoğu’da gerçekleşen kanlı bir diğer saldırı da 2015 yılında Yemenin başkenti Sana’da yaşandı. Bedir ve Haşûş camilerine öğle namazı sırasında intihar saldırıları düzenlendi. Patlamalarda 137 kişi öldü ve 357'den fazla kişi yaralandı, bu da onu Yemen tarihindeki en ölümcül terör saldırısı haline getirdi. Bir intihar bombacısı, milis muhafızları tarafından yakalandığında Bedir Camii'nin kapısının önünde havaya uçtu, ikincisi ise bombasını cami içinde kaçan insanların arasında patlattı. Bir çift bombacı daha Haşûş camisinde havaya uçtu³¹¹. Saldırı, mümkün olduğu kadar çok insanı yaralamak ve öldürmek amacıyla planlanmıştı ve bu nedenle de bayram namazının camide kutlandığı zamana denk geldi. Bu saldırı gösteriyor ki kentleşme, terör örgütleri için erişilebilir hedefler oluşturmakta ve bu da sonuçta terörist faaliyetlerin artmasına neden olabilmektedir. Ancak bu erişilebilir hedeflere, Yemen gibi polis teşkilatının veya devlet kontrolünün işlevsiz olduğu ülkelerde daha erişilebilir³¹².

Örgütün dünyada ses getiren bir başka saldırısı ise Rus havayolu şirketi Metrojet Airlines’ın Mısır’dan kalkan 9268 sefer sayılı uçuşudur. Airbus A321-231 uçağı, 31 Ekim 2015'te Mısır’ın Şarm El Şeyh havaalanında İslam Devleti tarafından uçağa yerleştirilen patlayıcıyla imha edilmiş, 24’ü çocuk olmak üzere 224 yolcu ve mürettebatın tamamı hayatını kaybetmişti. Bu terör saldırısının başarısı, öncelikle güvenlik kontrolünden geçen havaalanı personelinin sızması veya radikalleşmesi

³¹⁰Nadia Al-Dayel vd., “Not Yet Dead: The Establishment And Regulation of Slavery By The Islamic State”, *Studies In Conflict & Terrorism* 45/11 (Şubat 2020), 931.

³¹¹Elisabeth Kendall, “The Failing Islamic State Within The Failed State of Yemen”, *Perspectives On Terrorism* 13/1 (Şubat 2019), 77-86.

³¹² Liv A. Hamre, “An Analysis of The Differences In Terrorist Activity In Yemen and Qatar”, (Bachelor's Thesis, NTNU, 2020).

sonucu mümkün olmuştur³¹³. Küçük bir Rus havayolu şirketi olan Metrojet tarafından işletilen uçak, Mısır'ın tatil beldesi Şarm El-Şeyh'ten St. Petersburg'a doğru yoldaydı. Felaketten bir ay önce Rusya, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı devirmek için savaşanlara karşı askeri operasyonlara başlamıştı. Rus kara saldırı uçakları hem Özgür Suriye Ordusu'na hem de Jabhat al-Nusra ve Irak ve Şam İslam Devleti gibi kökten dinci gruplara saldırdı. Buna yanıt olarak IŞİD/Daesh'in de aralarında bulunduğu radikal İslamcı gruplar Rusya'nın çıkarlarına saldırı çağrısında bulundu. IŞİD/Daesh'in Metrojet kaybının sorumluluğunu hemen üstlenmesi şaşırtıcı olmayan bir şekilde internette şunu belirtti: "Halifeliğin askerleri Sina vilayetinin üzerinde bir Rus uçağını düşürmeyi başardılar". Çok az kişi IŞİD'İN 31.000 fit de seyreden bir uçağı düşürecek donanım ve askeri istihbarata sahip olduğuna inanıyordu, ancak el yapımı bir patlayıcı cihaz olasılığı da göz ardı edilemezdi³¹⁴.

Örgütün 2015 yılında Türkiye'de Suruç ilçesinde gerçekleştirdiği bombalı eylem ise IŞİD'İN Ortadoğu'da gerçekleşen kanlı eylemlerinden biridir. Suruç bombalaması, 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde Amara Kültür Merkezi'nin önünde Dokumacılar adlı Türk solculara yönelik gerçekleştirilen intihar saldırısıydı. Fail dahil toplam 34 kişinin öldüğü, 104 kişinin de yaralandığı bildirildi. Kurbanların çoğu, Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) Gençlik Kolları ve Sosyalist Gençlik Dernekleri Federasyonu (SGDF) üyesi, Suriye sınır kenti Kobani'nin yeniden inşası için planladıkları geziyle ilgili basın açıklaması yapan üniversite öğrencileriydi³¹⁵.

Dikkat çeken bir başka saldırı ise başkent Ankara'da meydana geldi. Türkiye'nin başkenti Ankara'da 10 Ekim 2015 yerel saatle 10.04'te Ankara Merkez Garı önünde iki bomba patlatıldı. 109 sivilin hayatını kaybettiği saldırı, Türk tarihinin en ölümcül terör saldırısı olarak 2013 Reyhanlı bombalamalarını geride bıraktı. Bombaların Türkiye Devrimci Sendikalar Konfederasyonu (DİSK), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Halkların Demokratik Partisi (HDP) tarafından düzenlenen "Emek, Barış ve

³¹³ Tristan Dunning, "Politics, Economics And Security: Implications of Metrojet Flight 9268", *Transport Policy* 6/2 (Kasım 2015), 10-14.

³¹⁴ Simon Bennett, "Disasters And Mishaps: The Merits of Taking A Global View", *Disaster Forensics: Understanding Root Cause And Complex Causality*, Ed. Anthony J. Masys, (Springer: 2016) 159.

³¹⁵ Kılıç Kanat ve Kadir Ustun "US-Turkey Realignment on Syria", *Middle East Policy* 22/4 (2015), 88-97.

Demokrasi" mitingini hedef aldığı ortaya çıktı³¹⁶. Saldırının ertesi günü Ankara'da kaybettikleri kişileri anmak isteyen kişiler bir duvara şunları yazdı: "Bizi öldüren bombaların sesi değil, sizin sessizliğinizdir." İlerleyen günlerde farklı türden anıtlar sivil saldırıların hedefi oldu³¹⁷.

Bir diğer kanlı eylem ise mega kent İstanbul'da meydana geldi. 28 Haziran 2016'da İstanbul Atatürk Havalimanı'nda silahlı saldırı ve intihar saldırılarından oluşan bir terör saldırısı meydana geldi. Otomatik silahlar ve patlayıcı kemerlerle donatılmış silahlı kişiler, Terminal 2'nin dış hatlar terminaline eş zamanlı saldırı düzenledi. Üç saldırganın yanı sıra 45 kişi öldü, 230'dan fazla kişi de yaralandı. Basında çıkan haberlerde, Türk yetkililerin üç saldırganın Rusya ve Orta Asya'dan geldiklerine inandığı belirtildi. Türk yetkililer, saldırganların Irak ve Şam İslam Devleti adına hareket ettiğini ve IŞİD kontrolündeki Suriye'den Türkiye'ye geldiklerini söyledi³¹⁸.

Türkiye'de gerçekleşen bir diğer eylem ise belki de en çok hafızalara kazınan, yeni yıl gecesi gerçekleşen Reina saldırısıdır. İstanbul gece kulübü saldırısı (Türkiye'de Reina katliamı olarak da bilinir), 1 Ocak 2017'de yerel saatle 01.15 civarında Ortaköy mahallesindeki Reina gece kulübünde bir teröristin vurarak 39 kişiyi öldürdüğü ve 79 kişiyi yaraladığı toplu silahlı saldırı olayıdır. Yüzlerce kişinin Yeni Yılı kutladığı İstanbul, Türkiye'de. Özbekistan doğumlu Abdulkadir Masharipov, 17 Ocak 2017'de İstanbul'da tutuklandı. Eylemlerini İslam Devleti üstlendi³¹⁹. Masharipov ve 51 suç ortağı sanığının yargılandığı davanın ilk duruşması 11 Aralık 2017'de, bir sonraki duruşma ise 26 Mart 2018'de görüldü³²⁰.

İslam Devleti (IŞİD) tarafından gerçekleştirilen önemli eylemlerin genel bir çıkarımını yapmak oldukça önemlidir. Bu eylemlerin derinlemesine analizi, terörizmle

³¹⁶ Huriye Toker ve Taylor Rae, "The Representation Of 2015 Ankara Bombings in Canadian Media", *International Journal of Social Inquiry* 9/2 (Şubat 2017), 115-136.

³¹⁷ Altan Eşsizoglu vd., "The Risk Factors Of Possible PTSD İn Individuals Exposed To A Suicide Attack İn Turkey", *Psychiatry Research* 253 (Temmuz 2017), 274-280.

³¹⁸ Mevlüt Uzulmez ve Savaş S. Ateş, "Terrorist Attacks İn Aviation: An Analysis of Atatürk Airport Attack On 28TH of June 2016", *Pressacademia Procedia* 3/1 (Mayıs 2017), 1012-1018.

³¹⁹ Connor Nickerson, "Media Portrayal of Terrorism And Muslims: A Content Analysis of Turkey And France", *Crime, Law And Social Change* 72 (Mayıs 2019), 547-567.

³²⁰ Ayşe A. Sezgin, "Hate Sayings İn Online Newspapers' Reader Comments: Reina Attack Example", *AJIT-E* 8/30 (Ekim 2017), 107.

m¼cadelede ve uluslararası g¼venlik politikalarında dikkate alınması gereken önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. IŞİD'in sivillere yönelik korkunç saldırıları, terör¼n insanlık ¼zerindeki yıkıcı etkilerini gözler ön¼ne sermiştir. Saldırıları, büyük acı ve kayıplara neden olmuş ve toplumların derin travmalar yaşamasına yol açmıştır. IŞİD'in faaliyetleri, uluslararası güvenliğın sadece tek bir ¼lkenin çabalarıyla sağlanamayacağını göstermiştir. Terörizmle mücadelede uluslararası iş birliğı ve ortak çabaların önemli olduğı vurgulanmıştır. Bununla birlikte örg¼t¼n yükseliş, güvenlik politikalarının ve karşı-radikalizm stratejilerinin gözden geçirilmesini ve güçlendirilmesini gerektirmiştir. Toplumların radikalleşmeye karşı daha etkili önlemler alması önemlidir.

4. ‘İŞİD VE DİJİTAL SAVAŞ’ ÖRGÜTÜN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

Son yıllarda, terör örgütleri dijital platformların gücünü kullanarak küresel bir etki yaratma kapasitesini artırdı. İŞİD (Irak Şam İslam Devleti), bu terörizmle mücadeledeki yeni dijital dönemin önde gelen örneklerinden biridir. Sadece askeri hareketlerle değil, aynı zamanda sosyal medya ve dijital iletişim araçlarıyla da etkili bir şekilde savaşıp ve küresel toplumu etkilemiştir. İŞİD'in sosyal medya stratejileri, örgütün öncelikle genç ve dijitalleşmiş kitleleri nasıl etkili bir şekilde mobilize ettiğini gösteriyor. Örgüt, propaganda faaliyetlerini sürdürmek, destekçilerini motive etmek ve düşmanlarını korkutmak için geniş çapta dijital medya araçlarını kullanmıştır. Bu stratejiler, İŞİD'in ideolojisinin yayılmasını hızlandırmış ve onu terörizmin dijital çağında etkili bir aktör haline getirmiştir. Bu analiz çalışması, İŞİD'in sosyal medya stratejilerini, kullanılan teknikleri ve bu stratejilerin küresel terörizmle mücadele stratejilerine olan etkilerini derinlemesine inceleyecektir. Ayrıca, İŞİD'in sosyal medya kullanımının hukuki, etik ve güvenlik açılarından incelenmesi, terörle mücadelede yeni yaklaşımlar geliştirmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Çalışmanın bu nihai bölümü, önceki bölümlerde kurgulanan ve analiz edilen kavramsal-kuramsal değerlendirmelerin bir bulgusu niteliğindedir. Bu alt başlık ile İŞİD örneği üzerinden, sosyal medya ve terörizm arasındaki ilişkinin, önceki bölümlerde verilen teorik çerçeve ışığında somutlaştırılması amaçlanmıştır.

4.1. İŞİD ve Dijital Propaganda

Terörle mücadele alanındaki önemli politika sorunlarından biri, sosyal medya platformlarının şiddet yanlısı aşırı gruplar tarafından artan kullanımudur. Çevrimiçi platformların küresel erişiminden yararlanan bu gruplar, son yıllarda davalarını her zamankinden daha fazla duyurmayı, destekçi çekmeyi ve dünya çapında kitlesel şiddete ilham vermeyi başardılar³²¹. Sosyal medya terör örgütlerine, özellikle İŞİD gibi örgütlerin propaganda ve ideolojilerini küresel çapta yaymaları için etkili bir platform sağlamıştır. Örgütler, videolar, görseller, yazılı mesajlar ve diğer içerikler aracılığıyla hızla ve etkili bir şekilde kitlelere ulaşabilmektedir. Sosyal medya, terörist grupların

³²¹Tamar Mitts “Studying The Impact of ISIS Propaganda Campaigns”, *The Journal of Politics* 84/2 (2022), 1220-1225.

toplumlar üzerinde psikolojik etki yaratmasını kolaylaştırmaktadır. Propaganda ve manipülatif içeriklerle toplumları korkutmak, endişelendirmek veya örgütün ideolojisini benimsemeye teşvik etmek için kullanılmaktadır. Bu noktada önceki bölümlerde değinilmiş bir takım önemli tartışmaları hatırlatmakta fayda vardır. Terör örgütleri için korku saçmak, dehşet saçmak, ses getirmek neden önemlidir? Ve sosyal medya bu noktada nasıl bir önem taşımaktadır? Nitekim terör grupları ile benzer dehşet ve vahşet eylemleri gerçekleştiren bir takım suç örgütleri de mevcuttur, ancak bu organizasyonlar terör gruplarının aksine bu eylemlerini gizli tutmaya ve bilinmemeye çalışırlar. Ayrıca devletler de tarih boyunca hukuka aykırı, insanlık dışı eylemler gerçekleştirmişlerdir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından gerçekleştirilen soykırım... Bütün bu şiddet eylemleri gizlice gerçekleştirilmiş ve üstü kapatılmaya çalışılmıştır. Bu noktada terör örgütleri, şiddet ve dehşet saçarak ve bunu olabildiğince duyurarak tam olarak ne amaçlamaktadırlar? Bu sorulara IŞİD örneği üzerinden verilecek cevaplar, terörizm-sosyal medya ilişkisini açıklayabilecek veya bu kavramsal paradoksa bir bakış sunacaktır.

Terörizmin hem tarihsel hem de çağdaş tanımlarının en kalıcı özelliklerinden biri korku unsurudur. Korku ve kaygı, iletişimin etkinliğini arttırdığı ve hedef kitle üzerindeki etkisini arttırdığı için terörizmin bileşenleridir³²². İnsanlar genellikle korku ve endişe altında daha duyarlı ve savunmasız hale gelirler, bu da terörist grupların mesajlarını daha etkili bir şekilde iletebilmelerine olanak tanır. Terör örgütleri, propaganda aracılığıyla korkuyu körükleyerek toplumları manipüle edebilir. Korku, hedef kitlenin duygusal tepkilerini tetikler ve terör örgütlerinin istedikleri davranışları teşvik etmeye yönelik bir araç olarak kullanılır. Hedef grubun bazı üyelerine yönelik örnek niteliğindeki şiddet eylemlerinin neden olduğu aşırı korku, çoğu zaman verilen gerçek zararla orantılı değildir. Akut terör yaşayan kişiler ya aşırı korku nedeniyle felç olur (hareketsiz kalır) ya da bu tür bir korkudan dolayı paniğe kapılır-her iki durumda da rasyonel düşünmeyi zorlaştıran tepkiler açığa çıkar³²³. Özetle şu söylenebilir ki terör örgütleri şiddet kullanarak korku ortamı oluşturmayı hedefler. Bu korku sonucunda toplumları veya yöneticileri ya da devletleri rasyonellikten uzaklaştırmayı amaçlarlar.

³²²Ersun N. Kurtulus, “Terrorism And Fear: Do Terrorists Really Want To Scare?”, *Critical Studies On Terrorism* 10/3 (Mayıs 2017), 501-522.

³²³Alex Schmid, “Terrorism As Psychological Warfare”, *Democracy And Security* 1/2 (Haziran 2006), 137-146.

Rasyonel olmayan sonuçlara örnek verecek olursak; radikal ekonomi politikaları, savaşlar, anti-demokratik hamleler, silahlanmaya teşvik edici eğilimler gibi faktörler olarak ifade edilebilir. Bu teorik çerçeveyi IŞİD'in sosyal medya propagandası üzerinden değerlendirmek konuya ışık tutacaktır.

İslam Devleti'nin en dikkat çekici yönlerinden biri sosyal medyayı yaygın biçimde kullanması ve sosyal medyadaki varlığıdır. Örgütün 2014 yazında küresel bilince hızlı yükselişine, yalnızca Irak ve Suriye'de geniş toprakları fethetmesi değil, aynı zamanda sosyal medyada etkileyici, iyi planlanmış, çok dilli bir kampanya da eşlik etti. Video klipler, görseller, dergiler, İslami ilahiler ve Twitter'da yaygın aktivitenin yer aldığı bu kampanya, İslam Devleti terimlerini terör örgütü etiketlerinden dönüştürdü. Gerçekten de sosyal medyadaki kapsamlı ve sofistike faaliyetleri ve Hollywood kalitesindeki korkunç video kliplerin prodüksiyonu sayesinde İslam Devleti ve lideri Ebu Bekir el Bağdadi, 21. yüzyılda İslami terörizmin yeni yüzü haline geldi. Sosyal medya ve dijital dönüşümün imkanlarını ilk defa kullanan terör örgütü olmasa da IŞİD, diğer tüm örgütlerden daha farklı ve etkili bir tablo çizmiştir. İngiliz Quilliam Vakfı'nın kapsamlı bir araştırmasına göre, İslam Devleti propagandası, daha önceki terör örgütlerine özgü operasyonel güvenlik ilkesini dinamizm uğruna terk ederek Selefi cihat medyasının doğasını kökten değiştirdi. Temel değişiklik, İslam Devleti'nin artık hedef kitleye bağlı olarak dokunacak veya dehşete düşürecek bir hikâyeyi uyarlayıp anlatabilecek propaganda üretmesi gerçeğinde yatmaktadır. Sosyal medyanın bu kullanımı, İslam Devleti'nin anlatısını geleneksel medyadan (basın, televizyon ve radyo) bağımsız olarak sunmasına ve küresel kamuoyunda yansımaları görmek istediği imajı tasarlamasına olanak tanıdı. 1998'de Usame Bin Ladin, Pan Arap gazetesi El Kuds El Arabi'de Yahudilere ve Haçlılara Karşı Cihat için Dünya İslami Cephesi'nin kurulduğunu duyurmak zorunda kalırken ve konuşmalarının yayınlanması için El Cezire'ye güvenmek zorunda kalırken, ilk on yılda Yirmi birinci yüzyılda İslam Devleti, geleneksel medyaya dayatılan kısıtlamalar ve sansür olmadan, herkesin erişebileceği açık bir iletişim kanalı olan sosyal medyayı kullanarak yüzlerce propaganda filmi ve diğer medya ürünlerini üretilip geniş bir izleyici kitlesine dağıtabildi³²⁴. Bu durum İslam Devleti'nin sosyal ağlardaki devasa varlığı ve resmi üretim departmanlarını kullanması,

³²⁴Adam Hoffman, "The Islamic State's Use of Social Media", *Terrorism's Siren Song In the Digital Age*, (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2016), 102.

bu teknolojik fırsatlardan siber uzayda faaliyet gösteren diğer tüm devlet dışı aktörlerden çok daha fazla yararlandığını gösteriyor.

Şiddet, IŞİD içeriğinin temel özelliği; Bütün propaganda kanallarında aşırı zulüm mevcuttu. Bu görüntüler IŞİD'in muhaliflerini ve potansiyel düşmanlarını hedef alıyordu. Belirtildiği üzere oluşturulmak istenen korkunun amacı ve gösterişli zulümler, IŞİD'in üstünlüğüne inanmayanları bekleyen intikamın simgesiydi. IŞİD, kimin icrasının belirli hedef kitle üzerinde daha fazla etki yaratacağını önceden hesaplayarak içeriğini verimli bir şekilde yönetti. Örneğin, Eylül 2014'te internette yayınlanan, Suriye silahlı kuvvetlerine mensup askerlerin infazını içeren video, İslam Devleti'nin potansiyel takipçilerine ve yerel muhaliflere yönelikti ve sadakatsizlerin ve casusların adaletini ve cezalandırılmasını göstermeyi amaçlıyordu³²⁵.

Bu tür infazlar, "Halifelik" sakinlerine itaat etmemeleri halinde ne olacağını hatırlatmak için düzenli olarak gerçekleştirildi. IŞİD üyeleri, halihazırda fethedilen bölgeleri ve zihinleri elinde tutmanın yanı sıra yeni alanları işgal edip yeni takipçiler çekme konusunda da istekliydi. Japon vatandaşı Kenji Goto'nun idam edilmesi, uluslararası toplumu şok etmeyi hedefleyen video içeriğinin çarpıcı bir örneğidir³²⁶. Yabancı vatandaşların infazları uluslararası toplumu zayıflatmaya, paniğe ve korkuya sevk etmeye yönelikti, nitekim başarılı da olduğu söylenebilir. IŞİD'in vahşeti göstermek için kullandığı tek araç video içeriği değildi. Medyanın en etkili terör hücresi, tüyler ürpertici cinayetlerin fotoğraflarını izinsiz dergilerde yayınlamaktaydı. IŞİD süreli yayınları Dabiq ve IŞİD Raporu'nun her sayısında katliamlara ilişkin fotoğraflar ve ayrıntılı açıklamalar yer alıyordu³²⁷. Daha sonra bu içerikler sosyal medya platformlarına sızdırılıyor veya linkler ile uzantılara erişim sağlanıyordu.

Örgütün infaz görüntülerindeki propagandanın bir diğer amacı ise eylemlerini, ideolojilerini ve davalarını meşrulaştırma çabasıydı. Bu meşrulaştırmayı bir tür mağduriyet oluşturarak, aslında ezilen tarafın onlar olduğu, batılı güçler ve onların

³²⁵ Leonid M. Issaev ve Alisa R. Shishkina, "Jihadism and Terrorism" *Journal of Globalization Studies* 10/2 (2019), 113-125.

³²⁶ Kasun Ubayasiri, "Journalism in the Crosshairs: the Islamic State's Exploitation of Western Media Practice", *Fusion Journal* 11 (Mayıs 2017), 5-15.

³²⁷ Haroro J. Ingram, "An Analysis of Inspire And Dabiq: Lessons From AQAP And Islamic State's Propaganda War", *Studies In Conflict & Terrorism* 40/5 (Ağustos 2016), 357-375.

destekçileri tarafından ezilen ve haksızlığa uğrayan tarafın onlar olduğu ve asıl mağdur tarafın kendileri olduğu iddiası ile pekiştirmeye çalıştılar. Ürdünlü pilot El Masasbeh'in vahşet dolu infaz görüntüleri tamamen bu amaca yönelik bir propaganda unsuru olmuştur.

24 Aralık 2014'te Ürdün'e ait bir F-16 uçağı, Suriye'nin kuzeyindeki Rakka kenti yakınlarında düştü. Bazı haberlere göre Üsteğmen Muath el Kasasbeh'in uçurduğu F 16, Suriye üzerinde Rakka kenti yakınlarındaki IŞİD mevzilerine düzenlenen bombalı saldırı sırasında düşürüldü. IŞİD, pilotu rehin tuttu ve ardından 3 Ocak 2015'in erken saatlerinde vahşice yakarak öldürdü. Al Kasasbeh'in yakılmasından önce IŞİD, Al Kasabeh'i Japon rehine ve gazeteci Kenji Goto'yu serbest bırakmak için Ürdün hükümetiyle görüşmeler yapmıştı. 2005 yılında Ürdün'ün başkenti Amman'daki Amman otel bombalamalarını gerçekleştirmek için komplo kuran başarısız bir intihar bombacısı olan Sajida Mubarak'ın serbest bırakılması örgütün öncelikli şartıydı ancak başarısız geçen çatışma çözüm süreci sonrası, Şubat 2015'te IŞİD, Al Kasasbeh'in vahşice yakıldığını gösteren video görüntülerini yayınladı. Buna karşılık, Ürdünlü yetkililer 4 Şubat 2015'te Sajida Mübarek'i ve üst düzey El Kaide mahkûmu Ziyad Karboli'yi (2008'de ölüm cezasına çarptırılan Iraklı) idam etti. Ürdün ayrıca IŞİD'e karşı hava saldırılarını artırdı³²⁸.

Bu örnek vaka gösteriyor ki örgüt, resmi otoritelerle bir pazarlığa oturmuş ve yaşanan vahşeti doğrudan onların eylemlerine ve politikalarına sebep göstermiştir. Nitekim devletler hareket alanı gereği belli bir uluslararası hukuk protokolüne tabi iken terör grupları kendilerini bu kurallardan muaf tutmaktadırlar. Özellikle IŞİD gibi şahsına münhasır ve bütün uluslararası sisteme kafa tutan bir yapı bu mekanizmaları tamamen göz ardı etmektedir. Ürdünlü pilotun infaz içeriği bağlamında söylenebilir ki, örgüt bu noktada istediğini almış ve kendi elemanlarının serbest bırakılmaması sebebiyle bu eylemin gerçekleştirildiğini dünyaya yansıtmıştır. Yani oluşturulmak istenen mağduriyet oluşmuş ve şiddet eylemleri bir şekilde meşru bir zemine dayandırılmıştır. Ayrıca önceki satırlarda da bahsedilen terör örgütlerinin toplumları ve devletleri rasyonaliteden uzaklaştırma amacı da tam olarak karşılık bulmuş, uluslararası

³²⁸Salim Abbadi, “Jordan in the Shadow of ISIS”, *Counter Terrorist Trends And Analyses* 7/2 (Mart 2015), 8-12.

kamuoyu bu görüntüler karşısında dehşete düşmüş ve Ürdün hükümeti, kısasa kısas şeklinde yanıt vererek karşı idamlar gerçekleştirmiş ve örgüte karşı savaş başlatmıştır.

Örneği verilen bu içerikler gibi, örgüt tarafından sunulan oldukça fazla sayıda infaz görüntüsü ve propaganda videosu mevcuttur. Bu videolar ve içerikler farklı yöntemlerle işlenmiş suç ve vahşet görüntüleridir. Örgütün bu içeriklerini toplamış ve her bir videoyu, infazın işleniş biçimi, videonun kurgulanma şekli, alt yazılar veya videoda kullanılan dil bakımından incelemiş Andrew Barr öncülüğünde yapılmış çalışma bu anlamda oldukça yol göstericidir³²⁹. Barr ve ekibi her bir içeriği incelemiş ve içerikte verilmek istenen mesajları ve bu mesajların veriliş biçimlerini analiz etmişlerdir. Bu mesajlar birer propaganda amacı taşısa da bu çalışma için asıl önem arz eden mesele veya tartışma, sosyal medyanın bu propaganda sürecine olan etkisinin analizidir. Sosyal medya bu vahşi propagandada nasıl bir rol oynamaktadır? Sosyal medya bir yandan ifade özgürlüğü bakımından geniş bir alan oluştururken, diğer yandan İŞİD için nasıl bir propaganda merkezi haline gelmiştir?

4.1.1. Örgütün Sosyal Medyada Eleman Kazanma Yöntemleri

Sosyal medya, 'birden çoğa' ve 'çoktan daha çoğa' iletişimi kolaylaştıran, böylece kullanıcıların siyasi, sosyal ve dini çevrimiçi söylemlerle tartışma ve müzakere yoluyla kişisel görüşlerini oluşturmalarına olanak tanıyan kinetik bir medya olarak kabul edilir³³⁰. Bu yönü ile sosyal medya, hem kişilerin doğru ve doğrudan bilgi alabileceği, bu bilgiler üzerinde fikir beyan edebileceği bir özgürlük alanı sunarken öbür yandan milyonlarca insanı etkileyebilecek, toplumları ve devletleri radikalizme sevk edebilecek bir potansiyele sahiptir. Bununla birlikte, sosyal medyadaki hiçbir aktivite, normalde birinin her şeyi geride bırakmasına ve ikna edici bir anlatı olmadan bu kadar radikal pozisyonlar almasına neden olmaz. Bunlara rağmen, örgütler ve radikal gruplar sosyal medya üzerinden nasıl militan ve destekçi kazanmaktadır? Sıradan bireyleri, içinde

³²⁹Andrew Barr ve Alexandra Herfroy-Mischler, "ISIL's Execution Videos: Audience Segmentation And Terrorist Communication In the Digital Age", *Studies In Conflict & Terrorism* 41/12 (Eylül 2017), 946-967.

³³⁰Johan Farkas, "Cloaked Facebook Pages: Exploring Fake Islamist Propaganda in Social Media", *New Media & Society* 20/5 (Mayıs 2017), 1850-1867.

yaşadıkları gerçeklikten nasıl koparmaktadırlar? Sosyal medya üzerinden işe alımlarda IŞİD nasıl politikalar izlemektedir?

Bu sorulara cevap vermek ve IŞİD örgütünün sosyal medyada nasıl eleman kazandığını analiz etmek için öncelikle bir kişiyi terörist yapan etmenler nedir? Sorusunu cevaplamak gerekmektedir. Örgüt bu kişileri rastgele mi seçiyor, yoksa belli profildeki insanlar mı radikalleşmeye meyillidir? Normal bir birey nasıl terörist olur? Sosyal medya bu anlamda terör örgütleri için nasıl bir ortam sağlıyor?

4.1.1.1. Demografik Özellikler

Örgütün sosyal medya üzerinden eleman kazanma ve takipçi edinme faaliyetlerinin analiz edildiği ilk faktör demografik özelliklerdir. Bu başlık altında örgütün sosyal ağlar üzerinden takipçi ve eleman kazanma faaliyetlerinin yaş, cinsiyet ve milliyet gibi demografik faktörlerle nasıl bir ilişkiye sahip olduğu analiz edilmiştir.

Bireylerin radikalleşme süreçleri ile ilgili farklı görüşler mevcuttur ve bu konularda yapılmış değerli çalışmalar konuya ışık tutmayı amaçlamıştır. Bu çalışmalardan bazıları, bireyin psikolojik durumu gereği terörizme eğilimi olduğunu savunurken, kimileri eğitim durumu, sosyo-ekonomik faktörler, etnik köken gibi verileri değerlendirmiştir. Ancak IŞİD örneği bu konuda oldukça şahına münhasır bir profil çizmektedir. Nitekim örgüt, ideolojisi ile hiç alakası olmayan profildeki insanları bünyesine katmayı başarmıştır ve bu anlamda El-Kaide gibi benzer örgütlere göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki “Şartlar uygunsa herkes potansiyel olarak bir terör örgütüne sempati duyabilir”. Argüman ne kadar iyi olursa olsun, habercinin güvenilir olmaması durumunda ikna edici olmayacaktır³³¹. Örgütlerin geleneksel eleman kazanma yöntemleri genellikle ortak bir arkadaş, cemaat, akraba aracılığı ile gerçekleşirken, IŞİD örneğinde yabancı militanların büyük bölümü sosyal medya veya dijital mecralar üzerinden kazanılmış bireylerdir. Bu durum sosyal medyanın ne denli etkili bir güç olduğunun göstergesidir.

³³¹Daniel Byman, *Al Qaeda, The Islamic State, And The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs To Know*. (ABD: Oxford University Press, 2015), 219.

İŞİD'in eleman toplama yöntemlerinin ilk yaygın açıklaması stratejik hedeflemedir. İslam Devleti, radikalleşmeye yatkın bireyleri dikkatle seçmiş ve yeni üyeler kazanmak için onların zayıf noktalarından yararlanmıştır. Çeşitli faktörler belirli kişileri İslam Devleti'nin öncelikli hedefi haline getirmektedir. Radikalleşmeye karşı savunmasız olan bireyler; gençler, hayatta bir anlam veya amaç arayan, karşılaştıkları ayrımcılık ve eşitsizlik karşısında öfke ve adaletsizlik hisseden, topluma yabancılaşmış hisseden kişiler olmuştur. 27 yaşın altındaki bireyler, kolay etkilenebilmeleri ve hayattaki yerlerini bulma arzuları nedeniyle İŞİD'e eleman toplayanların ana hedefidir; bu da grubun mesajlarından kolayca etkilenebilecekleri anlamına gelir³³².

Örgüt özellikle batılı ülkelerdeki gençleri kendine çekmek için sosyal kanallarını etkili bir biçimde kullanmıştır. Genç yaşta kadın ve erkekler, aralarında Almanya ve İngiltere'nin de bulunduğu ülkeleri İŞİD'e katılmak amacıyla terk etmişlerdir. Mart 2015'te 9'u kadın öğrenci olmak üzere 70 genç İŞİD'e katılmak üzere Almanya'yı terk etti. Alman istihbaratı, 24'ü reşit olmayan yaklaşık 400 kişinin Irak ve Suriye'ye gittiğine inanıyor. Bu kişilerden birkaçı 13 yaşın altında ve 4'ü kadındır³³³.

Örgütün özellikle Avrupa'dan temin ettiği bireylere bakıldığında net bir gruplandırma yapmanın oldukça güç olduğunu söylemek mümkündür. Ancak tuhaf bir profile uyuyor gibi görünüyorlar. Onlar geçmiş çatışmalardaki tipik cihatçı savaşçılar değiller. Bunun yerine, onlar Doğu Londra'dan gelen üç genç kız öğrenci, hevesli bir Alman rap müzik sanatçısı, Sidney'in banliyölerinden kızıl saçlı bir Avustralyalı kasap veya İngiltere Kilisesi'nin bir bakanının Oxford doğumlu oğlu³³⁴... Müslüman kökenli olmayan, herhangi bir Orta-Doğu bağlantısına sahip olmayan, etnik veya dini herhangi bir gerekçesi olmayan bu kişiler (özellikle gençler) nasıl radikal-İslamcı bir örgütün militanı haline gelebilir? Burada dikkat çekilmesi gereken konu sosyal medyanın gücüdür. Nitekim gelişen bilgi teknolojileri ile bireylerin bilgiye ulaşma hızı yükselmiştir. Yani geçmiş yıllara nazaran daha bilinçli olması beklenen bir genç nüfus tablosu ortaya çıkması daha rasyonel bir beklenti iken, örgütün temel hedefleri gençler

³³² Karen J. Greenberg, "Counter-Radicalization Via The Internet", *The ANNALS of The American Academy of Political And Social Science* 668/1 (Ekim 2016), 166.

³³³ Kara Anderson, "Cubs Of The Caliphate: The Systematic Recruitment, Training, And Use of Children In The Islamic State", *International Institute For Counter-Terrorism* (2016), 13.

³³⁴ Alyssa Chassman, "Islamic State, Identity, And The Global Jihadist Movement: How Is Islamic State Successful At Recruiting "Ordinary" People?", *Journal For Deradicalization* 9 (2016), 228.

olmuştur. Sosyal medyanın gelişimi, genç nesiller arasında yaygınlığı bu konudaki temel faktördür.

Örgütün dünya çapında yürüttüğü dijital işe alım propagandasının ana hedefinin genç bireyler olduğu bilinen bir tespittir. Ancak bu radikalleşmeyi tam olarak nasıl gerçekleştirdikleri, nasıl bir manipüle stratejisi uyguladıkları asıl üzerinde durulması gereken meseledir. Örgüt, Facebook ve Twitter gibi araçları kullanarak, bilgileri (ve yanlış bilgileri) videolar, görseller ve memler aracılığıyla, genç kullanıcıların tüketmeye alışkın olduğu, kolayca sindirilebilen bölümler halinde yayabiliyorlar. Bunu yaparak, bu gruplar retoriklerini normalleştiriyor, ulaşılabilir hale geliyor ve misyonlarını ve değerlerini henüz tam olarak benimsememiş olan insanlara ana akım oluyorlar. IŞİD liderleri, sosyal medyayı kullanarak, bölgedeki sorunları çözmek için umutsuz bir çaba içinde potansiyel üyelere yönelik manipülatif retorik manevralar uyguluyor ve bu da yüksek bir idealizm durumunu tasvir ediyor.

Örgüt yeni üyeler kazanmak amacıyla öncelikle ‘keşif’ ve ‘tespit’ çalışmaları yürütür. Bu faaliyetler sosyal medya profillerinin taranması ve analiz edilmesi, bireyin ilişki kurduğu kişilerin analizi, bireyin ilgi alanları, okuduğu kitaplar, dinlediği müzikler, hayat görüşü, yaşadığı çevre, belli olaylar karşısındaki tavrı ve görüşleri gibi bilgiler detaylı ve ustaca analiz edilir³³⁵. Sosyal medya profilleri bu bilgileri kusursuzca sağlamaktadır. Bu şekilde genç bireyler arasında radikalleştirilmeye eğilimi olanlar, kolaylıkla belirlenir, manipüle ve dahil etme çalışmaları başlatılır.

Potansiyel genç üye tespit edilip onaylandıktan sonra iletişim kurulup, radikalleştirme faaliyetleri başlatılmaktadır. İletişimin başlama şekli genellikle örgüt üyelerinin, birey ile iletişime geçmesi şeklinde gerçekleşirken bazen üyenin örgüt üyeleri ile iletişime geçtiği durumlarda oluşabilmektedir. Bu aşamada örgüt, bireyi bir tür izolasyona teşvik ediyor ve aile, akraba, arkadaş ortamı gibi sosyal gruplardan uzaklaşmasını sağlayarak genç bireyin üzerinde, ‘tek gerçek’ otorite yaratmaya

³³⁵Mia Bloom, “Constructing Expertise: Terrorist Recruitment And “Talent Spotting” In The PIRA, Al Qaeda, And ISIS”, *Studies In Conflict & Terrorism* 40/7 (Ekim 2016), 607.

çalışıyor³³⁶. Bu şekilde birey radikalleşmeye başlıyor ve örgüt için bir insan kaynağı haline geliyor. Bu manipülasyon süreci kısa bir zaman aralığında ziyade, 1 yıla varan iletişim ve yazışmalar ile mümkün olabilirken ince ince işlenmiş stratejiler ile mümkün olabiliyor.

İŞİD, sosyal medya üzerinden özellikle genç yetişkinleri hedef alarak işe alım yapmaktadır. Araştırmalar, örgütün 18-28 yaş arasındaki bireyleri yoğun bir şekilde hedef aldığını göstermektedir³³⁷. Genç yetişkinler, kimlik arayışı ve aidiyet ihtiyacının yüksek olduğu bir dönemdedirler. Bu dönem, radikal ideolojilere daha açık olmalarına neden olabilir. Bununla birlikte bu yaş grubu, sosyal medyayı aktif olarak kullanan en büyük demografik gruptur. Bu platformlarda geçirilen zaman ve etkileşim miktarı, bu yaş grubunu propaganda ve radikalleştirme için ideal hedefler haline getirir. Bu yaş grubundaki bireyler, yeni deneyimlere ve risk almaya daha yatkın olabilirler. İŞİD'in sunduğu savaş ve cihat anlatıları, bu macera arayışını tatmin edici olarak görünebilir.

Yaş faktörünün analizinden sonra, bu hususta değerlendirilmesi gereken bir diğer konu, örgütün yabancı militanlarının mensup olduğu ülkelerdir. Yabancı savaşçıların terör örgütlerine katılımı, uluslararası güvenlik açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. İŞİD gibi terör örgütleri, farklı ülkelere gelen bireyleri saflarına çekerek hem operasyonel kapasitelerini artırmakta hem de ideolojik yayılım sağlamaktadır. Yabancı savaşçıların hangi ülkelere geldiklerini analiz etmek, bu tehdidi daha iyi anlamamızı ve önleyici stratejiler geliştirmemizi sağlamaktadır. Bu analiz, aynı zamanda radikalleşme süreçlerini ve sosyal medya propagandasının etkilerini ortaya koyarak, küresel terörle mücadelede daha etkili politikalar oluşturulmasına katkıda bulunur. Dolayısıyla, yabancı savaşçıların ülkelere göre dağılımının incelenmesi, terörle mücadelede kritik bir öneme sahiptir.

Benmelech ve Klor'un kayda 2018 yılında geçirdiği çalışmada örgütün yabancı katılımcılarının hangi ülkelere ve bu ülkelere kaç kişinin katıldığını belirten veriler

³³⁶ Mohamed El-Nashar ve Heba Nayef, "Cooking The Meal of Terror'manipulative Strategies İn Terrorist Discourse: A Critical Discourse Analysis of ISIS", *Statements. Terrorism And Political Violence* 34/1 (Kasım 2019), 161.

³³⁷ Elena Pokalova, "Driving Factors Behind Foreign Fighters in Syria And Iraq", *Studies İn Conflict & Terrorism* 42/9 (Şubat 2018), 816.

analiz edilmiştir. Çalışmaya göre örgüt, 2015 yılına kadar 30.000 yabancı militan edinmiş ve bu kişiler örgütün saflarında fiilen görev almıştır³³⁸. Bu bilgilere ilişkin Tablo 1 aşağıda verilmiştir.

Tablo1. Resmi sayıma göre IŞİD yabancı savaşçıların ülkelere göre sıralaması

	Resmi Rakamlar	Resmi Olmayan Rakamlar
Tunus	6000	7000
Suudi Arabistan	2500	-
Rusya	2400	-
Türkiye	2100	-
Ürdün	2000	2500
Fas	1200	1500
Lübnan	900	-
Almanya	760	-
İngiltere	760	-
Endonezya	700	500
Belçika	470	470
Bosna Hersek	330	217
Avusturya	300	233
Çin	300	-
İsveç	300	300
Hollanda	220	210
Maldivler	200	60
ABD	150	250
İspanya	133	250
Kanada	130	-
Danimarka	125	125
Avustralya	120	255
İtalya	87	-
Norveç	81	60
Finlandiya	70	85
İsviçre	57	-

Tablo1 verileri ışığında söylenebilir ki IŞİD, sosyal medya stratejileri ile dünya çapında çeşitli ülkelerden birçok savaşçı kazanmıştır. Tunus, IŞİD'e en fazla yabancı savaşçı gönderen ülke olarak öne çıkmaktadır. Tunus'tan gelen bu yüksek sayının arkasında, ülkenin geçirdiği siyasi geçiş süreci ve genç nüfusun işsizlik gibi ekonomik sıkıntılar yaşaması yatmaktadır. IŞİD, bu durumdan yararlanarak sosyal medya üzerinden etkili propaganda yapmış ve birçok genç Tunusluyu örgüte çekmiştir.

³³⁸ Efraim Benmelech ve Esteban F. Klor, “What Explains The Flow of Foreign Fighters To ISIS?”, *Terrorism And Political Violence* 32/7 (Ekim 2018), 1463.

Suudi Arabistan, IŞİD'in ideolojik açıdan hedeflediği önemli bir ülkedir. Ülkedeki bazı radikal unsurlar ve dini söylemler, sosyal medyada IŞİD propagandası ile birleşerek birçok bireyin radikalleşmesine yol açmıştır. Ayrıca, Suudi Arabistan'ın geniş internet erişimi ve sosyal medya kullanım oranı da bu süreci hızlandırmıştır. Ayrıca Rusya'dan özellikle Çeçen kökenli savaşçıların katılımı dikkat çekicidir. Bu bölgelerdeki uzun süren çatışmalar ve etnik gerilimler, IŞİD'in sosyal medya aracılığıyla bu bireyleri hedef almasına olanak tanımıştır. Sosyal medyada yayılan cihat çağrıları, bu bölgelerden çok sayıda savaşçının örgüte katılmasına sebep olmuştur.

Türkiye, coğrafi olarak Suriye ve Irak'a yakınlığı nedeniyle IŞİD için stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'deki genç nüfus ve bazı radikal grupların varlığı, sosyal medya propagandasının etkili olmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, sınır geçişlerinin görece kolay olması da bu süreci desteklemiştir. Bununla birlikte Fransa, Batı Avrupa'dan en fazla savaşçı gönderen ülkelerden biridir. Ülkedeki bazı Müslüman topluluklar arasında yaşanan sosyal dışlanma ve kimlik bunalımları, radikalleşme süreçlerini hızlandırmıştır. IŞİD, sosyal medya üzerinden bu duyguları manipüle ederek birçok Fransız genci örgüte çekmiştir.

IŞİD, sosyal medya propagandası ile geniş bir coğrafi alandan ve farklı sosyoekonomik arka planlardan bireyleri örgüte çekmeyi başarmıştır. Özellikle genç nüfusu hedef alan bu stratejiler, kimlik arayışı, ekonomik sıkıntılar ve sosyal dışlanma gibi faktörleri kullanarak başarılı olmuştur. Bu analiz, sosyal medyanın modern terör örgütleri için ne kadar etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, terörle mücadelede sosyal medyanın rolünün anlaşılması ve bu platformlarda etkin önlemler alınması büyük önem taşımaktadır.

Örgütün eleman kazanma yöntemlerine ilişkin değinilecek bir başka faktör ise cinsiyet faktörüdür. Örgütün hedef aldığı bireylerin bir cinsiyet dağılımı var mıdır? Örgüt kadın ve erkeklere, sosyal medya üzerinden farklı stratejiler geliştirerek mi yaklaşır? IŞİD'in sosyal medya üzerinden eleman kazanma stratejileri, yalnızca yaş ve coğrafi köken gibi demografik özelliklerle sınırlı kalmayıp, cinsiyet faktörünü de içermektedir. Örgüt, kadın ve erkeklere yönelik farklılaştırılmış propaganda ve işe alım yöntemleri kullanarak, çeşitli cinsiyet gruplarını hedef almıştır. Erkekler genellikle

savaşçı olarak katılım göstermeye teşvik edilirken, kadınlar için ise cihat nikahı, aile kurma ve sosyal destek rolleri ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda, IŞİD'in sosyal medya stratejileri, her iki cinsiyetin de örgüte kazandırılması ve radikalleştirilmesinde kritik bir rol oynamıştır.

IŞİD'e katılan yabancılar, diğer silahlı muhalif gruplara katılan yabancı savaşçılarla aynı motivasyon ve özelliklerin çoğunu paylaşmaktadır. Ancak IŞİD, bir halifelik kurduğunu iddia etmesi ve kıyamet senaryosunun merkezi bir parçası olduğuna inanması bakımından diğer silahlı gruplardan, hatta cihatçı gruplardan belirgin biçimde farklıdır. Belirtmek gerekir ki IŞİD bir terör örgütü olarak kabul görmesinin yanı sıra kendini devlet ve hilafet olarak tanımlayan bir oluşumdur. Bu sebeple diğer terör grupları gibi yalnızca erkek militan ihtiyacı yoktu. Elbette diğer terör örgütlerinin de kadın militanları bünyesinde barındırdığı bilinmektedir. Ancak IŞİD kendini bir tür devlet olarak tanımladığı için bünyesinde, her cinsiyetten her yaş grubundan insan kazanmak istemiştir.

Sürekli genişleyen bir Devlet ve yeni bir toplum inşa etmeyi amaçlayan bir hareket olarak IŞİD, tam da eş, anne, öğretmen ve hemşire gibi toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadın savaşçıların peşine düşüyor. Bu nedenle IŞİD, örgütün radikal ideolojisini benimseyen kadınların çatışmalara doğrudan katılmak dışında çeşitli önemli yollarla katkıda bulunabileceği bir alan yaratmayı ve sağlamayı amaçlıyor³³⁹. Bununla birlikte örgüt, yabancı kadın militanlar kazanmak istemiştir çünkü bu kişiler, yeni potansiyel yabancı militanların manipülasyon sürecinde de kilit rol oynamaktadır.

Bilindiği üzere, Halifeliğin kurulmasından bu yana kadınlar Al-Khansaa tugayının üyeleri olmuş ve propaganda ve işe alım faaliyetlerine aktif olarak katılmış, diğer kadınları ve kızları çevrimiçi olarak yönlendirmişlerdir. Günümüzde, IŞİD saflarındaki kadınların genellikle keskin nişancı eğitimi aldıkları, Kalaşnikof taşıdıkları ve intihar yelekleri giydikleri de doğrulanmıştır. IŞİD'e katılan kızlar ayrıca, dokuz yaşından itibaren evlendirildikleri kocalarını en iyi nasıl destekleyecekleri konusunda

³³⁹Dallin Van Leuven vd., “Analysing The Recruitment And Use of Foreign Men And Women In ISIL Through A Gender Perspective”, *Foreign Fighters Under International Law And Beyond*, Ed. Andrea de Guttery, (T.M.C. Asser Press, The Hague, 2016), 103.

eğitilmiştir. Her ne kadar muharip rollerde yer almamış olsalar da kızlar genellikle yetişkin kadınlarla birlikte 'İslam Devleti'nin kız kardeşleri' olarak anılmıştır³⁴⁰.

Kadınların işe alım ve diğer faaliyetlerde artan katılımına dair son bilgiler, farklı köken ülkelerinde, özellikle Avrupa genelinde değişen uygulamalara yol açmıştır. Egmont Enstitüsü tarafından yapılan bir çalışma, Belçika, Almanya ve Hollanda'daki önde gelen terörle mücadele uzmanlarının analizlerini içeren politikalar bu üç AB Üye Devleti'nde 'yakın zamana kadar kadınların daha hoşgörülü bir şekilde muamele gördüğünü, ancak bunun şimdi sona erdiğini' doğrulamıştır. Örneğin, Almanya'da birkaç yıl boyunca erkek yabancı savaşçılar varışta otomatik olarak cezai soruşturmalara tabi tutulurken, kadınların soruşturulması için daha yüksek delil eşiği gerekmekteydi. Ancak, Aralık 2017'den itibaren, Almanya'nın federal yargı yetkilileri kadın geri dönenlere karşı daha sert bir yargı tutumu benimseyeceğini ve soruşturma ve kovuşturma uygulamalarında cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldıracığını duyurdu³⁴¹. Bu, dönüşleri veya geri getirilmeleri sonrasında kadın yabancı savaşçıların eğer halihazırda yokluklarında başlatılmamışsa cezai soruşturmalara tabi olma olasılığını ve idari ve/veya cezai önlemlerle karşılaşma olasılığını içerir.

Bununla birlikte IŞİD, 20.000'den fazla yabancı militanı cezbetmiş olan büyük bir sosyal medya platformu kurmuştur. Araştırmalar, IŞİD'in ağırlıklı olarak Batılı kadınları Twitter, Tumblr, Kik, Facebook, WhatsApp ve Ask.FM gibi sitelerde sosyal medya kampanyasını yönetmeleri için kullandığını göstermektedir. Bu kadın medya birimi, IŞİD'in medya kanadı içinde yarı resmi bir statüye sahip gibi görünmektedir. Propaganda kampanyasının hedefleri nispeten basittir: Yurtdışından kadınları IŞİD kontrolündeki bölgeye hicret etmeye teşvik etmek. IŞİD'in propaganda planları, kendilerini sosyal adaletsizlik nedeniyle topluluklarının dışlanmış bireyleri olarak gören kadınları hedef alır. Kadın işe alıcılar, kişisel hayal kırıklıkları ve yaşam tarzı memnuniyetsizlikleri için çekici çözümler sunar. Halifelğe katıldıklarında daha iyi yaşam koşulları ve diğer faydalar vaat edilir, maddi ve manevi dünyayı birleştirirler.

³⁴⁰ Andrea M. Morris, "Who Becomes A Foreign Fighter? Characteristics of The Islamic State's Soldiers", *Terrorism And Political Violence* 36/2 (Ocak 2023), 246-264. (Sayfa 251)

³⁴¹ Agnes Termeer ve Isabelle Duyvesteyn, "The Inclusion of Women In Jihad: Gendered Practices of Legitimation in Islamic State Recruitment Propaganda", *Critical Studies on Terrorism* 15/2 (2022), 468.

IŞİD medya hesapları, kadınların yemek pişirdiği, Nutella'lı pankekler yaptığı, çocuklarla oynadığı, ödev yaptığı ve Suriye'nin güzel gün batımını gösteren fotoğraflar paylaştığı görüntüler sergiler. Ek olarak, işe alıcılar gelecekteki muhacirlere önemli, pratik ipuçları sağlar; ne getirilmesi gerektiği (saç kurutma makinesi, sıcak giysiler, iyi bir çift bot ve gerekli aşılar) ve ne getirilmemesi gerektiği (kahve ve çay) konusunda liste sunar ve evden ayrıldıktan sonra aileleriyle nasıl iletişime geçileceği konusunda önerilerde bulunur. Ayrıca cihatçılara nasıl iyi eş olunacağı konusunda yumuşatılmış talimatlar da bulunmaktadır³⁴². IŞİD işe alıcılarına ulaşmak için seyahat etmek zor olabilir ve siteler, yabancı havaalanlarında gezinme konusunda yararlı tavsiyeler içermektedir. Uçak biletlerinin yanında, işe alınanlar iyi organize edilmiş operasyonel destek, IŞİD operatiflerinin iletişim numaraları ve transit ülkelerdeki yetkililerle yaşanan sorunları çözmek için avukatlar da sağlamaktadır.

4.1.1.2. Hedef Alınan Bireylerin Psikolojik ve Sosyal Özellikleri

Terör örgütlerinin sosyal medya üzerinden işe alım stratejileri, modern iletişim araçlarının karanlık yüzünü ortaya koymaktadır. Bu platformlar, örgütlerin geniş kitlelere ulaşmasına ve potansiyel üyeleri hedef alarak onları kendi saflarına çekmesine olanak tanımaktadır. Bu alt bölümde, terör örgütlerinin sosyal medya üzerinden işe alım süreçlerinde hedef aldığı bireylerin psikolojik ve sosyal özellikleri incelenmiştir. Bu inceleme, terörizmin neden ve nasıl yayıldığına anlaşılmaya yardımcı olacak ve radikalleşme süreçlerini engellemek için daha etkili stratejiler geliştirilmesini sağlayacaktır. Özellikle genç nüfusun ve sosyal olarak izole bireylerin bu tür propagandalara karşı savunmasız olması, konunun önemini ve aciliyetini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda, terör örgütlerinin hangi psikolojik ve sosyal faktörleri kullanarak bireyleri manipüle ettiğini anlamak, bu tehlikeli süreci durdurmada kritik bir rol oynayacaktır.

Radikalleşmeyi tanımlamak kolay değildir. Araştırmacılar ve terör uzmanları uzun süredir bu konuyu tartışmakta ve ortak bir uzlaşmaya varamamaktadır. Hangi tanım kullanılırsa kullanılsın (yani bir süreç veya gelişim olarak), ortak bir faktör,

³⁴² Amanda Spencer, "The Hidden Face of Terrorism: An Analysis of The Women in Islamic State", *Journal of Strategic Security* 9/3 (2016), 85.

radikalleşmenin şiddeti teşvik edebilecek aşırı uç inançlar ve ideolojiler içermesidir. İnsanların kısa bir süre içinde radikalleşmediği, aksine bu sürecin yeni fikirler veya dünya görüşlerine (bilişsel açılım) ve radikal faaliyetler tarafından uygulanan sosyalleşme yoluyla zamanla meydana geldiği ileri sürülebilir³⁴³.

Aynı şekilde, radikalleşme sürecindeki farklılıklar benzer terörizm biçimleri arasında bile dikkat çekicidir. El Kaide ve IŞİD'de işleyen radikalleşme sürecinin aynı olmadığı savunulabilir, hatta her ikisi de dini temelli İslami terörizm formları olsalar bile. Gerçekten de maddi yoksunlukların psikolojik yorumu gibi bazı ortak özellikleri paylaşır. Ana fark, bu örgütlerin bireyleri terörizme nasıl bağladığıdır. El Kaide ve IŞİD farklı dönemlerde oluşturulmuş olup, bu nedenle ortaya çıktıkları sosyo-ekonomik bağlamda farklılık gösterirler. Bu, insanları radikalleşmeye ve ardından işe almaya yönlendiren farklı psikolojik ve sosyal nedenleri içerir.

IŞİD radikalleşmesi konusunda, ilk aşama, karmaşık bir fikirler sistemi, değerler, bir sosyal grupta özdeşleşme ve özellikle beyin yıkama ile karakterize edilen ideolojik bağlılık olarak tanımlanabilir. İdeolojik bağlılığın kök salabilmesi için bir ön koşulun olması gerektiğini vurgulamak gerekir. Bu, kimlik krizleri ve sıkıntılar gibi kişisel psikolojik yorumlar ile temsil edilebilir³⁴⁴. Bu tür durumlar, bireyleri yeni fikirler ve dünya görüşlerine daha açık hale getirebilir. Bu koşullar ile ideolojik bağlılık arasındaki bağlantı, bireylerin kişisel durumlarını iyileştirmek için yeni fırsatlar aramalarıdır. Bu aşama sırasında, IŞİD potansiyel işe alımları propagandası ile kuşatır. Bu strateji, insanların hayatlarını değiştirmek için yeni bir fırsat ve ortak bir amaca yönelik saldırganlığı yönlendirme yolu olarak bir odak noktasına yol açar. IŞİD, dünyadan izolasyonu, yeni bir düşünme tarzına dayalı bir filtre sağlayarak kullanır. Bu genellikle radikal İslam'a dönüşümü içerir³⁴⁵. İşe alım süreci bunu destekler, çünkü IŞİD'in kırılgan insanları hedef almak için mikro bir topluluk oluşturduğu ve bireyleri radikal anlatıları ve buna bağlı değerleri ve tutumları kabul etmeye 'edoktrine'

³⁴³Mohammed Hafez ve Creighton Mullins, 2'The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches To Homegrown Extremism'', *Studies In Conflict & Terrorism* 38/11 (Eylül 2015), 961.

³⁴⁴Fathali M. Moghaddam, "The Staircase To Terrorism: A Psychological Exploration'', *American Psychologist* 60/2 (2005), 165.

³⁴⁵Edoardo Tolis, "Investigating The Influence of ISIS Radicalisation on The Recruitment Process: A Critical Analysis'', *Journal of Policing, Intelligence And Counter Terrorism* 14/2 (Haziran 2019), 132.

(eleştiriye ve tartışmaya kapalı bir öğreti biçimi) etmek için görüntüler, videolar, konuşmalar ve sosyal medya kullandığı gösterilmiştir. İdeolojik inançlar kökleştiğinde, radikalleşme olasılığını artırır. Bu aşamada radikalleşmenin bireylerin şiddet içeren eylemlerde bulunacağı anlamına gelmediğini vurgulamak önemlidir. Bu ikinci aşama, insanların grubun nedenlerine sıkı sıkıya bağlı hale gelmelerini sağlar, öyle ki şiddet içeren eylemler yapmadan propagandayı yaymak ve mesajı desteklemekle sınırlı kalırlar³⁴⁶.

Radikalleşmenin bu aşamasını şiddet içeren aşırıçılıkla ilişkilendiren nihai süreç hala tam olarak anlaşılmamıştır. Sorun, bazı radikalleşmiş insanların şiddete yönelirken diğerlerinin yönelmemesinde yatmaktadır. Bu geçişin hem bireylere hem de grubun ikna gücüne bağlı olduğu muhtemeldir. Görünüşe göre destekçilerin/aktivistlerin sayısı ve grubun kaynakları, grubun güvenilirliğini artırarak daha büyük bir hareket izlenimi vermektedir. İşte bu noktada sosyal medya önemli bir güç olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, bireyler davaya daha derinlemesine dahil oldukça, daha büyük riskler almaya başlayabilir ve bu da terörist örgütün meşruiyetini güçlendirebilir.

Sosyal medya hem Hilafet yönetimindeki muhteşem hayata dair radikal fikirlerin propagandasını yapıyor hem de potansiyel adaylara ulaşıyor. Bu, özellikle çevrimiçi olarak çok fazla zaman harcayan gençler için büyük bir çekiciliğe sahip ve işe alım yapanların IŞİD ile ilgilenen kişilerle iletişim kurmasını kolaylaştırıyor. Günlük yaşamda aşırılık yanlısı çevreyle etkileşim yoluyla kişilerarası ilişkilerin önemi de kabul edilmelidir. Radikal görüşlere sahip arkadaşlarla ve aile üyeleriyle iletişim, sosyal kimliğin pekiştirilmesine yardımcı olan inanç ve değerlerin kalıcı olmasını sağlar. Her iki durumda da sonuç, reddedilme ve kayıp duygularının yerini kabulün aldığı mikro bir topluluktur. Bu fiziki olmayan mikro topluluk sosyal medya aracılığıyla kolayca sağlanabilmektedir.

Hedeflenen ve ustaca propagandist yöntemlerle aktif ve pasif olarak yayılmış olan IŞİD ideolojisi, alımların durumunu ve ihtiyaçlarını etkili bir şekilde ele alır. IŞİD,

³⁴⁶John Horgan, “From Profiles To Pathways And Roots To Routes: Perspectives From Psychology on Radicalization Into Terrorism”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 618/1 (Temmuz 2018), 88.

potansiyel alımları İslam'dan geleneksel dini anlatıları dahil ederek aktif bir şekilde hedef alır. Bu bağlamda, ‘aktif’ ‘merkezi’ ile eşanlamlı olarak düşünülebilir. Bu, IŞİD üyeleri ve IŞİD'e katılan insanların propaganda içeriği oluşturduğu anlamına gelir³⁴⁷. Özellikle çevrimiçi bağlamda, İslam'dan dini anlatıların hedefli bir seçimini yaparlar.

IŞİD ideolojisi aktif olarak yayılırken, fikirleri aynı zamanda ‘pasif’ olarak da yayılır. Burada birkaç aktör önemlidir. Savaşçılar, Twitter veya Facebook gibi sosyal medya platformlarında yazılı raporlar veya resimlerle deneyimlerini paylaşırlar. Ayrıca, ‘teşvikçiler’ veya ‘hayranlar’ olarak adlandırılan kişiler, IŞİD fikirlerinin yayılmasında esastır. Bunlar, IŞİD üyeleri ve ağılarıyla yakından bağlantılı değildir ve IŞİD adına ideolojisini yaymak için işe alınmamışlardır. IŞİD ideolojisinin ilkeleriyle kısmen ideolojik ve kısmen sosyo-ekonomik ve ilgili psikososyal nedenlerle özdeşleşirler. İdeolojiyi; çeviriler, raporlar ve IŞİD faaliyetleri üzerine yorumlarla yayarlar³⁴⁸. Özellikle radikal vaizler, IŞİD ideolojisinin görüşlerini büyük ölçüde paylaşırlar. Görüşleri ile IŞİD ideolojisi arasındaki uyumu çevrimiçi veya kamuya açık görünümlemlerle duyururlar. Bu şekilde, IŞİD ideolojisi, herhangi bir IŞİD üyesi veya merkezi liderlik ve organizasyon figürlerinin aktif katılımı olmadan dağınık bir şekilde yayılır.

Sosyal medya üzerinden, IŞİD tarafından manipüle edilen, sempatizan veya militan konumuna gelen bireylerin psikolojik bir sınıflandırmasını yapmak oldukça güçtür. Bir terör saldırısının ardından, kendimizi tanıdık ama rahatsız edici bir senaryonun içinde buluruz. Saldırı, saldırgan ve kurbanlar hakkında detaylar gelmeye başladıkça, medya, izleyicilerin aklındaki soruları yanıtlamak için çabalar: bu birey böyle bir vahşeti nasıl işleyebilir ve bu davranışı ne motive etti?

Halkın önüne sunulan tercih edilen açıklamalar, saldırının nedenini bireysel saldırgana indirger. Bu açıklamalar, şiddeti kişilik kusuruna, psikolojik bozukluğa veya akıl hastalığına bağlayan içsel atıflardan oluşur. İnsanlar, özellikle alışılmadık

³⁴⁷Adam Baczko vd., “The Rationality of An Eschatological Movement: The Islamist State In Iraq And Syria”, *Program On Governance And Local Development Working Paper 7* (Kasım 2020), 20.

³⁴⁸Jan I. Kizilhan ve Florian Steger, “The Socialpsychology of Islamist Terror–Interdisciplinary Perspectives On Violence And ISIS Totalitarian Structures”, *Global Security: Health, Science And Policy* 6/1 (Mayıs 2021), 34.

davranışlar söz konusu olduğunda, başkalarının davranışlarını içsel olarak belirlenmiş olarak algılamaya psikolojik olarak eğilimlidir ve bu tür açıklamalar rahatlatıcı ve tatmin edicidir. Bu açıklamalar, teröristlerin eylemlerini birkaç dengesiz bireye atfeder ve terörizmin yaygın bir sosyal psikolojik fenomen olabileceği gerçeğini gizler. Bu tür açıklamalar kamuoyunu tatmin etse de bilimsel kanıtlarla çelişmektedir. Uzmanlar arasında "teröristlerin en belirgin ortak özelliğinin normal olmaları" konusunda bir fikir birliği vardır ve terörizmin nedenlerini anlamak, bireysel psikolojinin ötesine bakarak 'grup, örgütsel ve sosyal psikolojiye' bakmayı gerektirir³⁴⁹. Teröristlerin, liderler ve finansörlerden cephe hattındaki aktörlere ve bir örgütün açık yönlendirmesi olmadan hareket eden yalnız aktörlere kadar değişen farklı rolleri yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Bu farklı roller, farklı psikolojik profillerle karakterize edilebilir, ancak tümüne uygulanmaz.

Bu doğrultuda, son bulgular, yalnız aktörlerin eylemlerinde akıl hastalığının kısmi bir açıklayıcı değişken olduğunu, ancak terör örgütleri içinde faaliyet gösteren 'geleneksel' teröristler için geçerli olmadığını göstermektedir³⁵⁰. Aynı şekilde, intihar bombacılarının, intihar saldırılarının düzenleyicilerinden ayıran kişilik özelliklerine sahip olduklarına işaret edilmiştir. Sosyal psikolojik yaklaşım, kişilik özelliklerinin terörizmle ilgili farklı aktiviteler için önemli olduğunu kabul etmekle birlikte çoğu teröristin psikolojik olarak normal olduğunu varsayarak başlar. Bu yaklaşım, bir kişinin orta düzeyde, toplumsal olarak normatif tutumlardan, toplumsal olarak kabul edilen eylem standartlarına aykırı şiddet içeren davranışları onaylamaya doğru geçişini kolaylaştırabilecek sosyal güçleri vurgular³⁵¹. Bu süreç radikalleşme olarak adlandırılır.

Bu durum sosyal medya üzerinden IŞİD tarafından kazanılan elemanların psikolojik durumlarından çok, diğer bölümlerde belirtilen yaş, milliyet ve cinsiyet gibi demografik özelliklere dikkat çekilmesi gerektiğini gösteriyor.

³⁴⁹David Webber ve Arie W. Kruglanski, "The Social Psychological Makings of A Terrorist." *Current Opinion In Psychology* 19 (2018), 131.

³⁵⁰Emily Corner ve Paul Gill, "A False Dichotomy? Mental İllness And Lone-Actor Terrorism", *Law And Human Behavior* 39/1 (2015), 30.

³⁵¹Arie W. Kruglanski vd., "To The Fringe And Back: Violent Extremism And The Psychology Of Deviance", *American Psychologist*, 72/3 (2017), 228.

4.1.2. Örgütün Sosyal Medya’da Marka Oluşturması

Marka oluşturmak, insanların kimliklendirebileceği duygusal bir boyutla ürünleri donatmayı içerir. Bir ürün markasının çağdaş kavramı veya bir tüketici tarafından algılanan bir ürünün zihinsel imgesi, "devlet markaları" için de geniş ölçüde uygulanmıştır. Bu, bir yerin imgesiyle küresel kamuoyunda duygusal bağ kurmayı amaçlar³⁵². Ulusal markalaşma olarak da adlandırılabilir kavram bir ülkenin veya yerin imajını oluşturmak veya geliştirmek için kullanılan bir stratejidir. Bu strateji, insanların o yerle duygusal bir bağ kurmasını ve olumlu bir imaj oluşturmalarını hedefler.

Ulusal markalaşma, turizmi teşvik etmek, yatırım çekmek, kültürel zenginlikleri tanıtmak ve ulusal kimliği vurgulamak gibi amaçlarla kullanılır. Örneğin, "İsviçre markası" dünyada kaliteli saatler, çikolatalar ve manzaralarıyla bilinir. İsviçre, bu ürünler aracılığıyla ulusal markalaşma stratejisini kullanarak ülkenin güvenilirliğini ve kalitesini yansıtmayı başarmıştır. Aynı şekilde, "Japonya markası" da dünya çapında teknoloji, geleneksel el sanatları ve disiplin konularında tanınmıştır. Bu ülkelerin markaları, insanların o ülkeyle pozitif bir ilişki kurmalarını ve bu ürünlerin veya hizmetlerin kalitesine güvenmelerini sağlar. Diğer taraftan bu ‘ulusal markalaşma’ stratejileri, aşırılık yanlısı gruplar da dahil olmak üzere devlet dışı aktörler tarafından da kolaylıkla kullanılabilir. Bu duruma en iyi örnek ise terör gruplarıdır. Ve bu markalaşma eylemini en etkili kullanan grup ise IŞİD örgütüdür.

Marka topluluğunu besleyen IŞİD sosyal kodunun yeniden yapılandırılması, terör yaratmasına rağmen IŞİD’in aynı zamanda hedef kitlelerinin hayal gücünü nasıl etkilediğini açıklamaya yardımcı oluyor. IŞİD’i bir marka olarak algılamak, başarılı olmak için gerekli tüm özelliklere sahip olduğunu ortaya koyuyor: bir ideale yanıt veriyor, büyüleyici, asi ve macera dolu bir hikâye sunuyor, farklı bir konum sunuyor, gerçek aksiyona ve kanıtlanmış başarıya dayanıyor³⁵³. En başarılı markalar toplumun ürettiği güçlü ideolojik çelişkileri hedef alır. İnsanlar markalara öncelikle kültürel ve

³⁵²Peter Van Ham, “The Rise Of The Brand State: The Postmodern Politics Of Image And Reputation”, *Foreign Affairs* 80/5 (2001), 2-6.

³⁵³Jad Melki ve May Jabado “Mediated Public Diplomacy Of The Islamic State In Iraq And Syria: The Synergistic Use Of Terrorism, Social Media And Branding”, *Media And Communication* 4/2 (2016), 92-103.

kimlik inşa eden değerleri nedeniyle değer verme eğilimindedir: “Popüler kültür aracılığıyla toplum, ideallerinin bir resmini çizer... İnsanlar bu idealler için çabalar ve kendilerini anlama biçimleri toplumun benimsediği standartlardan farklı olduğunda gerilimler yaşarlar. Bu doğrultuda söylenebilir ki, bir terör eylemi aslında bir iletişim eylemidir³⁵⁴. Bu eylemin ya da iletişimin gerçekleşme biçimi ise dijitalleşen dünya ile sosyal medyada gerçekleşmektedir.

Marka değeri; bir oluşumun, organizasyonun, kurumun veya örgütün kimliksel varlığının en önemli parçasıdır. Bu terör örgütleri için hayati bir durumdur. Bu kimlik, bir ideoloji veya fikir etrafında şekillenerek, örgütü tanımlayan, ‘kim?’ sorusuna cevap veren nitelikte bir faktördür. Örgüt veya oluşum bu şekilde bir görüntü oluşturmayı hedefler ve bu görüntü ile marka kimliği meydana gelir.

Projeksiyon görüntüsü hem bilinçli hem de bilinçaltı bir çabadır ve bu, organizasyonun iletilen görünümüdür. Bu, bir organizasyonun markasının yönetiminin bir parçasını oluşturur. Bir marka, bir gözlemciye organizasyonun hedefleri, amaçları, vizyonları ve konumlandırması hakkında bilgi veren zihinsel bir kestirme yol oluşturur. Markalar genellikle belirli bir logo veya işaret gibi semboller kullanılarak temsil edilir. Bu, onu diğer rakip organizasyonlardan ayırır.

Hedef kitle ile rezonansa girebilmek için, markanın tanınabilir olması ve temsil ettiği değerlerin çekici ve izleyicinin inançları ve arzuları ile uyumlu olması gerekir. Bir markanın değeri ve etkinliği, farklılaşmasına, güvenilirliğine ve özgünlüğüne bağlıdır³⁵⁵. Markanın bir parçası, mesajın ve etkinin iletilmesi ve yayılması için destekleyici bir kimlik ve retorik oluşturmaktır. Bu organizasyonların faaliyet gösterdikleri ortamlardaki değişiklikleri tanıyıp bunlara yanıt verebilmeleri gerekir. Kimlik ve sembolizm yoluyla ifade edilen kültür, iletişimin önemli bir yönüdür. Kültürün rolü; anlam, prensipler, normlar, değerler, gelenekler, inançlar ve kuralları ifade etmek ve algılamak yoluyla topluluğu bir arada tutan "sosyal yapıştırıcıyı"

³⁵⁴ Elaine Martin, “The Global Phenomenon Of” Humanizing” Terrorism In Literature And Cinema”, *Clcweb: Comparative Literature And Culture* 9/1 (2007), 1-9.

³⁵⁵ Jonathan Matusitz, *Symbolism In Terrorism: Motivation, Communication, And Behavior*, (New York: Rowman & Littlefield, 2014), 241.

oluşturmaktır. Bu bağlamda, kültür, insanların ne yapmaları ve nasıl yaşamaları gerektiğini tanımlar³⁵⁶.

Dini saflığın, şöhretin ve acımasızlığın teşviki, İslam Devleti'nin markasının önemli bileşenleridir. Bu durum; kafa kesme, eğitim kampları ve kaçırılan gazetecileri kullanma gibi propagandist videolarında, ekonomisinde ve Şeriat hukuku uygulamalarında belirgin bir şekilde yansıtılmaktadır. Stratejik plan, bunun bölgede ve ötesinde Cihatçı ağların genişlemesini kolaylaştıracağını, dini saflık arayan ve alternatif bir yönetim devleti oluşturmak isteyen yeni üyeleri çekeceğini önermektedir. Bu nedenle, İslam Devleti, radikal İslami ideallerini ifade etmek için sosyal medyayı kullanmayı hedeflemektedir³⁵⁷.

İŞİD gerçek bir İslami Devlette yaşayanların üstün ahlaki hayatını ve doğrudan eğlencesini vurgulayarak, sadece erkek savaşçıları değil, aynı zamanda onlarla evlenmek ve aile kurmak isteyen kadınları da çekmektedir. İslam Devleti medyası, şiddetin grafik görüntülerini, aynı zamanda dönme dolapları ve yaşlılara şekerleme dağıtımını tasvir etmektedir. Bir kadın cihatçı, bir el bombasının yanında yaptığı bir Oreosun cheesecake'in fotoğrafını paylaşmıştır³⁵⁸, bu birden fazla propaganda akışının düzgün bir kombinasyonudur.

Aynı zamanda, İslam Devleti, sözde vilayetlerin yardımıyla Irak ve Suriye'deki çekirdek alanlarının ötesine yayılmaya çalışmaktadır. Bu sürecin bir kısmı alttan yukarıya doğru olup, İslam Devleti'nin itibarı diğer ülkelerdeki potansiyel takipçileri çekmektedir; oysa bazı durumlarda -özellikle Libya ve Sina'da- İslam Devleti, yerel desteği kazanmak için elçiler göndermiştir. Afganistan ve Pakistan'daki İslam Devleti örneklerinde ise, yerel rekabetler, isyancı liderlerin mevcut hareketlerden ayrılmasına yol açmış ve İslam Devleti, potansiyel takipçileri etrafında toplayacak uygun bir marka haline gelmiştir. Diğer cihatçı hareketlerden bağlılık taahhütlerini kabul ederek, grup

³⁵⁶Greg Simons, "Islamic Extremism And The War For Hearts And Minds", *Global Affairs* 2/1 (Mart 2016), 91-99. (Sayfa94)

³⁵⁷Brenda M. Githing'u vd., "Measuring The Success Of The Islamic State In Iraq And Syria: Findings On The Strategic And Tactical Outcomes Of The Uses Of Terrorism", *Innovation: The European Journal Of Social Science Research* 1/21 (Haziran 2020), 257-277.

³⁵⁸Roel De Bont vd., "Life At Isis: The Roles Of Western Men, Women And Children", *Security And Global Affairs* (2017), 11.

momentum gösterme yeteneğine sahiptir. Terörizm araştırmacısı Charles Lister, "Her vilayet bir mürekkep lekesi gibi davranır, şiddet ve sosyal aktiviteler yoluyla yavaş yavaş dışa doğru genişler" diye yazmaktadır. Sonunda bu mürekkep lekeleri birleşir, devlet olma iddiasındaki grubun kontrolünü daha da genişletir³⁵⁹. Bu uluslararası varlık ayrıca İslam Devleti'nin meşruiyetini artırır ve takipçilerinin moralini yükseltir.

4.1.3. Örgütün Sosyal Medyanın Organizasyonel Operasyonlar ve Koordinasyon Amaçlı Kullanımı

Dijital çağda sosyal medya, IŞİD gibi terör örgütleri için yalnızca adam toplama ve propaganda amacıyla değil, aynı zamanda operasyonlarını organize etme ve koordine etme açısından da önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal medyanın kullanımı, bu grupların karmaşık operasyonları geçmişte mümkün olmayan bir verimlilik ve gizlilik düzeyinde planlayıp yürütmesine olanak tanımaktadır. Bu bölüm, IŞİD'in operasyonel faaliyetlerini kolaylaştırmak, üyeler arasında güvenli iletişimi kolaylaştırmak, finansmanı ve kaynakları yönetmek ve propaganda ve bilgi savaşı yürütmek için sosyal medyayı nasıl kullandığını ele alıyor. Bu yönleri inceleyerek IŞİD'in operasyonlarını sürdürmek ve genişletmek için kullandığı karmaşık dijital stratejiler hakkında daha derin bir anlayış kazanılabilir. İçerik analizi, vaka çalışmaları, teknik analiz ve literatür taraması yoluyla bu bölüm, sosyal medyanın IŞİD'in örgütsel çerçevesindeki çok yönlü rolüne kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır.

Örgütün kapsamlı organizasyon ağı, geniş çapta yayılmış üyelerin koordinasyonu ve iletişimi gibi konularda sosyal medya platformları etkili birer araç olmuştur. Bu noktada platformların gizlilik özellikleri ve şifreli mesaj faktörleri örgütün iletişimini ve koordinasyonunu desteklemiştir. Şifreli iletişim uygulamaları, IŞİD'in operasyonel güvenliğini sağlamak ve üyeler arasındaki iletişimi gizli tutmak için kritik öneme sahip araçlar olmuştur³⁶⁰. Bu uygulamalar sayesinde, örgüt üyeleri arasındaki

³⁵⁹Daniel Byman, "Understanding The Islamic State—A Review Essay", *International Security* 40/4 (Nisan 2016), 143.

³⁶⁰Anthony N. Celso, "The Jihadist Forever War: Islamic State Innovations In Terrorist Propaganda, Recruitment And Organizational Networking", *Terrorism And Political Violence* 32/6 (Temmuz 2020), 1350.

bilgi alışverişi izlenmekten korunmuş, operasyonel planlar güvenli bir şekilde koordine edilmiştir.

Uçtan uca şifreleme, veriler bir uç sistemden veya cihazdan diğerine aktarılırken üçüncü tarafların verilere erişmesini engelleyen güvenli bir iletişim yöntemidir. Mesajlaşma uygulamaları bağlamında bu, mesajların gönderenin cihazında şifrelendiği ve yalnızca alıcının cihazında şifresinin çözüldüğü anlamına gelir. Servis sağlayıcı dahil hiçbir aracı taraf mesajların şifresini çözemez ve okuyamaz³⁶¹.

Bu teknolojinin temel amacı kullanıcıların güvenliği ve gizliliğini muhafaza etmek olmakla birlikte kötü amaçlı kişiler, suçlular ve terör grupları tarafından da kullanılmaktadır. İki kullanıcı bir görüşme başlattığında, cihazları bir çift şifreleme anahtarı oluşturur: genel anahtar ve özel anahtar. Genel anahtar karşı tarafla paylaşılırken, özel anahtar gizli tutulur. Gönderen bir mesaj yazdığında, mesaj alıcının ortak anahtarı kullanılarak şifrelenir. Bu şifreleme işlemi, düz metin mesajını şifreli metin adı verilen okunamayan bir biçime dönüştürür. Şifrelenmiş mesaj (şifreli metin) daha sonra internet üzerinden alıcıya gönderilir. Bu mesaj üçüncü bir tarafça ele geçirilse bile ilgili özel anahtar olmadan okunamaz durumda kalır. Şifrelenmiş mesajı aldıktan sonra, alıcının cihazı mesajın şifresini çözmek için özel anahtarını kullanır ve şifreli metni tekrar okunabilir düz metne dönüştürür. Ek şifreleme teknikleri, mesajın aktarım sırasında kuralanmamasını sağlar ve gönderenin kimliğini doğrular³⁶².

Terörist faaliyetlerin koordine edilmesi, genellikle birden fazla yerde ve çok sayıda kişinin dahil olduğu karmaşık planlamayı, iletişimi ve operasyonların yürütülmesini içerir. Uçtan uca şifreleme, IŞİD gibi terör örgütleri arasında güvenli ve gizli iletişimin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır.

IŞİD'in düzenlediği Kasım 2015 Paris saldırıları, şifreli mesajların büyük çaplı bir terör operasyonunun koordinasyonunu nasıl kolaylaştırdığının çarpıcı bir örneğini

³⁶¹Coen Teunissen ve Sarah Napier “Child Sexual Abuse Material And End-To-End Encryption On Social Media Platforms: An Overview”, *Trends And Issues In Crime And Criminal Justice* 653 (Temmuz 2022), 11.

³⁶²Emilia Nunes, “Secure Messaging”, *Trends In Data Protection And Encryption Technologies*, Ed. Valentin Mulder, (İsviçre: Springer, 2022), 229.

oluşturuyor. IŞİD militanları, güvenli bir şekilde iletişim kurmak, ayrıntılı planlar, hedef lokasyonlar ve operasyonel stratejiler alışverişinde bulunmak için Telegram ve WhatsApp gibi şifreli mesajlaşma uygulamalarını kullandı³⁶³.

CNN'e verdiği bilgiye göre, Paris saldırılarını araştıran yetkililer, bazı teröristlerin saldırı planlarını gizlemek için şifreli uygulamalar kullandığını gösteren kanıtlar bulduğunu söyledi. Yetkililerin teröristler tarafından kullandığı tespit edilen uygulamalar arasında WhatsApp ve Telegram da vardı; her ikisi de kullanıcılarının mahremiyetini koruyan ve şifresinin çözülmesi zor olan uçtan uca şifrelemeyle övünüyor. Yetkililer, uygulamaların saldırıları hazırlamak için kullanıldığını gösteren spesifik kanıtların ne olduğunu söylemediler. Yetkililer, uygulamaların saldırılardan önce bir süre teröristler arasındaki iletişimde kullanıldığını söylüyor. Yetkililer, şifreli mesajlarda ne söylendiğinin hiçbir zaman bilinemeyeceğini söyledi³⁶⁴.

Bununla birlikte 2016'da Brüksel'de ve 2017'de İstanbul'da düzenlenen koordineli saldırılar, şifreli mesajların çok yönlü terör operasyonlarının planlanmasını ve yürütülmesini nasıl kolaylaştırdığını gösteriyor³⁶⁵. Saldırıdan önce fail muhtemelen şifreli mesajlaşma platformlarını kullanarak IŞİD sorumluları veya sempatizanlarıyla talimat almak, lojistik tartışmak ve saldırının zamanlamasını koordine etmek için iletişim kurmuştur. Şifreli iletişim, uzaktaki IŞİD operatörlerinin, bağımsız olarak hareket ediyor olabilecek saldırgana rehberlik ve destek sağlamasına olanak sağladı. Bu rehberlik hedef seçimini, silah tedarikini ve operasyonel taktikleri içerebilir. Hem Brüksel hem de İstanbul saldırılarında şifreli iletişim, IŞİD militanlarının terörist faaliyetlerini yüksek düzeyde gizlilik ve koordinasyonla planlayıp yürütmesine olanak sağlamada çok önemli bir rol oynamıştır.

³⁶³ Saiba Nazah vd., "Evolution Of Dark Web Threat Analysis And Detection: A Systematic Approach", *Ieee Access* 8 (Eylül 2020), 171802.

³⁶⁴ CNN, "Paris Attacks Terrorists Encryption", (Erişim: 7 Haziran 2024).

³⁶⁵ Rohan Gunaratna, "Global Terrorism Mid-Year Review 2016", *Counter Terrorist Trends And Analyses* 8/7 (Temmuz 2016), 3-8.

4.2. Farklı Sosyal Medya Platformlarının Örgüt Tarafından Kullanılması

Irak ve Suriye İslam Devleti (İŞİD), propagandasını yaymak, yeni üyeler kazanmak ve faaliyetleri koordine etmek için çeşitli sosyal medya platformlarından yararlanıyor. Bu platformlar, İŞİD'e küresel bir hedef kitleye hızlı ve etkili bir şekilde ulaşma yeteneği sağlıyor ve hedeflerine ulaşmak için her ortamın benzersiz özelliklerinden yararlanıyor. Twitter'ın hızlı veri akışından Telegram'daki şifreli mesajlaşmaya kadar, İŞİD'in çevrimiçi varlığını ve etkisini sürdürmek için kullandığı çok yönlü yaklaşımı analiz edilecektir. Bu faaliyetleri anlamak, karşı önlemler geliştirmek ve dijital operasyonlarını anlamak açısından çok önemlidir.

4.2.1. İŞİD ve Youtube: Video Propagandası

Cihatçı gruplar mesajlarını ve istismlarlarını yayınlamak için uzun süredir çevrimiçi forumları ve sosyal medyayı kullansa da kendi kendini İslam Devleti ilan eden örgütün yenilikçi çevrimiçi taktikleri hem erişim hem de verimlilik açısından emsalsizdir³⁶⁶. Örgütün çevrimiçi propagandasının en aktif olduğu mecralardan biri de Youtube platformudur.

YouTube Şubat 2005'te kurulduğundan bu yana, video içeriği paylaşımına yönelik çevrimiçi veri deposu, propaganda paylaşma aracı olarak aşırı hızla popüler hale geldi. Ortalama olarak bir milyardan fazla kullanıcı her ay yaklaşık altı milyar saat video izliyor. 2011 yılı itibarıyla YouTube, 1 trilyon izlenen videoyu, yani gezegendeki her insan için 140 görüntülemeyi geçmektedir³⁶⁷. Bu devasa potansiyel hedef kitle ve çok miktardaki içerik, onu özellikle İslam Devleti gibi örgütler için faydalı kılıyor.

İŞİD'in sosyal medya sinir merkezi, kullandığı propaganda araçlarını açığa çıkaran bu mesajların çoğunu gönderen Al Hayat Medya Merkezi'dir. Bu videoların bir

³⁶⁶ Haroro J. Ingram, "Three Traits Of The Islamic State's Information Warfare", *The RUSI Journal* 159/6 (Aralık 2014), 4-11.

³⁶⁷ Alexandra A. Siegel ve Joshua A. Tucker, "The Islamic State's Information Warfare: Measuring The Success Of ISIS's Online Strategy", *Journal Of Language And Politics* 17/2 (Ocak 2018), 258-280.

kısmı IŞİD'i 'ahlaki bilince' sahip savaşçılar olarak tasvir ediyor ve sivillerin korunmasına yardım ettiklerini gösteriyor. Bazı videolarda IŞİD üyelerinin hastanelerde yaralı savaşçıları ziyaret ettiği ve çocuklara şeker ikram ettiği görülüyor³⁶⁸. IŞİD'in sosyal medya üzerinden yaptığı propaganda videoları ve mesajları, özellikle ahlaki ve insani unsurları vurgulayarak savaşçıların olumlu bir ışıktta göstermeyi amaçlamaktadır. Bu tür videoların amacı, IŞİD'in sivillere ve yaralılara yardım ettiği imajını oluşturarak, örgütün daha geniş bir destek ve sempati kazanmasını sağlamaktır.

IŞİD, savaş ve terörle anılan bir örgüt olarak bilinirken, bu tür videolarla kendilerini 'ahlaki bilince' sahip, insani duygulara sahip ve toplumsal değerlere saygılı bir örgüt olarak göstermeye çalışıyor. Bu, örgütün imajını ve algısını değiştirmeyi, toplumda daha olumlu bir izlenim bırakmayı ve hatta destekçi bulmayı hedefliyor olabilir. Aslında, Irak'taki intihar operasyonlarını tasvir eden YouTube videolarına ilişkin kullanıcıların yorumlarını analiz eden 2017 tarihli bir araştırma, izleyicilerin çoğunluğunun Orta Doğu ve Kuzey Afrika dışında ikamet ettiğini ve en büyük yüzdenin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğunu ortaya çıkardı³⁶⁹. Bu durum gösteriyor ki, örgütün Youtube üzerinden yaptığı kampanyası her dönem aynı kitleye yönelik olmamış farklı yıllarda farklı toplumlara hitap etmek amacıyla farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Ancak bu videoların altında yatan gerçeklik, IŞİD'in gerçek amaçları ve yöntemleriyle çelişebilir. Bu tür yayınlar genellikle propaganda amacıyla seçilmiş ve kurgulanmış sahneler içermektedir.

Asıl amacı terör ve korku yaratmak olan bir örgütün, bu tür videolarla insanları etkilemeye çalışması çelişkili bir durumdur. Örgütün asıl amacının, yaygın bir destek sağlamak veya pozitif bir imaj yaratmak değil, ideolojik hedeflerini ve korku yaratma stratejilerini desteklemek olduğunu unutmamak önemlidir.

YouTube'da yayınlanan İslam Devleti içeriği tarihsel olarak büyük haber medyası tarafından hızla benimsenmiştir. Gazeteciler düzenli olarak IŞİD'in içeriğinin

³⁶⁸Imran Awan, “Cyber-Extremism: Isis And The Power Of Social Media”, *Society* 54/2 (Mart 2017), 138-149.

³⁶⁹Yannick Veilleux-Lepage, “Paradigmatic Shifts In Jihadism In Cyberspace: The Emerging Role Of Unaffiliated Sympathizers In Islamic State’s Social Media Strategy”, *Journal Of Terrorism Research* 7/1 (2016), 36-51.

"sosyal medya aracılığıyla geniş çapta yayıldığını" ve "kaygan propaganda videoları" içerdiğini bildiriyor. Bu, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başarısız olarak nitelendirilen terörle mücadele YouTube müdahalelerinden farklıdır. The End of Sykes-Picot, The Flames of War, The Clanging of the Swords I-IV ve Upon the Prophetic Methodology'nin de aralarında bulunduğu birinci nesil IŞİD videoları, üye toplama ve meşruiyet anlatılarına odaklandı. Yüksek kaliteli sinema prodüksiyonu kullanan bu videolar, İslami halifeliğin amacını IŞİD savaşçıların insanlaştırılmış tasvirleriyle harmanlayan çekiciliğe sahip. Kısa, küçük videolardan, kedilerini besleyen savaşçıların yer aldığı içeriklere kadar, IŞİD'in YouTube'da başarılı olacağına inandığı özel hazırlanmış içeriklerdir³⁷⁰. Bu videoların analizi, IŞİD/DAEŞ'in YouTube üzerinden sunduğu farklı kategori ve temaları ortaya çıkardı; Bunlar arasında eğitim, tutukluların mesajları, tutukluların öldürülmesi, günlük yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, işe alım ve destek sözü ve propaganda filmleri yer alıyor.

Milislerin eğitim videoları, militan grupların mezuniyetlerini ve aldıkları açık havada eğitimlerden örnekleri gösteriyor. Videolar eğitim aldıkları bölgedeki medya merkezi üzerinden yüklenmektedir. Videolarda sadece verilen eğitimler gösterilmiyor, aynı zamanda bu güçlerin sahip olduğu kapasite, yetenek ve kaynakların tanıtılması da amaçlanıyor. Bu eğitimlerin bir örneği 'İslam Devleti Eğitim Kampı ve Savaş Aslanı Kampı'dır. Bir diğer video türü ise tutukluların ülkelerindeki hükümetlere ve uluslararası dünyaya yön veren konuşmalar içeren mesajlarıdır. Bu mesajlar genel olarak IŞİD/DAEŞ ile bağlantısı olan ve ona bağlı olan herkesin IŞİD/DAEŞ'ta yaşamının güvenli olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Ayrıca tutukluların geldikleri ülkelerin hükümetlerinin kendi vatandaşları adına dahi emanet edilemeyeceği vurgulanmaya çalışılıyor³⁷¹. Bu bilgiler ışığında bir değerlendirme yapılacak olursa örgütün bilhassa Youtube üzerinden yönettiği propaganda kampanyası tam anlamıyla asimetrik bir mücadele türü olan psikolojik savaş kapsamına girmektedir. Psikolojik operasyonlar genel olarak insan tutum ve davranışlarını etkilemek, hedef gruplarda

³⁷⁰Peter R. Neumann, "Options And Strategies For Countering Online Radicalization In The United States", *Studies In Conflict & Terrorism* 36/6 (Mayıs 2013), 431-459.

³⁷¹Luna Shamieh ve Zoltan Szenes, "The Propaganda Of ISIS/DAESH Through The Virtual Space", *Defence Against Terrorism Review* 7/1 (Mart 2015), 7-30.

ulusal hedeflere ulaşılmasını destekleyen davranışlar, duygular ve tutumlar yaratmak için iletişimin planlı kullanımı olarak tanımlanabilir³⁷².

İŞİD'in YouTube üzerinden yayınladığı videolar, terörizmi modern iletişim araçlarıyla sürdürmenin ve yaymanın bir yolu olarak kullanılan etkili bir propaganda aracıdır. Bu videolar, psikolojik savaşın önemli bir parçası olarak işlev görür ve izleyicilere duygusal tepkiler uyandırırken, örgütün ideolojik mesajlarını ve hedeflerini iletmeye çalışmaktadır. İŞİD'in propaganda videoları, yüksek kaliteli sinematik üretim ve özenle seçilmiş içeriklerle dikkat çekmektedir. İŞİD'in YouTube üzerindeki propaganda videoları, sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmakta ve haber medyası tarafından hızla yayılmaktadır.

Bu videoların amacı, izleyicileri örgütün ideolojisine çekmek ve destek sağlamak için duygusal bir bağ kurmaktır. Bu tür içerikler, karşı propaganda ve terörle mücadele çabalarını zorlaştırabilmektedir. Özellikle, terör örgütleri için YouTube gibi platformlar, modern iletişim araçlarının terörizmi nasıl şekillendirdiğini ve yaygınlaştırdığını gösteren önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda, terörizmle mücadelede etkili iletişim stratejilerinin ve sosyal medya platformlarının rolünün anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

İŞİD videoları, toplumun post-kapitalist bir geleceğe doğru hızla ilerlediğini ve buna bağlı olarak finansal piyasaların, siyasi kurumların ve sosyo-kültürel unsurların sürekli tüketim döngüsüyle başa çıkamadığını iddia eden 'ivmeci' felsefelerin dehşetlerini yansıtmaktadır³⁷³. Bu videolar, kişilere ve mekanlara yönelik şiddet eylemlerini acımasızca tasvir ederken, bunu seçici bir şekilde, dini metinlerin okunması ve yorumlanmasıyla şiddeti meşrulaştıran bir anlatıyla birleştirir. Anlatı, algılanan haksızlıkları ve kutsal kitaplardan alıntıları betimleyici metinlerle birlikte içerir ve hükümet ordularından askerler veya karşıt gruplardan savaşçılar gibi hain oldukları iddia edilenlerin itiraflarını hem insanlara hem de mekanlara yönelik şiddeti ve

³⁷²Sunil Narula, "Psychological Operations (Psyops): A Conceptual Overview" *Strategic Analysis* 28/1 (Nisan 2008), 177-192.

³⁷³Kamaldeep Bhui ve Yasmin Ibrahim, "Marketing The "Radical": Symbolic Communication And Persuasive Technologies İn Jihadist Websites", *Transcultural Psychiatry* 50/2 (Nisan 2013), 216-234.

profesyonelce hazırlanmış kurgusal aksiyon ve macera filmlerini andıran bir prodüksiyon kalitesine sahiptir.

Öncelikle şiddetin tasvir edildiği videoların çeşitli izleyici kitlesi tarafından nasıl karşılandığını düşünmek yararlı olabilir, özellikle de portre edilen şiddetin ne tür anlamlarla ilişkilendirildiği açısından. IŞİD tarafından kullanılan şiddetin iletilmesi, sosyal medya aracılığıyla ve eşlik eden anlatı öğeleriyle—düzgün anlatım, post-prodüksiyon ve kurgu, ayrıca eski tarz anasheed müziğinin uyarlaması—izleyicileri, çevrimiçi bir ortamın nasıl şiddet eylemlerini daha büyük bir dini anlatının parçası olarak tasvir ettiğini yeniden düşünmeye zorlamaktadır³⁷⁴. Örneğin, Landmine Execution'da, anlatım Kur'an'dan Al Anfal: 57 ayeti ile başlar ve savaşçıları düşmanların kalplerine korku salmaya teşvik eder: "Eğer savaşta onlara ulaşırsan, onlarla korku yaratmak için onlarla ilişki kur." Water Execution'da ise, başlangıçtaki anlatım, "masum Müslümanların evlerine, her yerde ceset parçaları ve kanla getirilen yıkımı tasvir ederek, bir din mensupları grubuna şiddet eylemi atfeder"³⁷⁵.

Call to War, Child Executioner, Pilot Execution, Museum Destruction ve Museum Destruction II gibi videolarda, çok tanrılılığı reddeden dini inançların merkezi rolüne odaklanan anlatımın sürekli olarak kullanılması, Selefi cihatçılığı temsil eder ve ihanetçileri öldürmek ve söz konusu dinlerin tüm fiziksel temsillerini yok etmek için şiddet kullanmayı savunur³⁷⁶. Bu insan yaşamının ve fiziksel altyapının şiddet eylemini dijital bir temsili oluşturmanın ironisidir ve şiddet içermeyen, nedeni belirtilmemiş askeri eylemlerin dini askerler tarafından yürütülmesini betimlemek için nüfuz etme pratiğiyle karşılaştırılır.

IŞİD'in YouTube videoları üzerinden sosyal medya ve terörizm ilişkisine kavramsal bakış açısıyla bakıldığında, şiddetin dijital platformlarda nasıl şekillendiği ve algılandığı üzerine önemli çıkarımlar yapılabilir. Sosyal medya, özellikle YouTube gibi

³⁷⁴Vivek Venkatesh vd., "Promoting Extreme Violence: Visual And Narrative Analysis Of Select Ultraviolent Terror Propaganda Videos Produced By The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS) In 2015 And 2016", *Terrorism And Political Violence* 32/8 (Ekim 2018), 1753-1775.

³⁷⁵Jeffrey S. Podoshen vd., "New Approaches To Dark Tourism Inquiry: A Response To Isaac", *Tourism Management* 51 (Aralık 2015), 331-334.

³⁷⁶Chang S. Park ve David Magolis "Examination Of Blog Discussion About The Beheading Of Two American Journalists By ISIS", *Contemporary Voices: St Andrews Journal Of International Relations* 7/3 (2016), 9-22.

video paylaşım platformları, terör örgütleri için hem propaganda yapma hem de etki alanlarını genişletme aracı olarak kullanılmaktadır. IŞİD'in videoları, özenle hazırlanmış, yüksek üretim kalitesine sahip görüntülerle donatılmıştır ve dini referanslarla desteklenerek şiddeti meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu videolar, çoğu zaman çarpıcı ve etkileyici bir şekilde sunulurken, şiddetin sanal dünyada nasıl yansıtıldığı ve algılandığı üzerine önemli soruları gündeme getirmektedir.

Felsefi düzeyde bakıldığında, bu tür videoların izleyici üzerindeki etkisi, Baudrillard'ın hipergerçeklik kavramıyla ilişkilendirilebilir. Videoların gerçeklikle sanal arasındaki sınırı bulandırması, şiddeti doğrudan izleyiciye ileterek bir tür sanal gerçeklik deneyimi yaratması dikkate değerdir. Bu durum, şiddetin propagandasının etkili bir biçimde yayılmasına ve izleyicilerin dini veya ideolojik referanslarla meşrulaştırılan şiddeti algılamasına neden olabilir.

IŞİD'in resmi medya üreticilerinin video çıktısını incelerken, veri seti bu birimlerin 1 Temmuz 2015 ile 30 Haziran 2018 arasında 772 video yayınladığını gösteriyor. Bu, günde ortalama 0.66 videoya eşittir. Bu videoların ortalama uzunluğu 12 dakikanın biraz üzerindedir, bu da üç yıllık dönemde yaklaşık 156 saatlik video materyali üretildiği anlamına gelir. Bu rakamlar cihatçı gruplar için eşi benzeri görülmemiştir. Diğer cihatçı grupların medya çıktısına ilişkin nicel veriler sınırlıdır, ancak El Kaide'nin medya üreticisi El Sahab'ın 2007'de zirvede olduğu dönemde sadece bir yıl içinde 97 video yayınlamış olması, IŞİD'in kitlesine ulaşmak için gösterdiği muazzam çabayı göstermektedir. Toplam video sayısını belirli üreticilere böldüğümüzde, IŞİD'in merkezi medya gruplarının araştırma döneminin tamamında toplam video çıktısının yalnızca %2,8'ini ürettiği görülüyor: al-Furqan tarafından bir video ve al-Hayat tarafından 21 video. Kalan %97,2'si grubun vilayet medya organları tarafından üretilmiştir ve bunlardan 35'i araştırma dönemi boyunca en az bir video yayınlamıştır. Bu medya ofisleri arasında, Irak ve Suriye'deki ofisler açık ara en üretken olanlardı. Irak'ta, on bir vilayet birlikte 309 video yayınladı, bu da Temmuz 2015 ile Haziran 2018 arasında IŞİD'in toplam video üretiminin %40,0'ını oluşturuyor. Suriye'deki yedi vilayet toplamda 269 video yayınladı, bu da grubun video çıktısının %34,8'ine denk geliyor. Hem Irak hem de Suriye'de bulunan ve bu nedenle yukarıdaki

sayılara dahil edilmeyen wilayat al-Furat'ın 62 videosu ile birlikte, IŞİD'in Irak ve Suriye'deki medya ofisleri grubun toplam video çıktısının %82,8'inden sorumluydu³⁷⁷.

Örgütün video paylaşımlarını anlam ve amaçlarına göre gruplandırılacak olursa Savaş videoları, elaman kazanma videoları, yönetim videoları, İnfazlar ve denizaşırı saldırı görüntüleri olarak sınıflandırılabilir. Temalar açısından beklendiği gibi, şiddet ve savaş (%57 civarında, videoların yaklaşık %19'unda kafa kesme gibi aşırı şiddet içerikleri görülür) ve güç ve caydırıcılık (%20 civarında) IŞİD videolarındaki en belirgin mesajlardır. Şaşırtıcı bir şekilde, analiz edilen videoların üçte ikisi Müslüman dini mesajlar içermemekte olup, bu tema videoların yalnızca %5'inde ana tema olmuştur. Diğer platformların aksine, videolarda dini mesajlar belirgin değildir. 2016 yazından itibaren, dini mesajların kullanımı daha belirgin hale gelmiştir. Videolarda dikkat çeken diğer temalar arasında İslam Devleti altındaki yaşam yani IŞİD yönetimi altında “iyi yaşamı sunma (%8 civarında belirgin) ve yönetim IŞİD'in İslam Devleti'ni nasıl yönettiğini gösterme (%6 civarında) bulunmaktadır. Hedef kitleye gelince, analiz edilen videoların çoğu (%63 civarında) IŞİD üyelerini ve destekçilerini hedeflemektedir; burada da örgütün destekçileri içinde belirli gruplar bazı videolarda hedef alınmıştır. Hedef kitle açısından zamanla farklılıklar bulunmamaktadır. Başlangıçta, çoğu video destekçileri veya potansiyel destekçileri hedef alıyordu (bu dönemde ünlü kafa kesme videoları yayımlanarak dünya çapında korku yaymak amaçlanıyordu); daha sonraki aşamada (çoğunlukla 2015 yılı boyunca) daha çeşitli bir hedef kitle bulunmaktadır. Destekçilerin yanı sıra Müslüman inançsızlar, Arap ulusları ve karışık kitlelere yönelik mesajlar bulunmaktadır. 2016 yazından itibaren, IŞİD daha çok destekçileri hedeflemeye geri dönmüştür³⁷⁸. Bu bulgular, örgütün gelişim aşamaları ve karşılaştığı durumlar ile açıklanabilir. IŞİD başlangıçta ideolojisini potansiyel destekçileri arasında yaymak, terör estirmek ve korku yaymak istemiştir. Sonrasında, tanınırlık kazandıktan sonra çeşitli kitleleri hedeflemeye yönelmiştir. IŞİD'in çöküşü de yansımaktadır, üyelerini ve destekçilerini güçlendirme ihtiyacı hissetmiş ve bu mesajlara daha fazla çaba sarf etmeye geri dönmüştür.

³⁷⁷Pieter Nanninga, “*Branding A Caliphate In Decline: The Islamic State's Video Output (2015-2018)*”, The Hague: International Center For Counter-Terrorism (Nisan 2019), 8.

³⁷⁸Moran Yarchi, “ISIS's Media Strategy As Image Warfare: Strategic Messaging Over Time And Across Platforms”, *Communication And The Public*, 4 (Mart 2019), 60.

Sosyal medyanın terörizm üzerindeki bu etkisi, aynı zamanda kamusal algıyı ve bilgi akışını da etkilemektedir. IŞİD'in YouTube üzerinden yayınladığı videolar, uluslararası medya tarafından hızla paylaşılarak geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu durum, terör örgütlerinin propaganda gücünü ve etkinliğini artırmaktadır. Sonuç olarak, IŞİD'in sosyal medya üzerinden yürüttüğü propaganda faaliyetleri, terörizmin dönüşen ve dijitalleşen yüzünü yansıtmaktadır. Bu videoların içeriği ve sunumu, terörizmin iletişimsel boyutunu derinlemesine anlamak ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek için felsefi ve kavramsal bir yaklaşım gerektirmektedir.

Başta IŞİD olmak üzere aşırılıkçı örgütlerin hazırladığı infaz videoları, onların propaganda stratejilerinin kritik ve son derece rahatsız edici bir yönünü temsil ediyor. Genellikle kafa kesme gibi sansürlenmemiş şiddet içeren bu videolar korku aşılacak, güç uygulamak ve takipçi kazanmak amacıyla oluşturulmuştur. Çoğu insanın hatırladığı şey bu videoların vahşeti olsa da bunlar, örgütün tanıtmaya çalıştığı daha geniş, daha karmaşık bir anlatının parçası. Aşırı şiddet eylemlerini sergileyen bu videolar, düşmanları terörize etmek ve potansiyel muhalefeti sindirmek için tasarlandı. Örgütün acımasızlığını ve kararlılığını göstermeyi amaçlamışlardır.

Bu videoların aşırılıkçı anlatının önemli bir yönü olmasına rağmen medya çıktılarının tamamını temsil etmediklerini anlamak çok önemlidir. Araştırmalar, videolarının önemli bir kısmının kontrolleri altındaki günlük yaşam, yönetim ve şiddet içermeyen propaganda gibi diğer temalara odaklandığını gösteriyor. Ancak infaz videoları, şok edici içerikleri ve hem küresel izleyiciler hem de yerel halk üzerinde yarattığı psikolojik etki nedeniyle en kötü şöhrete sahip videolar olmaya devam ediyor.

Bu videoların yaygınlaşmasında YouTube gibi platformlar önemli rol oynamıştır. Çoğu ana akım platformun bu tür içeriklere karşı katı politikaları olsa da sosyal medyanın hızlı ve viral doğası, bu videoların kaldırılmadan önce geniş kitlelere ulaşabileceği anlamına geliyor. Sosyal medya şirketlerinin önündeki zorluk, ifade özgürlüğü ihtiyacını zararlı ve terörist içeriğin yayılmasını önleme sorumluluğuyla dengelemektir. IŞİD ise popülaritesini ve dünya çapında tanınırlığını büyük ölçüde bu videolara borçludur. Nitekim bir yandan bombalı eylemler, önemli dünya şehirlerine saldırılar düzenleyen örgüt, bir yandan da dijital mecrada terör eylemleri

gerçekleştirmektedir. Bu şiddet videoları sayesinde örgüt, terörizmin de temel gayesi olan ses getirme, tanınma ve bu şekilde var olma prensibini gerçekleştirebilmiştir

Bu konuyu mercek altına alan ve önceki satırlarda da referans gösterilen bir çalışmada, Barr ve Mischler örgütün 2014 tarihinde paylaşılan ilk infaz videosundan, o güne kadar üretilen içerikleri incelemiş ve infaz şekilleri, rehinelerin kimliği, gibi faktörleri literatüre sunmuşlardır. Bu veriler 62 vakanın detaylı analizini yansıtmakta olup Tablo2’de verilmiştir.

Tablo2. İnfaz Video Dizini

TARİH	VIDEO BAŞLIĞI	REHİNE ADI/TÜRÜ	İNFAZ ŞEKLİ
08/19/2014	“Amerika’ya Mesaj”	James Foley (Gazeteci)	Kafa Kesme
08/30/2014	“Amerikan Kürt İttifakı Liderlerine Kanlı Mesaj”	Peşmerge Savaşçısı	Kafa Kesme
09/02/2014	“Amerika’ya İkinci Mesaj”	Steven Sotloff (Gazeteci)	Kafa Kesme
09/13/2014	"Amerika'nın Müttefiklerine Bir Mesaj"	David Cawthorne Haines (Yardım çalışanı)	Kafa Kesme
09/24/2014	“Fransız Rehine Kafa Kesme	Herve Gourdel (Sivil)	Kafa Kesme
10/03/2014	"Amerika ve Müttefiklerine Bir Mesaj Daha"	Alan Henning (Yardım görevlisi)	Kafa Kesme
11/16/2014	“Her Ne Kadar Kâfirler Hoşlanmasa Da”	Peter Kassig (Yardım görevlisi, eski ABD Ordusu Korucusu) ve 18 Suriye Ordusu Askeri	Kafa Kesme
01/13/2015	“İçinizdeki Düşmanı Ortaya Çıkarın”	Mamayev Jambuley Yesenjanovich ve Ashimov Sergey Nikolaevich (Rus casusları olduğu iddiası)	Silahla Vurularak
01/13/2015	“Mürtede Karşı Tanrı Kuralının Uygulanması Uyanışın Komutanı”	Sa'd Yusuf Kadhim Matr al-Jaburi (Suriye Ordusu Askeri)	Silahla Vurularak
01/14/2015	“Hisbah Adamları 2”	Büyücülükle Suçlanan İki Adam	Kafa Kesme
01/25/2015	“Musul’daki Müslümanları Bombalamak ve Onlarcasını Zehirlemek”	Kürt Savaşçı	Kafa Kesme
01/25/2015	“Bir Japon Esirin Katledilmesi ve Ailesine ve Hükümetine İkincilik Çağrısı”	Haruna Yukawa (Sivil)	Kafa Kesme
01/29/2015	“Müttefiklerin Şaddadi’deki Bombalaması Karşılığında Bir Mürtedin Öldürülmesi”	Abd-al-Latif Hızır el-Cevher (Suriye Ordusu askeri)	Silahla Vurularak
01/13/2015	“Japon Hükümetine Mesaj”	Kenji Goto Jogo (Gazeteci)	Silahla Vurularak
01/13/2015	“Ürdün İstihbaratının Bir Ajanının Güvenlik Cihazı”	Hüseyin İbrahim Şukayran (Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) savaşçısı)	Kafa Kesme
01/13/2015	“Peşmerge Kışlasına Baskın”	İki Kürt savaşçı	Kafa Kesme
02/01/2015	“Uyanışın Yardımcı Hücresinin Tasfiyesi”	(İŞİD karşıtı Suriyeli paramiliter savaşçılar)	Silahla Vurularak
02/02/2015	“1 Numaralı Forvet Baskını”	Irak Ordusu Askeri	Silahla Vurularak
02/03/2015	Ürdünlü Pilotun Yakılması	Muath al-Kasasbeh (Ürdün Hava Kuvvetleri Pilotu)	Yakılarak Kurban Etme
02/04/2015	“Siz Savaşa Dönerseniz Biz de Döneriz”	Şii Halk Seferberliği’ne bağlı yirmi savaşçı	Silahla Vurularak
02/07/2015	“Arazideki Yolsuzluklara Sınır Getirilmesi”	Muhammed el-Jiran, Halid İbrahim ve Süleyman Muhammed (Suçlular)	Silahla Vurularak

Tablo 2 Devamı			
02/09/2015	“Mücahidlere İhanet Eden Mürtedlerden Birinin Tasfiye Edilmesi”	Ceyşüislam savaşı	Silahla Vurularak
02/10/2015	“Halk Seferberliğinden Bir Hücrenin Sıvılaşırılması”	Üç Şii milis	Silahla Vurularak
02/11/2015	“Horasan Vilayeti Beyahı ile Şövalyelerin Sevinci”	Irak Ordusu askeri	Kafa Kesme
02/14/2015	“Bajı 2'nin Bacillus Şehriden Canlı Mesajlar”	Irak Askeri ve On Halk Seferberlik Gücü savaşı	Kafa Kesme
02/15/2015	“Haçlı Ulusuna Kanla İmzalanmış Bir Mesaj”	21 Mısırlı Kıpti Hristiyan	Kafa Kesme
03/02/2015	“Öğrenilecek Bir Ders 2”	Casuslukla Suçlanan Birisi	Silahla Vurularak
03/10/2015	“Onların Satın Aldıkları Ne Kötüdür”	Muhammed Said İsmail Musallam (Sözde Mossad ajanı)	Silahla Vurularak
03/13/2015	“Felluce'de Casus Hücresinin Ele Geçirilmesi”	Felluce'de Casus Olduğu İddia Edilen Dokuz Kişi	Silahla Vurularak
03/17/2015	“Dinlenmenin Uyanışı Ras el-Jasim'den Bir Kişinin Katledilmesi”	Irak “Uyanış” Askeri	Kafa Kesme
03/19/2015	“Tyrant 1'in Bombalanması Üzerine Meydan Okuyan Tepki”	Üç Kürt savaşı	Kafa Kesme
03/23/2015	“Kürdistan Halkına Mesaj”	Ahmed Mirza İbrahim (Kürt savaşı)	Silahla Vurularak
03/26/2015	“Şeriatı Özgürleştirme Savaşı”	Irak Ordusu Askeri	Silahla Vurularak
03/29/2015	“Boyunlarını Vurun”	Sekiz Suriye Ordusu askeri	Kafa Kesme
04/02/2015	“Nusayri Askerlerine Mesaj”	Suriye Ordusu askeri	Silahla Vurularak
04/06/2015	“İnsanlığın Rabbinin Yargısıyla Yolsuzluğun Kesilmesi 1”	Dört şüpheli suçlu	Kafa Kesme
04/09/2015	“Safevi Suçlusunun Tasfiyesi”	Irak askeri	Kafa Kesme
04/17/2015	“Tyrant 2'nin Bombalanması Üzerine Meydan Okuyan Tepki”	Salim Hamud İbrahim Hammud Juburi (Casus olduğu iddiası)	Kafa Kesme
04/19/2015	“Onlara Açık Deliller Gelinceye Kadar”	30 Etiyopyalı Hristiyan	Kafa Kesme- Silahla Vurma
04/22/2015	“Kürdistan Zalimleri Askerlerini Öldürüyor”	İbrahim Salah Muhammed Hüseyin (Kürt savaşı)	Silahla Vurularak
04/30/2015	“Mürtedlerin Tasfiye Edilmesi”	Abd-al-Razzaq Muhammad Abdallah (Husi savaşı), Muhtar Abdallah Tarman (Husi Savaşı), Üçüncü isimli Husi savaşı	Kafa Kesme-Silahla Vurma
05/04/2015	“Yermük Kampının Kurtuluş Savaşı”	Nusayri bağlantılı mahkumlardan oluşan bir grup	Kafa Kesme
05/04/2015	“Casusların Hasadı”	Casus Olduğu İddia Edilen Kişi	Silahla Vurularak
05/09/2015	“İnsanlığın Rabbinin Yargısıyla Yolsuzluğun Kesilmesi 2”	Haysem Yunus Muhammed ve Muhammed Mahmud Salih (Suçlular)	Kafa Kesme
05/15/2015	“Mahkumluktan Kurbanlığa”	Irak Ordusu askeri	Kafa Kesme
05/16/2015	“Uyanış Mürtedinin Bir Casusunu Öldürmek”	Ziyad Abd-al-Al (Casus olduğu iddiası)	Kafa Kesme
05/29/2015	“Yarımada Aslanlarından Mesajlar”	İki Yemenli asker	Silahla Vurularak
06/01/2015	“Hisbah Adamları 3”	İki suçlu	Kafa Kesme
06/04/2015	“Teyzesini Öldüren Adama Had Uygulayın”	Suçlu	Kafa Kesme
06/04/2015	“Safevi Askerinin Katliamı”	Nabil Muhammed Ubeyd Şa'lan el-Zübeydi (Irak askeri)	Kafa Kesme
06/07/2015	“Felluce Klanları: Düşmanların Gözünde Bir Diken”	Irak Askeri	Kafa Kesme
06/08/2015	“Ebu Malik et-Temimi Savaşı 2”	Suriyeli Şebbiha savaşı	Kafa Kesme
06/10/2015	“Görkemli İsyancı Kale”	Halk Seferberliği Savaşçıları	Silahla Vurularak

Tablo 2 Devamı			
06/08/2015	“Akıl Savaşı”	Ahmed Hamdi Şemseddin (Casus İddiası)	Silahla Vurularak
06/11/2015	“Casusların Kafasını Keserek Ruhları İyileştirmek”	“Khadekal” namı diğer “Khamar” (Casus olduğu iddiası)	Kafa Kesme
06/17/2015	“Nusayri Ajanına Mürtedlik Haddini Uygulayın”	Suriye askeri	Silahla Vurularak
06/18/2015	“Qariban Qariba” [Yakında, Yakında]	Afganistan'ın Nangarhar Eyaletindeki Kot Bölgesinin iki sakini	Silahla Vurularak
06/23/2015	“Siz dönerseniz biz de döneriz”	Casus Olduğu İddia Edilen Kişiler	Kurban etme/boğulma/kafa kesme
06/23/2015	“Ve Size Ömür Boyu Bir Ceza Ey Anlayışlı İnsanlar”	Hadr Hüseyin (Suçlu)	Silahla Vurularak
06/30/2015	“Casusların Hasadı 2”	Jasim Hamid Asim el-Halawi (Casus olduğu iddiası)	Kafa Kesme
06/30/2015	“Ve elbette korkularının ardından onların yerini güvenlik alacaktır.”	Suçlu	Kafa Kesme

Kaynak: Andrew Barr ve Alexandra Herfroy-Mischler, “ISIL's Execution Videos: Audience Segmentation And Terrorist Communication In the Digital Age”, *Studies In Conflict & Terrorism* 41/12 (Eylül 2017), 963.

Veri tablosu, 19 Ağustos 2014 ile 30 Haziran 2015 tarihleri arasında IŞİD tarafından üretilen infaz videolarına kapsamlı bir genel bakış sunmaktadır. Bu döneme, örgütün aşırı şiddeti bir propaganda aracı olarak stratejik olarak kullanması damgasını vurmuştur. Tabloda, tarihi, video başlığını, rehinenin türünü ve infaz yöntemini ayrıntılarıyla açıklayan çeşitli infaz videoları listelenmektedir. Tabloda 11 aylık bir süre boyunca çok sayıda infazın listelenmesi, bu tür videoların sıklığının yüksek olduğunu gösteriyor. 2015'in ilk aylarında dikkat çekici bir video yoğunluğu var ve bu da IŞİD'in propaganda çabalarının bu dönemde zirveye ulaştığını göstermektedir.

En sık kullanılan yöntem, çoğunlukla maksimum şok ve korku yaratmak için kullanılır. Yüksek profilli kafa kesme vakaları arasında Batılı gazeteciler James Foley ve Steven Sotloff da bulunmaktadır. Bu kişiler, küresel medyanın ilgisini çekmek ve Batılı uluslar arasında korku yaymak için hedef alınmıştır. Önemli kurbanlar arasında James Foley, Steven Sotloff ve yardım görevlileri David Haines ve Alan Henning yer alıyor. Aralarında Suriye, Irak ve Kürt güçlerinin de bulunduğu çeşitli ordulardan askerlerin infaz edilmesi ise IŞİD'in gücünü göstermek ve düşmanlarının moralini bozmak için kullanıldı. Casusluk veya büyücülük gibi suçlarla suçlanan kişiler de dahil olmak üzere hem Batılı hem de yerel siviller idam edilmiştir. Bu geniş hedefleme, farklı toplumsal gruplara korku aşılamaya hizmet etti. Bu videolardaki aşırı şiddet hem yerel

hem de küresel düzeyde korku uyandırmayı, kamuoyunu etkilemeyi ve hükümet politikalarını etkilemeyi amaçlıyordu. Bununla birlikte IŞİD, acımasızlığını ve gücünü sergileyerek, güçlü ve uzlaşmaz bir örgüt imajına kapılan yeni üyeleri çekmeyi amaçlanmıştır. Her ne kadar birincil odak noktası dini mesajlar olmasa da, bazı videolarda cinayetleri meşrulaştıracak dini söylemler yer alıyor ve potansiyel destekçilerin ideolojik inançlarına hitap ediliyordu.

Başlangıçta IŞİD, medyanın ilgisini en üst düzeye çıkarmak ve korkuyu yaymak için yüksek profilli Batılı rehineleri hedef aldı. Zamanla, çatışmanın değişen dinamiklerini yansıtan, Irak ve Suriye'deki askerler ve siviller gibi yerel kişilerin infazına doğru gözle görülür bir değişim yaşandı. Kafa kesme yaygınlığını sürdürürken, izleyiciler kafa kesmeye karşı duyarsızlaştıkça, şok değerini korumak için silahlı saldırılarda ve diğer yöntemlerde artış oldu.

Ağustos 2014 ile Haziran 2015 arasındaki IŞİD infaz videolarına ilişkin veriler, propaganda, adam toplama ve psikolojik savaş amacıyla aşırı şiddet kullanmaya yönelik hesaplanmış bir stratejiyi ortaya koyuyor. Hedefler ve yöntemlerdeki evrim, kuruluşun uyum sağlama yeteneğinin ve ideolojik ve stratejik hedeflerinin amansız arayışının altını çiziyor. Bu videolar, IŞİD'e yönelik küresel algının şekillenmesinde önemli bir rol oynadı ve hem hükümetlerden hem de kamuoyundan sert tepkiler aldı.

Örgüt tarafından üretilen video içerikleri sadece infaz videoları ile sınırlı değildir. IŞİD'in YouTube videoları arasında infaz görüntülerinin dışında pek çok farklı türde içerik bulunmaktadır. Bu videolar genellikle örgütün ideolojik mesajlarını yaymak, propagandalarını güçlendirmek ve yeni üyeler kazanmak için kullanılır. Ve ayrıca belirtmek gerekir ki bu içeriklerin bazıları doğrudan Youtube üzerinden medyaya sunulurken bazıları başka mecralarda paylaşılıp, daha sonra Youtube platformuna aktarılması sonucu viral olmuşlardır.

İlgili propaganda, infaz, tanıtım, eğitim videolarının hemen hepsinde; gizli bir alt metin, subliminal gösterge veya manipülasyon çabası mevcuttur. Bu videoların tamamı örgütün stratejik amaçlarına hizmet etmesi amacıyla özel olarak kurgulanmış ve paylaşılmış içeriklerdir. Hiçbiri öylesine veya özensizce seçilmiş içerikler olmamakla

birlikte üst düzey tekniklerin uygulandığı çarpıcı örneklerdir. Özellikle, bu videolarda kullanılan dil ve verilmek istenen mesaj, semboller, dikkate değer faktörlerdir.

Bu faktörlerden dil ve biliş arasındaki ilişkiyi inceleyen, Fomin ve Mona tarafından 2019 yılında kayda geçirilen çalışma ise bu anlamda dikkat çekicidir. Çalışmada İŞİD'in sosyal medyada paylaştığı videoların mesajının toplum üzerindeki etkisi ve bireyleri nasıl kitlesel bir şekilde manipüle etmeyi amaçladığı konu edilmiş ve önemli çıkarımlarda bulunulmuştur. Onlara göre; Konseptüel metaforlar, politikacılar ve ordu tarafından bir silahlı çatışmayı tanımlarken tamamen farklı bir şekilde kullanılır; bu durumda ana işlev, kavramların kavramsallaştırılmasından ziyade kamu bilincinin manipülasyonudur. Örneğin 1990-1991 yıllarında ABD politikacılarının resmi konuşmalarında halkın bilinçlendirilmesi ve seferber edilmesinin ülkenin yönetiminin ana odak noktası olduğunu ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla savaşı başlatmak için kendi "bencil amaçlarını" ön planda tutmuşlardır³⁷⁹. Herhangi bir metafor, bir kavramın belirli özelliklerini vurgularken diğerlerini gizler veya bulanıklaştırır. Bu durumda, Amerikan politikacıları konuşmalarında ve açıklamalarında düzenli olarak kavramsal metaforları kullanarak, savaşın ABD vatandaşları için yaratacağı olumsuz sonuçları (ölüm, sevdiklerinin kaybı, yaralanmalar, travma vb.) gizlemeyi başardılar.

İŞİD örneği özelinde de benzer bir durum söz konusudur. Radikal İslami grupların varlığı ve temsilcilerinin provokatif davranışları, olumsuz bir kamuoyu oluşturur. Müslüman mercieler, bu toplulukların eylemlerini eleştirir ve bunların gerçek İslam postulatları ile hiçbir ilgisi olmadığını ve insanlık dışı yapay bir ideoloji yaydığını belirtirler. Bu nedenle, çok dilli bir ortamda aldatma gerçekleşir. İŞİD tarafından yaratılan söylem, kamu bilinci için son derece tehlikeli olan ve bir kişinin dünya değer algısında köklü değişikliklere yol açan "yıkıcı iletişim" örneğidir; çünkü konuşmacı, agresif bir şekilde bir konuyu alıcının algı alanına sokar ve onu suç işleyiciler için faydalı olacak bir eylemi gerçekleştirmeye zorlar³⁸⁰. Duygusal ifade araçlarının

³⁷⁹Anna Wierzbicka, "Metaphors Linguists Live By: Lakoff & Johnson Contra Aristotle", *Research On Language & Social Interaction* 19/2 (Mayıs 2009), 292.

³⁸⁰Fomin A. Gennad'Evich ve Mona E. Aleksandrovna, "Conceptual Metaphor As A Means Of Terrorist Suggestion (On The Material Of The Islamic State Video Messages)", *Russian Journal Of Linguistics* 23/3 (2019), 705.

(özellikle kavramsal metafor) manipülatif nitelikteki halka açık metinlerin üslup organizasyonunda önemli bir rol oynadığına şüphe yoktur — bunların kullanımı, son ürünün sıradan olmamasını veya kolayca unutulmamasını sağlar ve radikal mesajların yazarlarının alıcıların hafızasında canlı görüntüler oluşturmaya olanak tanır. Bu iletişim biçiminin ana amacı, bazı ideolojileri yaymak için en etkili yolları ve yöntemleri bulmaktır. Genel halka sunulan radikal video mesajlarının bir diğer amacı, alıcının konuşmacının argümanlarının geçerliliğini sorgulamasına neden olabilecek herhangi bir tereddüt nedenini ortadan kaldırmaktır. Sabit ifadeler, sık kullanımları nedeniyle alıcı tarafından fark edilmeye başlanırsa ikna edici güçlerini kaybedebilirler. Bu nedenle, bu tür metinlerin yazarları, dilsel manipülasyon öznesinin dikkatini çekmek için yaratıcı olmalıdır. Dilsel araçların (sözcük ve sözdizimsel) kullanımı bu amaca hizmet eder. Sözcüksel araçlar arasında en önemli olanı metafordur³⁸¹.

Yapılan analizler yorumlanacak olursa; İslam Devleti konuşmacılarının üç kategoriye dağıtılabilecek önceden tasarlanmış bir dizi kavramsal metafor kullandığını ortaya koymuştur: yönlendirici, ontolojik ve yapısal. Analiz edilen video mesajlarında en belirgin yönlendirici metafor BİZ-ÜSTTE — DÜŞMAN-AYAKLARIMIZIN ALTINDA'dır. Bu metafor, teröristler tarafından örgütlerini düşmanlarının üzerinde yüceltmek için kullanılır. ENEMY — HAYVAN modeli, teröristlerin düşmanlarını insanlıktan çıkarmak ve alıcılarda korku uyandırmak için kullandığı en çok ontolojik metaforun temelini oluşturur. Ayrıca, bu metaforlar arasında dini yazılara ve Doğu ile Batı arasındaki gerilimler bağlamında önemli olan tarihi olaylara çeşitli referanslar da bulunmaktadır. En dikkat çekici yapısal metafor ise, askeri eylemleri kutsal bir savaş olarak sunma ve eylemlerini Kur'an tarafından onaylanmış gibi gösterme niyetiyle bağlantılı olan SAVAŞ-DİNİ ÇATIŞMA'dır. Bu şekilde, teröristler kurbanlarına yönelik insanlık dışı eylemlerini meşrulaştırmaya çalışırlar.

Sosyal medyanın ortaya çıkışı, bilginin küresel olarak yayılma ve tüketilme biçiminde devrim yarattı. IŞİD gibi terör örgütleri ideolojilerini yaymak, yandaş toplamak ve operasyonel yeteneklerini geliştirmek için bu platformları ustaca kullandılar. Sosyal medyanın bu stratejik kullanımının çarpıcı bir örneği de IŞİD'in

³⁸¹Anna A. Gornostaeva, "Ironical Metaphors In Political Discourse", *Russian Journal Of Linguistics* 22/1 (2018), 116.

internette paylaştığı bir video aracılığıyla kendi para birimi olan İslam dinarını duyurmasıydı.

Kasım 2014'te IŞİD, sosyal medyada kendi para biriminin tanıtıldığını duyuran bir video yayınladı. Bu hamle, kendi kendini idame ettirebilen bir halifelik kurma ve "zalim" küresel finans sistemi olarak adlandırdıkları sistemden ekonomik olarak ayrılma yönündeki daha geniş çabalarının bir parçasıydı. Erken İslam dinarını örnek alan para birimi, altın, gümüş ve bakır paraları içeriyordu³⁸². IŞİD'in para biriminin bir sosyal medya videosu aracılığıyla duyurulması, örgütün dijital platformları propaganda ve psikolojik savaş amacıyla ustalıkla kullandığının bir örneğidir. IŞİD, sosyal medyanın küresel erişiminden ve etkileşimli doğasından yararlanarak mesajını geniş çapta yaymayı, yeni üye çekmeyi ve rakipleri arasında korku yaratmayı başardı. Ekonomik bağımsızlığın ve dini meşruiyetin sembolü olarak çerçevelenen İslam dinarının tanıtılması, grubun ideolojik hedeflerini ilerletmek için sembolizmi ve tarihi referansları stratejik olarak kullandığının altını çiziyor.

Çok sayıda illüstrasyon ve uzun tartışmaların yer aldığı videoda, faiz oranlarının kullanılması nedeniyle uluslararası finansın İslam'la uyumsuz olduğu iddia ediliyordu. Antik Babil'de altın paraların kullanılmaya başlanmasından Batılı ulusların 20. yüzyılda altın standardından ayrılmasına kadar uzanan ayrıntıların zenginliği, videonun hazırlanmasına bir iktisatçının yardım ettiğini akla getiriyor³⁸³.

IŞİD'in YouTube ve diğer sosyal medya platformlarını video propagandası için ustaca kullanması, örgütün eleman toplama, radikalleştirme ve sindirme çabalarında çok önemli bir rol oynadı. Örgütün işe alım videoları, infaz videoları ve tanıtım içeriklerini içeren gelişmiş video prodüksiyonu, IŞİD'in coğrafi ve dil sınırlarını aşarak küresel bir kitleye ulaşmasını sağladı. YouTube'un geniş erişimi ve erişilebilirliği, onu IŞİD'in mesajlarını yayması için ideal bir platform haline getirdi. Platformun algoritmik önerileri ve içerik paylaşma kolaylığı, IŞİD videolarının erişimini daha da artırarak

³⁸²Nicholas Ryder, "‘Out With The Old And... In With The Old? A Critical Review Of The Financial War On Terrorism On The Islamic State Of Iraq And Levant'", *Studies In Conflict & Terrorism* 41/2 (Ocak 2017), 92.

³⁸³France24, "Islamic State Group Announces Own Currency Free From 'Satanic' Banks", (Erişim 2 Mart 2024).

bunların hızla viral hale gelmesini sağladı. Bu virallik, grubun işe alım stratejisi açısından kritik önem taşıyor çünkü propagandanın farklı bölgelerdeki potansiyel üyelere ulaşmasını sağlıyor.

IŞİD'in videolarında yinelenen temalar genellikle cihadı yüceltiyor, askeri başarıları öne çıkarıyor ve acımasız infazları sergiliyor. Bu videolar, örgütün gücünü ve kararlılığını sergileyerek rakiplerine korku aşılamayı, savaşçıların moralini yükseltmeyi ve yeni üyeler çekmeyi amaçlıyor. Özellikle infaz videoları grubun acımasızlığını ortaya koyuyor ve hem muhalefete karşı caydırıcı hem de şiddet içeren aşırıcılığa yönelen bireyler için bir çekim işlevi görüyor.

Belirli videoların ayrıntılı analizi, IŞİD'in içeriğini farklı kitlelere hitap edecek şekilde nasıl özelleştirdiğini ortaya koymaktadır. İşe alma videoları genellikle yüksek üretim değerlerine ve haklarından mahrum gençlerle yankı bulan, aidiyet ve amaç temalarını vurgulayan anlatılara yer verirken, İnfaz videoları ise düşmanları korkutmak ve morallerini bozmak, aynı zamanda taraftarları güç ve kararlılık gösterileriyle harekete geçirmek için tasarlanmıştır. Bu videoların analizi ve içerik temaları sosyal medya ile terörizm arasındaki ilişkiye dair bazı önemli ipuçları ortaya koymaktadır. Bu çıkarımlar şu şekildedir;

- **Etkili Erişim ve Etkileşim:** YouTube gibi sosyal medya platformları, ISIS'in coğrafi kısıtlamalar olmadan geniş ve çeşitli bir kitleye ulaşmasını sağlar. Bu platformların etkileşimli yapısı, izleyicilerle doğrudan etkileşime girmeyi sağlayarak propagandalarının etkisini artırmıştır.

- **Psikolojik Savaş:** Videoların görsel ve duygusal gücü, psikolojik savaş yürütmek için kullanılmıştır. IŞİD, korku, hayranlık ya da arzu yoluyla güçlü duygusal tepkiler uyandırarak halkın algısını manipüle etmiş ve davranışları etkilemiştir.

- **Anlatı Kontrolü:** IŞİD, dikkatle hazırlanmış videolar aracılığıyla faaliyetlerini ve ideolojisini çevreleyen anlatıyı kontrol etmiştir. Bu onların ana akım medyanın olumsuz tasvirlerine karşı koymalarına ve olaylarla ilgili kendi versiyonlarını doğrudan kamuoyuna sunmalarına olanak tanımıştır.

- **Sembolik Eylemler:** Para basımı gibi eylemleri duyuran videolar sembolik amaçlara hizmet ederek IŞİD'in meşruiyet ve devlet iddialarını güçlendirmiştir. Bu videolar, sembolik etkilerini en üst düzeye çıkaracak şekilde dikkatlice zamanlanmış ve üretilmiştir.

- **Viral Yayılma:** Sosyal medyanın doğası, bir video yüklendikten sonra hızla viral hale gelerek dünya çapında milyonlarca izleyiciye ulaşmasını sağlar. Bu güçlendirme etkisi, IŞİD'in propaganda stratejisinin çok önemli bir yönüdür ve mesajlarının geniş çapta yayılmasına olanak tanımıştır.

Sonuç olarak, IŞİD'in YouTube ve video propagandasını kullanması, terörist gündemlerini iletirmek için sosyal medyanın gücünden yararlanan çok yönlü bir stratejidir. Belirli videolar analiz edildiğinde, grubun propaganda çabalarının etkiyi en üst düzeye çıkarmak, destekçileri kazanmak, düşmanları korkutmak ve bir güç ve meşruiyet imajı yansıtmak için titizlikle planlandığı ve yürütüldüğü açıkça ortaya çıkıyor. Bu yaklaşım, çevrimiçi terör propagandasına karşı koymak ve bu mesajların yayıldığı kanalları engellemek için kapsamlı stratejilere olan ihtiyacın altını çiziyor.

4.2.2. IŞİD ve Twitter (X) Propagandası

Twitter gibi mikroblog platformları, terör örgütlerinin kitlelere hızlı ve etkili bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. IŞİD, Twitter'ı haberleşme ve propaganda amacıyla aktif olarak kullanmış ve geniş kitlelere ulaşarak ideolojik mesajlarını yaymıştır. Bu bağlamda, IŞİD'in Twitter üzerinden nasıl bir propaganda stratejisi izlediği ve hangi taktikleri kullandığı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Twitter'ın hızlı paylaşım özelliği, IŞİD'in mesajlarını yayma ve destekçi kazanma açısından nasıl kullanıldığına dair detaylı bir değerlendirme sunulacaktır.

Resmi IŞİD hesapları, IŞİD'in "hayranlarından" oluşan geniş bir ağ ve günlük sosyal medya kullanıcıları bu içeriği yayıyor. IŞİD, trend olan hashtag'leri ele geçirerek ve sosyal medya platformlarının yapısından yaratıcı bir şekilde yararlanarak çevrimiçi erişimini daha da genişletiyor. Platformun bu özelliğinden faydalanan örgüt, bu sayede propagandasını geniş kitlelere duyurmakla birlikte, kendisini tanıtmaya imkânı bulmuş ve

dünyanın dört bir yanından sempatzan toplama imkânı yakalamıştır. IŞİD'in yabancı savaşı toplamadaki başarısı (2011 ile 2015 yılları arasında tahminen 30.000 yabancıнын Irak ve Suriye'ye seyahat ettiğı) göz önüne alındığında, örgütün kıtalararası çevrimiçi varlığı özellikle rahatsız edicidir³⁸⁴. Bu noktada Twitter (X) oluşturduğu özgürlük ortamı ile bir yandan; ifade özgürlüğü, bireysel haber alma ve bilgi paylaşma hakları ve iletişim hürriyeti gibi pozitif faktörler yaratırken diğeryandan bu faktörlerin bir negatif yansımalarını IŞİD gibi oluşumlar sebebiyle görmektedir.

IŞİD'e sempati duyan Twitter hesapları, izole edilmiş Batılı gençleri cezbetmek için cihatçılar arasındaki amaç ve dostluk temalarını kullanıyor. Görsel ve duygusal açıdan çekici videolar ve dergiler, tüm Sünnilerin refah içinde olduğu ütöpik bir toplumu tasvir ediyor³⁸⁵. Ancak bu noktada önem arz eden konu Twitter (X) platformunun teknik yapısı ve sunduğı imkanlardır. Örneğın, Bugün Twitter'daki bir IŞİD üyesi ilgisiz trend konulardaki bir başlığı ele geçirebilir. Mesela, 2014 Dünya Kupası sırasında IŞİD kullanıcıları video içeren tweetlerini #Brezilya 2014 etiketiyle etiketlediler³⁸⁶. Bu onlara, yalnızca spor güncellemelerine göz atan sıradan Twitter kullanıcılarından oluşan küresel bir ağı erişme olanağı sağladı.

Akıllı telefonların uygun fiyatlı olması ve sosyal ağların yaygınlaşması, milyonlarca insanın bu bilgiyi görebilmesi anlamına gelmektedir. IŞİD videolarının katıksız vahşeti çoğı zaman onları Batılı ağlar için “haber değeri taşıyan” materyal haline getiriyor. Bu haber kanallarının James Foley'inki gibi infaz videolarını sürekli oynatıp analiz etmesi, yalnızca IŞİD propagandasının izleyici kitlesini artırıyor. Her ne kadar çoğı insan bu videolardan iğrenecek olsa da birkaç kişi de olsa radikalleşmeye meyil gösterip bundan etkilenebilir. Buna ek olarak, IŞİD bölgesi dışında videoları çevrimiçi olarak dağıtan ve potansiyel yeni üyelere doğrudan mesaj gönderen pek çok sempatik "FanBoys" da var. Bu iki grup arasında günde 90.000 kadar tweet üretme

³⁸⁴Edwin Bakker ve Mark Singleton, “Foreign Fighters İn The Syria And Iraq Conflict: Statistics And Characteristics Of A Rapidly Growing Phenomenon” *Foreign Fighters Under İnternational Law And Beyond*, Ed. Andrea de Guttery, 9-25.

³⁸⁵Mah-Rukh Ali, “ISIS And Propaganda: How ISIS Exploits Women”, *Reuters Institute For The Study Of Journalism* 10/11 (2015), 1-25.

³⁸⁶Dylan Gerstel, “ISIS And İnnovative Propaganda: Confronting Extremism İn The Digital Age”, *Swarthmore International Relations Journal* 1/1 (2016), 1-9.

kapasitesine sahip 3.000 kadar kullanıcı var³⁸⁷. Bu durum ciddi bir enformasyona neden olmuş ve hem örgüt propagandasının medya tarafından tekrar tekrar üretilip sunulması artmış hem de bireylerin radikalleşme süreçleri ciddi bir ivme kazanmıştır.

Örgütün Twitter'ın faydalarından yararlandığı ve propagandasını yaptığı en önemli özellik, çalışmanın ikinci bölümünde de analiz edilen, 'retweet' özelliğidir. IŞİD'in Twitter'daki faaliyetleri ve propaganda stratejileri incelendiğinde, Retweet özelliğinin etkisi oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Retweet, bir kullanıcının başka bir kullanıcının paylaşımını kendi takipçileriyle paylaşmasını sağlayan bir özelliktir ve sosyal medya üzerinde içeriğin hızlı bir şekilde yayılmasını kolaylaştırır. IŞİD, Twitter'da yayınladığı propaganda mesajlarını ve videolarını geniş kitlelere ulaştırmak için Retweet özelliğini aktif olarak kullanmıştır.

Terör örgütü destekçileri veya sempatanları, IŞİD'in resmi hesaplarının paylaşımlarını Retweet ederek bu içeriklerin daha fazla kişiye erişmesini sağlamışlardır. Retweet özelliği, IŞİD'in Twitter'da propagandasını yayma ve destekçi kazanma stratejilerinde etkili bir araç olmuştur³⁸⁸. Özellikle, IŞİD'in videoları ve mesajları, Retweet özelliği sayesinde geniş kitlelere hızla yayılmış ve viral bir etki yaratmıştır. Bu, terör örgütünün propagandasının yayılmasını hızlandırmış ve daha fazla dikkat çekmesini sağlamıştır. Retweet özelliği, IŞİD'in Twitter üzerinden propaganda faaliyetlerinin etkinliğini artırmış ve mesajlarının daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamıştır.

Bu duruma ek olarak platformda bulunan 'hashtag' özelliği de IŞİD için önemli bir araç konumundadır. IŞİD'in sosyal medya propagandası ve Twitter'daki hashtag kullanımı üzerine yapılan derinlemesine bir analiz, terör örgütünün internet üzerinden nasıl etkili bir şekilde mesajlarını yaydığını ve kitlesel bir etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. IŞİD, Twitter'da hashtagleri etkili bir şekilde kullanarak mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmıştır. Hashtagler, terör örgütünün gündem oluşturmaya ve mesajlarının trend olmasına yardımcı olmuştur. Özellikle popüler ve dikkat çekici

³⁸⁷Graeme Wood, "What ISIS Really Wants", *The Atlantic* 315/2 (Mart 2015), 78-94.

³⁸⁸Javier Torregrosa vd., "Linguistic Analysis Of Pro-ISIS Users On Twitter", *Behavioral Sciences Of Terrorism And Political Aggression* 12/3 (Ağustos 2019), 171-185.

hashtagler, IŞİD'in içeriklerinin daha fazla kişiye erişmesini sağlamıştır³⁸⁹. IŞİD, örgüt destekçilerini ve sempatanlarını Twitter üzerinde hashtagler aracılığıyla bir araya getirerek bir topluluk oluşturmuştur. Belirli hashtagler etrafında oluşturulan tartışmalar, terör örgütü ile bağlantı kuran kullanıcılar arasında iletişimi artırmış ve destekçilerin örgüte katılımını teşvik etmiştir.

Örgüt belirli hashtagler kullanarak kendine özgü bir marka oluşturmuş ve terör örgütünün ideolojisini iletmek için etkili iletişim stratejileri geliştirmiştir. Hashtagler, terör örgütünün sosyal medya varlığını güçlendirmiş ve dikkat çekici içeriklerle ilişkilendirilmiştir³⁹⁰. Hashtaglerin analizi, IŞİD'in sosyal medya etkileşimini ve mesaj yayılmasını izlemek için önemli bir araç olmuştur. Hashtag verileri, terör örgütünün etkileşim stratejilerini anlamamıza ve güvenlik uzmanlarının terörizmle mücadele stratejilerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Bu analizler, IŞİD'in Twitter ve diğer sosyal medya platformlarındaki propagandasının daha iyi anlaşılmasına ve terörizmle mücadelede etkili stratejiler geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Terör örgütlerinin sosyal medya üzerindeki etkisini değerlendiren bilimsel çalışmalar, bu tür tehditlerle başa çıkmak için bilgi sağlayabilir ve gelecekteki sosyal medya propagandasını daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Terör örgütlerinin özellikle Twitter kullanımı ile ilgili literatürde önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar konu ile ilgili teorik bir çerçeve sunmakla birlikte, mikro anlamda yapılan incelemeler ile meselenin pratikte nasıl gerçekleştiğini, hangi mesajların, hangi dillerde nasıl ve ne şekilde verilmeye çalışıldığı konusunda önemli analiz barındırmaktadır. Bu çalışmalarda elde edilen veriler ve bu verilerin yorumlanması da bu çalışma için önemli referanslar sağlayacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Twitter gibi global sosyal mecralar her ne kadar farklı coğrafyalarda yaşayan, farklı dinlere mensup ve farklı dilleri konuşan insanların etkileşimin mümkün kılarsa da bu platformların dünya çapındaki kullanıcı tabanı, her ülkenin kendine özgü gündemlerinin oluşmasına neden olur. Her ülkenin sosyal, siyasi

³⁸⁹James P. Farwell, "The Media Strategy Of ISIS", *Survival* 56/6 (Kasım 2014), 49-55.

³⁹⁰Ahmed Al-Rawi, "Anti-ISIS Humor: Cultural Resistance Of Radical Ideology", *Politics, Religion & Ideology* 17/1 (Mart 2016), 52-68.

ve kültürel dinamikleri, Twitter üzerinde öne çıkan konuların ve tartışmaların çeşitliliğini artırır. Örneğin, bir ülkede siyasi bir skandal ya da doğal afet gündemin ana konusu olabilirken, başka bir ülkede spor müsabakaları veya ünlülerle ilgili gelişmeler Twitter gündemini belirleyebilir. Bu çeşitlilik, Twitter'ın dinamik ve sürekli değişen bir yapıya sahip olmasını sağlar.

Ancak bu durum, terör örgütleri gibi kötü niyetli aktörlerin de dikkatini çekmiştir. Farklı ülkelerdeki farklı gündemler, terör örgütlerinin hedef kitlelerine uygun içerikler üretmelerine ve bu içerikleri etkili bir şekilde yaymalarına olanak tanır. Örneğin, IŞİD, propaganda videoları ve mesajları ile farklı ülkelerdeki potansiyel destekçilerine ulaşmak için Twitter'ı kullanmıştır. Bu örgüt, belirli bir bölgedeki siyasi veya sosyal huzursuzlukları kendi ideolojik amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanarak, bölgesel gündemleri manipüle etmeye çalışmıştır. Yani örgütün Twitter üzerindeki propaganda faaliyetleri ve dijital mücadelesi ülkeden ülkeye, dilden dile ve bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir.

Twitter'ın bu farklı gündemleri barındıran yapısı, aynı zamanda platformun yönetim ve denetim politikalarını da karmaşık hale getirir. Her ülkenin kendi yasaları ve regülasyonları, Twitter'ın içerik denetimi konusunda farklı stratejiler geliştirmesini gerektirir. Bu durum, global bir platform olmanın getirdiği zorlukları ve aynı zamanda terörizmle mücadelede uluslararası iş birliğinin önemini ortaya koymaktadır. Nitekim her ülkenin ve hatta ülke içinde değişen hükümetlerin, sosyal medya konusunda benimsediği tutumlar ve yasalar farklılık gösterebilmektedir. Bu sebeple makro ölçekte bir analiz veya yorum yapmaktansa, mikro bir perspektifler meseleyi değerlendirmek daha rasyonel çıktılarına ulaşmayı mümkün kılacaktır.

Bu analizlerden birisi de 2023 yılında Tulga tarafından yapılan IŞİD'İN Twitter faaliyetlerini mercek altına alan çalışmadır. Bu çalışmada, İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının İngilizce attıkları tweetlerin içeriklerini, Türkçe konuşan IŞİD sempatizanlarının Türkçe attıkları tweetlerle karşılaştırmak için Twitter verilerini

kullanılmıştır. Seçilen tweetler, Ocak 2015 ile Aralık 2016 arasında atılmıştır. Çalışma, IŞİD destekçilerinden 40.526 Türkçe tweet ve 29.419 İngilizce tweet analiz etmiştir³⁹¹.

Bu çalışmanın sonucunda birçok önemli bulguya ulaşılmıştır. Bu bulguların bazıları literatürle uyumlu iken, diğerleri farklılık göstermektedir. İlk bulgu, IŞİD sempatizanlarının İngilizce konuşan tweetlerini içeren veri setinde 112 kullanıcı, Türkçe tweetlerini içeren veri setinde ise 350 kullanıcı bulunduğudur. En çok tweet atan beş İngilizce kullanıcının tweet sayısı 1.000 ile 1.571 arasında değişirken, en çok tweet atan beş Türkçe kullanıcının tweet sayısı 1.400 ile 4.380 arasında değişmektedir. Dolayısıyla, en çok tweet atan Türk IŞİD sempatizanlarının, en çok tweet atan İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarına kıyasla Twitter'da daha aktif oldukları sonucuna varılmaktadır.

Türk ve İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının en çok tweet attığı yıllar incelendiğinde, Türk sempatizanlarının en aktif olduğu yılın 2015 olduğu ve en yüksek aktivitenin Ocak 2015'te olduğu görülmüştür. Buna karşılık, İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının en aktif olduğu yıl 2016 olup, en yüksek aktivite Nisan 2016'da kaydedilmiştir.

Çalışmamın son adımında, Türk ve İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının tweet içeriklerine odaklanarak önemli bulgulara ulaşılmıştır. Tweet içeriği hakkında kısmi bilgi sağlamak amacıyla en sık kullanılan kelimeleri inceledim. İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının İngilizce tweetlerinde en sık kullanılan kelimelerin “ISIS,” “Syria,” “Kill” ve “USA” olduğu tespit edilmiştir.

İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının sıkça kullandığı kelimelerden farklı olarak, Türk IŞİD sempatizanlarının tweetlerinde dini terimlerin, örneğin “Allah,” “Müslüman” ve “İslam” gibi terimlerin sıkça kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca, savaş ve “dış gruplar” ile ilgili terimlerin, örneğin “PKK,” “Esed” ve “Kafir” gibi terimlerin de sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak, en sık kullanılan kelimelere dayanmak, tweet içeriği hakkında derinlemesine bilgi sağlamayabilir. Bu nedenle, tweetlerin içeriği

³⁹¹Ahmet Y. Tulga, “Comparison Of Turkish And English-Speaking ISIS Sympathizers’ Twitter Content Between 2015 And 2016”, *Innovation In The Social Sciences* 1/2 (Ağustos 2023), 238.

hakkında daha derin bir anlayış kazanmak için, Türk ve İngilizce konuşan sempatizanların tweetlerini incelemek için sözlük tabanlı bir analiz yöntemi kullanılmış. Analiz, İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının İngilizce tweetlerinin %61,17'sinin şiddet veya terörizm içerdiğini, %38,28'inin ise dini veya meşrulaştırıcı içerik olduğunu ortaya koymuştur.

Türk IŞİD sempatizanlarının tweetlerini incelediğimde, %55,17'sinin dini veya meşrulaştırıcı içerik, %44,82'sinin ise şiddet veya terörizm içerdiği bulunmuştur. Benzer şekilde, 2015 yılında Türkçe tweetlerin %56,88'i dini veya meşrulaştırıcı içerikli iken, bu oran 2016'da %50,89'a düşmüş ve şiddet veya terörizm içerikli tweetlerin oranı 2016'da %49,11'e yükselmiştir.

Bu çalışmada, Türk ve İngilizce konuşan IŞİD sempatizanlarının Twitter içerikleri karşılaştırılmıştır. Bulgular, bu iki grubun tweet içeriklerinde belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. Türk sempatizanlar daha çok günlük yaşam ve yerel olaylarla ilgili konuları tartışırken, İngilizce konuşan sempatizanlar global terör olayları ve şiddetle ilgili daha fazla içerik paylaşmıştır. Analiz, terörizm/şiddet ve din/gerekçe temalı kelimelerin kullanımında farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, IŞİD'in farklı dillerdeki destekçilerinin propaganda stratejilerinin farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu tür çalışmalar, terörle mücadele stratejilerinin daha etkin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

IŞİD özelinde söylenebilir ki bu çalışmanın da gösterdiği üzere, örgüt sosyal medyadan yürüttüğü propaganda faaliyetlerini oldukça kapsamlı bir şekilde, geniş bir ağ sistemi ile gerçekleştirmektedir. Her bölgede ve ülkede farklı amaçlar güden terör örgütü, buna uygun sosyolojik tespitler ile hareket etmiş ve profesyonel bir biçimde Twitter (X) üzerinden faaliyetlerini yürütmüştür. Nitekim ABD'de yaşayan insanlara karşı uygulanan dijital propaganda ile Türkiye'de yaşayan kişilere karşı uygulanan strateji; niteliğine, amaçlarına ve sonuçlarına göre farklılık göstermektedir. Tulga tarafından gerçekleştirilen ve değerli veriler sunan çalışma ise bu durumu detaylı bir şekilde gün yüzüne çıkarmaktadır.

Tulga tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise örgütün Twitter platformundaki Türk sempatizanların profillerine dair incelemeler içeren çalışmadır. Çalışmanın temel amacı örgütün Twitter'daki Türk sempatizanlarının temel özellikleri, yapıları, davranışları ve ilişki ağlarını detaylı olarak analiz etmektir. Çalışma, dört ana analitik adımda analiz edilmiştir. Türk IŞİD sempatizanları üzerine yapılan literatür sınırlı olsa da Türkiye'ye odaklanan çalışmalarla benzer veya farklı bulgulara ulaşılmıştır³⁹². Çalışma sonucu IŞİD'in Türk sempatizanlarının çoğunun Android destekli cihazlardan tweet attığı sonucuna varılmış. Ayrıca, kullanıcıların konum analizi sonucunda başka bir önemli bulgu ortaya çıktı. Çoğu kullanıcının herhangi bir konum belirtmediği bulundu.

Yine çalışmadan elde edilen bulgulara göre IŞİD'in Türk sempatizanlarının tweetlerinde en sık kullanılan kelimelerin bomba, Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) ve Yekîneyên Parastina Gel (YPG) gibi kelimeler olduğunu bulmuştur ve dini terimler sıkça kullanılmamıştır. Çalışmanın en önemli bulgularından bir diğeri, mention ve hashtag ağ analizi sonucunda ortaya çıkmıştır. Mention ve hashtag ağ analizi sonucunda, IŞİD'in Türk sempatizanlarının homojen bir yapıya sahip olmadığı ve bazen diğer grupların IŞİD'i desteklediği bulundu. Hashtag ve mention ağ analizi sonucunda, bir ana ve iki küçük ağ bulunmuş.

Bunlara ek olarak Tweetlerdeki URL'ler incelendiğinde, en sık kullanılan bağlantının Twitter URL'si olduğu görülmektedir. Bu URL'ler, ya bir Twitter kullanıcısının URL'si ya da belirli bir tweetin URL'si olarak ayrılmaktadır. IŞİD'in Türk sempatizanları, destekçilerle iletişim kurmak ve diğer amaçlar için Twitter'ı kullanmaktadır, örneğin, yeni açılan sempatizan hesaplarını paylaşarak eski ve yeni sempatizanlar arasında destekçi ağları oluşturmak amaçlanmıştır.

Son olarak, tweet tarihleri ile IŞİD'in Türkiye ve dünyadaki terör saldırıları arasındaki korelasyonu analiz edilmiş. Korelasyon analizi sonucunda, Türkiye'deki IŞİD saldırıları ile tweet tarihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon bulunmazken, dünya çapındaki saldırılar ile tweet tarihleri arasında orta düzeyde pozitif

³⁹² Ahmet Y. Tulga, "Examining ISIS's Turkish Sympathizers on Twitter", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 8/3 (Aralık 2022), 31.

bir korelasyon saptanmış. Bu sonuç, IŞİD'in dünya çapındaki saldırılarının tweetleri etkilediğini, ancak en büyük etkinin dünya çapındaki saldırılar olmadığını göstermektedir. Diğer değişkenler, IŞİD sempatzanlarını harekete geçirmede daha etkili olmaktadır. Bu analizlerin sonucunda, IŞİD'in Türk sempatzanlarının Twitter aktiviteleri hakkında genel, detaylı ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

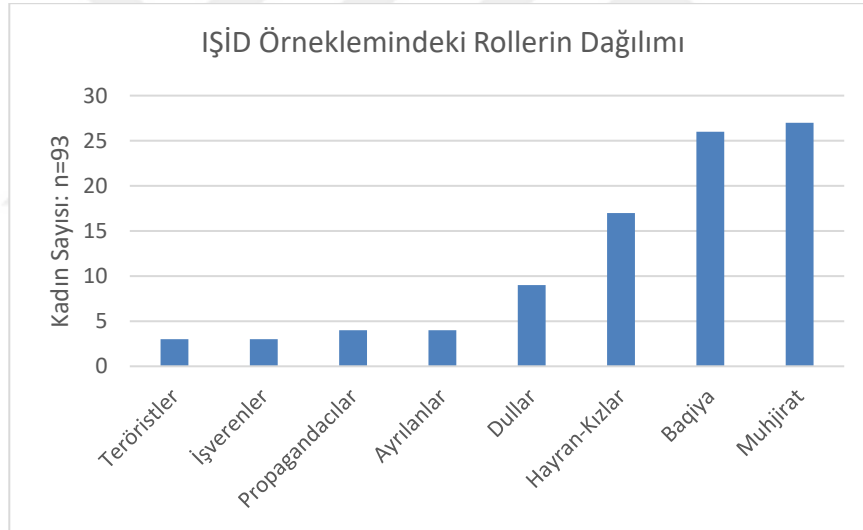
Ayrıca Tulga tüm bu sonuçlara rağmen çalışmanın objektifliğinin önünde birtakım sınırlamalar olduğunu belirtmektedir. Bu sınırlamaların en önemlisi, Twitter'ın birçok IŞİD sempatzanının hesaplarını devre dışı bırakması ve bu devre dışı bırakılan hesaplara erişilememesidir. Çalışmanın bir diğer sınırlaması, kullanıcıların özel hesaplarının tweet ve bilgilerine erişilememesidir. Bu nedenle, erişilen bazı hesaplar özel hesaplar olduğu için analize dahil edilememiştir. Ayrıca, IŞİD sempatzanlarının Twitter'daki özel mesajlarına erişilememesi ve bu özel mesajları takip edememek çalışmanın sınırlamaları arasındadır.

Analiz edilen bu değerli çalışmalara ek olarak, Laura Huey ve ekibi tarafından, 2017 yılında gerçekleştirilen, örgütün Twitter kullanımına dair önemli mikro bulgular içeren çalışması da bu anlamda kayda değer veriler sunmaktadır. Bu makale İslam Devleti ile bağlantılı kadınların sosyal medya içeriklerini incelemektedir. Çalışma için Ocak 2015'ten Ocak 2016'ya kadar, doksana üç pro-IŞİD Twitter hesabından yaklaşık 100.000 tweet toplanmış ve hesap örnekleme, popüler bir pro-IŞİD Twitter hesabının 605 takipçisi arasından belirlenen diğer pro-IŞİD hesaplarının tespit edilmesiyle gerçekleştirilen amaçlı kartopu örnekleme kullanılarak yapıldı. Kadın kullanıcılar, biyografik bilgileri, resimleri, avaturları, tweetleri ve Twitter kullanıcı adları aracılığıyla belirlenmiş. Örneğin, birçok kadın pro-IS Twitter hesap sahibi, "anne" anlamına gelen "Umm" başlığıyla başlayan bir takma ad kullanır. Kadının örgüt ile ilişkili olup olmadığını belirlemek için araştırmacılar, kullanıcının tweetlerinin içeriğine baktı ve örgüt propagandası ve diğer pro-IŞİD içerikleri aramış. Facebook, Tumblr, ask.fm ve YouTube gibi sitelerdeki resimler ve diğer sosyal medya hesapları da kullanıcı hesabının kriterleri karşıladığını doğrulamak için kullanılmış³⁹³.

³⁹³Laura Huey, “@ Me If You Need Shoutout”: Exploring Women's Roles In Islamic State Twitter Networks” *Studies In Conflict & Terrorism* 42/5 (Kasım 2017), 452.

Çalışma için tematik analiz, Twitter verilerini incelemek ve kodlamak için kullanılmış. Kodlamanın ilk aşamalarında, hesap sahibinin tahmini konumu ve yaşı gibi temel demografik faktörlere dayalı bir veri seti oluşturmak için tümevarım yaklaşımı uygulanmıştır. Tematik analizi ve kodlamayı yönlendirmeye yardımcı olmak için kadınların pro-cihadist ağlar içindeki rollerine ilişkin literatür de kullanılmış. Tweetlerin içeriğinde ortaya çıkan ortak temalardan sekiz rol belirlenmiş ve bu roller: fan-girls, baqiya üyeleri, propagandacılar, işe alımcılar, muhacirat, dul kadınlar, teröristler ve ayrılanlar şeklindedir. Analiz edilen kadın hesaplarının kategorizasyonu ile önemli bulgulara ulaşılmıştır. Verilerin grafiği aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. IŞİD Örneklemindeki Rollerin Dağılımı

Kaynak: Laura Huey, “@ me if you need shoutout”: Exploring Women's Roles in Islamic State Twitter Networks” *Studies in Conflict & Terrorism* 42/5 (Kasım 2017), 445-463.

Buradaki ‘hayran kızlar’ ya da ‘Fan Girls’ örgütü aktif olarak çevrimiçi destekleyen ve pro-IS ağlarının bir parçası olan kadın destekçilerdir. Genellikle 15-25 yaşları arasında genç kadınlardır ve yasadışı bir ağa ait olmayı "havalı" olarak görürler. Aile ve okul sorunlarından radikal şiddete destek vermeye kadar çeşitli içerikler tweetlerler. Kendileri propaganda içeriği üretmezler, ancak ağdaki diğer kişiler tarafından üretilen materyalleri retweet ederler. Baqiya üyeleri ise kendilerini bir topluluğun üyesi olarak görürler ve çevrimiçi katılımlarını "kardeşlerini" ve "bacılarını"

desteklemek olarak değerlendirirler-hem ideolojik hem de duygusal bağlar kurarlar. Sadece örgüte potansiyel göçmenler ve finansal destekçiler olarak değil, aynı zamanda örgüt propagandalarını/mesajlarını (retweetler) yaymak için de işlev görürler. Baqiya, İslam Devletinin propagandasının sloganlarından biridir. Kalıcı ve genişleyen gibi anlamlar ifade etmektedir³⁹⁴.

Propagandacılar kategorisi ise İdeolojik olarak IŞİD'e bağlılar ve güçlü dini görüşleri savunanlardır. Bir propagandacının gönderilerinin çoğu (hepsi olmasa da) IŞİD yanlısı propagandayı teşvik ediyor; çok az kişisel bilgi veya kişisel içerik yayınlıyorlar veya hiç yayınlamıyorlar. Amaçları potansiyel adayları kendi amaçlarına dönüştürmeye yardımcı olmaktır. İşe alımcılar ve iş verenler olarak sınıflandırılan grup ise örgüte katılmak için Suriye'ye göç etmek isteyen kadınlara bilgi, duygusal ve diğer destek sağlayarak temas noktaları olarak hizmet verenlerdir. Güçlü bir ideolojik bağlılığa ve güçlü dini görüşlerin kamusal olarak benimsenmesine sahiptirler.

Muhjirat ise IŞİD içinde hem pratik hem de ideolojik işlevlere hizmet eden kadınlardır. IŞİD'in üye toplamaya yönelik propagandası içindeki "başarı" hikayelerini temsil etmektedirler. Onlar IŞİD'i inşa etmek için gerekli kadınlardır (bir devletin bir nüfusa, özellikle de desteğine katkıda bulunacak bir nüfusa ihtiyacı vardır); onlar eş, anne ve aynı zamanda (gerektiğinde) işçidirler. Özellikle Kadın sağlık çalışanlarına olan ihtiyaç ve arayış 2014 yılında İslam Devleti'ne göç eden ve kendisi de Malezyalı bir doktor olduğu iddia edilen 'Shams' adlı kişinin çevrimiçi çağrısıyla da doğrulandı. Tabka'ya (Suriye) ulaştığında, yerel Emir'in kadın temsilcisi tarafından topluluktaki kadınlar ve çocuklar için doktor olarak çalışmaya başlaması istendi. Bu bağlamda, Aralık 2014'te şöyle bir tweet attı: "İslam Devleti'nde daha fazla profesyonel muhaciraya ihtiyacımız var. Şu anda Tabka'da tamamen kadın personelden oluşan bir hastanemiz var." Bu mesajdan da anlaşılacağı üzere, kadınlar çevrimiçi olarak yeni kadın müritler arayışında işe alımcı ve propagandacı olarak hareket ediyorlardı, çünkü "kadınlar, diğer kadınları erkeklerden daha etkili bir şekilde ikna ederler." Bu rol

³⁹⁴Jose C. Martínez ve Brent Eng, "Struggling To Perform The State: The Politics of Bread In The Syrian Civil War", *International Political Sociology* 11/2 (2017), 140.

genellikle Batılı kadın savaşçılar tarafından oynanır, çünkü İngilizce bilgileri, daha fazla muhacirayı ikna etmek için son derece yararlı olabilir³⁹⁵.

Dullar ise Kocaları IŞİD saflarında savaşırken öldürülen kadınlardır. Dul kadınlar olarak son derece saygın bir statüye sahipler ve bu statüyü artık "Şehid" olan veya bu dava uğruna şehit olan kocalarından alıyorlar. Bu isimlerden biri de Sally Jones'tir. Umm Hussain al-Britani olarak da bilinen Sally-Anne Jones, İslam Devleti'nin önde gelen isimlerinden biri haline gelen İngiltere doğumlu bir kadındı. 1968'de doğdu ve İslam'a geçip radikalleşmeden önce eski bir punk rock müzisyeniydi. Jones, IŞİD propagandası ve özellikle Batı'daki kadınları hedef alan adam toplama çabalarındaki aktif rolüyle tanınıyordu. Kendisi de IŞİD'e katılan İngiliz bilgisayar korsanı Junaid Hussain ile evlendi ve çift Suriye'ye taşındı. Hüseyin'in 2015 yılında ABD'nin insansız hava aracı saldırısında öldürülmesinin ardından Jones, IŞİD'le olan ilişkisini, sosyal medyayı kullanarak yeni adam toplayıp saldırıları kışkırtmaya devam etti. Onun, 2017 yılında Suriye'de 12 yaşındaki oğluyla birlikte bir ABD insansız hava aracı saldırısında öldürüldüğü bildirildi³⁹⁶. Jones'un davası, banliyöde yaşayan İngiliz bir anneden önemli bir propagandacıya ve bir terör örgütüne adam toplayan kişiye dramatik bir şekilde dönüşmesi nedeniyle medyanın dikkatini çekti. Hikayesi, IŞİD'in farklı kökenden gelen bireyleri radikalleştirmedeki erişimini ve etkisini vurguladı. Teröristler kategorisi ise doğrudan terörle bağlantılı suçlarla suçlanan kişilerdir. Ayrılanlar olarak sınıflandırılan grup ise ister cihat yanlısı amaçları terk etmek ister başka bir gruba katılmak olsun, herhangi bir nedenle IŞİD ağlarından ayrılan kişilerdir.

Örgüt tarafından Twitter kullanımı analiz eden çalışmalar ortaya önemli sonuçlar ve bulgular koymaktadır. Bu kullanımların kategorizasyonu ile büyük resmi göstermeye çalışan araştırmacılar terörizm ve sosyal medya arasındaki ilişkiye ışık tutan değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Nitekim o çalışmaların çıktılarının yorumlanması sonucu bu tez için önemli referanslar sağlamıştır. Bu çalışmalardan bir diğeri de Chatfield ve ekibi tarafından gerçekleştirilen, IŞİD'in Twitter platformundaki faaliyetlerini konu eden çalışmasıdır. Bu çalışma, literatürdeki diğer araştırmaların

³⁹⁵Alice Martini, "Making Women Terrorists Into "Jihadi Brides": An Analysis of Media Narratives on Women Joining ISIS", *Critical Studies on Terrorism* 11/3 (Mart 2018), 458-477.

³⁹⁶Kenneth Christie, "Terrorism And Jihad", *Politics, Religion & Ideology* 19/2 (Şubat 2018), 252.

aksine çoklu bir incelemeden ziyade tek bir Twitter hesabını mercek altına almış ve bu veriler üzerinden analizlerde bulunmuştur. Bu çalışmada ‘@shamiwitness’ isimli Twitter hesabını gözlemlemişler. Ancak, Shamiwitness'in IŞİD terör ağlarının sadık bir üyesi mi yoksa IŞİD terör ağlarının bir sempatizanı mı olduğu belirsizliğini korumaktadır. Twitter hesabı 13 Aralık 2014'te askıya alındı ve kimliği ve polis tarafından tutuklanması uluslararası kitle iletişim araçları tarafından geniş çapta bildirildi. Örnek hesabın incelenmesi sonucu, üç farklı kategoride tweetler atıldığı saptandı. Analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. @shamiwitness Tweet Örnekleri: Radikalleşme, Propaganda ve İşe Alım

@shamiwitness Tweet	
Propaganda Tweetleri	
6/10/2014 10:38	Koalisyon uçakları #Hit, #Anbar'a düzenlediği hava saldırılarında bu çocukları katletti http://t.co/yCsEgkwDY6#Iraq
6/10/2014 17:48	Bu PKK'lılar fevkalade yalancılar. Kentin neredeyse tamamı siviller tarafından terk edildikten sonra, burada 55 bin sivilin yaşadığını iddia ediyorlar.
7/10/2014 16:08	Bu çok harika. ABD hava saldırıları yanlışlıkla Tuz yakınlarındaki bir Şii milis konvoyunu da vurdu http://t.co/zUwWcEzBzk Jabour saldırılarından sonraki ikinci saldırı
8/10/2014 14:30	Amerikalılara Ramadi, Felluce vb. yerlerdeki sokak savaşlarında JTJ/AQI/MSI/ISI ile savaşmaktan ne kadar hoşlandıklarını sorun.
10/10/2014 4:13	Kobani hakkında şaşırtıcı olan şey: Sivillerin katledildiğine dair tek bir gerçek iddianın olmaması. Bir tane bile! Bu arada Esad Halep'te çocukları öldürmeye devam ediyor
Radikalleşme Tweetleri	
6/10/2014 14:45	@Himalaya888 IŞİD'in karşısına çıkan Arap, Kürt ya da komünist fark etmez her ulus devleti yok etmek istediğinin farkında mısın?
7/10/2014 18:59	Gerçek savaşçıların, yani eşcinsel olmayanların hava desteğine ihtiyacı yoktur.
8/10/2014 12:18	#IŞİD, Kobane şehir merkezinde YPG'nin saklandığı polis karakolunu havaya uçurdu.
12/10/2014 11:18	Son zamanlarda Kara Tepe'de IŞİD faaliyetlerinde yaşanan artışa dikkat ettiniz mi? birden fazla VBİED [araç kaynaklı doğaçlama patlayıcı cihaz] PUK, Pesh, Asayesh'e çarpıyor? Tahmin edin bu daha önce başka nerede oldu?
İşe Alım Tweetleri	
7/10/2014 18:21	Artık Türkiye'deki Müslüman Kürtlerin PKK'ya karşı koyabileceklerini göstermenin zamanı geldi.
7/10/2014 20:05	@EbuRuana öyleyse bir kafir (Allah'ı reddeden ve Muhammed'in Allah'ın son elçisi olduğuna inanmayan biri) için dua [Allah'a seslenmenin İslami eylemi] doğru değilse, bunun gereği nedir? yapılacak doğru şey mi?
11/10/2014 16:29	@banihillal, sanki aklınıza gelebilecek en cihad karşıtı adammışsınız gibi karışıyor. @isinlibya @ummussamah11
12/10/2014 20:14	@DaniyalYasin93 Size soru şu: Bir Müslüman olarak Dabiq dergisinden (IŞİD'in propaganda dergisi) alıntılanan bu bölümde dile getirilen hususlardan herhangi birine karşı çıkabilir misiniz?

Kaynak: Akemi T. Chatfield Vd., “Tweeting Propaganda, Radicalization And Recruitment: Islamic State Supporters Multi-Sided Twitter Networks” In *Proceedings of the 16th Annual International Conference On Digital Government Research* (Mayıs 2015), 246.

Twitter'da yapılan sosyal ağ analizinin sonuçları iki önemli bulguyu ortaya koymaktadır. İlk olarak, Twitter kullanıcılarının sosyal ağ analizinin, geleneksel medya

kuruluşları ve raporları analiz ederek ortaya çıkarılamayacak olan tweet verilerindeki temel yapı ve trendleri keşfetmek için güçlü bir araştırma aracı olabileceğini göstermektedir. Twitter ile bir hesaba sahip olan bir birey, @shamiwitness örneğinde görüldüğü gibi, uluslararası ve bölgesel Arap kitle iletişim araçlarının görüşlerini etkilemeye çalışmak, IŞİD savaşçılarıyla bazı ortak bilgileri ve en yeni stratejik bilgileri paylaşmak ve genç nesilleri radikalleştirmek ve işe almak için sayısız saatler harcayabilir, dolayısıyla IŞİD, İslam Devleti olarak yeni bir küresel siyasi düzen davasını büyük ölçüde teşvik eder. Sosyal medya, geleneksel medya kuruluşlarını etkileyemeyen politik davalara sahip bireyler için çok güçlendirici olabilir. Çalışmada görüldüğü gibi, Twitter, patlayıcı hız ve erişim ile destekçilerin ve takipçilerin çok yönlü uluslararası ağlarını düzenlemek için stratejik olarak kullanılabilir.

İkinci dikkate değer nokta @shamiwitness tweetleri, bu üç faaliyet için örgütün üyesi/destekçisi aracılığıyla Twitter'da çok yönlü ağların kullanıldığına dair somut kanıtlar içermektedir. Ayrıca bu kullanımın tam olarak mikro ölçekte nasıl ve ne şekilde olduğu, nasıl bir dil ve mesaj içerdiği ile ilgili de önemli örnekler sunulmuştur. Bu bulgu, böyle çok yönlü bir Twitter ağ yapısının derinlemesine anlaşılmasının ve bu tür bir ortaya çıkan karmaşık ağ yapısını ve dinamik yeteneği kullanabilecek yetkin ve stratejik operatörlerin, hükümetlere küresel terörizme karşı mücadelede yeni ve güvenilir bir güç sağlayabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, hükümetlerin, küresel terörist ağların bu amaçlar için çok yönlü sosyal medya ağlarını kullanabileceğinin daha fazla farkında olması ve kendi karşı-terörizm dijital politikalarını ve proaktif çevrimiçi kampanyalarını devreye sokmaları gerekmektedir. Sonuçlar, sosyal medyanın bireyleri güçlendirme konusundaki önemini gösterirken, aynı zamanda savaşlar ve çatışmalar başlatmak için sosyal medyanın karanlık yüzünü de ortaya koymaktadır, bu da ulusal güvenlik ve politika düzeni için ciddi bir tehdit oluşturabilir.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki her sosyal medya platformu, küresel çapta insanları bir araya getirme işlevi görse de her platformun kendine has bir arayüzü ve farklı kullanım şekilleri mevcuttur. Twitter (X) platformunu diğerlerinden ayıran ve belirgin kılan özellik ise, önceki satırlarda da belirtilen 'retweet' yani alıntılama özelliğidir. Bu özellik platformun terör örgütleri tarafından da kullanılmakta ve bu anlamda bir önem teşkil etmektedir. Nitekim bu konuya parmak basan ve IŞİD

örgütünün Twitter platformunu nasıl kullandığını örnekler üzerinden analiz eden, Karimi ve ekibi tarafından gerçekleştirilen çalışma incelenmeye değerdir. Araştırmacılar 2009 yılından 2020 yılına kadar süreyi kapsayacak şekilde, örgüt ile bağlantılı olduğunu düşündükleri 6173 Twitter hesabını incelemiş ve bu hesaba ait 10 milyon Tweet'i analiz etmişler ve sınıflandırmışlardır. Bu incelemeye dair bulguların yer aldığı veriler şu şekildedir;

Tablo 5. Örgütün Tweet Dil Sayıları

RETWEETÇİLER		ALINTILAR	
Dil	# Tweetler	Dil	#Tweetler
Arapça	1,384,028	Arapça	7,632,693
Tanımsız	51,645	Tanımsız	482,756
İngilizce	37,625	İngilizce	297,003
Endonezya Dili	2,057	Fransızca	18,819
İspanyolca	491	Farsça	9,460
Korece	486	Endonezya Dili	6,926
Katalanca	424	Türkçe	6,205
Farsça	369	İspanyolca	4,780
Fransızca	350	İbranice	3,252
Tagalogca	341	Katalanca	3,090
Diğer	3,103	Diğer	18,250

Kaynak: Younes Karimi vd., “A Longitudinal Dataset of Twitter ISIS Users”, *ArXiv* (Şubat 2022), 6.

Tablo, belirli yıllar arasında IŞİD'in Twitter faaliyetlerini inceleyen bir çalışmadan alınmıştır. Tablo, farklı dillerde atılan retweet (RT) ve alıntı tweet sayılarını göstermektedir. Arapça, retweetlerde açık ara en yüksek sayıya sahiptir. Bu, IŞİD'in Arapça konuşan kitlelere hitap ettiğini ve bu kitlelerin IŞİD'in içeriklerini yaymada aktif rol aldığını gösteriyor. Arapça retweetlerin bu kadar yüksek olması, IŞİD'in bu dili kullanarak propagandasını yaymada ne kadar etkili olduğunu gösterir. Arapça konuşan kitlelerin IŞİD'in ideolojisine nasıl çekildiğini ve örgüt tarafından nasıl radikalleştirildiğini anlamak için önemli bir veridir. Ayrıca dil tanımlanmayan retweet sayısı da oldukça yüksektir. Bu, tweetlerin otomatik araçlar veya botlar tarafından retweetlenmiş olabileceğini düşündürülebilir. İngilizce retweet sayısı, IŞİD'in küresel olarak da destekçilerinin olduğunu gösteriyor.

İŞİD, sosyal medyayı stratejik bir şekilde kullanarak mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmada oldukça etkili olmuştur. Retweet ve alıntı tweet verileri, İŞİD'in sosyal medya kullanımında ne kadar başarılı olduğunu ve bu platformları nasıl manipüle ettiğini göstermektedir. İŞİD'in çeşitli dillerdeki etkinliği, örgütün farklı dil ve kültürlerden destekçi ve sempatizanları nasıl çektiğini ve bu kişileri nasıl radikalleştirdiğini anlamak için önemlidir.

Bu alt bölümde, örgütün hedeflerine ulaşmak ve faaliyetlerini yürütmek için kullandığı yöntem ve stratejileri anlamayı ve açıklamayı hedefleyerek, İŞİD'in Twitter'ı çok yönlü kullanımına değinilmiştir. Hem teorik çerçevelerden hem de ampirik analizlerden yararlanarak, İŞİD'in Twitter'ı hem mikro hem de makro düzeyde nasıl kullandığını incelenmiştir ve sonuçta sosyal medya taktiklerine kapsamlı bir genel bakış sağlandı. Bu sonuçlar birkaç ana başlık ile sınıflandırılacak olursa;

Mikro Düzeyde Etkileşim: Mikro düzeyde İŞİD, bireylerle doğrudan iletişim kurmak, gerçek zamanlı güncellemeler, ideolojik içerik ve kişisel etkileşimler sunmak için Twitter'ı kullanmıştır. Bu katılım, takipçiler arasında aidiyet ve kimlik duygusunu geliştirerek onların daha büyük bir davanın parçası olduklarını hissetmelerini sağlamıştır. Doğrudan iletişim kanalları kişiselleştirilmiş işe alım ve radikalleşme stratejilerine olanak tanımaktadır.

Makro Düzeyde Etki: Makro düzeyde İŞİD, daha geniş kamuoyunu şekillendirmek ve küresel söylemi etkilemek için Twitter'dan yararlanmıştır. İŞİD, önemli medya kuruluşlarını stratejik olarak hedef alarak ve hashtag'leri etkili bir şekilde kullanarak kendisini küresel konuşmalara dahil etmiş, anlatıları yönlendirebilir ve geniş çapta ilgi toplamıştır. Bu makro düzeydeki strateji, görünürlüğü korumak ve yakın takipçilerin ötesinde etki yaratmak için çok önemlidir.

Propaganda ve Psikolojik Savaş: Propaganda ve psikolojik savaşın teorik çerçevesi İŞİD'in Twitter faaliyetlerinde açıkça görülmektedir. Grafik içeriğin, duygusal dilin ve sürekli güncellemelerin kullanımı, düşmanları korkutmaya, destekçileri harekete geçirmeye ve her yerde var olma algısı yaratmaya hizmet etmektedir. Bu yaklaşım muhalefetin kararlılığını zayıflatmak ve sempatizanların moralini yükseltmek için tasarlanmıştır.

Sonuç olarak, IŞİD'in Twitter kullanımı, mikro düzeydeki kişisel etkileşim ile makro düzeydeki stratejik etkinin karmaşık bir karışımıdır. Örgütün kendi ideolojisini yaymak, üye toplamak ve psikolojik savaş yürütmek için sosyal medya ağlarını manipüle etme yeteneği, dijital platformların modern terörizmdeki kritik rolünün altını çiziyor. Politika yapıcılar ve güvenlik kurumları, bu mekanizmaları anlayarak, terör örgütlerinin çevrimiçi varlığına ve etkisine karşı daha iyi stratejiler geliştirebilirler.

4.2.3. IŞİD ve Facebook

Sosyal medya platformları, modern terör örgütlerinin iletişim stratejilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu platformlar, terörist grupların kitlelere ulaşmasını, ideolojilerini yaymasını ve destekçi tabanlarını güçlendirmesini sağlamaktadır. IŞİD gibi örgütler de Facebook gibi büyük çaplı sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanarak propagandalarını geniş kitlelere ulaştırmışlardır. IŞİD'in Facebook üzerindeki varlığı, örgütün ideolojik mesajlarını yaymak ve destekçi tabanını güçlendirmek için kullanılmıştır. Gruplar, sayfalar ve etkinlikler aracılığıyla terör örgütü, sosyal medya üzerinden etkili bir topluluk oluşturmuş ve propaganda içeriğini geniş kitlelere ulaştırmıştır. Bu platformlar aynı zamanda IŞİD'in uluslararası medya kuruluşlarıyla etkileşimini artırmış ve içeriklerinin geniş çapta yayılmasına olanak sağlamıştır.

Bu platformda milyonlarca ilgi alanı, ortak amaç ve hobi sever, kendi gibi düşünen veya benzer profiller ile iletişime geçebilir ve bir ağ oluşturabilir. Platformun bu yapısı ile profillerin diğer platformlara nazaran gerçek kişiler ve kişilerin gerçek bilgilerini barındırması da terör propagandası için iyi bir zemin oluşturan etmenlerdendir. Bu sayede örgüt militanları profilleri çok kolay bir şekilde analiz edip radikalleşmeye meyilli kişileri hızlı bir şekilde belirleyebilir ve manipülasyon stratejilerini mikro ve makro anlamda kolayca uygulayabilirler. Yapılan araştırmalar sonucunda söylenebilir ki Facebook platformu büyük bir oranda, örgüt tarafından takipçi kazanmak ve militan toplamak amacıyla kullanılmaktaydı.

IŞİD, bireyleri kendi davasına çekmeyi amaçlayan propagandayı yaymak için Facebook'u güçlü bir araç olarak kullanıyordu. Platform, savunmasız bireylere hitap

edecek ikna edici anlatılar, görüntüler ve videolar kullanarak, radikalleşme mesajıyla grubun, küresel bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlıyordu. IŞİD propagandası sıklıkla faaliyetlerini yüceltiyor ve üyelerini haklı bir amaç uğruna savaşan kahramanlar olarak gösteriyordu³⁹⁷. Örgütün işe alım uzmanları, Facebook'un kullanıcı tabanındaki güvenlik açıklarını tespit etme ve bunlardan yararlanma konusunda ustadır. Haklarından mahrum edilmiş, dışlanmış veya aidiyet duygusu arayan bireyleri hedef alarak onlara radikal ideoloji çerçevesinde çarpık bir amaç ve kimlik duygusu sunuyorlar.

Örgüt, dikkatlice hazırlanmış mesajlaşma ve manipülasyon taktikleri aracılığıyla, radikalleşmeye meyilli kişileri bu şekilde saflarına çekiyor³⁹⁸. IŞİD, mesajını duyurmak ve yeni üyeler kazanmak için hesaplardan, sayfalardan ve gruplardan oluşan bir ağ kullanarak Facebook'ta koordineli işe alım kampanyaları yürütüyor. Bu kampanyalar genellikle propaganda videoları, aşırılıkçı edebiyat ve IŞİD ideolojisine sempati duyan kişileri radikalleştirmek ve saflarına katmak için tasarlanmış kışkırtıcı söylemler de dahil olmak üzere aşırılıkçı içeriğin yayılmasını içeriyor³⁹⁹. Örgütün işe alım uzmanları, Facebook'ta potansiyel işe alımları hazırlamak için gelişmiş sosyal mühendislik ve psikolojik taktikler kullanmıştır. Bireyleri aşırılıkçı inanç ve davranışları benimsemeye yönlendirmek için sosyal dinamikleri, grup psikolojisini ve bilişsel önyargıları kullanırlar. IŞİD'i işe alan kişiler, dostluk ve aidiyet duygusunu teşvik ederek, radikalleşmenin kontrolsüzce büyüdüğü bir yankı odası yaratıyor⁴⁰⁰. Facebook ile IŞİD'e üye alımı arasındaki bağlantı, dijital çağda teknoloji, ideoloji ve aşırıcılık arasındaki karmaşık etkileşimin altını çizen önemli bir perspektiftir. Sosyal medya gelişmeye devam ettikçe çevrimiçi radikalleşme ve eleman toplamayla mücadele çabaları da gelişmeye devam etmelidir.

IŞİD gibi grupların Facebook gibi platformlarda uyguladığı taktikleri anlayarak, çevrimiçi ortamda aşırılığın yarattığı zorluklarla yüzleşmek için kendimizi daha iyi

³⁹⁷Sukawarsini Djelantik, "Islamic State And The Social Media In Indonesia", *Journal of Content, Community And Communication* 9/5 (Haziran 2019), 146-155.

³⁹⁸Samantha Mahood ve Halim Rane, "Islamist Narratives In ISIS Recruitment Propaganda", *The Journal of International Communication* 23/1 (Aralık 2016), 15-35.

³⁹⁹Noemi M. Rocca, "Mobilization And Radicalization Through Persuasion: Manipulative Techniques In ISIS'propaganda", *International Relations And Diplomacy* 5/11 (Kasım 2017), 660-670.

⁴⁰⁰Alyssa Chassman, "Islamic State, Identity, And The Global Jihadist Movement: How Is Islamic State Successful at Recruiting "Ordinary" People?", *Journal For Deradicalization* 9 (2017), 205-259.

donatabiliriz. Tüm bu propaganda faaliyetlerinin yanında Facebook örgüt için ciddi bir gelir kaynağı da oluşturmaktaydı. IŞİD, operasyonlarını sürdürebilmek, saldırıları finanse etmek, üyelerine destek sağlamak ve etkisini genişletmek için sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanmaktadır. Bu platformlar arasında Facebook, geniş kullanıcı tabanı ve çeşitli etkileşim araçları ile öne çıkmaktadır. Facebook üzerindeki fon toplama faaliyetleri, örgütün mali gücünü artırmada kritik bir rol oynamaktadır⁴⁰¹.

IŞİD, Facebook üzerinden doğrudan bağış taleplerinde bulunur. Paylaşımlar ve durum güncellemeleri ile finansal destek çağrıları yapılır. Bu çağrılar, genellikle dini veya ideolojik bağlamda sunularak takipçilerin katkıda bulunması teşvik edilir. Ayrıca, operatiflerin veya kurbanların kişisel hikayeleri, duygusal tepkiler uyandırarak bağış miktarını artırır. Profesyonelce üretilmiş videolar da bağışların faydalarını göstererek yiyecek, tıbbi malzeme veya silah alımı için yapılan bağışları teşvik eder⁴⁰². Örgütün bu bağışları toplamak için farklı yöntemleri de bulunmaktaydı. Özellikle kripto paralar, anonimlik sağladığı için IŞİD'in fon toplama faaliyetlerinde çekici bir araçtır. Facebook paylaşımlarında Bitcoin veya diğer kripto para adresleri yer alır, böylece destekçiler anonim olarak bağış yapabilir. IŞİD ayrıca, kripto para edinme ve transfer etme konusunda bilgi paylaşarak, teknolojiye hâkim olmayan destekçilerin bile katkıda bulunmasını sağlar⁴⁰³. Bununla birlikte IŞİD, destekçilerden bazen ücret veya zekât ödemeleri ister. Facebook grupları ve sayfaları, örgüte katılmak veya desteklemek isteyenlerden üyelik ücretleri toplar. Ayrıca, IŞİD, bu katkıları dini bir yükümlülük olarak çerçevelendirerek, takipçilerini gelirlerinin bir kısmını ödemeye teşvik eder⁴⁰⁴.

IŞİD'in Facebook üzerindeki fon toplama faaliyetleri, çok yönlü ve sofistikedir. Platformun özelliklerini etkili bir şekilde kullanarak geniş bir kitleye ulaşmakta, sempati toplamakta ve doğrudan ve dolaylı yollarla fon toplamaktadır. Bu taktiklerin anlaşılması, bu faaliyetleri engellemek ve IŞİD'in finansal temelini zayıflatmak için

⁴⁰¹ Stephen Osaherumwen, “International Terrorism: The Influence of Social Media In Perspective”, *World Wide Journal Of Multidisciplinary Research And Development* 3/10 (2017), 86-91.

⁴⁰² Tom Keatinge, “Fundraising For Right-Wing Extremist Movements: How They Raise Funds And How To Counter It”, *The RUSI Journal* 164/2 (Mayıs 2019), 10-23.

⁴⁰³ Joe Whittaker, “The Role of Financial Technologies In US-Based ISIS Terror Plots”, *Studies In Conflict & Terrorism* (Ekim 2022), 1-26.

⁴⁰⁴ Murat Yeşiltaş ve Muhammed Karakuş, “The Logic of Non-State Armed Groups Survival In Syria: A Contemporary Framework of Analysis”, *Studies In Conflict & Terrorism* (Temmuz 2022), 1-26.

alınacak karşı önlemlerin geliştirilmesi açısından kritiktir. Bu kanalların tespiti ve engellenmesi, örgütün operasyonlarını finanse etme ve etkisini sürdürme kapasitesini azaltabilmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya platformlarının denetimi ve kontrolü, terör örgütlerinin finansmanını önlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Örgütün Facebook gibi köklü ve sosyal mecralar arasında en popüler olanını tam olarak nasıl kullandığı, pratik olarak ideolojilerini ve faaliyetlerini nasıl gerçekleştirdiği ise özellikle örgütün aktif olduğu yıllarda yapılan birçok ampirik çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmalar Facebook platformunun IŞİD tarafından kullanımının mikro örneklerini sunmakla birlikte, her bir çalışmanın analiz sonuçlarının toplamı da bu çalışmanın bulgular kısmı için kayda değer örnekler işlevi görecektir.

Bu çalışmalardan birisi Nilsen tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen, cinsiyet faktörünü ön plana çıkararak analiz çalışmasıdır. Bu çalışmada, IŞİD’i destekleyen Avrupalı kadınların Facebook profillerinden veri toplanması süreci incelenmiştir. Veriler, Ekim 2014 ile Kasım 2017 arasında, üç yıllık bir süre boyunca toplanmıştır. Bu çalışmada Facebook hesaplarının bulunmasında Arapça bilgisi hayati önem taşımıştır. Hesaplar, Facebook’ta arama yapılarak ve bazı kadın İslamcı aşırılık yanlılarının, çevrimdışı ortamda olduğu gibi çevrimiçi ortamda da milliyetlerini, etnik kökenlerini veya geldikleri yeri belirten bir Arapça isim seçme eğiliminde olacağını doğru varsayarak bulunmuştur.⁴⁰⁵ Ayrıca belirtmek gerekir ki çalışmada, verilere dahil edilen hesapların tam sayısı, birkaçının silinmiş ve bazılarının daha sonra yeniden ortaya çıkmış olması nedeniyle kesin olarak belirlenememektedir.

Bu çalışmanın bulguları analiz edilip yorumlanacak olursa; Avrupalı kadınlar tarafından IŞİD’i desteklemek amacıyla oluşturulan Facebook hesaplarının en çarpıcı özelliği, son derece anonim olmaları ve dolayısıyla profil sahiplerinin kimlikleri hakkında çok az veya hiç bilgi vermemeleridir. Çok azı kendi adlarını kullanır ve profil resimlerinde yüzlerinin fotoğraflarını kullanmazlar. Profil resmi bir kadının yüzünü içeriyorsa, her zaman yüzünü kapatan ve sadece gözlerinin görüldüğü bir peçe, yani nikab ile kaplıdır. Genellikle, bu Facebook hesapları sadece yaş ve cinsiyetle ilgili

⁴⁰⁵ Anne B. Nilsen, “European Female Supporters of The Islamic State: A Multimodal Discourse Analysis of Their Facebook Profiles”, *Nordic Journal of Religion And Society* 33/1 (Mayıs 2020), 7.

kişisel bilgiler sağlar. Ayrıca, hesap sahiplerinin çoğunlukla IŞİD'i destekleyen arkadaşları vardır. Bu nedenle, birçok profil, bu desteği gizlice ifade eden kişilerle etkileşimde bulunmak amacıyla oluşturulmuş gibi görünmektedir.

Facebook profillerinin en belirgin özelliği olan yüksek anonimlik, hesap sahiplerinin kimliklerini koruma çabasını ortaya koymaktadır. Gerçek isimlerin ve yüz fotoğraflarının kullanılmaması, bu kişilerin kimliklerinin ortaya çıkmasını engellemek için bilinçli bir tercih olduğunu göstermektedir. Niqab gibi yüzü tamamen kapatan peçelerin kullanılması, kimliğin daha da gizlenmesine yönelik bir adımdır. Bu durum, profillerin IŞİD'e destek veren ve bu desteği gizlice ifade eden kişiler arasında bir iletişim aracı olarak kullanılmasını kolaylaştırmaktadır.

Hesaplar çoğunlukla anonim olduğundan, sahiplerinin İslamcı aşırılık yanlıları arasındaki sosyal ağ faaliyetlerini gizlemek için kullanılıyor gibi görünmektedir. Hesap sahiplerinin anonim kalma çabasının arkasındaki bir diğer önemli etken ise, yetkililerin dikkatini çekme ve olası yasal yaptırımlarla karşılaşma korkusudur. Metinde yer alan bir kadının "polis kapınıza geldiğinde şaşırmayın" uyarısı, bu korkunun ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Bu tür uyarılar, kadınların sosyal medya faaliyetlerinde dikkatli olmaları gerektiğine dair bir topluluk bilinci oluşturmaktadır.

Bununla birlikte yapılan analiz sonucunda profil resimlerinde ve afişlerde bulunan en yaygın modlar fotoğraflar ve posterler olduğu söylenebilir. Tipik fotoğraflar, yüzleri niqab ile kapalı tanınamayan kadınların fotoğrafları ya da Orta Doğu manzarasına, örneğin bir çöle veya pastel renklerde cennet tasvir eden çiçekler, ormanlar ve nehirlerle romantik manzaralara atıfta bulunan fotoğraflardır. Kullanılan posterler tipik olarak renkli olup, metinler Arapça, kadınların ana dili ya da İngilizce ve Anwar al-Awlaki ve Osama bin Laden gibi aşırılık yanlısı lider figürlerin alıntılarıyla doludur. Ayrıca, metinleri vurgulama işlevi gören metin ve görüntü içeren posterler de bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak, bir erkeğin ve bir kadının arkalarından çekilmiş bir görüntüsünün yer aldığı, açık kırmızı bir arka plan üzerinde "dünya için değil, ahiret için yaşıyoruz" yazılı bir poster verilebilir. Bu sosyal ağlar bağlamında, bu poster şehitliğin önemine atıfta bulunur. Vücudu niqab ile kaplanmış olan kadın, tevazu ve erkekler ile kadınlar arasındaki ayrımı tasvir etmektedir.

Örgütün Facebook platformundaki faaliyetleri diğer platformlara göre çeşitlilik arz etmektedir. Nitekim Facebook'un sunduğu geniş imkanlar (sayfalar, açık veya kapalı gruplar, detaylı kişisel bilgiler, diğer mecralara yönlendirme) örgütün de bu anlamda, stratejilerinin şekillenmesinde rol oynamıştır. Nitekim 2020 yılında 'WIRED' dijital dergisinde yayınlanan haber niteliğindeki makale bu durumu gündeme almıştır. Makale IŞİD'in sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirdiği propagandalarına dair derinlemesine bir inceleme sunmaktadır. Moustafa Ayad'ın makalesinde aktarılan bilgiler, terörist örgütlerin dijital ortamlarda nasıl varlık gösterdiğini ve bu faaliyetlerin sosyal medya platformları tarafından ne ölçüde kontrol edilebildiğini gözler önüne sermektedir. Habere Göre; 2019 yılının Ağustos ayında, hacklenmiş bir Facebook hesabıyla başlayan olaylar dizisi, Mart 2020'de IŞİD'in organize bir şekilde sosyal medya üzerinden propaganda yapmaya başlamasıyla devam etti. Luqmen Ben Tachafin adı altında oluşturulan hesaplar, IŞİD içeriklerini yaymak için çeşitli taktikler kullanarak Facebook'un moderasyon sistemlerini aşmayı başardılar. Bu hesaplar, Fuouaris Upload ağı adı altında faaliyet gösteren küçük bir IŞİD destekçi grubu tarafından yönetildi. Ağ, basit ancak etkili yöntemler kullanarak terörist içeriklerini yaymayı ve Facebook'un moderasyonunu atlatmayı başardı. Fuouaris Upload ağı, sanal telefon numaraları (Textnow, 2ndLine) kullanarak Facebook hesaplarını hackledi. Bu yöntemle, eski kullanıcıların değiştirmedikleri telefon numaraları aracılığıyla hesaplara erişim sağlandı⁴⁰⁶. IŞİD içerikleri, otomatik ve manuel moderasyondan kaçınmak amacıyla maskeleyme teknikleriyle paylaşıldı. Örneğin, videoların başlangıcına IŞİD olmayan içerikler eklenerek dikkat dağıtıldı ve içerikler belirsiz hale getirildi.

Bu inceleme, IŞİD'in dijital propagandalarının sadece içerik yayma teknikleri değil, aynı zamanda bu tekniklerin sosyal medya platformlarının moderasyon sistemleri üzerindeki etkilerini de detaylandırmaktadır. Özellikle, IŞİD destekçilerinin Facebook'u manipüle etme yöntemleri, dijital terörizmin karmaşıklığını ve sosyal medya platformlarının bu tür faaliyetlerle mücadeledeki zorluklarını vurgulamaktadır. Bu durum, sosyal medya devlerinin daha etkili ve proaktif önlemler almaları gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayad'ın makalesi, terörist grupların dijital ortamlarda nasıl varlık gösterdiğini ve bu faaliyetlerin sosyal medya platformları tarafından nasıl kontrol

⁴⁰⁶Moustafa Ayad, "Islamic State Terrorist Propaganda Is Going Viral On Facebook", *WIRED*, (Erişim 18 Haziran 2024).

edilmesi gerektiğini anlamak için önemli bir kaynaktır. IŞİD'in dijital stratejileri, sosyal medya platformlarının güvenlik politikalarının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ve daha etkili moderasyon yöntemlerinin geliştirilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bunlara ek olarak Associated Press tarafından yayınlanan bir makale de Facebook'un terörist gruplarla mücadelede ne ölçüde başarılı olduğunu ve bu süreçte karşılaştığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Burada asıl dikkat çeken nokta Facebook platformunun otomatik olarak, örgütün propagandasını destekleyecek videolar üretmesidir. Platformun bir zamanlar kullanıcılarına sunduğu hizmet, profillerin 1 yıl boyunca yaptığı etkinlikler, fotoğraflar, paylaşımlar, videolardan kesitler ile özgün videolar üretmesiydi. Bu durum sıradan kullanıcılar için eğleneli gibi görünse de, konu IŞİD üyelerinin hesaplarına gelince işin rengi değişecekti.

Associated Press'in haberine göre, Facebook tarafından otomatik olarak oluşturulan bir video, kullanıcıların bir yıllık içeriklerini kutlayan bir yapay zeka algoritması ile üretilmiştir. Ancak bu video, "Abdel-Rahim Moussa, the Caliphate" adlı kullanıcının hesabında, IŞİD ve diğer cihatçı gruplara ait içerikleri barındırmaktaydı. Bu durum, Facebook'un algoritmalarının yetersizliğini ve platformun terörist propagandaları farkında olmadan teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Facebook'un CEO'su Mark Zuckerberg, terörist içeriklerin %99'unun otomatik olarak kaldırıldığını iddia ederken, araştırmalar bu iddianın gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Terörist gruplara ait içerikler, basit anahtar kelime aramaları ile kolayca bulunabilmektedir. Araştırmacılar, terörist gruplarla bağlantılı kullanıcıları izlemek için basit anahtar kelime aramaları yaparak, yüzlerce terörist içeriğe sahip sayfa tespit etmişlerdir. Bu durum, Facebook'un algoritmalarının etkinliğini sorgulamaktadır⁴⁰⁷. Associated Press'in haberi, Facebook'un terörist içeriklerle mücadelesindeki eksiklikleri ve bu süreçte karşılaştığı zorlukları anlamak için önemli bir kaynaktır. Facebook'un dijital stratejileri, sosyal medya platformlarının güvenlik politikalarının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ve daha etkili moderasyon yöntemlerinin geliştirilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.

⁴⁰⁷ AP News, "Facebook Auto-Generates Videos Celebrating Extremist Images", (Erişim 4 Haziran 2024).

Facebook platformunun İŞİD ve benzeri terör örgütlerinin propagandasına istemeden de olsa hizmet ettiği veya yardım ettiği tek özellik otomatik videolar değil. Hemen her platformda bulunan ‘önerilen arkadaşlar’ özelliği bu anlamda terör propagandasına hizmet etmektedir. Facebook’ta çok daha fazla kişisel bilgi ve etkileşim olduğu için diğer mecralara göre çok daha fazla dikkat çekmektedir. Kullanıcı deneyimini artırmak için tasarlanan bu özellik, ortak bağlantılar ve ilgi alanlarına dayalı olarak potansiyel arkadaşları önermektedir. Ancak, bu işlevin İŞİD ve diğer militan gruplarla bağlantılı bireyleri birbirine bağladığı bildirilmektedir. Bir rapor, bu özelliğin zararlı niyetleri olan bireyler arasında ağlar oluşturabileceğini ve aşırılıkçı içerik ve ideolojilerin yayılmasını kolaylaştırabileceğini vurguluyor. Bu durum, Facebook’un algoritmalarının etkinliği ve otomatik sistemlerinin içerik denetimi ve kullanıcı bağlantıları üzerindeki daha geniş etkileri hakkında endişeleri artırıyor⁴⁰⁸. Önerilen arkadaşlar özelliği, kullanıcı verilerini analiz eden algoritmalara dayanır. Ancak, bu algoritmalar sıklıkla zararsız ilgi alanları ile zararlı bağlantılar arasında ayrım yapmada başarısız olur ve aşırılıkçılar arasında sorunlu bağlantılara yol açar. Benzer aşırılıkçı görüşlere sahip bireyleri bağlayarak, Facebook farkında olmadan aşırılıkçı ideolojileri güçlendiren ve yayan ağların oluşumunu kolaylaştırır. Bu sorun, sosyal medya platformlarının içerik ve bağlantıları denetlemede karşılaştığı daha geniş zorlukları gözler önüne seriyor. Aşırılıkçı içeriği sınırlama çabalarına rağmen, bu platformların kullandığı otomatik sistemler kusursuz değildir ve sürekli iyileştirilmesi gerekmektedir.

Facebook’un önerilen arkadaşlar özelliğinin aşırılıkçıları birbirine bağlaması, platformun otomatik sistemlerindeki önemli eksiklikleri ortaya koyuyor. Bu durum, daha sağlam içerik denetim mekanizmalarına ve zararlı ağların oluşumunu önlemede daha fazla hesap verebilirliğe duyulan ihtiyacı vurguluyor. Bu konu, sosyal medyanın aşırılıkçı ideolojilerin yayılmasındaki rolünü ve çevrimiçi radikalleşmeyle mücadele çabalarını anlamak için kritik öneme sahiptir.

Bunlara ek olarak İŞİD propagandasına hizmet eden sempatizanlar veya doğrudan örgüte bağlı faaliyet gösteren kişiler Facebook platformunda, diğer platformlara nazaran çok daha iyi gizlenip kamufle olabiliyorlar. Bir raporda, İŞİD terör

⁴⁰⁸The Telegraph, “Facebook Accused of Introducing Extremists To One Another Through ‘Suggested Friends’ Feature”, (Erişim 11 Mayıs 2024).

örgütünün Facebook gibi sosyal medya platformlarında tespit edilmekten kaçınmanın yollarını hâlâ bulabildiği belirtildi. Londra merkezli Stratejik Diyalog Enstitüsü'nün (ISD) pazartesi günü yayınladığı rapora göre, Facebook'ta IŞİD yanlısı bir ağ, yüzlerce hesaptan oluşuyor ve binlerce kişiye ulaşarak sosyal medya devinin üzerinde kalmayı ve propagandasını yaymayı başardı. ISD raporu, araştırmacılarının etnografik izleme yoluyla bu IŞİD yanlısı Facebook hesapları ağının davranışlarını izlediklerini, analiz ettiklerini ve parçaladıklarını söyledi. Bu analiz, davranışların ve sosyal etkileşimlerin yorumlanması yoluyla bireysel kültürlerin incelenmesine dayanmaktadır. Uzmanlar, Facebook'un otomatik tespit sistemindeki bazı açıkların, IŞİD militanlarının sosyal medya ağını istismar etmesine olanak sağladığını söylüyor. Washington merkezli siber güvenlik uzmanı Dlshad Othman, "Facebook, belirli verilere dayalı algoritmalar kullanıyor ve bu standartları ihlal ederseniz, mevcut algoritmayı aşabilirsiniz" dedi. "Örneğin, [IŞİD destekçileri] Facebook'ta 'İslam Devleti' adını yazdıklarında, iki kelime arasına birden fazla boşluk koyuyorlar ve bu da onların Facebook'un otomatik tespitini aşmalarına olanak sağlıyor" dedi. ISD raporunda, Facebook'ta IŞİD ile ilgili içeriklerin varlığını sürdürebilmesinin, büyük haber kaynaklarının üzerine video efektleri eklenmesi ve açık IŞİD sembolleri ile logolarının gizlenmesi gibi bazı değişikliklere bağlı olduğu belirtiliyor. Raporda, "Bu tür içerikler, terörist materyallerin otomatik tespiti için Facebook'un karma teknolojisini atlatıyor gibi görünüyor. Bu teknoloji, hafifçe düzenlenmiş 'resmi' terörist medyayı tespit edemiyor gibi görünüyor" denildi⁴⁰⁹.

Facebook, modern terör örgütlerinin propaganda ve radikalleşme stratejilerinde kritik bir araç haline gelmiştir. IŞİD gibi örgütler, Facebook'un geniş kullanıcı tabanı ve çeşitli etkileşim araçlarını kullanarak ideolojilerini yaymış, destekçi tabanlarını genişletmiş ve finansman sağlamışlardır. Bu bölümde ele alınan çeşitli araştırmalar ve analizler, Facebook'un IŞİD tarafından nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını ve bu platformun terörle mücadelede karşılaştığı zorlukları detaylandırmaktadır.

Gizlilik ve Kamuflej: IŞİD sempatizanları ve doğrudan örgüte bağlı kişiler, Facebook'ta diğer platformlara göre daha iyi gizlenip kamufle olabilmektedirler. ISD

⁴⁰⁹Woa News, "Report: IS Supporters Continue to Evade Facebook Detection", (Erişim 10 Haziran 2024).

raporu, IŞİD yanlısı bir ağı Facebook'ta nasıl tespit edilmekten kaçındığını ve propagandasını yaymayı başardığını detaylandırmaktadır. Ayrıca Facebook, kullanıcılarına geniş bir anonimlik sağlayarak, terör örgütleri için cazip bir platform olmuştur. Nilsen'in çalışması, Avrupalı kadınların IŞİD'i desteklemek amacıyla oluşturdukları Facebook hesaplarının son derece anonim olduğunu göstermektedir. Bu durum, kullanıcıların kimliklerini gizleyerek radikalleşme ve propaganda faaliyetlerini sürdürmelerine olanak tanımaktadır.

Propaganda ve Radikalleşme: IŞİD, Facebook'u etkili bir propaganda aracı olarak kullanarak, küresel izleyici kitlesine ulaşmıştır. Örgüt, dikkatlice hazırlanmış mesajlar, videolar ve grafikler aracılığıyla radikalleşmeye meyilli bireyleri hedef almış ve onları saflarına çekmiştir. Analiz edilen çalışmalar, IŞİD'in Facebook'un moderasyon sistemlerini atlatmak için çeşitli taktikler kullandığını ortaya koymaktadır.

Finansman ve Fon Toplama: Facebook, IŞİD'in finansman sağlamada da kritik bir rol oynamıştır. Örgüt, doğrudan bağış talepleri, kripto paralar ve üyelik ücretleri gibi çeşitli yöntemlerle fon toplamıştır. Bu faaliyetler, Facebook'un geniş kullanıcı tabanını ve etkileşim araçlarını kullanarak gerçekleştirilmiştir.

Algoritmalar ve Otomatik Sistemler: Facebook'un önerilen arkadaşlar ve otomatik video oluşturma gibi özellikleri, terörist grupların birbirine bağlanmasını ve propagandalarını yaymasını kolaylaştırmıştır. İlgili çalışmalar ve kaynaklar, Facebook'un algoritmalarının yetersizliğini ve platformun terörist propagandaları farkında olmadan teşvik ettiğini göstermektedir.

Bu analizler, Facebook'un terörle mücadelede ne ölçüde başarılı olduğunu ve bu süreçte karşılaştığı zorlukları gözler önüne sermektedir. Facebook'un geniş kullanıcı tabanı ve etkileşim araçları, IŞİD gibi örgütler için etkili bir propaganda ve radikalleşme aracı olmuştur. Ancak, platformun algoritmaları ve moderasyon sistemleri, terörist faaliyetlerin önlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Bu durum, sosyal medya devlerinin daha etkili ve proaktif önlemler almaları gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Facebook'un IŞİD gibi terör örgütleri tarafından kullanılması, dijital çağda teknoloji, ideoloji ve aşırıcılık arasındaki karmaşık etkileşimin altını çizmektedir. Sosyal medya platformlarının güvenlik politikalarının yeniden değerlendirilmesi ve daha etkili moderasyon yöntemlerinin geliştirilmesi zorunludur. Bu bağlamda, çevrimiçi radikalleşme ve eleman toplamayla mücadele çabaları da sürekli gelişmelidir. Sosyal medya platformlarının, terör örgütlerinin faaliyetlerini engellemede daha etkili olması için algoritmalarını ve moderasyon sistemlerini iyileştirmesi gerekmektedir.

4.2.4. Telegram ve IŞİD

Son yıllarda Irak ve Suriye İslam Devleti'nin (IŞİD) yükselişi, grubun sosyal medya ve dijital iletişim platformlarını sofistike kullanımıyla yakından bağlantılı. Bu platformlar arasında Telegram, IŞİD'in propaganda yayma, adam toplama ve koordinasyon çabaları açısından özellikle önemli bir araç olarak ortaya çıktı. Telegram ile IŞİD arasındaki ilişkiyi anlamak çeşitli nedenlerden dolayı çok önemlidir.

Öncelikle Telegram'ın şifreli mesajlaşma, sınırsız aboneli kanal oluşturma yeteneği ve gizli sohbetlerin kolaylaştırılması gibi özellikleri, onu güvenli ve anonim iletişim yöntemleri arayan terör örgütleri için cazip bir seçenek haline getiriyor. Daha katı içerik denetleme politikalarına sahip diğer sosyal medya platformlarının aksine Telegram, IŞİD'in ideolojisini ve operasyonel talimatlarını yaymak için kullandığı daha hoşgörülü bir ortam sunuyor. İkincisi, IŞİD'in Telegram kullanımının etkisi sadece propagandanın ötesine geçiyor. Platform, dünya çapındaki bireylerin radikalleştirilmesinde, saldırıların düzenlenmesinde ve takipçilerine lojistik destek sağlanmasında etkili olmuştur. Bu, Telegramı yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda IŞİD'in küresel operasyonlarında stratejik bir varlık haline getiriyor.

Ek olarak, IŞİD'in Telegram kullanımını analiz etmek, çevrimiçi aşırıcılıkla mücadelede karşılaşılan daha geniş zorluklara dair değerli bilgiler sağlıyor. Kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat teşkilatlarının şifreli iletişimleri izlemede karşılaştığı zorlukların altını çiziyor ve terör ağlarını bozmak için uluslararası iş birliğine ve yenilikçi teknolojik çözümlere olan ihtiyacın altını çiziyor.

Örgütün telegram faaliyetleri üzerine yoğunlaşan ve değerli gözlemlerde bulunan bir çalışma bu noktada iyi bir referans olacaktır. Çalışma için veri toplama sürecinde dijital etnografi ve gizli gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmacı, kamuya açık ve yarı kapalı Telegram kanallarında gizli gözlem yaparak veri toplamıştır. Araştırmada, IŞİD'in resmi ve yarı resmi Telegram kanalları ile IŞİD yanlısı destekçi kanalları gözlemlenmiştir. Resmi kanallar olarak Nashir ve Amaq seçilmiş, destekçi kanalları ise IŞİD propagandası yayan veya tartışmalarda IŞİD'e olumlu referanslar yapan kanallardan oluşmuştur. Toplamda 87 kanaldan ekran görüntüleri ve propaganda materyalleri toplanmıştır. Araştırma, IŞİD'in merkezi örgütünün destekçilerine olan güvenini ve bu güvenin çeşitli mesajlar ve teşvikler aracılığıyla nasıl yansıtıldığını vurgulamaktadır. IŞİD'in Telegram kullanımı, örgütün iletişim pratiklerinin hibrit ve aynı anda merkezi ve merkezi olmayan yapısını göstermektedir. Bu yapı, işbirlikçi medya pratiklerine güçlü bir vurgu yaparak platformun, ağ içindeki aktörlerin dinamik bir dijital ortam ve aralarındaki ilişkileri paylaşımlarına ve katkıda bulunmalarına olanak tanıdığını ortaya koymaktadır⁴¹⁰. Ayrıca Araştırma, Telegram'ın işlevleri ve kullanıcı deneyimlerinin, örgütlerin dijital destekçilerle daha yakın bağlantı kurması hem açık hem de şifreli iletişim fırsatları yaratması ve propagandanın farklı platformlar ve dosya barındırma siteleri aracılığıyla yayılmasını kolaylaştırması açısından uygun olduğunu göstermektedir. IŞİD Telegram kanallarında uygulanan işbirlikçi medya pratikleri ve genel dijital yayılma stratejileri, platformun iletişim için sağladığı imkanlarla birleştiğinde, çevrimiçi dijital terör sosyosferlerinin genişlemesini sağlamakta ve IŞİD'in marka imajını toprak kayıpları ve sahadaki direniş savaşı dönemlerinde bile güçlendirmektedir.

Araştırmanın bulguları, Telegram'ın özellikle şifreli bir platform olarak rolü ve IŞİD'in resmi bilgi ve propaganda yayını için tercih edilen uygulama olması açısından önemini vurgulamaktadır. Telegram'ın işlevleri ve kullanıcı deneyimleri, örgütlerin dijital destekçilerle daha yakın bağlantı kurması hem açık hem de şifreli iletişim fırsatları yaratması ve propagandanın farklı platformlar ve dosya barındırma siteleri aracılığıyla yayılmasını kolaylaştırması açısından uygundur. Bu fırsatlar, platformun

⁴¹⁰Michael Krona, "Collaborative Media Practices And Interconnected Digital Strategies of Islamic State (IS) And Pro-IS Supporter Networks On Telegram", *International Journal of Communication* 14 (2020), 1906.

tasarımının sosyoteknik fırsatlar ve anlamlar yaratma biçimleri ile IŞİD'in merkezi medya komutanlığının destekçilerine yönelik kapsayıcı yaklaşımı, güvenli dijital ortamlar içinde topluluk oluşturmayı sağlama amacı ve sınırsız miktarda propaganda paylaşma yeteneği ile yakından uyumlu olup, IŞİD'in hibrit savaş yöntemlerinin çalışma şekline derinlemesine entegre olmuştur. Sonuç olarak, IŞİD'in Telegram kullanımı, örgütün merkezi ve merkezi olmayan yapısını yansıtmakta, işbirlikçi medya pratiklerine vurgu yapmakta ve örgütün dijital terör sosyosferlerini genişletmektedir. IŞİD'in dijital alanları, örgütün bir hareket olarak değerlendirilebileceği kadar ilgi çekici ve yaygındır. Sosyal hareket araştırmaları, ağ çalışmaları ve eleştirel medya ve iletişim yaklaşımlarıyla birleştiğinde, karşı önlemleri ve IŞİD'in erişimini ve ideolojik etkisini etkili bir şekilde azaltmaya yönelik stratejilere değerli katkılar sağlama potansiyeline sahiptir. Telegram'daki mevcut işbirlikçi medya pratikleri, bu tür disiplinler arası yaklaşımların çok gerekli olduğunu önermektedir.

Örgütün sosyal medya faaliyetlerini mercek altına alan bir çalışma da IŞİD'in Telegram kullanımına dair önemli bilgiler içermektedir. Bu çalışmada edinilen bulgular bu bölümde değerli referanslar sağlayacaktır. Bu çalışmada eşler arası etkileşimler, grup davranışı, çevrimiçi işe alım ve aracı iletişim araştırmalarının kesişiminde teorik olarak konumlandırılmıştır. Verilerin toplanmasında tek kaynak olarak Telegram kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, sekiz hafta boyunca üç resmi kanal ve on altı sohbet odası olmak üzere, günlük olarak on dokuz belirli Telegram çevrimiçi alanı izlenmiştir. Araştırma ekibi birkaç dilde akıcı ya da konuşabilen kişilerden oluştuğu için, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Arapça ve Rusça dillerinde birkaç ek kanal da izlenmiştir (toplamda yaklaşık 200). Araştırma, dört en aktif ve üç kanal olmak üzere toplamda 16 farklı sohbet odasını izlemekten oluşuyordu. İzlemeler, yöneticilerin davranışlarına, takipçilerin etkileşimlerine, üye akışına ve çevrimiçi bağımlılık belirtilerine odaklanmıştır. Sohbet odalarının ömrü birkaç saat ile yedi gün arasında değişmekteydi. Örneğin, "Savaş ve Dikkat" sohbet odası, on beş dakika içinde 28 üyeye ulaşmış ve gün sonunda 300'den fazla üyeye sahip olmuştur⁴¹¹.

⁴¹¹ Mia Bloom vd., "Navigating ISIS's Preferred Platform: Telegram", *Terrorism And Political Violence* 31/6 (Temmuz 2017), 1249.

Çalışmadan elde edilen bulgular yorumlanacak olursa; Telegram kanallarında ve sohbet odalarında uzun süre geçiren gençlerin, platforma bağımlılık geliştirme olasılığı yüksektir. Ancak, aşırı çevrimiçi varlık ile radikalleşme arasında doğrudan bir ilişki kesin olarak belirlenememiştir. Bu durum, savunmasız gençlerin aşırı çevrimiçi varlığı nedeniyle istismar edilme olasılığını arttırabilmektedir. Bununla birlikte IŞİD, sohbet odalarında ve kanallarında içerik paylaşarak üyeler üzerinde psikolojik tatmin ve arousal (uyarılma) sağlar. Propagandacılar, çeşitli içeriklerle (videolar, resimler, memler, vs.) üyelerin ilgisini sürekli canlı tutar. Bu strateji, dopamin reseptörlerini düzenli olarak aktive ederek kullanıcıları bağlı tutmaktadır. Ek olarak örgüt, kanallarını ve sohbet odalarını sık sık yedekleyerek ve yeni kanallar açarak Telegram'ın agresif kapatma politikalarına karşı önlem alır. Yöneticiler, içerikleri toplu olarak yeni kanallara yükleyerek, yüksek hızlı internet erişimi ve büyük veri yedeklerinin varlığına işaret etmektedir. Saptanan bir diğer önemli mesele ise sohbet odası yöneticileri, katılımcılar arasında casusluk veya düşmanlık şüphesi taşıyanları hızla tespit edip, odadan çıkarmaktadır. Bu süreç, özellikle katılımcıların pasif kaldığı veya iletişimde bulunmadığı durumlarda gerçekleşir. Araştırmacıların gözlemleri de bu tür durumlarla karşılaşmıştır.

Buna ek olarak CYFİRMA tarafından yapılan araştırma, İslam Devleti'nin Telegram'daki faaliyetlerini inceleyerek, platformu radikalizasyon ve bağış toplama amacıyla kullandıklarını ortaya koydu. Ekip, örgüt tarafından kullanılan özel bir RocketChat sunucusuna bağlı "WhispersOfTheForgotten" adlı bir Telegram kanalı tespit etti. Bu kanal, kripto para kullanarak bağış kampanyalarına katılıyor ve birden fazla Bitcoin cüzdanı aracılığıyla 80.000 dolardan fazla para topluyor. Çalışma, örgüt tarafından gizli operasyonlar ve bağış toplama amacıyla Telegram ve merkezi olmayan platformların kullanılmaya devam ettiğini ve bunun kolluk kuvvetleri ve internet güvenliği için önemli zorluklar yarattığını vurguladı⁴¹².

CYFİRMA tarafından yapılan çalışmada araştırılan 'WhispersOfTheForgotten' isimli telegram kanalının halen aktif olduğu tespit edildi. Bu kanalda yapılan

⁴¹²CYFİRMA, "Islamic State's Telegram Hustle: How a Terrorist Organization Raises Funds", (Erişim 21 Haziran 2024).

paylaşımların incelemesi de, tezin ilgili bu bölümü için değerli referanslar sağlayacaktır. Bu verinin diğer bulgulardan farkı, şu ana kadar incelenen çıktılarının bir başka çalışma tarafından incelenmiş veriler olmasıdır. Ancak bu telegram kanalının halen aktif olması tez çalışması için canlı bir referans teşkil etmektedir.

‘WhispersOfTheForgotten’ isimli telegram kanalı 26.17.2024 tarihi itibarı ile 1154 aboneye sahip bir kanaldır. Ancak kanalın paylaşımlarına erişim için herhangi bir üyelik veya abonelik gerekmediğinden, paylaşımlar herkese açıktır. Kanalın misyonunu ve biyografisini oluşturan açıklama kısmında ise şu ifadeler yer almaktadır: *‘Size yeraltı hapishanelerinden haberler getiriyoruz. Suriye topraklarında haksız yere hapsedilen anlatılmamış kardeşlerin hikayeleri.’* Kanalın aktif olarak IŞİD üyeleri tarafından mı yönetildiği yoksa sadece sempatizanların oluşturduğu bir ‘fan sayfası’ mı olduğu tam olarak bilinmemekle beraber kanalın aktif olarak bağış topladığı ve toplanan bağışları eski örgüt üyelerine veya tutsaklarına ayırdığı iddiası taşınması, kanal yöneticisinin örgüt üyeleri ile bağlantılı olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Bununla birlikte kanal halen aktif şekilde paylaşımlara devam etmektedir. Günlük olarak 3 ila 5 arası paylaşım yapan kanalda; fotoğraflar, dosya bağlantıları, linkler, müzikler ve ses dosyaları paylaşılmıştır. Paylaşımların içerikleri genel olarak; dini metinlerden alıntılar, Müslüman alimlerin sözleri, bir takım sahi veya şaibeli hadis alıntıları, bayram ve özel gün mesajları oluşturmaktadır. Paylaşılan gönderilerde küfür, şiddet içeriği, alenen açık bir şekilde ırkçılık, doğrudan suç teşkil edecek bir paylaşıma rastlanamamakla birlikte İslam Devleti adına, pasif propaganda olarak adlandırılabilen gönderiler saptanmıştır. Batı dünyasına karşı kışkırtıcı söylemler barındıran gönderiler, özellikle ‘Kutsal Cihat’ anlatısı üzerine karakterize edilerek, kutsal kitaplardan alıntılar referans gösterilerek veya uydurma hadislerle desteklenerek paylaşılmaktadır. Bu gönderilerden birkaç örneğin analizi iyi birer örnek teşkil edecektir.

(GÖNDERİ 1) *‘Sevgili Kardeşlerime, Şam’da ve başka yerlerde, Assalaamu aleykum ve rahmetullahi ve barakaatuh. Umarım hepiniz harika bir Ramazan ve mutlu bir bayram geçirdiniz! Allah’ın hepinize ve çocuklarınıza bu hayatta en iyisini, ahirette en iyisini vermesini ve sizi Ateşin azabından korumasını diliyorum. Allah her zaman en iyilerimizden olanlardan razı olsun. Hicret*

edenlerden. Ve Ensar'dan. Elhamdulillah. Allah ikinizi de Cennet-ül Firdevs ile ödüllendirsin. Sevgili İslam kardeşlerimin ve kız kardeşlerimin, çocuklarıyla birlikte, sadece la ilahe illallah'a inandıkları için kamplarda/hapishanelerde olduklarını bilmek kalbimi kanatıyor. Allah sizi aramızdaki en iyilerden biri olarak seçti. Ve sadece şunu bilin ki, zorluktan sonra mutlaka kolaylık vardır. Zafer yakındır inşaAllah. Allah bize sizin gibi tek hakikat olan İslam için durma cesareti versin. Allah bize de size bahşettiği iyilik ve samimiyetin bir kısmını bile bahşetsin. Allah'tan cihadı en kısa zamanda tekrar kuvvetlendirmesini ve samimi ve itaatkar kölelerin gelip sizin kurtuluşunuz için savaşmaları için bir yol açmasını diliyorum. Allah'tan en kısa zamanda kurtuluşunuzu bahşetmesini diliyorum. Ve Allah'tan bizi itaatkar, samimiyetli ve iyilik sahibi olanlardan kılmasını diliyorum. Kardeşlerimizi koydukları bu kamplardan ve hapishanelerden duyduklarım ve gördüklerim, vallahi yüreğimi parçaladı. Elhamdulillah her şey Allah'tandır ve hepimiz onun takdirini kabul ediyoruz. Fakat sevgili İslam kardeşlerime nasıl davranıldığını duyduğumda kanım kaynıyor. Özellikle de kız kardeşlerimize ve çocuklarımıza. Kız kardeşlerimizin yardım istediklerini, çocuklarını doyuramadıklarını gördüğümde, hepimize arzuladığınız ve hak ettiğiniz her şeyi verebilecek kadar param olmasını diliyorum. Ve bu çok fazla bir şey değil, ama vallahi her şeyi hak ediyorsunuz! Kız kardeşlerimize yapılan vahşeti duyduğumda, kız kardeşlerimizin onurunu korumak için kendimi şehit etmekten başka bir şey istemiyorum. Ve Allah hepimizi korusun ve size bu dünyada ve ahirette zarar verenleri tamamen yok etsin. Vallahi anneler en muhteşem insanlardır. Çocuklarımızın içine doğduğu koşullar, ama yine de gülümsediklerini görüyorum. Elhamdulillah, bu öncelikle Allah'tandır ve ikincisi, ümmetin anneleri çocukları için sahip oldukları her şeyi feda ettikleri içindir. Allah hepimizi bu dünyada ve ahirette en iyisiyle ödüllendirsin. Vallahi, sevgili kız kardeşlerimiz ve bu ümmetin geleceği bu zorluktan uzak ve özgür olabilsin diye sizinle yer değiştirdim. Ama içinizden çoğunun, varsa bile, bana yerinizi vereceğini sanmıyorum. Allah'a olan teslimiyetiniz çok güzel. Allah'a olan güveniniz çok güzel. İmanınız çok güzel. İnşaallah sizler Sahabe'nin 50'sinin ecrini alacak kişiler olacaksınız. Siz gurabaların en hayırlısıdır. Allah sizi sabit kılsın ve bizi sizin gibi kılsın. Unutmayın, dışarıda sizin serbest bırakılıp ailenizle bir araya gelmenizden başka bir şey istemeyenler var. Ve unutmayın, dışarıda sizinle hicretinize katılmak ve sizin olduğunuz gibi Allah'ın en itaatkâr kulları olmak isteyenler var. Allah hepimize arzu ettiğimizi ve bizim için en iyi olanı versin. Allah sizi asla unutturmasın. Ve Allah mesajınızı dünyanın her köşesine yaymamıza yardım etsin. Ve size zarar verenler, hayatlarının geri kalanını, Kıyamet Günü'nde, en güçlü insanlar tarafından kendilerine karşı en güçlü davaların kurulacağını bilerek korku içinde geçirsinler. Allah hepimize adalet versin. Allah bizi hak, tevhit, la ilahe illallah üzerinde birleştirsın ve Müslüman ümmetinin içinden ve dışından İslam düşmanlarını yok etsin. Assalaamu aleykum ve rahmatullahi ve barakaatuh.”

İŞİD propagandası yaptığı iddia edilen Telegram kanalından gelen mesaj, hedef kitlenin desteğini artırmayı ve ideolojik bağlılığını pekiştirmeyi amaçlayan duygu yüklü bir iletişimdir. İslami selam ve dualarla açılıp kapanan mesaj, dini bir bağ kurmayı amaçlamaktadır. Hicret (İslam uğruna göç), Ensar (Peygamberin yardımcıları) ve

Cennet (cennet) gibi İslami kavramlara atıfta bulunarak dini görev ve manevi ödül duygusunu uyandırmaktadır. İzleyiciyi, inançları uğruna kamplarda ve hapishanelerde çekilen acılara vurgu yaparak, ağır bir haksızlığın kurbanı olarak gösteriyor. Gönderi, özellikle kadınların ve çocukların çektiği acılara odaklanarak, bu kişilere yönelik muameleye karşı öfkesini dile getirerek duygusal tepkiler uyandırıyor. Mesajda, tutuklu ve mazlumların kurtarılması ve savunulması için cihadın (mücadelenin) gerekliliği vurgulanmakta ve şiddet eylemlerinin olasılığına işaret edilmektedir. Gönderide, acı çekenlerle yer değiştirmeye kişisel olarak istekli olduğunu dile getirerek, fedakârlık temasını daha da vurgulanıyor. Kasvetli duruma rağmen mesaj, izleyicilere nihai zafer ve ilahi destek konusunda güvence vererek moral ve bağlılığı koruyor. Mesajda, okuyucunun öfke, üzüntü ve dini görev duygularını manipüle etmek için güçlü duygusal bir dil kullanır. Bu, aşırılıkçı propagandada, kişileri davaya kişisel olarak bağlı hissettirerek onları işe almak ve radikalleştirmek için yaygın bir taktır.

(GÖNDERİ 2) “Samimiyetle şehit olan için ne büyük bir zafer! Kan döküldüğünde günahlar silinir ve çiçekler onun kokusuyla ıslandığında Yaralar misk gibi kokar ve ıslanır. Kuşların gönüllerinde rahat bir şekilde yaşarlar Ruhları içlerinde yaşar ve kalır. Cennette evleri ve arkadaşları vardır. Her türlü iyiliğin arttığı bir kaynaktır. Onları tatmin eden güzel Hür'ün arkadaşlığı vardır. Aileleri için şefaet ederler. Ruhları bedenlerinden ayrıldığında ne ölüm onlara dokunmuştur ne de kabirde bir bela. Hayır, onlar sorulmayacak veya ezilmeyeceklerdir, çünkü samimiyetle şehit olan ölmemiştir. O (gerçek) hayata devam edin. Ve Allah yolunda uzuvları kesilmiş olanlar kollarını sıvayın. Ve hapishanelerdeki mücahitler demire bağlanıp çivilenmiş, etleri kemiklerinden ayrılmışlardır. Ve başlarının ortasından testereyle kesilmişlerdir. İşkence acısının daha büyük olmasını dileyenler — onurun yayıldığını gördüklerinde ve Tanrı onları çağırdığında ve sorduğunda — onur ve ödül için ne istiyorlar, savaş meydanında tekrar tekrar şehitlik kazanmak için önceki hayata geri dönmek istiyoruz diyecekler. Öyleyse ciddi bir kişiden ciddiyet ve canlılıkla ilerleyin — ve Cihad meydanını hatırlayın, Kardeşlerinizin develerinin eyerlerini sıktığını hatırlayın — Kabil Mücahitleri develerinin eyerlerini sıktı. Ve Arap Yarımadası'ndaki kardeşlerinizi hatırlayın — Cihad için konforu terk ettiler ve gittiler. Kadınlarını, ailelerini ve evlerini terk ettiler — Allah uğruna ve Tekbir ile zorlukları aştılar. Ayrıca Ruslara Çeçenlerin dirilişini sorun — ve kafirlerin kalelerini nasıl yıktıklarını sorun. Mısır ve Cezayir'den geldiler — ve diğerleri Yemen'in her yerinden inanç ve samimi kararlılıkla geldiler. Özgür adamları yürüdü ve geri çekilmedi. Ve Irak'tan ve Şam'ımızdan bahsedin- kahramanlarının savaş alanına nasıl kollarını sıvadıklarını. Bazıları şehit edildi ve bazıları hala bekliyor-değişmediler. O güçlü adamlara ve ayrılmaya hazırlananlara bir çağrı yapıyorum. Cihat için toplanın belki de - Allah uğruna öldürölürsünüz ya da galip gelirsiniz. Belki de düşmanlarınızı

korkutursunuz - çünkü Kudüs ağlıyor ve Yahudiler korkuyor. Kardeşim, düşmanınız için silahlanın - geç kalmayın, "Hayya alal Jih@d" çağrısına karşı koyun - çünkü çağrıyı kabul ederseniz bu sizin için bir onurdur."

İncelenen Gönderi 2'deki Verilen mesaj, Telegram üzerinden yayılan örgüt propagandasının açık bir örneğidir. Bu tür içerikler, grubun çevrimiçi stratejilerinde önemli bir rol oynar ve bu, sosyal medyayı işe alım, radikalizasyon ve ideolojik anlatılarını sürdürme amacıyla kullanmaları bağlamında analiz edilebilir. Mesaj, cihat uğruna ölenleri bekleyen şeref ve sonsuz ödülleri vurgulayarak şehitliği yüceltmektedir. Şehitliği, inancın ve cesaretin en üst düzey eylemi olarak tasvir ederek, IŞİD amaç ve aidiyet duygusu arayan yeni üyeler çekmeyi amaçlamıştır.

Mesaj, mevcut mücadeleyi uzun süredir devam eden bir savaşın devamı olarak meşrulaştırmak ve çerçevelemek için Müslümanları (örneğin Çeçenistan, Irak, Suriye) içeren tarihi ve çağdaş çatışmalara atıfta bulunmaktadır. Bunu yaparak, IŞİD zaman ve mekânı aşan bir direniş ve kahramanlık anlatısı yaratmaya çalışılır. Açıkça silaha çağrılar ve mevcut ve geçmiş savaşçıların yüceltilmesi, destekçileri ve potansiyel adayları harekete geçirmeye yarar. Mesaj, takipçileri, doğrudan çatışmaya katılarak veya davayı başka şekillerde destekleyerek, hemen harekete geçmeye teşvik etmektedir. Bu tür mesajlar, onur, topluluk ve ilahi iyilik vaat ederek psikolojik zaafı istismar eder. Tekrarlayan ve duygusal olarak yüklü içerik, hassas bireyler arasında bir kimlik ve misyon duygusu yaratabilir ve bu da radikalleşmeye yol açabilir.

(GÖNDERİ 3) “Zeyd bin Halid (RA) anlatıyor: Resulullah (SAW) şöyle buyurdu: “Kim Allah yolunda bir mücahidi donatırsa, kendisi cihada katılmış olur. Kim de mücahidin ailesinin işlerine bakmak için geride kalırsa, kendisi cihada katılmış olur.”

Gönderi 3'teki Mesaj, şehitliği yüceltiyor ve onu bir onur ve Cennete giden bir yol olarak tanımlıyor. Savaşta ölenler için kuşların kalbinde yaşamak ve Cennette ev ve yoldaşlara sahip olmak gibi ödüllerin altını çiziyor. Bu, IŞİD propagandasında yaygın bir tema olup, bireyleri manevi ve ebedi ödüller vaat ederek davalarına katılmaya motive etmeyi amaçlıyor. Dini metinlerden alıntı yaparak ve saygı duyulan İslami şahsiyetlerin ve olayların isimlerini anarak, mesaj silaha çağrısını meşrulaştırmayı ve bunu dini bir bağlam içinde çerçevelemeyi amaçlamaktadır. Bu taktik, güçlü dini

inançlara sahip olan ve inançlarında kök salmış gibi görünen argümanlarla daha kolay etkilenebilecek bireylerle yankı bulmayı amaçlamaktadır. Kanalin ana amacının fon sağlamak ve bağış toplamak olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Gönderi 3 tamamen bu amaca hizmet eden dini manipülasyonlar içeren bir paylaşımdır. Mesajlar sıklıkla aciliyet ve ahlaki görev duygusu yaratarak bireyleri hemen harekete geçmeye zorlamaktadır. Bu, devam eden çatışmaları, Müslümanlara yönelik adaletsizlikleri ve savaşçılara olan acil ihtiyacı vurgulayarak elde edilir.

(GÖNDERİ 4) “Thawban’nın anlattığına göre; Peygamber şöyle dedi: İnsanlar yakında birbirlerini çağırıp size saldıracaklar, tıpkı yemek yiyenlerin başkalarını yemeklerini paylaşmaya davet etmeleri gibi. Birisi sordu: Bu, o sıradaki az sayımızdan mı kaynaklanıyor? O cevap verdi: Hayır, o sırada çok olacaksınız; ama bir sel tarafından sürüklenen pislik ve çöp gibi olacaksınız ve Allah düşmanınızın göğüslerinden korkunuzu ve kalplerinize son yorgunluğu alacaktır. Birisi sordu: Vehn (yorgunluk) nedir? Allah’ın Resulü: Cevap verdi: Dünya sevgisi ve ölümden hoşlanmama. Ve elhamdülillah bu zaten oldu. Tüm "Müslüman" milletlere bakın ve ne görüyorsunuz? Yıkım ve tehlike! Oğulları olmayan anneler, kocaları olmayan eşler, ebeveynleri olmayan çocuklar. Yetim! Günümüzün Müslümanları bu dünyayı sever ve ölmekten nefret eder. Ama siz güzel insanlarımla öyle değilsiniz. Sağlığınızla, servetinizle, canlarınızla çabaladınız. Her şeyinizi Allah uğruna verdiniz. Allah size bunun karşılığını 1000 katıyla versin. Bu dünyada ve ahirette. Ve Allah bizi sonuna kadar sadık kılsın. Amin. Ve bu "Müslüman" milletler bundan daha ne kadar aşağılanabilirler? Bu "Müslüman toprakların" her yerinde LGBTQ, Cadılar Bayramı, müzik festivalleri ve daha fazlası var. Şeriatı değiştirdiler, cihadı terk ettiler ve şimdi bizi yok etmek isteyen kâfirleri bile topraklarımıza kabul ediyorlar. Salama bin Nufail El-Kindi'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resulullah'ın yanında oturuyordum, bir adam şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar atlara olan ilgilerini kaybettiler ve silahlarını bıraktılar, cihadın olmadığını ve savaşın sona erdiğini söylüyorlar.' Allah Resulü ona dönüp şöyle dedi: 'Yalan söylüyorlar, şimdi savaş zamanıdır. Ümmetimden her zaman hak için savaşacak bir topluluk olacaktır, Allah onlar için bazı insanları sapıtıracak ve onlara rızık verecektir, ta ki Kıyamet kopana ve Allah'ın vaadi gelene kadar. İyilik, kıyamet gününe kadar atların perçemlerine bağlıdır. Bana vahyedildi ki ben öleceğim ve uzun süre kalmayacağım ve siz grup grup beni takip edeceksiniz, birbirinize boyun vuracaksınız. Müminler için emniyet yeri ise Şam'dır.'" Elhamdülillah. Bu hadis sizden başka kime ait olabilir ki sevgili kardeşlerim? Öyleyse güçlü olun! Zafer yakındır inşaAllah. Ve son zafer sadece müminler içindir! Allah kalplerimizi dini üzerinde sabit kılsın. Allah bize hakkı versin ve hayatımızdan bütün batılları kaldırsın. Allah bize zulmedenleri yok etsin ve ümmete izzeti geri getirsin. Allah bizi hak, tevhid, la ilahe illallah üzerinde birleştiresin ve Müslüman ümmetinin içinden ve dışından İslam düşmanlarını yok etsin. Amin.”

Mesaj, hedef kitlesinde bir görev duygusu uyandırmak için dini metinleri ve peygamberlik geleneklerini kullanır. Birincil amaç, bireyleri cihada katılmaya teşvik etmek ve motive etmektir; bunu dini yükümlülüklerle ve ilahi ödüller vaat etmekle eş tutmaktadır. Bu strateji, kökleşmiş dini inançlara ve duygulara dokunarak harekete geçme çağrısını daha ikna edici hale getirmektedir. Mesaj, Müslüman dünyasının mevcut durumunun korkunç bir resmini çizmektedir, yıkımı, tehlikeyi ve Müslümanların çektiği acıları vurgulamaktadır. Bu, izleyiciler arasında öfke, üzüntü ve intikam arzusu duygularını uyandırmayı amaçlıyor. Dava için fedakârlık yapmış olanları överek onları rol model ve kahraman olarak konumlandırır. Bu, davaya katılmaya istekli olanlar için bir topluluk ve aidiyet duygusu yaratır.

Mesaj, savaşıma ve fedakârlık yapmaya istekli olan "gerçek" Müslümanları, sözde cihadı terk edip Batı etkilerini kabul edenlerle karşılaştırır. Bu bölünme, radikalleşme için hayati önem taşıyan bir biz-onlar zihniyetini besler. "Müslüman" ülkelerdeki İslami olmayan uygulamaların varlığını vurgulayarak, gerçek İslami değerleri yeniden tesis etmenin bir yolu olarak cihad çağrısı meşrulaştırılmaktadır. Bu tür mesajlar dini duyguları ve kişisel şikayetleri istismar ederek radikalleşmeye katkıda bulunur. Bireyleri ilahi bir emri yerine getirdiklerine inanarak şiddet eylemlerinde bulunmaya yönlendirebilirler.

(GÖNDERİ 5) Beş yıldır, sadece ‘Allah’tan başka ilah yoktur’. İncamız için, kâfirlerin hapishanelerinde çürüyoruz. Çoğu kız kardeş için, özgürlük için sahip oldukları tek şans, geldikleri kafir topraklarına sürgün edilmektir. Allah onları bundan korusun. Amin. Az sayıda kız kardeş için, kaçak olarak dışarı çıkmak için para toplayabilirler. Kız kardeş, özgürlük ŞANSI için, ailesinin büyüklüğüne bağlı olarak 20.000 ila 60.000 dolar arasında bir ücret ödemek zorunda kalır. Serbest bırakılmak için 60.000 dolar ödediğinizi ve sonra yolda, sizin ve çocuklarınızın yakalanıp başka bir hapishaneye götürüldüğünüzü düşünün. Allah yardımcınız olsun. Kız kardeşlerinizin burada yaşadığı gerçeklik budur. Allah cihadı tekrar güçlü kılsın. Allah özgürlüğümüzün bedelini, mürted esirlerimizin kanı yapsın. Ve Allah bu ümmetin adamlarını Sahabe Allah onlardan razı olsun. Dinin aslanları yapsın ki bu bedeli tam olarak ödeyebilsinler ve onurumuzu geri kazanabilsinler. Amin.

Gönderi 5’teki Mesajda, kadın tutukluların inançları nedeniyle baskıya maruz kaldıkları vurgulanarak, destekçileri arasında sempati ve öfke yaratılması amaçlanıyor. Hapishanelerden kaçırılmanın fahiş maliyetleri vurgulanıyor, bu da umutsuzluk ve

adaletsizlik duygusunu vurguluyor. Metinde cihadın yeniden canlandırılması çağrısı yapılıyor, özellikle de kendilerini esir alan ve mürted (dinden dönen) olarak nitelendirdikleri kişilere yönelik saldırılar yapılıyor ve erkekler sahabeyi (Peygamberin yoldaşları) taklit ederek şiddet eylemlerine katılmaya teşvik ediliyor. Mesaj, destekçileri arasında bir topluluk ve dayanışma duygusunu teşvik ederek onları algılanan adaletsizliklere karşı daha büyük bir mücadelenin parçası olarak tasvir etmektedir. Bu, grup uyumunu ve davaya olan bağlılığı güçlendirebilir. Esir alanlara karşı şiddet çağrısı ve cihat için daha geniş bir çağrı önemli güvenlik tehditleri oluşturur. Bu tür mesajlar, aşırılıkçı hücreler tarafından yalnız kurt saldırılarına veya koordineli çabalara ilham verebilir.

#WhispersOfTheForgotten Telegram kanalı, örgüt tarafından propaganda yaymak, bireyleri radikalleştirmek ve takipçileri arasında sadakati güçlendirmek için kullanılıyor. Bu kanaldan alınan örnek gönderilerin analizi, duygusal çağrılar, dini söylemlerin ve şiddet eylemlerine çağrılar stratejik bir şekilde kullanıldığını ortaya koyuyor. Bu değerlendirme, kuruluşun sosyal medya operasyonları için Telegramı kullanmasının ardındaki yöntemlere ve hedeflere genel bir bakış sunmaktadır. #WhispersOfTheForgotten Telegram kanalı, duygusal manipülasyon, dini gerekçelendirme ve şiddetli cihat çağrılarının bir kombinasyonu yoluyla örgütün hedeflerini ilerletmek için sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanmaktadır. Duygusal ve dini çağrılar stratejik kullanımı, onu örgütün propaganda çabalarında güçlü bir araç haline getirmektedir. Ayrıca kanal gönderilerden örneklerin incelenmesi sonucu, söylenebilir ki elde edilen bulgular konu ile ilgili yapılan önceki çalışmaları destekler nitelikte ve uyumludur.

4.3.Simülasyon Kuramı, Sosyal Medya ve IŞİD

IŞİD'in yükselişi ve propaganda yaymak için Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal medya platformlarını ustaca kullanması, dijital medyanın küresel terörizm üzerindeki etkisine ilişkin önemli endişeleri artırdı. Bu durum, Jean Baudrillard'ın simülasyon teorisinin merceğinden eleştirel bir şekilde analiz edilebilir; bu teori, post-modern çağda gerçeklik ve temsilin ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiğini ve çoğu zaman temsillerin veya simülasyonların gerçeğe göre öncelikli olduğu bir duruma yol açtığını öne

sürmektedir. Baudrillard'ın hipergerçekliğe (gerçeklik ile simülasyon arasındaki ayrımın bulanıklaştığı durum) ilişkin içgörüsü, IŞİD'in ideolojik anlatılarını inşa etmek ve yaymak için sosyal medyayı nasıl kullandığını anlamak için güçlü bir çerçeve sağlamaktadır.

IŞİD bağlamında sosyal medya yalnızca bir iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda dikkatle hazırlanmış görsellerin, videoların ve mesajların güçlü ve sürükleyici bir anlatı oluşturduğu hiper-gerçek bir ortam olarak da işlev görüyor. Bu dijital eserler, IŞİD'in algılanan gücünü ve meşruiyetini güçlendirmeye hizmet ederek, grubun gerçek fiziksel yeteneklerini çok aşan, her yerde var olma ve her şeye kadir olma yanılsaması yaratıyor. Şiddet içeren ve propaganda amaçlı içeriğin yüksek kaliteli üretimi ve stratejik dağıtımı, küresel izleyicileri toplamak, radikalleştirmek ve terörize etmek için tasarlanmış hiper-gerçek bir gösteriye katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamsal analiz için öncelikle Baudrillard'ın simülasyon kuramını açıklamak gerekmektedir. Ardından sosyal medyayı bu bağlamda değerlendirip, IŞİD'İ bu kavramsal analizde bir noktada konumlandırmak, çalışmanın ana amacı olan, terörizm-sosyal medya ilişkisine bir perspektif sunma gayesini gerçekleştirecektir.

İnsanoğlunun hakikati arama yolculuğu, şu anda var olan bütün bilimlerin ve yöntemlerinin doğmasına vesile olmuştur. Nitekim, bilinçli ve öz farkındalık sahibi bir organizma olarak var olduğumuzdan beri 'gerçek' olgusuna ulaşmaya çalıştık. Bu yolculuk boyunca etrafımızdaki dünyayı yorumlamak ve anlamak için çeşitli (felsefi, bilimsel ve sanatsal) çerçeveler geliştirdik.

Filozoflar varoluşun ve algının doğası üzerine kafa yormuş, bilim insanları evreni yöneten fiziksel yasaları araştırmış ve sanatçılar eserleri aracılığıyla insan deneyiminin özünü yakalamaya çalışmışlardır. Bütün bunlar insanlığın hakikati arama yolculuğunun bir ürünü ve sonucudur. Bu noktada varılan sonuç nedir? Gerçek olarak nitelendirdiğimiz olgu veya kavram tam olarak neyi ifade etmektedir? Tek bir gerçek mi vardır, yoksa birden fazla gerçeklik söz konusu olabilir mi? Gerçek kişiden kişiye, varlıktan varlığa değişebilen esnek bir olgu mudur? Yoksa insan doğamız gereği asla tam olarak gerçeği kavrayabilecek bir konumda olamayacak mıyız? Bu soruların

peşinde koşan insan, tarih boyunca konu ile ilgili farklı perspektifler geliştirmiş ve yorumlamalarda bulunmuştur.

‘Gerçek’ olgusuna dair düşünsel anlamda ilk perspektiflere Antik Yunan’da rastlamaktayız. Bunlardan belki de en önemlisi ve popüler olanı Platonun Mağara Metaforudur. Platon’un Mağara Alegorisi Batı düşüncesinin en etkili felsefi metaforlarından biridir. Alegori, doğduklarından beri karanlık bir mağarada zincirlenmiş mahkumları tasvir eden bir anlatıdır. Bu mahkumlar yalnızca önlerindeki, üzerine gölgelerin yansıtıldığı mağara duvarını görebiliyorlar. Bu gölgeler arkalarındaki ateşle aydınlatılan nesneler tarafından oluşturulur.

Başka bir referans çerçevesi olmayan mahkumlar, bu gölgeleri tek gerçeklik olarak görüyorlar. Alegoride mağara, görünüşlerin algısal dünyasını temsil etmektedir. Mahkumlar, aydınlanmamış ve gerçekliğin gerçek biçimlerinden habersiz insanları simgeliyor. Duvardaki gölgeler ampirik kanıtların bilgiyi sağladığına inananların algılarını temsil etmektedir. Bu, anlayışın en yüzeysel düzeyidir⁴¹³. Bir gün bir mahkûm serbest bırakılır ve mağarayı terk eder. İlk başta dışarıdaki ışık yüzünden kör olur ve hiçbir şey görünmez. Yavaş yavaş aydınlığa alışır ve etrafındaki dünyayı görmeye başlar. Mağaranın dışındaki nesnelerin ve ışığın, duvardaki gölgelerden çok daha anlamlı bir gerçeklik oluşturduğunu fark eder. Her şeyi aydınlatan güneş, nihai gerçeği ve bilgiyi, yani iyinin formunu sembolize eder.⁴¹⁴

Platon’un Mağara Alegorisi gerçeklik, bilgi ve eğitim hakkındaki çağdaş tartışmalarla alakalı olmaya devam etmektedir. Medya ve dijital platformların duvarda kendi "gölgelerini" yarattığı bilgi çağında alegori, yüzeysel görünümün ötesinde daha derin gerçekleri aramanın bir hatırlatıcısı olarak hizmet ediyor.

Gerçekliğin algılanışı üzerine görüş bildiren ve önem arz eden bir diğer önemli figür ise, kuantum fiziğinin kurucularından, Nobel ödüllü dahi, Danimarkalı Fizikçi Niels Bohr’dur. Niels Bohr’a atfedilen "Gerçek dediğimiz her şey, gerçek olarak kabul

⁴¹³ Valerie V. Peterson, “Plato’s Allegory of The Cave: Literacy And “The Good”, *Review of Communication* 17/4 (Eylül 2017), 273-287.

⁴¹⁴ John H. Wright, “The Origin of Plato’s Cave”, *Harvard Studies In Classical Philology* 17 (1906), 131-142.

edilemeyecek şeylerden yapılmıştır" ifadesi, kuantum mekaniğinin paradoksal doğasını ve gerçeklik anlayışını derinlemesine incelemektedir ⁴¹⁵ . Kuantum mekaniği, parçacıkların atom ve atom altı seviyelerdeki davranışlarıyla ilgilenen fiziğin dalıdır. Bu alanda elektronlar ve fotonlar gibi parçacıklar, günlük gerçeklik deneyimlerimize uygun şekilde davranmazlar. "Gerçek dediğimiz her şey": Her gün deneyimlediğimiz makroskobik, somut dünyayı ifade eder. Ağaçlar, arabalar ve insanlar gibi nesneler ölçebileceğimiz ve gözlemleyebileceğimiz belirli özelliklere sahip oldukları için gerçek kabul edilir. "Şeylerden yapılmıştır" ifadesi ise, evrendeki maddeyi ve enerjiyi oluşturan elektron, proton, foton gibi temel parçacıklara ve kuvvetlere işaret eder. Bu atom altı parçaların bilinen somut gerçeklikten bağımsız hareketleri ise Bohr'un gerçekliğe dair bir bakış sunmasına vesile olan bilimsel örneklerdir.

Gerçeklik olgusu ile ilgili, en çok kafa yormuş ve mücadele vermiş isimlerden biri ise Fransız sosyolog, filozof ve düşünür Jean Baudrillard'dır. Post-modern düşüncenin önemli isimleri arasında yer alan Baudrillard, gerçeklik, simülasyon, hipergerçeklik, medya ve toplum üzerine yaptığı çalışmalar ile toplum bilimleri, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler alanlarında referans gösterilen önemli bir figürdür.

Jean Baudrillard'ın simülasyon teorisi gerçeklik, semboller ve toplum arasındaki ilişkiyi araştıran derin bir felsefi kavrayış çabasıdır. Teori, özünde modern dünyada gerçekliğin yerini simülasyonların veya gerçekliğin temsillerinin aldığını ve gerçekliğin kendisinden daha gerçek hale geldiğini öne sürmektedir⁴¹⁶. Bu kavram çağdaş kültürü, medyayı ve insan deneyiminin doğasını anlamak açısından önemlidir. Baudrillard, çağdaş kültürde gerçeklik ile temsil arasındaki ayrımın giderek bulanıklaştığını, gerçeklik olarak algıladığımız şeyin çoğunlukla inşa edilmiş bir yanılsama haline geldiğini öne sürüyor.

Baudrillard'ın teorisinin merkezinde hipergerçeklik kavramı yer almaktadır. Hipergerçeklik, gerçeklik ile simülasyon arasındaki ayrımın silindiği bir durumu tanımlamaktadır. Hipergerçeklikte temsil, gerçekliğin kendisinden daha gerçek hale

⁴¹⁵Robert Pater, "Safety Energetics Matters", *Professional Safety* 65/11 (Kasım 2020), 16-19.

⁴¹⁶Mike Gane, "Radical Theory: Baudrillard And Vulnerability", *Theory, Culture & Society* 12/4 (1994), 109-123.

gelir ve insanların doğrudan deneyimler yerine simülasyonlar yoluyla yaşadığı bir ortam yaratır⁴¹⁷. Bu olgu, medya, reklamcılık ve sanal gerçeklik gibi modern yaşamın çeşitli yönlerinde yaygındır. Baudrillard bu durumu Disneyland metaforu ile açıklamaktadır. Ona göre, bu tür yerlerin hipergerçekliğin mükemmel örnekleridir. Gerçeğin idealize edilmiş, daha mükemmel bir versiyonunu, çoğu zaman gündelik dünyadan daha ilgi çekici ve tatmin edici bir versiyonunu yaratmak için titizlikle tasarlandılar⁴¹⁸. Benzer şekilde, sosyal medya platformları insanların yaşamlarının idealize edilmiş versiyonlarını derleyip sunarak, kullanıcıların gerçek dünyadaki etkileşimlerden ziyade bu yapılandırılmış kişiliklerle daha fazla etkileşime geçmesine yol açmaktadır.

Baudrillard, hipergerçekliğin yaratılmasında ve sürdürülmesinde medya ve teknolojinin rolünü vurguluyor. Televizyon, sinema, internet ve özellikle sosyal medya simülakrları inşa eden ve yayan güçlü araçlardır⁴¹⁹. Bu platformlar, dünyaya dair anlayışımızı şekillendiren sonsuz görüntü ve anlatı akışları sağlar ve çoğu zaman sansasyonu ve estetik çekiciliği, gerçeklere dayalı doğruluktan daha ön planda tutar. Baudrillard'ın teorisinin en radikal yönlerinden biri, simülasyonların sıklıkla gerçeklikten önce geldiği ve onu şekillendirdiği düşüncesidir.

Bu, dünya anlayışımızın giderek daha önceden var olan imgeler ve semboller tarafından aracılık edildiği anlamına geliyor. Çoğu durumda bu simülasyonlar, gerçek dünyadaki olayları etkileyen beklentiler ve algılar yaratmaktadır. Dikkate değer bir örnek, medyadaki savaş ve çatışmanın tasviridir. Filmler, televizyon dizileri ve video oyunları sıklıkla savaşın dramatize edilmiş ve yüceltilmiş versiyonlarını sunar⁴²⁰. Bu temsiller, gerçek çatışmalara ilişkin kamuoyu algısını ve beklentilerini şekillendirebilir, asker alımından dış politikaya ilişkin kamuoyuna kadar her şeyi etkileyebilmektedir.

Baudrillard'ın teorisi "gerçek" kavramının istikrarına ve özgünlüğüne meydan okuyor. Simülasyonların hâkim olduğu bir dünyada, gerçek olarak kabul ettiğimiz şey

⁴¹⁷Barry Sandywell, "Forget Baudrillard?", *Theory, Culture & Society* 12/4 (Kasım 1995), 125-152.

⁴¹⁸Juliet Steyn, "Jean Baudrillard:Then We Too Shall See The Stars Fade Away", *Theory, Culture & Society* 16/4 (Ağustos 1999) 145-154.

⁴¹⁹Mike Gane, "The Intelligence of Evil Or The Lucidity Pact; Baudrillard And The Media: A Critical Introduction", *European Journal of Communication* 21/3 (Eylül 2006), 405-406.

⁴²⁰Denis Mcquail, "On The Mediatization of War: A Review Article", *International Communication Gazette* 68/2 (Nisan 2006), 107-118.

genellikle temsil katmanlarından süzölmüş, dolayımlanmış bir deneyimdir⁴²¹. Bunun hakikat, özgünlük ve kimlik anlayışımız üzerinde derin etkileri vardır. Baudrillard'a göre simülakrların yaygın etkisi, gerçek ile hayalin kusursuz bir şekilde birleştiği bir duruma yol açmaktadır. Sonuç olarak, insanların karmaşık bir simölasyon ağında gezindiği ve çoğu zaman altta yatan gerçekliği gözden kaçırdığı bir toplumdur. Bu bakış açısı gerçekliğin doğası, medya ve teknolojinin rolü ve post-modern dünyada insan deneyiminin geleceği hakkında kritik soruları gündeme getiriyor.

Bununla birlikte Baudrillard'ın modern uluslararası sistem ve savaşlar ile ilgili de oldukça ilginç görüşleri mevcuttur. Jean Baudrillard'ın Körfez Savaşı ile ilgili görüşleri, onun 1991 yılında yayımladığı üç makalede dile getirilmiştir. Bu makalelerde Baudrillard, savaşın medya tarafından nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin gerçeklik üzerindeki etkilerini tartışır. Baudrillard'a göre Körfez Savaşı, medya aracılığıyla sunulan bir simölasyondur ve bu nedenle gerçek bir savaş değildi. Baudrillard, Körfez Savaşı'nın medya tarafından büyük ölçüde manipüle edildiğini ve bir tür hipergerçeklik yarattığını savunur. Televizyon ve diğer medya araçları aracılığıyla savaş, bir tür "sanal gerçeklik" haline getirilmiştir. Medya, savaş izleyicilere sunarken, gerçekte ne olup bittiğinden çok, izleyicinin algısını yönetmeye odaklanmıştır⁴²². Bu, savaş bir tür simölasyon haline getirir; savaşın kendisi değil, savaşın temsili önem kazanır.

Baudrillard, Körfez Savaşı'nın medya tarafından hipergerçeklik düzeyine taşındığını savunur. Hipergerçeklik, gerçek ve simölasyon arasındaki sınırların belirsizleştiği bir durumdur. Körfez Savaşı bağlamında, medya tarafından yaratılan imajlar ve anlatılar, gerçeğin yerini almış ve izleyicilerin savaş hakkındaki algısını tamamen şekillendirmiştir. Bu, izleyicilerin gerçek savaş deneyimlemelerine değil, medya tarafından sunulan bir gösteriyi izlemelerine neden olmuştur. Baudrillard'a göre, Körfez Savaşı aynı zamanda anlamsız bir çatışmaydı. Savaş, belirli bir amaç veya anlam taşımaktan ziyade, kendi kendini gerçekleştiren bir olay olarak ortaya

⁴²¹Rex Butler, "Recent Baudrillard", *Journal of The Australasian Universities Language And Literature Association* 93/1 (2000), 83-95.

⁴²²William Merrin, "Uncritical Criticism? Norris, Baudrillard And The Gulf War", *Economy And Society* 23/4 (1994), 433-458.

çıkıştır ⁴²³ . Medya tarafından sunulan savaş görüntüleri ve anlatıları, savaşı anlamlandırmak yerine, onun anlamsızlığını pekiştirmiştir. Bu, savaşı sadece bir medya olayı haline getirir ve savaşın kendisinin arka planda kalmasına neden olur. Onun bu görüşleri gerek akademik camiada gerekse kamuoyu tarafından, gerçek dışı, fazla ütöpik ve bilim kurgu seviyesinde değerlendirilmiş olmakla beraber, ilerleyen yıllarda yaşanan gelişmeler Baudrillard'ın görüşlerini tekrar gündeme getirmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının kurgusal boyutuna dair teoriler ve akabinde yaşanan sarsıcı gelişmeler ve 2024 yılında yaşanan İsrail-İran geriliminin sonucu olarak İran'ın düzenlediği, havai fişek gösterisini andıran dron saldırısı...

Jean Baudrillard'ın simülasyon teorisi, özellikle sosyal medya bağlamında modern dünyayı analiz etmek için derin bir çerçeve sunmaktadır. Baudrillard'ın simülakr ve hipergerçeklik hakkındaki fikirleri, sosyal medya platformlarının gerçeklik algılarını nasıl yarattığını, yaydığını ve manipüle ettiğini anlamak açısından çarpıcı biçimde alakalıdır. Baudrillard'a göre hipergerçeklik, gerçeklik ile onun temsili arasındaki ayrımın ayırt edilemez hale geldiği bir durumdur. Facebook, Instagram, Twitter ve TikTok gibi sosyal medya platformları hipergerçekliğin uygulamalı örnekleridir. Bu platformlar, gerçek ile simüle edileni harmanlayarak, gerçekliğin oldukça iyi seçilmiş ve sıklıkla idealize edilmiş versiyonlarını sunuyor.

Sosyal medyadaki kullanıcılar sıklıkla hayatlarının seçici bir versiyonunu sunarak estetik açıdan hoş giden veya sosyal açıdan arzu edilen anları sergiliyor. Bu, günlük yaşamın sürekli bir performans, mükemmel yaşamın bir simülasyonuna dönüştüğü hiper-gerçek bir ortam yaratıyor. Filtreler, fotoğraf düzenleme ve seçici paylaşım, sıradan olanın olağanüstü bir şeye dönüştürüldüğü bu seçilmiş gerçekliğe katkıda bulunuyor ⁴²⁴ . Sosyal medya platformları, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin çoğalması yoluyla gerçekliğin ve simülasyonun bulanıklığını artırıyor. Baudrillard'ın simülasyonların gerçekliği öncelediği ve şekillendirdiği fikri, trendlerin,

⁴²³Ali Rattansi, "Forget Postmodernism? Notes From De Bunker", *Sociology* 29/2 (Mayıs 1995), 339-349.

⁴²⁴Yusuf Yurdiğül ve Akın Yıldırım, "Gerçeklik Algısına Bir Müdahale Aracı Olarak Sentetik Medya Teknolojileri", *İletişim ve Diplomasi* 5 (Temmuz 2021), 105-121.

memlerin ve viral içeriğin gerçek dünyadaki davranışları ve algıları nasıl etkilediğinde açıkça görülmektedir⁴²⁵.

Viral içerik çoğu zaman kolektif algıyı ve söylemi şekillendiren ortak bir referans noktası haline gelir. Örneğin viral zorluklar, memler ve hashtag'ler, kullanıcıların etkileşimde bulunduğu simüle edilmiş bir gerçeklik yaratır ve çoğu zaman katılım ile gözlem arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmaktadır⁴²⁶. Bu dijital olgular modayı, davranışları ve hatta siyasi görüşleri etkileyerek hiper-gerçek bir kolektif bilinç yaratmaktadır.

Sahte haberlerin ve yanlış bilgilerin sosyal medyada yayılması Baudrillard'ın teorisini daha da iyi örneklemektedir. Bu sahte anlatılar, gerçek dünyada sonuçları olabilecek, seçimleri, halk sağlığını ve toplumsal huzursuzluğu etkileyebilecek simüle edilmiş bir gerçeklik yaratıyor. Yanlış bilginin hızla yayılması ve kabul görmesi, simülasyonların gerçekliği nasıl öncelediğini ve şekillendirdiğini gösteriyor; bu da gerçek ile yalan arasında ayırım yapmayı zorlaştırıyor.

Sosyal medya aynı zamanda kişisel bağlantıları hiper-gerçek simülasyonlara dönüştürerek sosyal etkileşimlerin doğasını da dönüştürmektedir⁴²⁷. Çevrimiçi iletişimin sürekli bağlantısı ve kullanılabilirliği, bir yakınlık ve etkileşim yanılsaması yaratır. Facebook veya Instagram gibi platformlarda seçilmiş kimlikler, yüzeysel etkileşimler ve algılanan yakınlık bu olguya katkıda bulunuyor.

Bununla birlikte Sosyal medya platformlarındaki algoritmalar hipergerçekliğin yaratılmasında çok önemli bir rol oynuyor. Bu algoritmalar, içeriği kullanıcı tercihlerine göre düzenleyerek mevcut inanç ve ilgi alanlarını güçlendiriyor. Bu, kullanıcıların ağırlıklı olarak kendileriyle uyumlu bilgi ve perspektiflere maruz kaldığı yankı odaları

⁴²⁵ Osman Metin ve Şeref Karakaya, “Jean Baudrillard Perspektifinden Sosyal Medya Analizi Denemesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (Aralık 2017), 109-121.

⁴²⁶ Kip Kline, “Jean Baudrillard And the Limits of Critical Media Literacy”, *Educational Theory* 66/5 (Ekim 2016), 641-656.

⁴²⁷ Doungyoung Sohn, “Spiral of Silence In the Social Media Era: A Simulation Approach To the Interplay Between Social Networks And Mass Media”, *Communication Research* 49/1 (Haziran 2019), 139-166.

yaratarak gerçeklik ile simülasyon arasındaki çizgiyi daha da bulanıklaştırıyor⁴²⁸. Yankı odaları ve filtrelenmiş gerçeklik, kullanıcıların karşıt bakış açılarından izole edildiği hiper gerçekliğin tezahürleridir. Bu seçici teşhir, kişisel önyargıları güçlendirir ve kullanıcıların, görüşlerinin evrensel olarak paylaşıldığına ve onaylandığına inandığı çarpık bir gerçeklik yaratır. Algoritma odaklı içerik balonu böylece nesnel dünyadan çok farklı olabilen simüle edilmiş bir gerçekliği kalıcı hale getirir.

Özetle Jean Baudrillard'ın simülasyon teorisi, sosyal medyanın modern toplum üzerindeki etkisini incelemek için eleştirel bir bakış açısı sağlamaktadır. Sosyal medya platformları, gerçeklik ile simülasyon arasındaki ayrımın giderek bulanıklaştığı hipergerçek bir ortam yaratıyor. Sosyal medya, seçilmiş gerçeklikler, etkileyici kültür, viral içerik, yanlış bilgi ve algoritmaya dayalı yankı odaları aracılığıyla algılarımızı, davranışlarımızı ve etkileşimlerimizi şekillendiren simülakrları inşa eder ve sürdürür. Bu dinamiği anlamak, dijital çağın karmaşıklıklarında gezinmek ve sosyal medyanın gerçeklik anlayışımız üzerindeki derin etkisini anlamak için önemlidir. Bu noktada sosyal medyada faaliyet gösteren IŞİD gibi terör örgütlerinin faaliyetleri ne anlama gelmektedir? IŞİD'in çevrimiçi propagandası Baudrillard'ın simülasyon teorisi bağlamında nasıl açıklanır? Jean Baudrillard'ın simülasyon teorisi, post-modern bir dünyada gerçeklik ile temsil arasındaki ayrımın bulanıklaşarak hipergerçekliklerin (gerçekliğin kendisinden daha gerçek olarak algılanan simülasyonlar) yaratılmasına yol açtığını öne sürmektedir. Bu çerçeve özellikle IŞİD gibi örgütlerin ideolojilerin ve şiddet eylemlerinin yayılmasının dijital platformlar aracılığıyla önemli ölçüde güçlendirildiği ve dönüştürüldüğü sosyal medya ve terörizm bağlamında geçerlidir.

YouTube, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformları hipergerçekliklerin yaratılması ve yayılması için verimli zeminler görevi görüyor. IŞİD gibi terör örgütleri için bu, eylemlerinin korkunç doğasına rağmen küresel izleyici kitlesinde yankı uyandıracak ilgi çekici anlatılar oluşturma fırsatı yaratıyor. IŞİD, propaganda ve eleman toplama çabalarına hizmet edecek hipergerçeklikler yaratmak için sosyal medyayı ustaca kullandı. IŞİD, dini meşrulaştırma ve kahramanca şehitlik anlatılarının yanı sıra aşırı şiddeti tasvir eden yüksek kaliteli videolar üreterek kendi

⁴²⁸ Fenwick McKelvey, "A Consensual Hallucination No More? The Internet As Simulation Machine", *European Journal of Cultural Studies* 18/4-5 (Haziran 2015), 577-594.

ideolojik dünyasının hiper-gerçek bir versiyonunu inşa ediyor. Bu videolar gerçek şiddet eylemlerine dayansa da duygusal ve psikolojik etkilerini artıracak şekilde karakterize ediliyor ve sunuluyor.

Baudrillard'ın simülasyon teorisi, özellikle IŞİD örneğinde, sosyal medya ile terörizmin kesişimini anlamak için derin bir bakış açısı sağlamaktadır. IŞİD, dini gerekçelendirmeyi sinema prodüksiyonuyla harmanlayan hiper-gerçek anlatılar yaratarak algıları etkili bir şekilde manipüle ediyor, destekçileri topluyor, operasyonları koordine ediyor ve fon topluyorlar. Sosyal medya aracılığıyla yayılan hiper-gerçek yapılar yalnızca mesajlarının etkisini artırmakla kalmıyor, aynı zamanda gerçeklik ile simülasyon arasındaki çizgileri de bulanıklaştırarak dijital varlıklarını terör cephaneliğinde güçlü bir araç haline getiriyor. Bu dinamiği anlamak, bu modern tehdidin hem sanal hem de gerçek yönlerini ele alan etkili terörle mücadele stratejileri geliştirmek için çok önemlidir.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, dijital çağda terörizmin dönüşümü ve bu dönüşümde sosyal medyanın oynadığı kritik rol incelenmiştir. Çalışmanın odak noktası, IŞİD örneği üzerinden terörist örgütlerin sosyal medya stratejilerinin nasıl değiştiği ve bu stratejilerin terör örgütlerine sağladığı avantajların neler olduğudur. Araştırma, sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkisini derinlemesine analiz etmek ve bu etkinin toplumsal güvenlik, uluslararası ilişkiler ve dijital iletişim stratejileri üzerindeki yansımalarını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Özellikle IŞİD'in sosyal medya stratejileri üzerinden yürütülen incelemeler, terör örgütlerinin bu platformları nasıl etkili bir araç olarak kullandığını ortaya koymuştur. Çalışmanın başında belirlenen sorular doğrultusunda ulaşılan bulgular, sosyal medyanın terörizm üzerindeki etkilerini ve bu etkinin ulusal ve uluslararası güvenlik politikaları üzerindeki sonuçlarını aydınlatmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda cevap aranan nihai problem; dijitalleşme sürecinin terörizme etkisi nedir? Şeklinde dir. Bu soru bağlamında dijitalleşme, terörizmi daha geniş ve küresel bir düzeye taşımıştır. Terörist örgütler, sosyal medya platformlarını kullanarak sınırları aşan bir etki yaratmış, ideolojik mesajlarını dünyanın dört bir yanına yayabilmişlerdir. Geleneksel yöntemlerden farklı olarak, sosyal medya aracılığıyla propagandalarını daha hızlı, daha geniş bir kitleye ulaştırabilmişlerdir. IŞİD örneği merkez alınarak yapılan çalışmada ulaşılan somut ve teorik bulgular bu neticeyi kanıtlar niteliktedir. Bu bulgular, dijitalleşmenin terörizmin etkisini sadece fiziksel alanlarda değil, aynı zamanda sanal dünyada da genişlettiğini göstermektedir. Ayrıca bu bulgular çalışmanın ilgili bölümlerinde sayısal veriler ile desteklenmiş ve somutlaştırılmıştır.

IŞİD örneğinde olduğu gibi, sosyal medya platformları terör örgütleri için stratejik bir araç haline gelmiştir. Bu platformlar, terör örgütlerinin propagandalarını kitlelere ulaştırmada ve yeni üyeler kazanma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Twitter, Facebook, Telegram ve YouTube gibi platformlar, örgütlerin hedef kitlelere kolayca erişebilmesini sağlamaktadır. IŞİD'in propaganda videoları ve sosyal medya

paylaşımları, geniş kitlelere hitap etme ve onları etkisi altına alma noktasında önemli bir başarı sağlamıştır. Örgütün sosyal medya stratejileri incelendiğinde, şu bulgular dikkat çekmektedir:

Sosyal Medyanın Etkisi: IŞİD, Facebook, Twitter, YouTube ve Telegram gibi sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanarak, özellikle genç kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Örgütün dijital propaganda faaliyetleri, bu platformlar üzerinden büyük bir kitleye yayılmış ve küresel çapta geniş bir etkileşim ağı oluşturmuştur. Örgütün hedef kitesi ilgili demografik özellikler, ilgili bölümlerde referans verilerek, somut verilerle ifade edilmiştir. IŞİD, özellikle 18-28 yaş arası gençleri hedef almış ve sosyal medya aracılığıyla bu bireylere ulaşmayı başarmıştır. Örgüt, dijital propagandasını kişisel mesajlar, forumlar ve sosyal medya platformları üzerinden yürütmüş, gençleri doğrudan etkileyerek onları örgüte çekmeye çalışmıştır. Örgüt, Batı'daki genç Müslümanlara hitap eden içeriklerle, onları İslam Devleti'ne katılmaya çağıran propaganda yapmıştır. Özellikle Fransa, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerden IŞİD'e katılım oranları bu stratejilerin başarısını göstermektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın ulaştığı en önemli sonuçlardan biri, sosyal medyanın terörizmi sadece fiziksel bir tehdit olmaktan çıkararak, dijital dünyada da etkin bir tehdit haline getirdiğidir. IŞİD, sosyal medya platformlarını kullanarak şiddeti yaygınlaştırma, propaganda yapma ve küresel bir izleyici kitlesine ulaşma konusunda olağanüstü bir başarı sergilemiştir. Bu çalışma, sosyal medyanın, özellikle dijitalleşmenin hızlandığı bir dünyada, terörizmin operasyonel yapısını nasıl değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, terörizmin artık sadece fiziki çatışmalarla sınırlı olmadığını, dijital ortamda da güçlü bir şekilde var olduğunu kanıtlamaktadır. Bu, terörizmin doğasında bir değişimi ifade etmektedir; örgütler artık fiziksel varlıklarının ötesinde sanal dünyada da etki yaratabilmekte ve bu etkiler uluslararası düzeyde daha geniş çapta hissedilmektedir.

İnfaz Videoları ve Hollywood Tarzı Prodüksiyonlar: IŞİD, infaz videoları gibi vahşet içerikli materyalleri kullanarak hem korku yaymayı hem de ideolojik bir güç gösterisi yapmayı amaçlamıştır. Özellikle profesyonelce hazırlanmış videolar, örgütün sosyal medya stratejisinin merkezini oluşturmuştur. Bu videolar, uluslararası medya organlarında da yer bulmuş, böylece örgütün propaganda etkisi daha da artmıştır.

Örneğin James Foley'in 2014'te infazının videoya alınması, küresel çapta büyük bir yankı uyandırmış ve IŞİD'in propaganda stratejisinin başarısını göstermiştir.

Psikolojik Savaş ve Marka Değeri: IŞİD'in sosyal medya kullanımının bir diğer önemli boyutu, şiddetin ve terörün dijitalleşmesiyle birlikte ortaya çıkan psikolojik savaş boyutudur. Örgütün yüksek kaliteli propaganda videoları, infaz görüntüleri ve ideolojik mesajları, dijital platformlarda yayılarak hem korku salmayı hem de yeni sempatizanlar kazanmayı hedeflemiştir. IŞİD'in sosyal medyada yarattığı "marka değeri", terörizmin dijital ortamda nasıl evrildiğini göstermektedir. Sosyal medya, örgüt için bir propaganda ve iletişim aracı olmanın ötesinde, ideolojik bir marka yaratmanın da bir aracı haline gelmiştir. Bu marka değeri, özellikle örgüte katılmak isteyen genç radikallere cazip bir kimlik sunmuştur. Örgüt, şiddeti ve kaosu yücelten, güçlü bir İslam Devleti kurma iddiasıyla ortaya çıkan bir söylemi, modern medya araçlarını kullanarak yaymıştır.

Şiddet ve Dijital İmaj: IŞİD'in infaz videoları ve vahşet dolu görselleri, örgütün dijital dünyada güçlü bir imaj yaratmasına katkı sağlamıştır. Bu şiddet içerikleri, terörizmin dijital bir yüz kazanmasına yol açmış ve dijital şiddet, örgütün kimlik inşasında önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, IŞİD, Suriye ve Irak'taki infaz görüntülerini yayarak hem korku hem de hayranlık uyandırmayı amaçlamıştır. Bu videolar, sosyal medya üzerinden milyonlarca kişi tarafından izlenmiş ve örgütün etkisini artırmıştır. Yani örgüt bir yandan küresel bir kampanya yürütürken, diğer yandan mevcut bölgesel meşruiyetini 'korku' yolu ile pekiştirmeyi amaçlamış ve bölge halkı üzerinde egemen otorite figürü oluşturmaya çalışmıştır.

Çalışmada, terör örgütlerinin, özellikle IŞİD'in, sosyal medya platformlarını nasıl kullandığı üzerine kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Bu analiz sürecinde örgütün Twitter, Facebook, YouTube ve Telegram gibi popüler sosyal medya platformlarını nasıl etkin bir şekilde propaganda, eleman toplama ve ideolojik yayılma aracı olarak kullandığı incelenmiştir. İncelenen sosyal medya platformlarının bulgularını özetlemek gerekirse;

Twitter (X): IŞİD'in Twitter'ı kullanımı, örgütün propaganda faaliyetlerinde ne kadar stratejik bir yaklaşım benimsediğini ortaya koymaktadır. Twitter'ın geniş kullanıcı tabanı ve hızlı paylaşım yapabilme özellikleri, örgütün mesajlarını hızla yayabilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır. Ayrıca Twitter'ın karakter sınırlandırması, mesajların kısa ve etkili olmasını sağlamıştır. Bu, IŞİD'in kısa sloganlar, dini referanslar ve tehdit içerikli mesajlarla hızlı bir şekilde geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımıştır. Örneğin, örgütün "Khilafah Restored" (Halifelik Yeniden Kuruldu) gibi kısa sloganları, hızla yayılarak Batı'daki radikal gençler arasında yankı bulmuştur. Twitter'ın sunduğu anonimlik, hesapların sürekli kapatılmasına rağmen yeni hesaplar açarak örgütün varlığını sürdürmesine olanak tanımıştır. Twitter'daki bot hesaplar ve troll ağları, IŞİD'in propaganda kapasitesini artırmak için kullanılmıştır. Binlerce sahte hesap, örgütün mesajlarını otomatik olarak yayarak, Twitter'da örgütün dijital varlığını güçlendirmiştir. 2015 yılına kadar bu hesapların aktif olarak kullanıldığı ve örgütün global bir propaganda ağı oluşturduğu bilinmektedir. IŞİD, Twitter'ı kullanarak hashtag kampanyaları düzenlemiş, saldırı haberlerini duyurmuş ve dünya genelinde destekçileriyle anında iletişim kurabilmiştir. Bu platformda, örgüt sempatizanlarının bireysel olarak oluşturdukları içerikler de IŞİD'in etkisini artırmıştır. Özellikle, kullanıcıların birbiriyle bağlantı kurmasını sağlayan özellikler sayesinde, örgüt sempatizanlarının global bir topluluk oluşturduğu görülmektedir. Twitter'ın bu yapısı, örgütün hem yerel hem de uluslararası düzeyde etkisini yaymasına olanak tanımıştır. Ayrıca, Twitter'ın sunduğu canlı yayın ve video paylaşım özellikleri, IŞİD'in ideolojik içeriklerinin geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlamıştır.

Facebook: Facebook, IŞİD'in daha derinlemesine ve kişiselleştirilmiş bir propaganda stratejisi izleyebildiği bir platform olarak öne çıkmaktadır. Facebook'un kapalı gruplar ve kişisel profiller üzerinden bilgi paylaşımını mümkün kılan yapısı, örgütün sempatizanlarıyla daha güvenli ve hedefe yönelik iletişim kurmasını sağlamıştır. Bu kapalı gruplarda, örgüt ideolojisinin yayılması, radikalleşme süreçlerinin derinleştirilmesi ve yeni üyelerin kazanılması gibi stratejik amaçlar güdülmüştür. Facebook üzerinden yürütülen bu iletişim, sempatizanların ideolojik olarak eğitilmesine ve örgüte sadakatlerinin artırılmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Facebook'un görsel ve metin tabanlı içerik paylaşımı imkanları, örgütün mesajlarını daha etkili bir şekilde

yaymasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, Facebook'un mesajlaşma özelliği, IŞİD'in potansiyel elemanlarla doğrudan iletişim kurmasını sağlamıştır. Örgüt, gençleri ideolojik açıdan etkilemek ve onları örgüte çekmek için birebir iletişim kurmuştur. Facebook Messenger, bu anlamda eleman kazanma sürecinde aktif bir araç olarak kullanılmıştır. IŞİD, Facebook'u sadece propaganda değil, aynı zamanda lojistik destek toplama, bağış kampanyaları düzenleme ve sempatizanları örgütleme amacıyla da kullanmıştır. Bu platformda yürütülen faaliyetler, örgütün dünya genelindeki destekçileri arasında bir bağ kurulmasına ve radikal görüşlerin daha geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlamıştır.

Youtube: IŞİD, YouTube'u propaganda videoları ve şiddet içerikli görsel materyaller paylaşmak için yoğun bir şekilde kullanmıştır. YouTube'un sunduğu geniş erişim imkânı, örgütün video içeriklerini viral hale getirmesine olanak tanımıştır. Özellikle, infaz videoları, savaş sahneleri ve ideolojik eğitim materyalleri, IŞİD'in küresel korku yayma stratejisinin bir parçası olarak kullanılmıştır. Bu videolar, örgütün gücünü ve kararlılığını vurgulamak, yeni elemanlar toplamak ve dünya genelindeki sempatizanlarına cesaret vermek amacıyla düzenli olarak paylaşılmıştır. YouTube'un öneri algoritması, kullanıcıların radikal içeriklerle karşılaşma olasılığını artırmış ve böylece IŞİD'in mesajlarının yayılması kolaylaşmıştır. Ayrıca, YouTube'un kullanıcı yorumları ve etkileşim özellikleri, örgüt sempatizanlarının birbirleriyle iletişim kurmalarını ve radikal görüşlerin pekiştirilmesini sağlamıştır. Bu durum, örgütün ideolojik etkisinin dijital ortamda nasıl derinleştirildiğini göstermektedir.

Telegram: Telegram, IŞİD'in şifreli iletişim ve güvenli bilgi paylaşımı için tercih ettiği bir platform olarak öne çıkmaktadır. Telegram'ın sunduğu uçtan uca şifreleme, örgütün hem iç iletişim hem de dış propaganda faaliyetlerini güvenli bir şekilde yürütmesine imkân tanımıştır. Özellikle, Telegram kanalları ve grupları, örgütün stratejik planlarını paylaşmak, saldırı talimatları vermek ve yeni elemanlar toplamak için kritik öneme sahiptir. Bu platformda, örgüt sempatizanlarına yönelik ideolojik eğitim materyalleri, propaganda videoları ve haberler düzenli olarak paylaşılmıştır. Telegram'ın sağladığı anonimlik ve güvenlik, örgütün faaliyetlerini sürdürebilmesine ve yeni üyeler kazanmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, Telegram'ın geniş dosya paylaşım kapasitesi, IŞİD'in büyük boyutlu video ve belge paylaşımını kolaylaştırmış, böylece

propaganda içeriklerinin hızlı ve güvenli bir şekilde yayılmasını sağlamıştır. Telegram'daki bu gizlilik unsuru, örgütün dijital varlığını sürdürmesine ve radikal mesajlarının dünya genelinde yayılmasına önemli bir zemin hazırlamıştır.

Yapılan analizler, IŞİD'in sosyal medya platformlarını stratejik olarak kullandığını ve bu platformlar aracılığıyla geniş bir takipçi kitlesine ulaştığını göstermektedir. Her bir platform, örgüt tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmış ve bu sayede terörizm, dijital bir dönüşüm geçirmiştir. Sosyal medya, IŞİD'in geleneksel terörizm yöntemlerini modern dijital çağın araçlarına entegre etmesine olanak tanımış ve terörizmin küresel bir tehdit haline gelmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, sosyal medya platformlarının terörizmle mücadelede dikkate alınması gereken kritik unsurlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu pratik bulgulara ek olarak, terörizm-sosyal medya ilişkisi ile ilgili teorik bulgular ve analizler yapılacak olursa; tarih boyunca, belirli olaylar ve yenilikler, terörizm kavramının doğasını kökten değiştiren kırılma noktaları olarak kabul edilmiştir. Fransız Devrimi, terörizm kavramının politik bir araç olarak kullanılmasının ilk örneklerinden biri olarak kabul edilirken, 11 Eylül saldırıları terörizmin küresel boyutunu tüm dünyaya göstermiştir. Bu çalışmanın temel iddiası, sosyal medyanın da terörizm için benzer bir kırılma noktası olduğudur. Tıpkı Alfred Nobel'in dinamiti icat etmesi gibi, sosyal medya da terörizm kavramını dönüştüren bir araç haline gelmiştir.

Alfred Nobel'in dinamiti icadı, inşaat ve madencilik gibi barışçıl amaçlarla tasarlanmış olmasına rağmen, zamanla terörist gruplar tarafından kullanılan yıkıcı bir araç haline gelmiştir. Dinamitin kolay taşınabilirliği ve güçlü patlayıcı etkisi ve ses getirme özellikleri, terör eylemlerinde kullanılmasını cazip hale getirmiş ve terörizmin etkinliğini artırmıştır. Dinamit, terörizmin yöntem ve stratejilerini kökten değiştiren bir kırılma noktası olarak tarihe geçmiştir. Benzer bir şekilde, sosyal medya da başlangıçta iletişimi kolaylaştırmak ve küresel bir topluluk oluşturmak amacıyla tasarlanmışken, terörist gruplar tarafından etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, sosyal medya, terörizmin dijital çağdaki dinamitidir. Sosyal medya platformları, terörizmin yayılma hızını ve etkinliğini dramatik bir şekilde artırmış, radikalleşme süreçlerini hızlandırmış ve terörist grupların küresel ölçekte faaliyet göstermesine

olanak tanımıştır. Tıpkı dinamitin fiziksel yıkımda bir devrim yaratması gibi, sosyal medya da ideolojik yıkımda bir devrim yaratmıştır. Bununla birlikte, terörizmin tarihsel gelişimi konusunun incelendiği bölümde referans verilen, David Rapoport tarafından geliştirilen, ‘Terörizmin Dört Dalgası’ yaklaşımına ek olarak, sosyal medya ve dijitalleşmenin de terörizm için yeni bir dalga başlatacağı fikri tartışmaya açılabilir.

Rapoport’un terörizmdeki dalga teorisine göre, her dalga, belirli bir ideolojik zemin üzerine kurulmuş; teknolojik, toplumsal veya siyasi gelişmelerle tetiklenmiştir. Bu çerçevede, sosyal medya ve dijitalleşme, terörizmin beşinci dalgasını oluşturma potansiyeline sahiptir. Sosyal medya ve dijitalleşme, terörizmin yapısal ve operasyonel anlamda dönüşmesine neden olan bir kırılma noktasıdır. Bu, terörizmin beşinci dalgası olarak adlandırılabilir bir dönemi işaret edebilir. Dijitalleşme, terörizmi küresel çapta daha hızlı ve daha geniş kitlelere ulaştırma imkânı sunmuştur. Terörist örgütler, sosyal medya platformlarını kullanarak hem geniş bir kitleye ideolojik mesajlarını yaymış hem de radikalleşme süreçlerini hızlandırmıştır. Dinamitin icadı, Anarşist Dalga için ne ifade ediyorsa, sosyal medya ve internet de bu yeni dalga için aynı etkiyi yaratmıştır. Örneğin, IŞİD’in Twitter ve YouTube gibi platformları kullanarak sadece birkaç saat içinde binlerce kişiye ulaşması, küresel erişim ve hızın terörizmin doğasını nasıl değiştirdiğini göstermektedir. Sosyal medya, örgütün ideolojik mesajlarını sınır ötesine taşıyarak, daha önce hiç olmadığı kadar geniş bir etki alanı yaratmıştır.

David Rapoport’un yaklaşımına dayanarak bu çalışmada ulaşılan sonuç, sosyal medya ve dijitalleşmenin, terörizmin beşinci dalgasını oluşturabileceği yönündedir. Dijital platformlar, terörizmin evrimini hızlandırmış, küresel çapta yeni stratejiler ve taktikler geliştirmesine olanak tanımıştır. Bu yeni dalga, sadece şiddeti yaymakla kalmayıp, aynı zamanda terörizmin ideolojik, psikolojik ve operasyonel boyutlarını da dijital alanlara taşımıştır. Bu nedenle, sosyal medya ve dijitalleşme, terörizmin tarihsel gelişiminde Fransız Devrimi, 11 Eylül saldırıları veya dinamitin icadı kadar önemli bir kırılma noktası olarak kabul edilmelidir. Dijital çağın sağladığı hız, küresel erişim ve psikolojik savaş imkânları, terörizmin doğasını yeniden şekillendirmiş ve dünya çapında yeni tehditler doğurmuştur. Terörizmin bu yeni dijital dalgası, sadece devletler ve güvenlik birimleri için değil, aynı zamanda toplumsal istikrar için de ciddi bir tehdit oluşturmaktadır

Özetle, Sosyal medya, terörizmin dijital çağda yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Geleneksel terörizm, fiziksel saldırılar ve şiddet eylemleri üzerinden tanımlanırken, sosyal medya, terörizmin tanımını genişleterek ideolojik terörizmi de kapsar hale getirmiştir. Terörist gruplar, sosyal medya aracılığıyla sadece fiziksel saldırılar değil, aynı zamanda zihinlere yönelik saldırılar da düzenlemektedir. Bu, terörizmin dijitalleşmesi ve küreselleşmesi anlamına gelir; sosyal medya, bu sürecin hem aracı hem de hızlandırıcısı olmuştur. Bununla birlikte sosyal medyanın, bireylerin radikalleşme süreçlerini tamamen dijital bir ortama taşıdığı, bu çalışmanın önemli teorik çıkarımlarından biridir. Radikalleşme, geleneksel olarak ideolojik eğitimler ve yüz yüze etkileşimlerle gerçekleşirken, sosyal medya bu süreci bireylerin kişisel alanına taşımıştır. Kapalı gruplar, şifreli mesajlaşma uygulamaları ve algoritmaların sunduğu içerik önerileri, bireylerin radikal içeriklere maruz kalmasını ve bu içeriklerden etkilenmesini kolaylaştırmıştır. Bu, radikalleşmenin dijitalleşmesi olarak tanımlanabilecek bir paradigma kaymasını işaret etmektedir.

Ek olarak çalışmada saptanan önemli bir teorik bulgu ise J. Baudrillard'ın 'Hipergerçeklik Kuramının' sınanmış oluşudur. Baudrillard'ın simülasyon ve hipergerçeklik teorisi, gerçeğin yerini temsillerin aldığı ve bu temsillerin, gerçeklikten daha güçlü bir gerçeklik olarak algılandığı bir dünya tasavvur etmektedir. Bu teori, temel olarak medya, tüketim toplumu ve gerçeklik algıları üzerine odaklansa da günümüz terörizminin sosyal medya aracılığıyla nasıl dönüştüğünü anlamak için güçlü bir analitik araç sunmaktadır. Çalışmada, bu teorik çerçeve terörizmin modern biçimleriyle, özellikle de IŞİD örneği üzerinden ele alınmıştır.

IŞİD, sosyal medya kullanımı ile Baudrillard'ın bahsettiği hipergerçekliği inşa etmiştir. Örgüt, sosyal medya aracılığıyla sadece fiziksel bir şiddet eylemi gerçekleştirmekle kalmamış, bu eylemi küresel bir izleyici kitlesine "gerçeklik" olarak sunmuştur. Bu noktada IŞİD, fiziksel dünyadaki eylemlerini, dijital dünyada birer simülakr haline getirerek, gerçekliğin ötesinde bir korku atmosferi yaratmayı başarmıştır. Bu simülakrlar, şiddetin kendisinden daha etkili bir terör unsuru haline gelir; çünkü küresel kitleler, bu dijital temsiller aracılığıyla bir hipergerçekliğe maruz kalmaktadır. Baudrillard'ın teorisi, bu bağlamda terörizmi yeniden tanımlamak için bir kapı aralamaktadır. Terörizm artık sadece fiziksel şiddet değil, aynı zamanda bu

şiddetin medya aracılığıyla yeniden üretimi ve yayılmasıdır. IŞİD'in sosyal medya stratejileri, bu hipergerçeklik içerisinde şiddeti bir gösteriye dönüştürmektedir ve bu gösteri, medya aracılığıyla sonsuz kere tekrar edilerek tüketilmiştir.

Çalışmada ulaşılan teorik bulgular, Baudrillard'ın hipergerçeklik ve simülakr kavramlarının, IŞİD'in medya stratejileriyle nasıl örtüştüğünü ortaya koymaktadır. IŞİD'in dijital platformlarda yarattığı içerikler, bu teorik çerçevede değerlendirildiğinde, gerçekliği aşan bir simülasyonun nasıl inşa edildiğini ve bu simülasyonun küresel bir terör aracı haline geldiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Baudrillard'ın teorisi, IŞİD'in küresel korku yaratma ve bunu medya üzerinden yayma stratejisini anlamak için güçlü bir kavramsal çerçeve sunar. Bu çerçevede, terörizmin modern dönemde nasıl dijitalleştiği ve medya aracılığıyla hipergerçekliğin bir parçası haline geldiği daha net bir şekilde anlaşılabilir.

Son olarak, bu çalışma bağlamında geleceğe dair öngörüler, terörizmin giderek daha fazla dijital platformlara yöneleceğini ve bu platformlar aracılığıyla hipergerçeklik stratejilerini daha da geliştireceğini göstermektedir. Terör örgütleri, sosyal medyanın sağladığı anonimlik ve geniş erişim imkanlarını kullanarak, sadece fiziksel saldırılarla değil, aynı zamanda bu saldırıların dijital simülasyonlarıyla da korku yaratmaya devam edeceklerdir. Bu, terörizmin gelecekte daha fazla "siber terörizm" veya "dijital terör" olarak adlandırılacak yeni bir boyuta evrileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda, terörle mücadele stratejilerinin de yeniden düşünülmesi ve dijital platformlardaki faaliyetlerin daha etkin bir şekilde izlenmesi gerekmektedir. Gelecekte, devletler ve uluslararası toplumlar, terörizmin dijitalleşmesine karşı daha sofistike teknikler ve stratejiler geliştirmek zorunda kalacaklardır. Bu süreçte, medya okuryazarlığı, dezenformasyonla mücadele ve dijital güvenlik konuları daha da önem kazanacaktır.

Geleceğe yönelik öngörüler, terörizmin dijital dönüşümüyle birlikte, yapay zekâ (AI) ve diğer ileri teknolojilerin de bu dönüşümde belirleyici bir rol oynayacağını ortaya koymaktadır. Yapay zekâ, sosyal medya platformlarındaki veri analizlerinden otomatik içerik üretimine kadar birçok alanda kullanılmaktadır ve bu durum, terör örgütlerinin propaganda, hedef belirleme ve kitleleri manipüle etme kapasitelerini artırmaktadır.

Özellikle yapay zekâ ile desteklenen algoritmalar, terör örgütlerinin hedef kitlelerine daha spesifik ve etkili mesajlar iletmesine olanak tanıyabilir. AI, aynı zamanda sahte haberlerin ve manipülatif içeriklerin daha hızlı ve yaygın bir şekilde üretilip dağıtılmasını sağlayarak, hipergerçeklik stratejilerinin daha da gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu da Baudrillard'ın simülasyon kuramıyla örtüşen bir şekilde, gerçeğin yerini alan bir “hipergerçeklik” dünyasında, terörizmin dijital olarak yeniden tanımlanmasına yol açabilir. Öte yandan, yapay zekâ ve makine öğrenimi, terörle mücadelede de devrim niteliğinde fırsatlar sunmaktadır. Güvenlik birimleri, AI destekli araçlarla sosyal medyadaki terörist faaliyetleri daha hızlı tespit edebilir, potansiyel tehditleri önceden belirleyebilir ve dijital izleri takip ederek terörist ağlarını etkisiz hale getirebilir. Ancak bu süreç, etik ve gizlilikle ilgili yeni soruları da beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak, terörizmin dijital dönüşümü, sosyal medya, yapay zekâ ve diğer yeni teknolojilerin kesişiminde şekillenmeye devam edecektir. Gelecekte, bu teknolojik gelişmeler hem terör örgütleri için yeni fırsatlar yaratacak hem de terörle mücadelede yeni stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılacaktır. Bu nedenle, dijital çağda terörizmle mücadele etmek için teknolojiye dayalı yenilikçi ve esnek yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, terörizmle mücadelede karşılaşılan zorlukları ve gelecekte bu alanda atılabilecek adımları anlamak için bir temel oluşturmakta ve bu alandaki teorik tartışmalara katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abbadi, Salim. “Jordan In the Shadow Of ISIS”, *Counter Terrorist Trends And Analyses* 7/2 (Mart 2015), 8-12.
- Abeyratne, Ruwantissa. "Suppression of the Financing Of Terrorism", *Journal of Transportation Security* 4 (Kasım 2011), 57-71.
<https://doi.org/10.1007/s12198-010-0058-8>
- Abiola, Tajudeen vd. "Fear Of Future Terrorism: Associated Psychiatric Burden.", *Asian Journal of Psychiatry* 38 (Aralık 2018), 53-56.
<https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.01.028>
- Abrahms, Max. “What Terrorists Really Want: Terrorist Motives And Counterterrorism Strategy”. *International Security*, 32/4 (Nisan 2008), 78-105.
<https://doi.org/10.1162/isec.2008.32.4.78>
- Abubaker, S. Sarkan. “Hilafet’ten Terör Teşkilatlanmasına Dönüş: IŞİD”, *Lectio Socialis* 3/2 (Temmuz 2019), 139-158.
- Ağırman, Ferhat. “Hobbes ve Rousseau’nun Devlet Kuramlarında Doğa Durumu”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32 (Nisan 2018), 115-120. 10.30794/pausbed.410976
- Ak, Gökhan ve Manioğlu Oğuzhan. “Şiddet, Demokrasi ve Yurttaşlık İlişkisi Üzerine”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2019), 1-10
- Benjamin Tejerina, “Protest Cycle, Political Violence And Social Movements In the Basque Country”, *Nations And Nationalism* 7/1 (Ocak 2003), 39-57.
- Akarsu, Âdem. “Sosyal Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 19 (Kasım 2018), 347-366.

Akcam, K. Bahadır ve Victor Asal, “The Dynamics Of Ethnic Terrorism”, *In System Dynamics Conference*, (2005), 3.

Akgül, Hasan. “Ebüzziya Tevfik’in Yazdığı Hasan Sabbah Biyografisi”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 7/4 (Ekim 2021) 804-820.
<https://doi.org/10.20322/littera.974313>

Akram, Waseem ve Kumar, Rakesh. “A Study On Positive And Negative Effects Of Social Media On Society” *International Journal Of Computer Sciences And Engineering* 5/10 (Ekim 2017), 351-354. DOI:10.9756/INTJECSE/V14I5.783

Alaca, Eray. “Cumhuriyet Döneminde Laik-Ulusçuluk Düşüncesinin Oluşumunda Şeyh Sait ve Menemen Ayaklanmaları”, *Opus International Journal Of Society Researches* 9/16 (Aralık 2018), 1191-1211. DOI: 10.26466/opus.460821

Al-Dayel, Nadia vd., “Not Yet Dead: The Establishment And Regulation Of Slavery By The Islamic State”, *Studies In Conflict & Terrorism* 45/11 (Şubat 2020), 929-952. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1711590>

Al-Ghazzi, Omar, “Modernity As A False Deity: Takfiri Anachronism In The Islamic State Group’s Media Strategy”, *Javnost-The Public* 25/4 (Temmuz 2018), 379-392. <https://doi.org/10.1080/13183222.2018.1463347>

Ali, Hassanein. “The Rise And Fall Of Islamic State: Current Challenges And Future Prospects”, *Asian Affairs* 51/1 (Ocak 2020), 71-94.
<https://doi.org/10.1080/03068374.2019.1706940>

Ali, Mah-Rukh. “ISIS And Propaganda: How ISIS Exploits Women”, *Reuters Institute For The Study Of Journalism* 10/11 (2015), 1-25.

Al-Rawi, Ahmed. “Anti-ISIS Humor: Cultural Resistance Of Radical Ideology”, *Politics, Religion & Ideology* 17/1 (Mart 2016), 52-68.
<https://doi.org/10.1080/21567689.2016.1157076>

Al-Shishani, B. Murat. “Taking Al-Qaeda’s Jihad To Facebook”, *The Jamestown Foundation: Terrorism Monitor* 8/5 (Ocak 2010), 1-4.

Al-Tamimi, Aymenn. “The Evolution In Islamic State Administration: The Documentary Evidence”, *Perspectives On Terrorism* 9/4 (Ağustos 2015), 117-129.

Aluçlu, Mehmet Bedri. “Nasturi ve Şeyh Said Ayaklanmalarında Yabancı Devletlerin Doğrudan ve Dolaylı Etkileri”, *Akademik Hassasiyetler* 9/20 (Aralık 2022), 567-584.

Anderson, Kara. "Cubs Of The Caliphate: The Systematic Recruitment, Training, And Use Of Children In The Islamic State", *International Institute For Counter-Terrorism* (2016), 1-46.

AP News, “Facebook Auto-Generates Videos Celebrating Extremist Images”, (Erişim 4 Haziran 2024).
<https://apnews.com/article/f97c24dab4f34bd0b48b36f2988952a4>

Apter, E. David. “Political Violence In Analytical Perspective”, In *The Legitimization Of Violence*, David Apter, 1-32, (Lonrda 1997). https://doi.org/10.1007/978-1-349-25258-9_1

Arboleda-Flórez, Julio E. “On Terrorism: Editorial review”, *Current Opinion In Psychiatry*, 19/5 (Eylül 2006), 514-517. 10.1097/01.yco.0000238480.81528.f9

Arnett, Jeffrey Jensen. “The Psychology Of Globalization”, *American psychologist* 57/10 (2002), 774-783.

Arslan, Hüseyin. “A Different Perspective On Terrorism” *OPUS International Journal Of Society Researches* 6/11 (Aralık 2016), 491-520.
<https://doi.org/10.26466/opus.280048>

- Asongu, A. Simplicie vd., “Terrorism And Social Media: Global Evidence”, *Journal Of Global Information Technology Management* 22/3 (Temmuz 2019), 208-228.
<https://doi.org/10.1080/1097198X.2019.1642023>
- Atabek, Nejdet. “Propaganda ve Toplumsal Kontrol”, *Selçuk İletişim*, 2/4 (2003), 4-12.
- Aula, Pekka “Social Media, Reputation Risk And Ambient Publicity Management”, *Strategy & Leadership* 38/6 (2010), 43-49.
- Avcu, Ali. “Terörün İtikadileşmesine Bir Örnek: Haşîşiler ve Hasan Sabbah”, *E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2016), 193-201.
- Awan, Imran. “Cyber-Extremism: Isis And The Power Of Social Media”, *Society* 54/2 (Mart 2017), 138-149. <https://doi.org/10.1007/s12115-017-0114-0>
- Ayan, Sezer. “Şiddet ve Fanatizm”, *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 7/2 (2006), 191-209.
- Aybay, Rana. “Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”, (Türkiye Barolar Birliği Yayınları 2006).
- Aydemir, Dilek. “Eğitsel Yeni Medya Tasarımında Görsel Öge ve İlkeler”, *Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)* 8/105 (Aralık 2022), 4060-4072.
<http://dx.doi.org/10.29228/sss.65073>
- Aylar, Mustafa. “Hasan Sabbah ve Camiü't-Tevârih, Tarih-İ İsmâîlîyân'da Onun Döneminde Öldürülenler”, *Journal Of International Social Research* 10/52 (Ekim 2017), 325-334.
- Babacan, Mehmet vd., “Sosyal Medya ve Arap Baharı”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 6/2 (Temmuz 2014), 63-92.

- Baczko, Adam vd., “The Rationality Of An Eschatological Movement: The Islamist State İn Iraq And Syria”, Program On Governance And Local Development Working Paper 7 (Kasım 2020), 20. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3732243>
- Bakker, Edwin ve Singleton, Mark. “Foreign Fighters İn The Syria And Iraq Conflict: Statistics And Characteristics Of A Rapidly Growing Phenomenon” *Foreign Fighters Under International Law And Beyond*, Ed. Andrea de Guttry, 9-25. https://doi.org/10.1007/978-94-6265-099-2_2
- Bardwell, Harrison ve Iqbal, Mohib. “The Economic Impact Of Terrorism From 2000 To 2018”, *Peace Economics, Peace Science And Public Policy* 27/2 (Aralık 2020), 227-261. <https://doi.org/10.1515/peps-2020-0031>
- Barkindo, Atta. “Boko Haram-ISWAP And The Growing Footprint Of Islamic State (IS) İn Africa”, *Counter Terrorist Trends And Analyses* 15/2 (Mart 2023), 12-17.
- Barr, Andrew ve Herfroy-Mischler, Alexandra. “ISIL's Execution Videos: Audience Segmentation And Terrorist Communication İn The Digital Age”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 41/12 (Eylül 2017), 946-967. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1361282>
- Beard, Phillip L. “Reason's Monstrous Origins: Review of The Life of Reason in an Age of Terrorism”, *Overheard in Seville: Bulletin of the Santayana Society*, 36/36, (Sonbahar 2018), 115-120. <https://doi.org/10.5840/santayana2018363612>
- Benmelech, Efraim ve Klor, F. Esteban. “What Explains The Flow Of Foreign Fighters To ISIS?”, *Terrorism And Political Violence* 32/7 (Ekim 2018), 1458-1481. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1482214>
- Bennett, Simon. “Disasters And Mishaps: The Merits Of Taking A Global View”, *Disaster Forensics: Understanding Root Cause And Complex*

- Causality*, Ed. Anthony J. Masys, (Springer: 2016) 151-173.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-41849-0_7
- Benson, Vladlena vd., “Information Disclosure Of Social Media Users: Does Control Over Personal Information, User Awareness And Security Notices Matter?”, *Information Technology & People* 28/3 (Ağustos 2015), 426-441.
<https://doi.org/10.1108/ITP-10-2014-0232>
- Benton, Dominika ve Ryder, Nicholas. “Terrorism Financing, The United Kingdom, And The Financial Action Task Force: A Series Of Omissions Or Missed Opportunities?”, In *Sustainable Finance And Financial Crime*, Ed. Michel Dion, (Online: Springer International Publishing, 2023), 353-374.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-28752-7_18
- Beran, Tanya ve Li, Qing. “Cyber-Harassment: A Study Of A New Method For An Old Behavior”, *Journal Of Educational Computing Research* 32/3 (2005), 265-277.
- Beriş, H. Emrah. “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 63/1 (Ocak 2008), 55-80.
https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002053
- Besley, Timothy ve Persson, Torsten. “The Logic Of Political Violence”, *The Quarterly Journal Of Economics*, 126/3 (Ağustos 2011), 1411-1445.
<https://doi.org/10.1093/qje/qjr025>
- Bhargava, R. Vikram ve Velasquez, Manuel. “Ethics Of The Attention Economy: The Problem Of Social Media Addiction”, *Business Ethics Quarterly* 31/3 (Ekim 2020), 321-359. <https://doi.org/10.1017/beq.2020.32>
- Bhui, Kamaldeep ve Ibrahim, Yasmin. “Marketing The “Radical”: Symbolic Communication And Persuasive Technologies İn Jihadist

- Websites'', *Transcultural Psychiatry* 50/2 (Nisan 2013), 216-234.
<https://doi.org/10.1177/1363461513479329>
- Biçer Olgun, Hülya. "Kültürün Sosyal İnşası ve Benliğin Kültürel Kuruluşu: Sosyalizasyon Sürecinde Aile, Benlik ve Kültür İlişkisi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (Aralık 2021), 492-532.
<https://doi.org/10.14520/adyusbd.1000824>
- Biçer, S. S. Rüştü. "Modern Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletlerin Uluslararası Terörist Örgütlerle İş Birliğinin Sebepleri ve Sonuçları", *Güvenlik Stratejileri* 16/36 (2020), 915-940.
- Bilde, Per. "The causes of the Jewish War according to Josephus", *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period* 10/2 (1979), 179-202.
- Billon, L. Philippe. "Oil And The Islamic State: Revisiting "Resource Wars" Arguments İn Light Of ISIS Operations And State-Making Attempts", *Studies İn Conflict & Terrorism* 46/8 (Şubat 2021), 1417-1439.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1846252>
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", (1948).
- Bloom, Mia. vd., "Navigating ISIS's Preferred Platform: Telegram", *Terrorism And Political Violence* 31/6 (Temmuz 2017), 1242-1254.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1339695>
- Boese, A. Vanessa. "How (Not) To Measure Democracy", *International Area Studies Review* 22/2 (Mayıs 2019), 95-127. <https://doi.org/10.1177/2233865918815571>
- Bograkos, William. "Convergence: A Review Of Narco-Terrorism For The Osteopathic Family Physician", *Osteopathic Family Physician* 4/2 (Mart 2012), 48-54.
<https://doi.org/10.1016/j.osfp.2011.09.004>

- Borelli, Marguerite, “Social Media Corporations As Actors Of Counter-Terrorism”, *New Media & Society* 25/11 (Ağustos 2021), 2877-2897. <https://doi.org/10.1177/14614448211035121>
- Boyd, Danah. “Social Media: A Phenomenon To Be Analyzed”, *Social Media+ Society* 1/1 (Mayıs 2015), 1-2. <https://doi.org/10.1177/2056305115580148>
- Boyd, M. Danah ve Ellison, B. Nicole. “Social Network Sites: Definition, History, And Scholarship”, *Journal Of Computer-Mediated Communication* 13/1 (Aralık 2007), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Bozkanat, Esra. “Algı Yönetimi ve Propaganda: Nazi Almanyası Üzerinden Bir Değerlendirme” *Öneri Dergisi* 16/55 (Ocak 2021), 74-94. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.822296>
- Böckler, Nils vd., “Jihad Against The Enemies Of Allah: The Berlin Christmas Market Attack From A Threat Assessment Perspective”, *Violence And Gender* 4/3 (Eylül 2017), 73-80. <https://doi.org/10.1089/vio.2017.0040>
- Bramsted, Ernst. “Joseph Goebbels And National Socialist Propaganda 1926–1939: Some Aspects”, *Australian Journal of International Affairs* 8/2 (1954), 65-93. <https://doi.org/10.1080/10357715408443904>
- Brasher, E. Brenda ve Lee Quinby (ed.), *Gender and Apocalyptic Desire* (New York: Routledge, 2014).
- Breen, Keith. “Violence And Power: A Critique Of Hannah Arendt On Thepolitical”, *Philosophy & Social Criticism*, 33/3, (Mayıs 2007), 343-372. <https://doi.org/10.1177/0191453707076143>
- Brewer, Gayle ve Kerslake Jade. “Cyberbullying, Self-Esteem, Empathy And Loneliness”, *Computers In Human Behavior* 48 (Temmuz 2015), 255-260. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.073>

- Bufacchi, Vittorio. “Two Concepts Of Violence, *Political Studies Review* 3/2 (Nisan 2005), 193-204. <https://doi.org/10.1111/j.1478-9299.2005.00023.x>
- Bulmer, H. Mark. “Military Use Of Environmental Degradation By Islamic State, Northern Iraq” *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies* 46/1 (Aralık 2018), 123-147.
- Bureš, Oldrich. “Intelligence Sharing And The Fight Against Terrorism In The Eu: Lessons Learned From Europol”, *European View* 15/1 (Haziran 2016), 57-66. <https://doi.org/10.1007/s12290-016-0393-7>
- Burnap, Pete ve Williams, L. Matthew. “Cyber Hate Speech On Twitter: An Application Of Machine Classification And Statistical Modeling For Policy And Decision Making”, *Policy & Internet* 7/2 (Nisan 2015), 223-242. <https://doi.org/10.1002/poi3.85>
- Butler, Rex. “Recent Baudrillard”, *Journal Of The Australasian Universities Language And Literature Association* 93/1 (2000), 83-95. <https://doi.org/10.1179/aulla.2000.007>
- Byman, Daniel. “Is There a Wave of Right-Wing Terrorism? A Review Article”, *Political Science Quarterly*, 138/2 (Nisan 2023), 251-270. <https://doi.org/10.1093/psquar/qqad007>
- Byman, Daniel. “Passive Sponsors Of Terrorism”, *Survival* 47/4 (Temmuz 2006), 117-144. <https://doi.org/10.1080/00396330500433399>
- Byman, Daniel. “The Logic Of Ethnic Terrorism”, *Studies In Conflict & Terrorism* 21/2 (1998), 149-169. <https://doi.org/10.1080/10576109808436060>
- Byman, Daniel. “Understanding The Islamic State—A Review Essay”, *International Security* 40/4 (Nisan 2016), 127-165. https://doi.org/10.1162/ISEC_r_00235

Byman, Daniel. *Al Qaeda, The Islamic State, And The Global Jihadist Movement: What Everyone Needs To Know*. (ABD: Oxford University Press, 2015),

Caers, Ralf vd., “Facebook: A Literature Review”, *New Media & Society* 15/6 (Eylül 2013), 982-1002. <https://doi.org/10.1177/1461444813488061>

Ceci, Giovanni Mario. “A Historical Turn’in Terrorism Studies?” *Journal of Contemporary History* 51/4, (Ekim 2016) 888-896. <https://doi.org/10.1177/0022009416661475>

Celso, N. Anthony. “The Jihadist Forever War: Islamic State İnnovations İn Terrorist Propaganda, Recruitment And Organizational Networking”, *Terrorism And Political Violence* 32/6 (Temmuz 2020), 1348-1355. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1788888>

Cengil, Muammer ve Aydın, R. Ali. “İŞİD Irak Şam İslam Devleti: Psikopolitik ve Teolojik Bir Değerlendirme”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (Ekim 2014), 51-63

Chambers, Peter. “Abu Musab Al Zarqawi: The Making And Unmaking Of An American Monster (İn Baghdad)”, *Alternatives* 37/1 (Nisan 2012), 30-51. <https://doi.org/10.1177/0304375412440871>

Chandra, Rakesh. “Cyber Terrorism/Hate Speech On Social Media: A Review Of Indian Legal Framework”, *Commonwealth Law Review* 4 (Haziran 2018), 148-161.

Chang, Hsia-Ching Chang. “A New Perspective On Twitter Hashtag Use: Diffusion Of İnnovation Theory”, *Proceedings Of The American Society For Information Science And Technology* 47/1 (Şubat 2011), 1-4. <https://doi.org/10.1002/meet.14504701295>

- Chassman, Alyssa. “Islamic State, Identity, And The Global Jihadist Movement: How Is Islamic State Successful At Recruiting “Ordinary” People?”, *Journal For Deradicalization* 9 (2016), 205-259.
- Chatfield, T. Akemi. Vd., “Tweeting Propaganda, Radicalization And Recruitment: Islamic State Supporters Multi-Sided Twitter Networks” In Proceedings Of The 16th Annual International Conference On Digital Government Research (Mayıs 2015), <https://doi.org/10.1145/2757401.2757408>
- Christie, Kenneth. “Terrorism And Jihad”, *Politics, Religion & Ideology* 19/2 (Şubat 2018), 250-254. <https://doi.org/10.1080/21567689.2018.1437702>
- Clapham, Christopher. “Terrorism In Africa: Problems Of Definition, History And Development”. *South African Journal Of International Affairs*, 10/2 (Kasım 2003), 13-28. <https://doi.org/10.1080/10220460309545424>
- CNN, “Paris Attacks Terrorists Encryption”, (Erişim: 7 Haziran 2024), <https://Edition.Cnn.Com/2015/12/17/Politics/Paris-Attacks-Terrorists-Encryption/Index.Html>.
- Coady, Cecil J. Anthony. “The Idea Of Violence” *Philosophical Papers* 14/1 (1985), 1-19. <https://doi.org/10.1080/05568648509506233>
- Colonel Festus B. Aboagye (ed.), *African Conflicts And Regional Interventions* (Nairobi: APSTA, 2016).
- Compernelle, Veerle vd., “Lessons For Blood Services Following The Brussels Terrorist Attacks In March 2016”, *ISBT Science Series* 13/1 (Eylül 2017), 47-50. <https://doi.org/10.1111/voxs.12395>
- Conway, Maura, “Terrorism And The Internet: New Media—New Threat?”, *Parliamentary Affairs* 59/2 (Nisan 2006), 283-298. <https://doi.org/10.1093/pa/gsl009>

- Corner, Emily ve Gill Paul. “A False Dichotomy? Mental İllness And Lone-Actor Terrorism”, *Law And Human Behavior* 39/1 (2015), 23–34. <https://doi.org/10.1037/lhb0000102>
- Corvo, Ken ve Johnson, Pamela J. “Vilification Of The “Batterer”: How Blame Shapes Domestic Violence Policy And İnterventions”, *Aggression And Violent Behavior*, 8/3 (Mayıs 2003), 259-281. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(01\)00060-X](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(01)00060-X)
- Counter Extremism Project (Cep), “Extremist Leaders: Mehdi Nemmouche”, (Erişim 4 Mayıs 2024). <https://www.counterextremism.com/extremists/mehdi-nemmouche>
- Cragin, R. Kim. “The November 2015 Paris Attacks: The İmpact Of Foreign Fighter Returnees”, *Orbis* 61/2 (Mart 2017), 212-226. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2017.02.005>
- Crenshaw, Martha. “Current Research On Terrorism: The Academic Perspective”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 15/1 (1992), 1-11. <https://doi.org/10.1080/10576109208435887>
- CYFİRMA, “İslamic State’s Telegram Hustle: How a Terrorist Organization Raises Funds”, (Erişim 21 Haziran 2024). <https://www.cyfirma.com/research/islamic-states-telegram-hustle-how-a-terrorist-organization-raises-funds/>
- Çalışkan, Mustafa ve Mencik, Yunus. “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 50 (Haziran 2015), 254-277.
- Çelik, Âdem. “Özgürlük Ve Güvenlik Bağlamında İç Güvenlik Paketinde Yer Alan Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 5 (Ekim 2015), 235-263.

- Çetin, Beyzade. “Propaganda Olgusu ve Propagandanın Amerikanlaşması”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/2 (2014), 239-266.
- Çınar, Yusuf. “Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkisinde Ortak Tanımlama Sorunu”, *Bilge Strateji* 9/17 (Ekim 2017), 33-57.
- Çoban, Ebru. “Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5/17 (Mart 2008), 46-72.
- Daniilidis, I., & Andriotis, S. “Threats and Attack Strategies Used in Past Events: A Review” *Technology Development for Security Practitioners* (Haziran 2021) 167-180. https://doi.org/10.1007/978-3-030-69460-9_10
- Dávideková, Monika ve Gregus, Michal. “Nice, Berlin, London-If Every Car Had Autonomous Emergency Braking System For Forward Collisions Avoidance”, *Procedia Computer Science* 110 (Temmuz 2017), 386-393. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.06.081>
- De Bont, Roel vd., “Life At Isis: The Roles Of Western Men, Women And Children”, *Security And Global Affairs* (2017), 3-17.
- Deflem, Mathieu ve Chicoine, Stephen. “Policing Terrorism”, *The Handbook Of Social Control* (Ekim 2018), 235-248. <https://doi.org/10.1002/9781119372394.ch17>
- Demirel, Ebru. “Simbiyotik İlişkiler: Akademisyenler Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* 8/2 (Aralık 2022), 366-378.
- Department of Defense Press Briefing on Operations in Syria by Lt. Gen. Mayville in the Pentagon Briefing Room”, US Department of Defense, (Erişim 2 Mayıs 2024).

- Djelantik, Sukawarsini. “Islamic State And The Social Media In Indonesia”, *Journal Of Content, Community And Communication* 9/5 (Haziran 2019), 146-155.
- Doğaner, Muammer ve Yoldaş, Yunus. “DEAŞ Terör Örgütünün Dini İdeolojik Alt Yapısı ve Örgütsel Üyelik Stratejileri”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* 6/1 (Mart 2023), 47-64.
- Dong, Wei vd., “Leveraging Financial Social Media Data For Corporate Fraud Detection”, *Journal Of Management Information Systems* 35/2 (Mayıs 2018), 461-487. <https://doi.org/10.1080/07421222.2018.1451954>
- Dory, Daniel. “The History of Terrorism: A State of Knowledge and Debate”, *International Journal on Criminology* 9/1 (2022), 163-179.
- Downes, B. Alexander ve Sechser, S. Todd. “The İllusion Of Democratic Credibility”, *International Organization* 66/3 (Temmuz 2012), 457-489. <https://doi.org/10.1017/S0020818312000161>
- Duffield, S. Katy. *Chad Hurley, Steve Chen, Jawed Karim: YouTube Creators* (New York: Greenhaven Publishing LLC, 2008), 6.
- Dunning, Tristan. “Politics, Economics And Security: Implications Of Metrojet Flight 9268”, *Transport Policy* 6/2 (Kasım 2015), 10-14.
- Dursun, Yücel. “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 12 (Eylül 2011), 1-18.
- Eisenman, Robert. “Sicarii Essenes, The Party Of The Circumcision and Qumran” In *Defining Identities: We, You, and the Other in the Dead Sea Scrolls*, Ed. Mladen Popović ve Florentino García Martínez, (Online: Brill, 2007), 247-260. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004164147.i-283.65>

- Ekinci, Necdet. “Antik Yunan’dan Roma’ya Retorikten Propagandaya”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/4 (Ekim 2016), 149-174.
- El Ouadghiri, İmane ve Peillex, Jonathan. “Public Attention To “Islamic Terrorism” And Stock Market Returns”, *Journal Of Comparative Economics* 46/4 (Aralık 2018), 936-946. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.07.014>
- El-Nashar, Mohamed ve Nayef, Heba. “Cooking The Meal Of Terror’manipulative Strategies İn Terrorist Discourse: A Critical Discourse Analysis Of ISIS”, *Statements. Terrorism And Political Violence* 34/1 (Kasım 2019), 155-175. <https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1676238>
- Enders, Walter. “Terrorism: An Empirical Analysis”, *Handbook Of Defense Economics* 2 (Mart 2007), 815-866. [https://doi.org/10.1016/S1574-0013\(06\)02026-6](https://doi.org/10.1016/S1574-0013(06)02026-6)
- Engeloğlu, Hafsa Nur. “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası Özelinde II. Ve III. Meclis’te Parlamento İçi Muhalefet Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi* 42 (Ocak 2021), 183-212.
- Enis Aldemir, *Avrupa Birliğinde Polis ve Gümrük Alanlarında İş birliği*, (2012).
- Erbay, Muhammet ve Aslan, Mahmut. “Does Isis’s Way Of Propaganda Make It A Part Of Global Islamophobia?”, *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales* 10/2 (2017), 32-59.
- Erdoğan, Mustafa. “Anayasal-Demokratik Bir Rejimde Özgürlük ve Güvenlik”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/24 (Güz 2013), 21-29.
- Eren, Veysel ve Aydın, Abdullah. “Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskle”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik*

Araştırmalar Dergisi 2014/3 (Eylül 2014), 197-205.
<https://doi.org/10.18493/kmusekad.72819>

Ergül, Ergin. "Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Bağlamında Uluslararası Terörle Mücadele Stratejileri". *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18/2 (Haziran 2014), 63-98.

Erlenbusch, Verena. "Terrorism And Revolutionary Violence: The Emergence Of Terrorism İn The French Revolution", *Critical Studies On Terrorism* 8/2 (Haziran 2015), 193-210. <https://doi.org/10.1080/17539153.2015.1049842>

Ertem, Barış. "Resmî Belgeler ve Basında Menemen Olayı", *History Studies International Journal Of History* 5/1 (Ocak 2013), 157-179.

Ertem, Barış. "Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 1/2 (Haziran 2010), 71-92.

Esgün, Toros Güneş. "Tinın Felaketleri: Hegel ve Antroposen/Kapitalosen Tartışmaları", *Viraverita E-Dergi*, 15 (Mayıs 2022), 27-56. <https://doi.org/10.47124/viraverita.1107733>

Eşsizozğlu, Altan vd., "The Risk Factors Of Possible PTSD İn Individuals Exposed To A Suicide Attack İn Turkey", *Psychiatry Research* 253 (Temmuz 2017), 274-280. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.04.016>

Eubank, William Lee ve Weinberg, Leonard. "Does Democracy Encourage Terrorism?", *Terrorism And Political Violence* 6/4 (1994), 417-435. <https://doi.org/10.1080/09546559408427271>

Fabre, Cecile. "Toplumsal Sözleşme", *Felsefe Arkivi*, 48, (Ocak 2018), 123-135.

- Farwell, P. James. "The Media Strategy Of ISIS", *Survival* 56/6 (Kasım 2014), 49-55.
<https://doi.org/10.1080/00396338.2014.985436>
- Fidler, P. David, "Cyberspace, Terrorism And International Law", *Journal Of Conflict And Security Law* 21/3 (Eylül 2016), 475-493.
<https://doi.org/10.1093/jcsl/krw013>
- Fischer, Peter vd. "Terrorism As Collective Communication: The Collective Communication Model Of Terrorism (CCMT)" *Social and Personality Psychology Compass* 4/9 (Eylül 2010), 692-703.
<https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00298.x>
- Fishman, Brian, "Crossroads: Counter-Terrorism And The Internet", *Texas National Security Review*, 2/2 (Şubat 2019), 82-100.
- Fishman, Brian. "The History of the Islamic State: From Abu Musab al-Zarqawi to Abu Bakr al-Baghdadi", In *Routledge Handbook of US Counterterrorism and Irregular Warfare Operations* (Routledge: 2021), 54-70.
- Fishman, M. Robert. "Rethinking State And Regime: Southern Europe's Transition To Democracy", *World Politics* 42/3 (1990), 422-440.
<https://doi.org/10.2307/2010418>
- Flanigan, H. William ve Fogelman, Edwin. "Patterns Of Political Violence In Comparative Historical Perspective", *Comparative Politics*, 3/1 (Ekim 1970), 1-20. <https://doi.org/10.2307/421499>
- Forouzandeh, Saman vd., "Content Marketing Through Data Mining On Facebook Social Network" *Webology* 11/1 (Haziran 2014), 1-11.
- France24, "Islamic State Group Announces Own Currency Free From 'Satanic' Banks", (Erişim 2 Mart 2024), <https://www.france24.com/en/20150831-islamic-state-group-launches-own-currency-free-satanic-banks> .

- Freedman, Lawrence Zelic. "Why does terrorism terrorize?.", *Studies in Conflict & Terrorism* 6/3 (1983), 389-401. <https://doi.org/10.1080/10576108308435539>
- Fujita, Yoshihisa ve Osawa, Masayuki. "Zoeal Development Of Two Spot-Pattern Morphs Of Neopetrolisthes Maculatus, And Of N. Spinatus (Crustacea: Decapoda: Anomura: Porcellanidae), Reared Under Laboratory Conditions'', *Species Diversity* 8/2 (2003), 175-198. <https://doi.org/10.12782/specdiv.8.175>
- Gaibulloev Khusrav ve Sandler, Todd. "What We Have Learned About Terrorism Since 9/11'', *Journal Of Economic Literature* 57/2 (Haziran 2019), 275-328. 10.1257/jel.20181444
- Gane, Mike. "The Intelligence Of Evil Or The Lucidity Pact; Baudrillard And The Media: A Critical Introduction'', *European Journal Of Communication* 21/3 (Eylül 2006), 405-406. <https://doi.org/10.1177/0267323106066660>
- Ganor, Boaz. "Four Questions On ISIS: A "Trend" Analysis Of The Islamic State'', *Perspectives On Terrorism* 9/3 (Haziran 2015), 56-64.
- Ganor, Boaz. "Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?'', *Police Practice and Research*, 3/4 (2002), 287-304. <https://doi.org/10.1080/1561426022000032060>
- Garg, Pulkit vd., "Sentiment Analysis Of The Uri Terror Attack Using Twitter'' 2017 *International Conference On Computing, Communication And Automation*, (Hindistan: IEEE, 2017), 17-20. <https://doi.org/10.1109/CCAA.2017.8229812>
- Garrison, H. Arthur. "Defining Terrorism: Philosophy Of The Bomb, Propaganda By Deed And Change Through Fear And Violence'', *Criminal Justice Studies* 17/3 (2004), 259-279. <https://doi.org/10.1080/1478601042000281105>

- Gennad'Evich, A. Fomin ve Aleksandrovna, E. Mona. “Conceptual Metaphor As A Means Of Terrorist Suggestion (On The Material Of The Islamic State Video Messages)”, *Russian Journal Of Linguistics* 23/3 (2019), 698-713.
- Geoff, Dean ve Bell, Peter. “The Dark Side Of Social Media: Review Of Online Terrorism”, *Pakistan Journal Of Criminology* 3/4 (Ocak 2012), 191-210.
- Gerstel, Dylan. “ISIS And Innovative Propaganda: Confronting Extremism In The Digital Age”, *Swarthmore International Relations Journal* 1/1 (2016), 1-9.
- Gibbs, Jack P. “Conceptualization Of Terrorism”, *American Sociological Review*, 54/3 (Haziran 1989), 329-340. <https://doi.org/10.2307/2095609>
- Githing'u, M. Brenda vd., "Measuring The Success Of The Islamic State In Iraq And Syria: Findings On The Strategic And Tactical Outcomes Of The Uses Of Terrorism", *Innovation: The European Journal Of Social Science Research* 1/21 (Haziran 2020), 257-277. <https://doi.org/10.1080/13511610.2020.1774355>
- Gleditsch, S. Kristian ve Sara MT. Polo, “Ethnic Inclusion, Democracy, And Terrorism”, *Public Choice* 169/3-4 (Ağustos 2016), 207-229. <https://doi.org/10.1007/s11127-016-0360-5>
- Gleick, H. Peter. “Water and terrorism”, *Water policy* 8/6 (Aralık 2006), 481-503. <https://doi.org/10.2166/wp.2006.035>
- Gordanić, Jelica. “Terrorism—An International Overview”, *The Review Of International Affairs* 65/1155-1156 (2014), 115-117.
- Gornostaeva, A. Anna. “Ironie Metaphors In Political Discourse”, *Russian Journal Of Linguistics* 22/1 (2018), 108-125. <https://doi.org/10.22363/2312-9182-2018-22-1-108-125>

- Gorwa, Robert. “Regulating Them Softly”, *Models For Platform Governance* (2019), 39-43.
- Greenberg, J. Karen. "Counter-Radicalization Via The İnternet", *The ANNALS Of The American Academy Of Political And Social Science* 668/1 (Ekim 2016), 165-197. <https://doi.org/10.1177/0002716216672635>
- Guhl, Jakob ve Davey, Jacob. *A Safe Space To Hate: White Supremacist Mobilisation On Telegram*, (Institute For Strategic Dialogue, 2020), 16.
- Gunaratna, Rohan. “Global Terrorism Mid-Year Review 2016”, *Counter Terrorist Trends And Analyses* 8/7 (Temmuz 2016), 3-8.
- Gölsunar, Emrah. “The Myth of ‘Jacobin Kemalism’?: İfluence of the French Revolution on Kemalist Elite and İdeology During the Early Republican Period”, *Turkish Studies* (Mart 2024), 603-624. <https://doi.org/10.1080/14683849.2024.2345677>
- Görlür, T. Recep ve Özdemir B. Ömer. “El Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: İşid”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 1/1 (Mayıs 2014), 113-155.
- Hafez, Mohammed ve Mullins, Creighton. “The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis Of Empirical Approaches To Homegrown Extremism”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 38/11 (Eylül 2015), 958–975. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1051375>
- Hamm, O. Alfons ve Weike, I. Almut. “The Neuropsychology Of Fear Learning And Fear Regulation”, *International journal of psychophysiology* 57/1 (Temmuz 2005), 5-14. <https://doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2005.01.006>
- Hamre, A. Liv. “An Analysis Of The Differences İn Terrorist Activity İn Yemen And Qatar”, (Bachelor's Thesis, NTNU, 2020).

Hashim, S. Ahmed. “The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate”, *Middle East Policy* 21/4 (Aralık 2014), 69-83. <https://doi.org/10.1111/mepo.12096>

Hazır, Hayati. “Demokrasi ve Siyasi Terör”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3/1 (Haziran 1990), 35-49.

Heit, Alexander vd., ‘It's All Over Now.'The Dentist Helmut Kunz And The Killing Of Reich Propaganda Minister Joseph Goebbels' Children At The End Of The Third Reich'', *British Dental Journal* 227/11 (Aralık 2019), 997-1000. <https://doi.org/10.1038/s41415-019-0992-1>

Hilderbrand, Lucas. “YouTube: Where Cultural Memory And Copyright Converge”, *Film Quarterly* 61/1 (Eylül 2007), 48-57. <https://doi.org/10.1525/fq.2007.61.1.48>

Hirsch, Alexander, K., “The Promise Of The Unforgiven: Violence, Power And Paradox In Arendt”, *Philosophy & Social Criticism* 39/1 (Kasım 2012), 45-61. <https://doi.org/10.1177/0191453712467319>

Hoffman, Adam. “The Islamic State’s Use Of Social Media”, *Terrorism’s Siren Song In The Digital Age*, Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2016.

Horgan, John. “From Profiles To Pathways And Roots To Routes: Perspectives From Psychology On Radicalization Into Terrorism”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 618/1 (Temmuz 2018), 80–94. <https://doi.org/10.1177/0002716208317539>

Horsley, A. Richard. “The Sicarii: Ancient Jewish" Terrorists”, *The Journal of Religion*, 59/4 (Ekim 1979), 435-458. <https://doi.org/10.1086/486729>

Huey, Laura. “@ me if you need shoutout”: Exploring Women's Roles in Islamic State Twitter Networks” *Studies in Conflict & Terrorism* 42/5 (Kasım 2017), 445-463. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2017.1393897>

- Hutchinson, Jade vd., “Mobilizing Extremism Online: Comparing Australian And Canadian Right-Wing Extremist Groups On Facebook”, *Behavioral Sciences Of Terrorism And Political Aggression* 15/2 (Mart 2021), 215-245. <https://doi.org/10.1080/19434472.2021.1903064>
- Hüseynov, Fuad. “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52/4 (2003), 387-401.
- Iane, Corina. "Anonymity On The Internet And Its Psychological Implications For Communication." *Cercetări Pilosofico-Psihologice* 3/2 (2011), 125-132.
- Ingram, J. Haroro. “An Analysis Of Inspire And Dabiq: Lessons From AQAP And Islamic State's Propaganda War”, *Studies In Conflict & Terrorism* 40/5 (Ağustos 2016), 357-375. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1212551>
- Ingram, J. Haroro. “Three Traits Of The Islamic State’s Information Warfare”, *The RUSI Journal* 159/6 (Aralık 2014), 4-11. <https://doi.org/10.1080/03071847.2014.990810>
- Innes, Martin vd. “Disinformation And Digital İnfluencing After Terrorism: Spoofing, Truthing And Social Proofing”, *Contemporary Social Science* 16/2 (Ocak 2019), 241-255. <https://doi.org/10.1080/21582041.2019.1569714>
- Issaev, M. Leonid ve Shishkina, R. Alisa. “Jihadism And Terrorism” *Journal Of Globalization Studies* 10/2 (2019), 113-125.
- Işık, Erman ve Poyraz, Emel. “Algı Yönetimi Bağlamında Sosyal Medya: Terörizmle Mücadelede Türkiye Örneği”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 12/34 (Aralık 2023), 427-451. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.1384902>
- İçli, Gönül. “Küreselleşme ve Kültür”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 25/2 (Aralık 2001), 163-172.

- İnan, Erkan. “Radikal Demokrasi Üzerine Kuramsal Bir İnceleme”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/3 (Temmuz 2023), 259-285.
- İrge N. Filiz. “Enformasyon Toplumu ve Toplumsal Değişim Sürecinde Sosyal Medya”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 17 (Temmuz 2012), 63-86.
- Jaafar, H. Hadi ve Woertz, Eckart. “Agriculture As A Funding Source Of ISIS: AGIS And Remote Sensing Analysis”, *Food Policy* 64 (Ekim 2016), 14-25.
<https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2016.09.002>
- Jackson, Richard. “The Study of Terrorism 10 Years After 9/11: Successes, Issues, Challenges” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8/32 (Aralık 2012), 1-16.
- Johan Farkas, “Cloaked Facebook Pages: Exploring Fake Islamist Propaganda İn Social Media”, *New Media & Society* 20/5 (Mayıs 2017), 1850-1867.
<https://doi.org/10.1177/1461444817707759>
- Johnson A. Douglas. Vd., “The Strategic Costs Of Torture: How" Enhanced Interrogation" Hurt America”, *Foreign Affairs* 95/5 (Ekim 2016), 121-132.
- Jonathan, Clough,. “A World Of Difference: The Budapest Convention On Cybercrime And The Challenges Of Harmonisation”, *Monash University Law Review* 40/3 (Ocak 2014), 698-736.
- Julian Droogan vd., “Innovation And Terror: An Analysis Of The Use Of Social Media By Terror-Related Groups İn The Asia Pacific”, *Journal Of Policing, Intelligence And Counter Terrorism*, 13/2 (Haziran 2018), 170-184.
<https://doi.org/10.1080/18335330.2018.1476773>
- Juneau, Thomas “Containing The Islamic State”, *Middle East Policy* 22/3 (2015), 36-43.

- Jurith, Ed. “Acts Of Terror, Illicit Drugs And Money Laundering”, *Journal Of Financial Crime*, 11/2 (Aralık 2003), 158-162.
<https://doi.org/10.1108/13590790410809086>
- Justus, S. Zach ve Hess, Aaron. “One Message For Many Audiences: Framing The Death Of Abu Musab Al-Zarqawi”, *Consortium For Strategic Communication* (Haziran 2006), 1-14.
- Kanat, Kılıç ve Ustun, Kadir. “US-Turkey Realignment On Syria”, *Middle East Policy* 22/4 (2015), 88-97.
- Karaağaç, Hilmi. “Ehl-İ Sünnet’e Göre Tekfir Problematigi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/40 (Aralık 2013), 163-186.
- Karakaş, Nuri ve Selçuk, Fatih. “Fransız Basınında Şeyh Said İsyanı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 7/4 (Aralık 2021), 880-908. <https://doi.org/10.21551/jhf.1033599>
- Karataş, Ceran Yaylagül. “Ahlak, Siyaset ve Demokrasi Bağlamında Kötülük ve Şiddet”, *İnsan ve Toplum*, 7/2 (Aralık 2017), 113-138.
- Karimi, Younes vd., “A Longitudinal Dataset of Twitter ISIS Users”, ArXiv (Şubat 2022). <https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.00878>
- Karppi, Tero ve Crawford, Kate. “Social Media, Financial Algorithms And The Hack Crash”, *Theory, Culture & Society* 33/1 (Mayıs 2015), 73-92.
<https://doi.org/10.1177/0263276415583139>
- Karyotis, Georgios. “Securitization of Greek Terrorism and Arrest of the Revolutionary Organization November 17”, *Cooperation and Conflict*, 42/3 (Eylül 2007), 271-293. <https://doi.org/10.1177/0010836707079932>

- Kathuria, Samta. vd., “Automation Intercession: Cyber Security” 2022 5th International Conference On Contemporary Computing And Informatics (2022), 1614-1618. <https://doi.org/10.1109/IC3I56241.2022.10073023>
- Kaufhold, Marc-Andre ve Reuter, Christian, “Cultural Violence And Peace İn Social Media”, *Information Technology For Peace And Security: IT Applications And Infrastructures İn Conflicts, Crises, War, And Peace* (Mart 2019), 361-381. https://doi.org/10.1007/978-3-658-25652-4_17
- Kaválek, Tomas. “From Al-Qaeda İn Iraq To Islamic State: The Story Of İnsurgency İn Iraq And Syria İn 2003-2015”, *Alternatives: Turkish Journal Of International Relations* 14/1 (Aralık 2015), 1-32.
- Kaya, İbrahim. *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk* Ankara: Usak Books, 2005.
- Keatinge, Tom. “Fundraising For Right-Wing Extremist Movements: How They Raise Funds And How To Counter İt”, *The RUSI Journal* 164/2 (Mayıs 2019), 10-23. <https://doi.org/10.1080/03071847.2019.1621479>
- Kendall, Elisabeth Kendall. “The Failing Islamic State Within The Failed State Of Yemen”, *Perspectives On Terrorism* 13/1 (Şubat 2019), 77-86.
- Khalil, B. Rami, vd. “Has “Iron” Felix Dzerzhinsky been affected by post-traumatic embitterment disorders?”, *Asian Journal of Psychiatry* 46 (Kasım 2019), 118-121. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2019.10.009>
- Khan, Alam ve Estrada, Mario A. Ruiz. “The effects of terrorism on economic performance: the case of Islamic State in Iraq and Syria (ISIS)”, *Quality & Quantity* 50 (2016), 1645-1661. <https://doi.org/10.1007/s11135-015-0226-9>
- Kızılcı, Serkan ve Kavuran, Tamer. “İkinci Dünya Savaşı’nda Japonya Karşıtı ABD Propaganda Posterlerinin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi”, *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/3 (Ekim 2019), 63-78.

Kirkpatrick, David, *The Facebook Effect: The Inside Story Of The Company That Is Connecting The World* (New York: Simon and Schuster, 2011), 26.

Kizilhan, Jan I. ve Florian Steger, “The Socialpsychology Of Islamist Terror– Interdisciplinary Perspectives On Violence And ISIS Totalitarian Structures”, *Global Security: Health, Science And Policy* 6/1 (Mayıs 2021), 26-37. <https://doi.org/10.1080/23779497.2021.1927796>

Klausen, Jytte vd., “The Youtube Jihadists: A Social Network Analysis Of Al-Muhajiroun’s Propaganda Campaign”, *Perspectives On Terrorism* 6/1 (Mart 2012), 36-53.

Kli, Maria. “Eros And Thanatos: A Nondualistic İnterpretation: The Dynamic Of Drives İn Personal And Civilizational Development From Freud To Marcuse” *The Psychoanalytic Review*, 105/1 (Ocak 2018), 67-89. <https://doi.org/10.1521/prev.2018.105.1.67>

Kline, Kip, “Jean Baudrillard And The Limits Of Critical Media Literacy”, *Educational Theory* 66/5 (Ekim 2016), 641-656. <https://doi.org/10.1111/edth.12203>

Kobs, M. David. “The Ideological And Political Power Of The Islamic State”, *Strategic Studies Institute* 2/1 (Şubat 2016), 40-44.

Krona, Michael. “Collaborative Media Practices And İnterconnected Digital Strategies Of Islamic State (IS) And Pro-IS Supporter Networks On Telegram”, *International Journal Of Communication* 14 (2020), 1888-1910.

Kruglanski, W. Arie vd., “To The Fringe And Back: Violent Extremism And The Psychology Of Deviance”, *American Psychologist*, 72/3 (2017), 217–230.

- Kumar, B. Rajesh. “Major Acquisitions By Facebook”, *Wealth Creation in the World’s Largest Mergers and Acquisitions: Integrated Case Studies* (Kasım 2018), 321-327. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02363-8_39
- Kumar, Canchal. “Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS) A Global Threat: İnternational Strategy To Counter The Threat.”, *Journal Of Social Sciences And Humanities* 1/4 (2015), 345-353.
- Kurtulus, N. Ersun. “Terrorism And Fear: Do Terrorists Really Want To Scare?”, *Critical Studies On Terrorism* 10/3 (Mayıs 2017), 501-522. <https://doi.org/10.1080/17539153.2017.1329080>
- Küçükalp, Derda, “Egemenliğin Mantığı, Faşizm ve Şiddet”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 14/53 (Nisan 2018), 85-95.
- Lassen, S. David ve Brown, R. Adam. “Twitter: The Electoral Connection?”, *Social Science Computer Review* 29/4 (Eylül 2010), 419-436. <https://doi.org/10.1177/0894439310382749>
- Lasswell, D. Harold. “The theory of political propaganda”, *American Political Science Review* 21/3 (1927), 627-631. <https://doi.org/10.2307/1945515>
- Laura, Guillaume. “Risk And War in The Twenty-First Century”, *Intelligence And National Security*, 23/3 (Haziran 2008), 406-420. <https://doi.org/10.1080/02684520802121273>
- Lee, Carol vd., “The San Bernardino, California, Terror Attack: Two Emergency Departments’ Response”, *Western Journal Of Emergency Medicine* 17/1 (Ocak 2016), 1-7. <https://doi.org/10.5811%2Fwestjem.2016.1.29720>
- Lee, Rensselaer ve Thoumi, Francisco. “The Criminal-Political Nexus İn Colombia”. *Trends İn Organized Crime*, 3/1 (Mart 1997), 59-65. <https://doi.org/10.1007/s12117-997-1142-8>

- Lindberg, Susanna. “Rebecca Comay. Mourning Sickness. Hegel And The French Revolution”, *Hegel Bulletin* 33/2 (Nisan 2013), 106-110.
- Linz, J. Juan. “Transitions To Democracy”, *Washington Quarterly* 13/3 (1990), 143-164. <https://doi.org/10.1080/01636609009445400>
- Lockhart, Laurence ve Tülcü, Süleyman. “Hasan-I Sabbâh ve Haşîşîler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2006), 213-240.
- Lohr, Eric. “The Bolshevik Revolution Is Over”, *The Journal of Modern History* 92/3 (2020), 635-667.
- Lomo, Zachary vd., “*The Phenomenon Of Forced Migration In Uganda: An Overview Of Policy And Practice In An Historical Context*” (Refugee Law Project, 2001),
- Lorenzo Vidino, “European Foreign Fighters İn Syria: Dynamics And Responses”, *European View* 13/2 (Aralık 2014), 217-224.
- Lounnas, Djallil. “The Failed Ideological Hybridization Of The Islamic State”, *Studies In Conflict & Terrorism* 46/3 (Nisan 2020), 278-306. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1759186>
- Macdonald, Stuart vd., “Regulating Terrorist Content On Social Media: Automation And The Rule Of Law”, *International Journal Of Law İn Context* 15/2 (Haziran 2019), 183-197. <https://doi.org/10.1017/S1744552319000119>
- Maher, Shiraz. (2016). *Salafi-Jihadism: The History Of An İdea*, (Hindistan: Oxford University Press, 2016), 10.
- Mahood, Samantha ve Rane, Halim. “Islamist Narratives İn ISIS Recruitment Propaganda”, *The Journal Of International Communication* 23/1 (Aralık 2016), 15-35. <https://doi.org/10.1080/13216597.2016.1263231>

- Malcolm, Hannah. “Was the Reign of Terror Totalitarian? A Study of Hannah Arendt and JL Talmon”, *Proceedings of The National Conference On Undergraduate Research*, (Nisan 2014), 985-993.
- Martin, Elaine. “The Global Phenomenon Of" Humanizing" Terrorism İn Literature And Cinema”, *Clcweb: Comparative Literature And Culture* 9/1 (2007), 1-9. <https://doi.org/10.7771/1481-4374.1023>
- Martin, Michaela ve Solomon, Hussein. “Islamic State: Understanding The Nature Of The Beast And Its Funding”, *Contemporary Review Of The Middle East* 4/1 (Şubat 2017), 18-49. <https://doi.org/10.1177/2347798916681319>
- Martínez, C. Jose ve Eng, Brent, “Struggling To Perform The State: The Politics Of Bread İn The Syrian Civil War”, *International Political Sociology* 11/2 (2017), 130-147.
- Martini, Alice. “Making Women Terrorists Into “Jihadi Brides”: An Analysis Of Media Narratives On Women Joining ISIS”, *Critical Studies on Terrorism* 11/3 (Mart 2018), 458-477. <https://doi.org/10.1080/17539153.2018.1448204>
- Mathieu Deflem, “Global Rule Of Law Or Global Rule Of Law Enforcement? International Police Cooperation And Counterterrorism”, *The Annals Of The American Academy Of Political And Social Science* 603/1 (Ocak 2006), 240-251.
- Matusitz, Jonathan. *Symbolism İn Terrorism: Motivation, Communication, And Behavior*, (New York: Rowman & Littlefield, 2014).
- McKelvey, Fenwick. “A Consensual Hallucination No More? The Internet As Simulation Machine”, *European Journal of Cultural Studies* 18/4-5 (Haziran 2015), 577-594. <https://doi.org/10.1177/1367549415584856>

- Mcquail, Denis. “On The Mediatization Of War: A Review Article”, *International Communication Gazette* 68/2 (Nisan 2006), 107-118.
<https://doi.org/10.1177/1748048506062227>
- Meena, Acharya. “Monarchy, Democracy, Donors, And The CPN-Maoist Movement İn Nepal: A Lesson For Infant Democracies”, *HIMALAYA, The Journal Of The Association For Nepal And Himalayan Studies* 23/2 (2003).
- Meijer, Roel. “Global Salafism”, *London: Hurst And Company* (2009), 1-6.
- Meishar-Tal, Hagit vd., “Facebook Groups As LMS: A Case Study”, *International Review Of Research İn Open And Distributed Learning* 13/4 (Ekim 2012), 33-48. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v13i4.1294>
- Mekpor, S. Emmanuel. vd., “The Determinants Of Anti-Money Laundering Compliance Among The Financial Action Task Force (FATF)”, Member States. *Journal Of Financial Regulation And Compliance* 26/3 (Temmuz 2018), 442-459.
- Melki, Jad ve Jabado, May. “Mediated Public Diplomacy Of The Islamic State İn Iraq And Syria: The Synergistic Use Of Terrorism, Social Media And Branding”, *Media And Communication* 4/2 (2016), 92-103.
<https://doi.org/10.17645/mac.v4i2.432>
- Methusala, Gratia vd., “Cooperation Of European Union (EU) And The North Atlantic Treaty Organization (NATO) İn Overcoming Terrorism İn Europe On 2019-2021”, *Journal Of Social Science* 3/6 (Kasım 2022), 2016-2022.
<https://doi.org/10.46799/jss.v3i6.488>
- Metin, Osman ve Karakaya, Şeref. “Jean Baudrillard Perspektifinden Sosyal Medya Analizi Denemesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (Aralık 2017), 109-121. 023101400063957

Metin, Sevtap. “Oyun Teorileri Işığında Thomas Hobbes’un Sosyal Sözleşme Kuramının Analiz ve Yorumu”, *Journal Of Istanbul University Law Faculty*, 72/1 (Haziran 2014) 235-264.

Mia Bloom, “Constructing Expertise: Terrorist Recruitment And “Talent Spotting” İn The PIRA, Al Qaeda, And ISIS”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 40/7 (Ekim 2016), 603-623. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1237219>

Michael, Flavin, “Four Typologies Of Leadership Applied To A Survey Of The Provisional IRA And Sinn Féin İn The Troubles”, *Terrorism And Political Violence*, 36/2 (Kasım 2022), 198-213. <https://doi.org/10.1080/09546553.2022.2130057>

Michael, George, “The Legend And Legacy Of Abu Musab Al-Zarqawi” *Defence Studies* 7/3 (Eylül 2007), 338-357. <https://doi.org/10.1080/14702430701559248>

Mike Gane, “Radical Theory: Baudrillard And Vulnerability”, *Theory, Culture & Society* 12/4 (1994), 109-123. <https://doi.org/10.1177/026327695012004008>

Minins, Aldis. “Latvia, 1918–1920: A civil war?”, *Journal of Baltic Studies*, 46/1 (Şubat 2015), 49-63. <https://doi.org/10.1080/01629778.2015.1009689>

Mitts, Tamar. “Studying The İmpact Of ISIS Propaganda Campaigns”, *The Journal Of Politics* 84/2 (2022), 1220-1225.

Moghadam, Assaf. “The Salafi-Jihad As A Religious İdeology” *CTC Sentinel* 1/3 (Şubat 2008), 14-16.

Moghaddam, M. Fathali. “The Staircase To Terrorism: A Psychological Exploration”, *American Psychologist* 60/2 (2005), 161–169. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.60.2.161>

- Morris, M. Andrea. “Who Becomes A Foreign Fighter? Characteristics Of The Islamic State’s Soldiers”, *Terrorism And Political Violence* 36/2 (Ocak 2023), 246-264. <https://doi.org/10.1080/09546553.2022.2144730>
- Moustafa Ayad, “Islamic State Terrorist Propaganda İs Going Viral On Facebook”, *WIRED*, (Erişim 18 Haziran 2024). <https://www.wired.com/story/islamic-state-terrorism-facebook/>
- Murthy, Dhiraj. “Evaluating Platform Accountability: Terrorist Content On Youtube”, *American Behavioral Scientist* 65/6 (şubat 2021), 800-824. <https://doi.org/10.1177/0002764221989774>
- Mücevher, Muhammet Hamdi. “Örgütlerde Simbiyotik Yaşam: İşbirlikçiler, Sığıntılar ve Asalaklar”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi* 6/15 (2021), 172-184.
- Myers, Nick. “Cyber Security: Cyber Crime, Attacks And Terrorism”, *ODU UN Day 2020 Issue* (2020), 1-13.
- Nanninga, Pieter. “*Branding A Caliphate İn Decline: The Islamic State’s Video Output (2015-2018)*”, The Hauge: International Center For Counter-Terrorism (Nisan 2019),
- Narula, Sunil. “Psychological Operations (Psyops): A Conceptual Overview” *Strategic Analysis* 28/1 (Nisan 2008), 177-192. <https://doi.org/10.1080/09700160408450124>
- Nashmi, Eisa Al, “From Selfies To Media Events: How Instagram Users Interrupted Their Routines After The Charlie Hebdo Shootings”, *Digital Journalism* 6/1 (Mart 2017), 98-117. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1306787>

- Nazah, Saiba vd., “Evolution Of Dark Web Threat Analysis And Detection: A Systematic Approach”, *Ieee Access* 8 (Eylül 2020), 171796-171819. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3024198>
- Neary, J. Peter. “Globalization And Market Structure”, *Journal Of The European Economic Association*, 1/2-3 (Mayıs 2003), 245-271. <https://doi.org/10.1162/154247603322390928>
- Neumann, R. Peter. “Options And Strategies For Countering Online Radicalization İn The United States”, *Studies İn Conflict & Terrorism* 36/6 (Mayıs 2013), 431-459. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.784568>
- Nickerson, Connor. “Media Portrayal Of Terrorism And Muslims: A Content Analysis Of Turkey And France”, *Crime, Law And Social Change* 72 (Mayıs 2019), 547-567. <https://doi.org/10.1007/s10611-019-09837-6>
- Nico Prucha, “Is And The Jihadist İnformation Highway–Projecting İnfluence And Religious Identity Via Telegram”, *Perspectives On Terrorism* 10/6 (Aralık 2016), 48-58.
- Nilsen, B. Anne. “European Female Supporters Of The Islamic State: A Multimodal Discourse Analysis Of Their Facebook Profiles”, *Nordic Journal Of Religion And Society* 33/1 (Mayıs 2020), 4-15. <https://doi.org/10.18261/issn.1890-7008-2020-01-01>
- Nissim, Nir vd., “USB-Based Attacks”, *Computers & Security* 70 (2017), 675-688. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2017.08.002>
- Nunes, Emilia, “Secure Messaging”, *Trends İn Data Protection And Encryption Technologies*, Ed. Valentin Mulder, (İsviçre: Springer, 2022), 227-231. 10.1007/978-3-031-33386-6

Ofluoğlu, Gökhan ve Balcı, Ali İhsan. “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Çalışan Yoksullar”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* 5/11 (Nisan 2016), 56-75.

Omelicheva, Y. Mariya. Ve Markowitz, Lawrence. “Does Drug Trafficking Impact Terrorism? Afghan Opioids And Terrorist Violence İn Central Asia”, *Studies İn Conflict & Terrorism*, 42/12 (Ocak 2018), 1021-1043.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1434039>

Osaherumwen, Stephen. “International Terrorism: The İnfluence Of Social Media İn Perspective”, *World Wide Journal Of Multidisciplinary Research And Development* 3/10 (2017), 86-91.

Öz, Eyüp. “Yasak Bir Hafızayla Yüzleşmek: Menemen Olayı İrtica mı, Komplo mu?”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Haziran 2015), 409-440. <https://doi.org/10.16947/fsmiad.74718>

Özdemir, Yavuz vd., “Demokrasi Üzerine” *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (Aralık 2010), 259-269.

Özerkmen, Necmettin, Haydar Gölbaşı. “Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet”, *Akademik Bakış Dergisi* 28/15 (Mart 2010), 23-37.

Özerkmen, Necmettin. “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44/2 (2004), 247-265.

Öztürk, Armağan. “Egemenliğin Cumhuriyetçi Yapı Sökümü: Machiavelli, Rousseau ve Ulus Devlet”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16/58, (Haziran 2020), 85-106.

Page, Ruth, “Group Selfies And Snapchat: From Sociality To Synthetic Collectivisation”, *Discourse, Context & Media* 28 (Nisan 2019), 79-92.
<https://doi.org/10.1016/j.dcm.2018.10.003>

- Palmer, Ian. "Terrorism, Suicide Bombing, Fear And Mental Health", *International Review Of Psychiatry* 19/3 (2007), 289-296.
<https://doi.org/10.1080/09540260701349506>
- Palmer, R. Robert. "Popular Democracy In The French Revolution", *French Historical Studies* 1/4 (1960), 445-469. <https://doi.org/10.2307/286142>
- Palsetia, Jesse S. "Indian Critiques Of Gandhi, Edited By Harold Coward", *Canadian Journal Of History*, 41/1 (2006), 190-192. DOI: 10.3138/cjh.41.1.190
- Park, S. Chang ve Magolis, David. "Examination Of Blog Discussion About The Beheading Of Two American Journalists By ISIS", *Contemporary Voices: St Andrews Journal Of International Relations* 7/3 (2016), 9-22.
<https://doi.org/10.15664/jtr.1253>
- Parlakkılıç, Alaattin, "Cyber Terrorism Through Social Media: A Categorical Based Preventive Approach", *Ijiss* 7/4 (Aralık 2018), 172–178.
- Pater, Robert. "Safety Energetics Matters", *Professional Safety* 65/11 (Kasım 2020), 16-19.
- Peskin, Harvey. "Uses Of Guilt In The Treatment Of Dehumanization", *The International Journal Of Psychoanalysis*, 98/2 (Aralık 2017), 473-489.
<https://doi.org/10.1111/1745-8315.12628>
- Peterson, V. Valerie. "Plato's Allegory Of The Cave: Literacy And "The Good", *Review Of Communication* 17/4 (Eylül 2017), 273-287.
<https://doi.org/10.1080/15358593.2017.1367826>
- Piazza, A. James. "Fake News: The Effects Of Social Media Disinformation On Domestic Terrorism", *Dynamics Of Asymmetric Conflict* 15/1 (Şubat 2021), 55-77. <https://doi.org/10.1080/17467586.2021.1895263>

- Podoshen, S. Jeffrey. vd., “New Approaches To Dark Tourism Inquiry: A Response To Isaac”, *Tourism Management* 51 (Aralık 2015), 331-334.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.05.008>
- Pokalova, Elena. "Driving Factors Behind Foreign Fighters In Syria And Iraq", *Studies In Conflict & Terrorism* 42/9 (Şubat 2018), 798-818.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1427842>
- Post, M. Jerold. “Terrorism And Right-Wing Extremism: The Changing Face Of Terrorism And Political Violence In The 21st Century: The Virtual Community Of Hatred”, *International Journal Of Group Psychotherapy* 65/2 (Ağustos 2015), 242-271. <https://doi.org/10.1521/ijgp.2015.65.2.242>
- Post, M. Jerold. vd, “The Psychology Of Suicide Terrorism” *Psychiatry* 72/1 (2009), 13-31.
- Primoratz, Igor. “What is terrorism?”, *Journal Of Applied Philosophy*’, 7/2 (Ekim 1990), 129-138. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5930.1990.tb00261.x>
- Purvis, Trevor ve Hunt, Alan. “Discourse, İdeology, Discourse, İdeology, Discourse, İdeology”, *British Journal Of Sociology* 44/3 (Eylül 1993), 473-499.
<https://doi.org/10.2307/591813>
- Putra, D. Muhammed. “New Media And Terrorism: Role Of The Social Media To Countering Cyber Terrorism And Cyber Extremism For Effective Response”, *SSRN Electronic Journal* (Mart 2016), 1-9.
<https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2754370>
- Quillen, Chris. “The Islamic State's Evolving Chemical Arsenal”, *Studies In Conflict & Terrorism* 39/11 (Nisan 2016), 1019-1030.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1154364>

- Ramzan, Zulfikar. “Phishing Attacks And Countermeasures”, *Handbook Of Information And Communication Security*, (2010), 433-448. https://doi.org/10.1007/978-3-642-04117-4_23
- Rapoport, C. David. “Terrorism as a Global Wave Phenomenon: an Overview”, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. (2017). <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.299>
- Rapoport, C. David. *Waves of Global Terrorism*, New York: Columbia University Press, 2022.
- Rattansi, Ali. “Forget Postmodernism? Notes From De Bunker”, *Sociology* 29/2 (Mayıs 1995), 339-349. <https://doi.org/10.1177/0038038595029002009>
- Rich, Paul B. “Understanding Terror, Terrorism, And Their Representations İn Media And Culture”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 36/3 (Şubat 2013), 255-277. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.755915>
- Robert Gorwa vd., “Algorithmic Content Moderation: Technical And Political Challenges İn The Automation Of Platform Governance”, *Big Data & Society* 7/1 (Ocak 2020), 1-15. <https://doi.org/10.1177/2053951719897945>
- Rocca, M. Noemi. “Mobilization And Radicalization Through Persuasion: Manipulative Techniques İn ISIS’propaganda”, *International Relations And Diplomacy* 5/11 (Kasım 2017), 660-670. doi:10.17265/2328-2134/2017.11.003
- Rousseau, Cecile. vd. “Consequences of 9/11 and the war on terror on children’s and young adult’s mental health: A systematic review of the past 10 years” *Clinical child psychology and psychiatry* 20/2 (Eylül 2013), 173-193. <https://doi.org/10.1177/1359104513503354>

- Ruggiero, Vincenzo. ‘‘Terrorism: Cloning The Enemy’’ *International Journal of the Sociology of Law* 31/1 (Mart 2003), 23-34. [https://doi.org/10.1016/S0194-6595\(03\)00022-4](https://doi.org/10.1016/S0194-6595(03)00022-4)
- Ryder, Nicholas. ‘‘Out With The Old And... İn With The Old? A Critical Review Of The Financial War On Terrorism On The Islamic State Of Iraq And Levant’’, *Studies İn Conflict & Terrorism* 41/2 (Ocak 2017), 79-95. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1249780>
- Sağlam, Mete ‘‘Benzerlikler ve Farklılıklar Üzerinden Taliban ve Deaş Karşılaştırması: Deaş Horasan Grubunun Afganistan’ın Geleceği Üzerine Etkileri’’, *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi* 2/1 (Haziran 2022), 49-66.
- Salman, Sarkan ‘‘İŞİD’in İdeolojisi: Cihadi Selefilik’’, *Lectio Socialis* 4/2 (Temmuz 2020), 97-112.
- Sandywell, Barry. ‘‘Forget Baudrillard?’’, *Theory, Culture & Society* 12/4 (Kasım 1995), 125-152. <https://doi.org/10.1177/026327695012004009>
- Saraçlı, Murat. ‘‘Uluslararası Hukukta Terörizm’’, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11/1 (Haziran 20017), 1049-1078.
- Sarikakis, Katharine ve Winter, Lisa. ‘‘Social Media Users’ Legal Consciousness About Privacy’’, *Social Media+ Society* 3/1 (Şubat 2017), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2056305117695325>
- Sayımer, İdil. ‘‘Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri’’, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi* 2/2 (Ekim 2014), 97-112.
- Schmid, Alex P. ‘‘The Revised Academic Consensus Definition Of Terrorism’’, *Perspectives On Terrorism*, 6/2 (Mayıs 2012), 158-159.

- Schmid, Alex. “Terrorism As Psychological Warfare”, *Democracy And Security* 1/2 (Haziran 2006), 137-146. <https://doi.org/10.1080/17419160500322467>
- Semercioğlu, Harun. “Uluslararası Terörizmde Küresel İş birliği: Bir Ütopya”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 34/2 (Haziran 2016), 97-114. <https://doi.org/10.17065/huniibf.259135>
- Sewell Jr, William, H. “Ideologies And Social Revolutions: Reflections on the French Case” *The Journal Of Modern History* 57/1 (1985), 57-85.
- Sezgin, A. Ayşe. “Hate Sayings İn Online Newspapers’ Reader Comments: Reina Attack Example”, *AJIT-E* 8/30 (Ekim 2017), 107-130. 10.5824/1309-1581.2017.5.007.x
- Shamieh, Luna ve Szenes, Zoltan. “The Propaganda Of ISIS/DAESH Through The Virtual Space”, *Defence Against Terrorism Review* 7/1 (Mart 2015), 7-30.
- Siegel, A. Alexandra ve Tucker, A. Joshua. “The Islamic State’s Information Warfare: Measuring The Success Of ISIS’s Online Strategy”, *Journal Of Language And Politics* 17/2 (Ocak 2018), 258-280. <https://doi.org/10.1075/jlp.17005.sie>
- Silke, Andrew Silke. “Research on Terrorism: A Review of the Impact of 9/11 and the Global War on Terrorism”, *Terrorism Informatics: Knowledge Management And Data Mining For Homeland Security*, (2008). https://doi.org/10.1007/978-0-387-71613-8_2
- Simons, Greg, “Islamic Extremism And The War For Hearts And Minds”, *Global Affairs* 2/1 (Mart 2016), 91-99. <https://doi.org/10.1080/23340460.2016.1152446>
- Singh, Parlo. “Globalization And Education”, *Educational Theory* 54/1 (Nisan 2004), 103-115. <https://doi.org/10.1111/j.0013-2004.2004.00006.x>

- Sivek, C. Susan. “Social Media Under Social Control: Regulating Social Media And The Future Of Socialization”, *Electronic News* 4/3 (Eylül 2010), 146-164. <https://doi.org/10.1177/1931243110383266>
- Sohn, Doungyoung. “Spiral Of Silence İn The Social Media Era: A Simulation Approach To The İnterplay Between Social Networks And Mass Media”, *Communication Research* 49/1 (Haziran 2019), 139-166. <https://doi.org/10.1177/0093650219856510>
- Sokullu-Akıncı, Füsün. “Özgürlük ve Güvenlik”, *Journal Of Istanbul University Law Faculty* 69/1-2 (Aralık 2011), 105-110.
- Solla, Federico vd., “Terror Attack İn Nice, France”, *Academic Pediatrics* 18/4 (Haziran 2018), 361-363. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2018.01.004>
- Solomon, Hussein. “The Rise Of The Islamic State”, *Islamic State And The Coming Global Confrontation*, (Springer: 2016), 1-13. https://doi.org/10.1007/978-3-319-30719-0_1
- Sparks, Colin. “What's Wrong With Globalization?”, *Global Media And Communication*, 3/2 (Ağustos 2007), 133-155. <https://doi.org/10.1177/1742766507078413>
- Spencer, Amanda. “The Hidden Face Of Terrorism: An Analysis Of The Women İn Islamic State”, *Journal Of Strategic Security* 9/3 (2016), 74-98.
- Steinhoff, Patricia ve Zwerman, Gilda. “Introduction To The Special İssue On Political Violence”, *Qualitative Sociology* 31 (Temmuz 2008), 213-220. <https://doi.org/10.1007/s11133-008-9111-3>
- Stergiou, Dimitrios. “ISIS Political Economy: Financing A Terror State”, *Journal Of Money Laundering Control* 19/2 (Mayıs 2016), 189-207. <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2015-0021>

- Steyn, Juliet. “Jean Baudrillard:Then We Too Shall See The Stars Fade Away”, *Theory, Culture & Society* 16/4 (Ağustos 1999) 145-154. <https://doi.org/10.1177/02632769922050764>
- Su, Yi Yuan ve Yang, Sue-Ming. “Legislative Efforts To Prevent Eco-Terrorist Attacks” *The Handbook Of The Criminology Of Terrorism*, (Kasım 2016), 535-552. <https://doi.org/10.1002/9781118923986.ch35>
- Suda, Yuko, “Transatlantic Politics Of Data Transfer: Extraterritoriality, Counter-Extraterritoriality And Counter-Terrorism”, *JCMS: Journal Of Common Market Studies* 51/4 (Mart 2013), 772-788. <https://doi.org/10.1111/jcms.12017>
- Sun, Yalin ve Zhang, Yan. “A Review Of Theories And Models Applied İn Studies Of Social Media Addiction And İmplications For Future Research”, *Addictive Behaviors* 114 (Mart 2021), 1-37. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106699>
- Sweet, O.C. David. “Interpol Dvı Best-Practice Standards—An Overview”, *Forensic Science International*, 201/1-3 (Eylül 2010), 18-21. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2010.02.031>
- Sydenham, M. J. “The French Revolution is not Yet Over”, *Canadian Journal of History*, 17/3 (1982), 505-511. <https://doi.org/10.3138/cjh.17.3.505>
- Syed H. B. O. Alkaff, “Abu Bakr Al-Baghdadi, the Imposter” *Counter Terrorist Trends and Analyses* 6/10 (Kasım 2014), 4-7.
- Şahin, Zeynep Burcu. “Çok Partili Hayata Geçiş Deneyiminde Basın ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, *Atatürk Dergisi* 10/2 (Aralık 2021), 171-204.
- Şimşek, Murat. “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 54 (Mayıs 2016), 319-335.

T.C İçişleri Bakanlığı, İç Güvenlik Stratejileri Daire Başkanlığı, *Deaş Terör Örgütü*, 2019, S.32.

Taşdemir, Fatma. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: Usak Books, 2006.

Taylor, Max. “Is Terrorism A Group Phenomenon?”, *Aggression And Violent Behavior*, 15/2 (Mart 2010), 121-129.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.09.001>

Teiner, David. “Cartel-Related Violence İn Mexico As Narco-Terrorism Or Criminal Insurgency”, *Perspectives On Terrorism*, 14/4 (Ağustos 2020), 83-98.

Tejerina, Benjamin. “Protest Cycle, Political Violence And Social Movements İn The Basque Country”, *Nations And Nationalism* 7/1 (Ocak 2003), 39-57.
<https://doi.org/10.1111/1469-8219.00003>

Terence H. Qualter “Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35/1 (1980), 255-307.

Termeer, Agnes ve Duyvesteyn, Isabelle. "The İnclusion Of Women İn Jihad: Gendered Practices Of Legitimation İn Islamic State Recruitment Propaganda", *Critical Studies On Terrorism* 15/2 (2022), 463-483.
<https://doi.org/10.1080/17539153.2022.2038825>

Teunissen, Coen. Ve Sarah Napier “Child Sexual Abuse Material And End-To-End Encryption On Social Media Platforms: An Overview”, *Trends And Issues İn Crime And Criminal Justice* 653 (Temmuz 2022), 1-19.

The Telegraph, “Facebook Accused Of İntroducing Extremists To One Another Through 'Suggested Friends' Feature”, (Erişim 11 Mayıs 2024).
<https://www.telegraph.co.uk/news/2018/05/05/facebook-accused-introducing-extremists-one-another-suggested/>

- Thorley, G. Tom. Ve Saltman, Erin. “Gıfct Tech Trials: Combining Behavioural Signals To Surface Terrorist And Violent Extremist Content Online”, *Studies In Conflict & Terrorism* (Haziran 2023), 1-26.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2023.2222901>
- Tichý, Lukas. “Energy İnfrastructure As A Target Of Terrorist Attacks From The Islamic State İn Iraq And Syria”, *International Journal Of Critical Infrastructure Protection* 25 (Haziran 2019), 1-13.
<https://doi.org/10.1016/j.ijcip.2019.01.003>
- Tilak, Geetali. “A Review Of Media And Extremism With Special Reference To Controlling Terrorists Attack”, *Global Journal Of Human-Social Science* 19/8 (2019), 1-4.
- Timur, Kemal. “Süleyman Musli ve Semerkant Romanlarında Batınlık ve Hasan Sabbah” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 12/31 (2006), 217-232.
- Toker, Huriye ve Rae, Taylor. “The Representation Of 2015 Ankara Bombings İn Canadian Media”, *International Journal Of Social Inquiry* 9/2 (Şubat 2017), 115-136.
- Tolis, Edoardo. “Investigating The İnfluence Of ISIS Radicalisation On The Recruitment Process: A Critical Analysis”, *Journal Of Policing, Intelligence And Counter Terrorism* 14/2 (Haziran 2019), 129-146.
<https://doi.org/10.1080/18335330.2019.1572910>
- Topcu, Neslihan. ve Ateş, Davut. “Siyasal Şiddetin Evrimine Örnekler Üzerinden Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (Ekim 2022), 196-220.

- Torregrosa, Javier vd., “Linguistic Analysis Of Pro-ISIS Users On Twitter”, *Behavioral Sciences Of Terrorism And Political Aggression* 12/3 (Ağustos 2019), 171-185. <https://doi.org/10.1080/19434472.2019.1651751>
- Truitte, Kevin. “The Derna Mujahideen Shura Council: A Revolutionary Islamist Coalition İn Libya”, *Perspectives On Terrorism* 12/5 (Ekim 2018), 4-17.
- Tulga, Y. Ahmet. “Comparison Of Turkish And English-Speaking ISIS Sympathizers’ Twitter Content Between 2015 And 2016”, *Innovation İn The Social Sciences* 1/2 (Ağustos 2023), 234-262.
- Tulga, Y. Ahmet. “Examining ISIS’s Turkish Sympathizers On Twitter”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 8/3 (Aralık 2022), 13-34. <https://doi.org/10.25272/icps.1183919>
- Tulga, Y. Ahmet. “The Role Of Mass Media İn Terrorism And Its Effect On Individuals”, *İnsan ve İnsan* 7/25 (Temmuz 2020), 47-64. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.695346>
- Tuteja, Venu ve Marwaha S. Sanjana. “Artificial İntelligence: Threat Of Terrorism And Need For Better Counter-Terrorism Efforts”, *International Journal Of Creative Computing* 2/1 (Eylül 2023), 87-100. <https://doi.org/10.1504/IJCRC.2023.133551>
- Türkiye Barolar Birliği, “*Türkiye ve Terörizm*” (Ankara: 2006).
- Türköz, Şükrü. “Küresel Terörizm Sorununa Güvenlik Perspektifli Bir Yaklaşım”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/2 (Nisan 2016), 153-162.
- Ubayasiri, Kasun. “Journalism İn The Crosshairs: The Islamic State's Exploitation Of Western Media Practice”, *Fusion Journal* 11 (Mayıs 2017), 5-15.

- Uzulmez, Mevlüt ve Ateş, S. Savaş. “Terrorist Attacks In Aviation: An Analysis Of Ataturk Airport Attack On 28TH Of June 2016”, *Pressacademia Procedia* 3/1 (Mayıs 2017), 1012-1018. <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2017.681>
- Valcore, L. Jace ve Buckler, Kevin. “An Act Of Terror And An Act Of Hate: National Elite And Populace Newspaper Framing Of Pulse Nightclub Shooting”, *Criminal Justice Studies* 33/3 (2020), 276-296.
- Van Ham, Peter. “The Rise Of The Brand State: The Postmodern Politics Of Image And Reputation”, *Foreign Affairs* 80/5 (2001), 2-6. <https://doi.org/10.2307/20050245>
- Van Leuven, Dallin vd., “Analysing The Recruitment And Use Of Foreign Men And Women İn ISIL Through A Gender Perspective”, *Foreign Fighters Under International Law And Beyond*, Ed. Andrea de Guttry, (T.M.C. Asser Press, The Hague, 2016). https://doi.org/10.1007/978-94-6265-099-2_7
- Van-Ginkel, Bibi T. “International Legal And Policy Framework On Returning Foreign Fighters: Focus On The United Nations And The Global Counterterrorism Forum”, In *Returning Foreign Fighters: Responses, Legal Challenges And Ways Forward* (Mart 2023), 73-88. https://doi.org/10.1007/978-94-6265-571-3_5
- Veilleux-Lepage, Yannick. “Paradigmatic Shifts İn Jihadism İn Cyberspace: The Emerging Role Of Unaffiliated Sympathizers İn Islamic State’s Social Media Strategy”, *Journal Of Terrorism Research* 7/1 (2016), 36-51. <https://doi.org/10.15664/jtr.1183>
- Venkatachary, Sampath Kumar vd., “Cybersecurity And Cyber Terrorism-İn Energy Sector–A Review”, *Journal Of Cyber Security Technology* 2/3-4 (Ekim 2018), 111-130. <https://doi.org/10.1080/23742917.2018.1518057>

- Venkatesh, Vivek vd., “Promoting Extreme Violence: Visual And Narrative Analysis Of Select Ultraviolent Terror Propaganda Videos Produced By The Islamic State Of Iraq And Syria (ISIS) İn 2015 And 2016”, *Terrorism And Political Violence* 32/8 (Ekim 2018), 1753-1775.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1516209>
- Vergani, Matteo ve Zuev, Dennis. “Neojihadist Visual Politics: Comparing Youtube Videos Of North Caucasus And Uyghur Militants”, *Asian Studies Review* 39/1 (Aralık 2014), 1-22. <https://doi.org/10.1080/10357823.2014.976171>
- Voerman, Jan. “The Reign of Terror”, *Andrews University Seminary Studies (AUSS)*, 47/1 (2009), 117-134.
- Vriens, Eva. “Inciting Fear For Terrorism: A Critical Review Of Current Counter-Terrorism Policies And How They İncrease Fear”, *Social Cosmos*, 3/1 (2012), 111-117.
- Wade, Francis C. “On violence” *The Journal of Philosophy*, 68/12 (Haziran 1971) 369-377. <https://doi.org/10.2307/2024918>
- Waldman, Suzanne ve Simona Verga, “Countering Violent Extremism On Social Media”, *Defence Research And Development Canada* 1 (2016), 1-28.
- Webber, David ve Arie W. Kruglanski, "The Social Psychological Makings Of A Terrorist." *Current Opinion İn Psychology* 19 (2018), 131-134.
<https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.024>
- Weber, Cynthia. "Encountering Violence: Terrorism And Horrorism İn War And Citizenship", *International Political Sociology* 8/3 (Eylül 2014), 237-255.
<https://doi.org/10.1111/ips.12056>

- Wechsler, William vd., “The ISIS Threat To US National Security: Policy Choices”, *Middle East Policy* 23/1 (Mart 2016), 1-24.
<https://doi.org/10.1111/mepo.12170>
- Weret, Simon. "The Science Of Destruction: Terrorism And Technology In The Nineteenth Century", *The Oxford Handbook of the History of Terrorism*, Carola Dietze ve Claudia Verhoeven. (ed.), (Oxford Handbooks Online, 2014).
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199858569.013.012>
- Wetchy, Margareta. “Aspects Of Non-Governmental Armed Forces–A Look Into The Islamic State In Iraq”, *Agents Of Violence* (Brill Schöningh, 2024), 247-275.
https://doi.org/10.30965/9783657794478_010
- White, K. Ralph. “Hitler, Roosevelt, And The Nature Of War Propaganda”, *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 44/2 (1949) 157-174.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0056667>
- White, Paul. “Darwin, Concepción, And The Geological Sublime”, *Science In Context* 25/1 (Ocak 2012), 49-71. <https://doi.org/10.1017/S0269889711000299>
- Whittaker, Joe. “The Role Of Financial Technologies In US-Based ISIS Terror Plots”, *Studies In Conflict & Terrorism* (Ekim 2022), 1-26.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2022.2133345>
- Wicki-Birchler , David, “The Budapest Convention and the General Data Protection Regulation: acting in concert to curb cybercrime?”, *International Cybersecurity Law Review* 1/1 (Eylül 2020), 63-72.
<https://doi.org/10.1365/s43439-020-00012-5>
- Wierzbicka, Anna. “Metaphors Linguists Live By: Lakoff & Johnson Contra Aristotle”, *Research On Language & Social Interaction* 19/2 (Mayıs 2009), 287-313. <https://doi.org/10.1080/08351818609389260>

- Wiktorowicz, Quintan. "Anatomy Of The Salafi Movement", *Studies In Conflict & Terrorism* 29/3 (Ağustos 2006), 207-239. <https://doi.org/10.1080/10576100500497004>
- Wilkinson, David ve Thelwall, Mike. "Social Network Site Changes Over Time: The Case Of Myspace", *Journal Of The American Society For Information Science And Technology* 61/11 (Temmuz 2010), 2311-2323. <https://doi.org/10.1002/asi.21397>
- William, Merrin. "Uncritical Criticism? Norris, Baudrillard And The Gulf War", *Economy And Society* 23/4 (1994), 433-458. <https://doi.org/10.1080/03085149400000019>
- Winter, Charlie vd., "Online Extremism: Research Trends In Internet Activism, Radicalization, And Counter-Strategies", *International Journal Of Conflict And Violence* 14 (2020), 1-20. <https://doi.org/10.4119/ijcv-3809>
- Woa News, "Report: IS Supporters Continue to Evade Facebook Detection", (Erişim 10 Haziran 2024). https://www.voanews.com/a/extremism-watch_report-supporters-continue-evade-facebook-detection/6192867.html
- Wojtasik, Karolina. "Analysis Of The Bombers' Tactics And The Consequences Of A Series Of Terrorist Attacks In Brussels (22 March 2016)", *Przegląd Policyjny* 140 (2021), 135-153.
- Wood, Graeme. "What ISIS Really Wants", *The Atlantic* 315/2 (Mart 2015), 78-94.
- Woodward, Mark vd., "Salafi Violence And Sufi Tolerance? Rethinking Conventional Wisdom", *Perspectives On Terrorism* 7/6 (Aralık 2013), 58-78.
- Wright, H. John. "The Origin Of Plato's Cave", *Harvard Studies In Classical Philology* 17 (1906), 131-142. <https://doi.org/10.2307/310313>

- Yarchi, Moran. “ISIS’s Media Strategy As Image Warfare: Strategic Messaging Over Time And Across Platforms”, *Communication And The Public*, 4 (Mart 2019), 53-67. <https://doi.org/10.1177/2057047319829587>
- Yaşa, A. Gökhan ve Yılmaz L. Mehmet. “Terör Örgütleriyle Mücadele Sürecinde Ekonomik İstihbaratın Rolü: DEAŞ Örneği”, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (Nisan 2020), 107-130.
- Yayla, S. Ahmet. ve Speckhard, Anne. *Telegram: The Mighty Application That ISIS Loves*, (International Center For The Study Of Violent Extremism, 2017), 6.
- Yegen, Ceren. “Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2 (Mart 2015), 119-135.
- Yener, Şerafettin. “Şiddet, Şiddet Türleri ve Okulda Öğretmene Yönelen Şiddet”, *İçtimaiyat*, 7/1 (Mayıs 2023), 278-294. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1184117>
- Yeşiltaş, Murat ve Karakuş, Muhammed. “The Logic Of Non-State Armed Groups Survival İn Syria: A Contemporary Framework Of Analysis”, *Studies İn Conflict & Terrorism* (Temmuz 2022), 1-26. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2022.2095700>
- Yıldırım, C. Mehmet. “İletişim Krizi ve Demokrasi Kriziyle İlişkisi”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 12/2 (Temmuz 2022), 1145-1156. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1106688>
- Yıldırım, Hasan ve Aygün, Abdullah. “Anakronizm ve Bilimsel Tefsir”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2023), 233-252. [10.58568/firatilahiyat.1346705](https://doi.org/10.58568/firatilahiyat.1346705)

- Yıldırım, Umut Turgut. “Siyasal Şiddetin Anlam Karmaşasının Temelleri Üzerine”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 89 (Mart 2022), 477-486. 10.29228/JASSS.57811
- Yin, Jie vd., “Using Social Media To Enhance Emergency Situation Awareness”, *IEEE Intelligent Systems* 27/6 (2012), 52-59.
- Yurdigül, Yusuf ve Yıldırım, Akın. “Gerçeklik Algısına Bir Müdahale Aracı Olarak Sentetik Medya Teknolojileri”, *İletişim ve Diplomasi* 5 (Temmuz 2021), 105-121.
- Yüksel, Cüneyt. “Uluslararası Hukukta İnternet ve Sosyal Medyanın Terörist Amaçlarla Kullanılmasına Karşı Mücadele ve Çözüm Önerileri”, *Public And Private International Law Bulletin* 40/2 (Aralık 2020), 1089-1112.
- Zapata, Gabriel Dario Parades. “Terrorism İn Colombia”, *Prehospital And Disaster Medicine* 18/2 (2003), 80-87. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00000807>
- Zeitlin, Solomon. “Recent Literature on the Dead Sea Scrolls: The Sicarii and the Zealots”, *The Jewish Quarterly Review*, 51/2 (Ekim 1960), 156-169. <https://doi.org/10.2307/1453684>
- Zinderen, İbrahim Ethem. “Yeni Medya Ekolojisi Ekseninde YouTube: Türkiye Örneği”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24/1 (Mart 2020), 215-232.
- Zwi, Anthony ve Ugalde, Antonio. “Political Violence İn The Third World: A Public Health İssue”, *Health Policy And Planning* 6/3 (Eylül 1991), 203-217. <https://doi.org/10.1093/heapol/6.3.203>

ÖZGEÇMİŞ

